

† ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΑΛ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ
ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ

ΤΑ ΣΕΒΑΣΜΑΤΑ
ΤΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΤΩΝ ΣΥΜΑΙΩΝ

ΤΟΜΟΣ Α'

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ,
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Σ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ

ΑΝΤΙΤΥΠΟΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ Ι. ΜΟΝΗΣ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΣΥΜΗΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΣΥΜΑΙΩΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ "Ο ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ",

1962

† ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΑΛ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ
ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ

ΤΑ ΣΕΒΑΣΜΑΤΑ
ΤΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΤΩΝ ΣΥΜΑΙΩΝ

ΤΟΜΟΣ Α'

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ,
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Σ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΣΥΜΑΙΩΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ "Ο ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ",

1962

**ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ
ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑΣ**

Ἐγεννήθη εἰς Σύμην τὸ 1878.
Ἐχειροτονήθη ἱερεὺς τὸ 1911
τιμηθεὶς διὰ πολλῶν διακοίσεων
καὶ ὀφικίων εἰς ἀναγνώρισιν τῶν
ἐπιθεσιῶν του πρὸς τὴν Μητέ-
ρα Ἐκκλησίαν. Διετέλεσε διδά-
σκαλος ἐπὶ τριάκοντα καὶ πέντε
συναπτὰ ἔτη διαπαιδαγωγήσας
ἐκατοντάδας Δωδεκανησίων, οἱ ὅ-
ποιοι μετ' εὐγνωμοσύνης ἀναπο-
λοῦν τὴν φωτεινὴν του διδασκα-
λίαν. Διεκοίθη διὰ τὴν ἐθνικὴν
του δοῶσιν προκινδυνεύσας εἰς
τοὺς ἀγῶνας διὰ τὴν ἑνωσιν τῆς
Δωδεκανήσου μετ' τὴν Μητέρα Πα-
τρίδα. Ἠσχολήθη μετ' τὴν περισυλ-
λογὴν πολυτίμου ἱστορικοῦ, λαο-
γραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ ὕλικου
τῆς γενετικῆς του δημοσιεύσας
πολλὰς σχετικὰς μελέτας καὶ κα-
ταλιπὼν πλείστας ἀλλὰς ἀδημο-
σιευτους, ἀναδειχθεὶς οὕτω καὶ τῆς
ἐπιστήμης ὀτομηρὸς ἐργάτης. Ἀπέ-
θανεν εἰς Ἀθήνας τὴν 23ην Αὐγού-
στου 1957, εἰς ἡλικίαν 79 ἐτῶν.

διαφόρους κατακτητάς. Γαλουχούμενοι ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων μὲ τὰ διδάγματα τοῦ Ἱεροῦ Ἐδαγγελίου καὶ ἀνατρεφόμενοι συμφώνως πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ἐπέτυχον δι' αὐτῶν νὰ διατηρήσουν ἀμόλυντον τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων παρὰ τὰς καταπιέσεις, τὰς βασάνους καὶ τὰς δελεαστικὰς προσφορὰς τῶν ἀλλοθρησκῶν κατακτητῶν· ἐπὶ πλεόν δὲ νὰ συντηρήσουν ἀκοίμητον τὴν ἐθνικὴν φλόγα εἰς τὰ στήθη των καὶ μὲ αὐτὴν ὁδηγὸν καὶ σύμβουλον νὰ ἀντιζίσουν πρὸς τὴν ἐθνικῆν των ἀποκατάστασιν ὡς πρὸς τὸν κύριον καὶ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τῆς ἐπάρξεώς των.

Ἄλλὰ τὰ σεβάσματα ταῦτα τῆς λατρείας μας ὀφείλουν τὴν ἀνέγερσίν των καὶ εἰς ἕνα ἄλλον λόγον, ὁ ὁποῖος ἔχει στενωπιὰν σχέσιν μὲ τὸ ἐπίπονον καὶ κινδυνῶδες ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον ἤσκειν οἱ κτίτορες αὐτῶν πρόγονοί μας, διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν συντήρησιν τῶν οἰκογενειῶν των καὶ διὰ νὰ ἀνταποκριθῶν εἰς τὰς ὑποχρεώσεις των ἔναντι τῆς μικρᾶς, ἀλλὰ φιλοπροόδου κοινότητός των. Ναυτικοὶ ὀργώνοντες τὰ πελάγη μὲ τὰ μικρὰ των ἰστιοφόρα καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀντιμετωπίζοντες καθημερινῶς τὸν κίνδυνον νὰ καταποντισθῶν εἰς τὰ ἀπέθμενα βάθη τῶν τρικυμιωδῶν θαλασσῶν ἢ σπογγαλιεῖς ἐργαζόμενοι ὑπὸ δραματικὰς συνθήκας εἰς δεκάδας μέτρων ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ἀφιλοξένων ἀφρικανικῶν καὶ ἀσιατικῶν ὑδάτων καὶ κινδυνεύοντες ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ κατασπαρχθῶν ἀπὸ τοὺς καρχαρίας ἢ νὰ προσβληθῶν ἀπὸ τὴν λεγομένην νόσον τῶν δυτῶν, τὴν φοβερὰν ἀσθένειαν ἢ ὁποῖα τοὺς καθίστα ἀναπήρους δι' ὅλην των τὴν ζωὴν, σωστὰ σωματικὰ καὶ ψυχικὰ ἐρείπια, εἰς τὸ "Ἄγιον καὶ Ὑπερουράνιον, εἰς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς Ἁγίους αὐτοῦ, ἐναπέθετον πάσας τὰς ἐλπίδας των διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ἀκραιψιότητά των. Αὐτοὺς παρεκάλουν ἡμέραν καὶ νύκτα νὰ τοὺς βοηθήσουν νὰ ἐπιζήσουν καὶ εἰς αὐτοὺς ἀπέδιδον κάθε των ἐπιτυχίαν καὶ κάθε ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου καὶ τῆς καταστροφῆς. Τὴν δὲ ἐγνωμοσύνην των ἐπεδείκνουν μὲ ποικίλους τρόπους. Ἄλλοι ἐτέλουν λειτουργίας, παρακλήσεις καὶ ἄλλας ἱεροτελεστίας εἰς μνήμην τῶν προστατῶν αὐτῶν Ἁγίων, ἄλλοι προσέφερον χρηματικὰς δωρεὰς καὶ διάφορα ἀφιερῶματα εἰς ἐκκλησίας, ἄλλοι ἀνελάμβανον τὴν δαπάνην ἀγιογραφίσεων καὶ τῆς προμηθείας λειτουργικῶν σκευῶν καὶ ἱερῶν ἀμφίων καὶ ἄλλοι, οἱ περισσότερον γενναιόδωροι καὶ δραστήριοι, τὴν ἐπισκευὴν ἢ τὴν ἀνέγερσιν ναῶν καὶ μονυδρίων.

Ἔτσι ἐξηγεῖται, νομίζομεν, καὶ τὸ ἐπικρατήσαν μεταξὺ τῶν σπογγαλιέων μας ἔθιμον νὰ διατίθενται διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν ἐκκλησιῶν καὶ ἐξωκκλησιῶν, ἀφιερωμένων εἰς προστάτας Ἁγίους τῶν πλοιοκτητῶν καὶ τῶν μελῶν τῶν πληρωμάτων τῶν σπογγαλιεντικῶν μας, τὰ χρήματα ποὺ εἰσπράττοντο ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν σλόγγων, τοὺς ὁποῖους οἱ σπογγαλιεῖς μας ἤλιενον εἰς εἰδικὴν διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν κα-

τάδυσίν των. Αὕτη ἐλάμβανε χώραν κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν ἐκάστης σπογγαλιεντικῆς περιόδου, ἐξετελεῖτο δ' ὑπὸ τῶν σπογγαλιέων μας μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας ὡς ἱερὸν καθήκον πρὸς τὸν προστάτην των Ἁγίων.

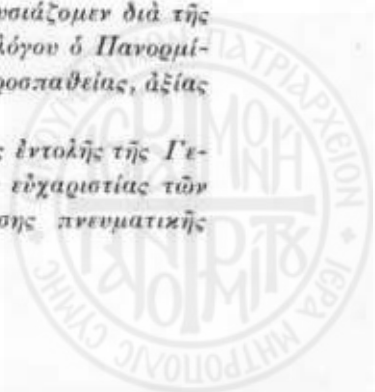
Ἔτσι ἐξηγῆται ἀκόμη καὶ ἡ κατὰ τὰς ἀνεγέρσεις καὶ τὰς ἐπισκευὰς ναῶν καὶ ἐξωκκλησίων πρόθυμος προσφορά προσωπικῆς ἐργασίας ὑφ' ὀλοκλήρου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου μας, ἀνεξαρτήτως φύλου καὶ κοινωνικῆς τάξεως.

Ἄν ληφθῇ δ' ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ ἐγγενὴς ἄμιλλα, ἡ ὁποία ἐδημιουργεῖτο εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας, ἐξηγῆται, νομίζομεν, ἐπαρκῶς, διατὶ μερικαὶ ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας μας εἶναι πραγματικὰ ἀρχιτεκτονικὰ κομποτεχνήματα καὶ ἀληθεῖς μουσειακοὶ χώροι.

Ἐῤῥλογον ἦτο λοιπὸν νὰ δοκιμάσωμεν ὅπως ἰδιαίτερον χαρὰν ἀλλὰ καὶ συγκίνησιν, θίαν μεταξὺ τῶν καταλοίπων τοῦ ἀειμνήστου πατρὸς μας Πρωτοπρεσβυτέρου Σωτηρίου Ἁλ. Καρανικόλα, εὔρομεν ἐργασίαν του ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Τὰ Σεβάσματα τῆς λατρείας τῶν Συναίων», ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἐνοριακοὺς ναοὺς, τὰς μονὰς καὶ τὰ ἐξωκλήσια τῆς γεντείρας μας νήσου. Εἰς αὐτὴν, ὁ νοσταλγὸς ἐκεῖνος τῆς περασμένης καλῆς ἐποχῆς τῆς ἰδιαίτερας μας πατρίδος καὶ ἀκαταπόνητος μελετητὴς τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἱστορίας της, δὲν περιορίζεται εἰς μόνην τὴν περιγραφὴν τῶν σεβασμάτων τῆς λατρείας μας. Ἐπὶ πλέον παραθέτει πολλὰς ἐκ τῶν λαϊκῶν μας παραδόσεων καὶ τῶν προσωπικῶν του ἀναμνήσεων, ὅσαι ἦσαν συνδεδεμέναι μὲ τὸ κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ· μάλιστα δὲ τόσον ζωηρῶς, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ μεταφέρεται νοερῶς εἰς παρωχημένας ἐποχὰς καὶ νὰ ἀναπλάσῃ σκηνὰς καὶ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἔζησεν εἴτε ὡς θεατὴς εἴτε ὡς δρωὶν πρόσωπον, ἢ νὰ ἀναπαριστῇ διὰ τῆς φαντασίας ἔθιμα, ἄλλας τελετὰς καὶ διάφορα περιστατικά, πού τὸν βοηθοῦν νὰ σχηματίσῃ πλήρη τὴν εἰκόνα τῆς ζωῆς τῆς νήσου μας.

Τὴν ἐργασίαν ταύτην τοῦ πατρὸς μας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος δὲν εἶχεν ἀτυχῶς προλάβει νὰ δώσῃ τὴν τελικὴν της μορφήν, ὥστε νὰ εἶναι δημοσιεύσιμος, ἀφοῦ ἐθεωρήσαμεν καὶ ἐπλουτίσαμεν μὲ πολλὰς σχετικὰς φωτογραφίας, ἐχωρίσαμεν εἰς δύο τόμους. Τὸν πρῶτον τούτων, ὁ ὁποῖος καλύπτει κάθε τι, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἐνοριακοὺς μας ναοὺς καὶ εἰς ἓνα μέγα μέρος τῶν ἐξωκκλησίων μας, παρουσιάζομεν διὰ τῆς «Συναϊκῆς Βιβλιοθήκης», ἐκδόσεως τοῦ Συναϊκοῦ Συλλόγου ὁ Πανορμίτης, μιὰς νέας τοῦ παλαιμάχου τούτου σωματείου μας προσπάθειάς, ἀξίας πάσης ἐξάρσεως καὶ πολλοῦ εὐχαίρου.

Κλείοντες τὸν λόγον ἐκφράζομεν, κατόπιν εἰδικῆς ἐντολῆς τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου τούτου, τὰς εὐχαριστίας τῶν συμπολιτῶν μας πρὸς τὸν φιλόστορα καὶ προστάτην πάσης πνευματικῆς

ἐκδηλώσεως ἑξοχώτατον Ὑφυπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν κ. Δημήτριον Ἀλιπράντην διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν, τὴν ὁποίαν ὑπὸ τὴν ἄψηλὴν του ταύτην ιδιότητα παρέσχε διὰ τὰς ἐκδόσεις τῆς «Συμαϊκῆς Βιβλιοθήκης». Τὸν ἐγνώμονοῦμεν, διότι διὰ τῆς χρηματικῆς του προσφορᾶς καὶ τῶν εἰσπράξεων, τὰς ὁποίας θὰ ἔχη ὁ Σύλλογός μας ἐκ τῆς διαθέσεως τῶν ἐκάστοτε ὑπὸ τῆς Βιβλιοθήκης ταύτης ἐκδιδομένων τόμων, θὰ ἐπιτύχωμεν τὴν δημοσίευσιν καὶ προβολὴν τοῦ πλουσίου λαογραφικοῦ, ἱστορικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ τῆς πατρίδος μας, γεγονός τὸ ὁποῖον θὰ βοηθήσῃ εἰς τὸν σχηματισμὸν σαφοῦς ἀντιλήψεως τῆς συμβολῆς τῆς μικρᾶς μας νήσου εἰς τὸν καθόλου Ἑλληνικὸν Πολιτισμὸν.

Ἐγγραφον ἐν Σύμῃ κατ' Ἀγνοστον 1961.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Σ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑΣ, δ.φ.

Α' ΟΙ ΙΕΡΟΙ ΝΑΟΙ ΤΗΣ ΚΑΤΩ ΠΟΛΕΩΣ — ΤΟΥ ΑΙΓΙΑΛΟΥ

Εἰς τὴν κάτω πόλιν, τὸν Αἰγιαλόν, κοινῶς *Γιαλόν*, ὑπάρχουν τρεῖς ἐνοριακοὶ ναοί: Ὁ ναὸς τοῦ Τιμίου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου (ὁ *Ἄξ Γιάννης*), ὁ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου (ἡ *Παναγιά ἢ Βαγγελίστρα*) καὶ ὁ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου (ἡ *Παναγιά ἢ Λεμονήτριά* 1).

Ι. Ο ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΒΑΠΤΙΣΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

Κοινῶς *Ἄξ Γιάννης*

Ὁ ἱερὸς αὐτὸς ναὸς, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ καθεδρικός ναὸς τῆς νήσου, εὐρίσκεται εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὁμωνύμου πρὸς τὴν κάτω πόλιν λιμένος Αἰγιαλοῦ. Εἶναι ρυθμοῦ βασιλικῆς, στενόμακρος μὲ σταυροθόλια, μήκους 26,5 καὶ πλάτους 9,5 μέτρων· τοιουτοτρόπως δὲ ἕνεκα τῶν διαστάσεών του ἔρχεται δεύτερος κατὰ τὸ μέγεθος ἐξ ὄλων τῶν ναῶν τῆς νήσου, μὲ πρῶτον τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Τριάδος 2.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποῖαν οἱ παρὰ τὸν Αἰγιαλὸν κατοικοῦντες ἦσαν ὀλίγοι, εἰς τὴν θέσιν τοῦ σημερινοῦ μεγάλου ναοῦ ὑπῆρχε ναῖσκος. Ὅτε ὁμως διὰ μετοικήσεως ἐκ τῆς ἀνω πόλεως συνε-

1. Ἡ Ἐλεμονήτρια.

2. Περὶ τοῦ ναοῦ τούτου βλ. κατωτέρω εἰδικὸν κεφάλαιον.

κεντρώθησαν εις τούς παρά τόν Αιγιαλόν χώρους αρκετοί κάτοικοι, ὁ δὲ ναῖσκος οὗτος δὲν ἐπήρκει, διὰ νὰ καλύψῃ τὰς θρησκευτικὰς αὐτῶν ἀνάγκας, οἱ πρόγονοί μας προέβησαν εἰς τὴν ἐκ θεμελίων ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναῖσκου τούτου. Ἡ ἀνοικοδόμησις αὕτη, ἧτις ἤρχισε τὸ ἔτος 1836 καὶ συνεπληρώθη τὸ ἔτος 1838 ἐκτελεσθεῖσα διὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος Καρναβᾶ τοῦ Ροδίου, ἐπετεύχθη διὰ τῆς οἰκονομικῆς συνδρομῆς ἀλλὰ καὶ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδιῶν, συμφώνως πρὸς τὴν μέχρι καὶ σήμερον ἐπικρατοῦσαν εἰς τούς Συμαίους συμπολίτας μας πατροπαράδοτον θρησκευτικὴν συνήθειαν νὰ συμβάλλουν τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν ἀνέγερσιν, τὸν ἀνακαινισμόν ἢ τὴν ἀνοικοδόμησιν ἱερῶν ναῶν καὶ ἐξωκκλησιῶν, ἔτι δὲ σχολείων καὶ ἄλλων εὐαγῶν ἰδρυμάτων.

Κατὰ τὴν παράδοσιν, ὅτε ἐλάμβανον χώραν αἱ ἐργασίαι τῆς θεμελιώσεως τοῦ νέου ναοῦ, ἀνεκαλύφθησαν ἐρείπια μεγαλοπρεποῦς ἀρχαίου ναοῦ, τὰ ὅποια ὁμως ἐκαλύφθησαν ἀμέσως, ἵνα μὴ τὸ γεγονός ὑποπέσῃ εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν κυριάρχων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Τούρκων δυναστῶν. Ἄλλὰ καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1846, ὅτε οἱ κάτοικοι τοῦ Αἰγιαλοῦ ἠθέλησαν νὰ εὐρύνουν καὶ νὰ ἐξωραίσουν τὴν παρά τὸν ἱερὸν τοῦτον ναὸν περιοχὴν, ἀπεκαλύφθησαν καὶ πάλιν κατὰ τὰς διαφόρους ἐσκαφάς, ἀναφέρει ἡ αὐτὴ παράδοσις, μεγαλοπρεπῆ θεμέλια μὲ λίθους δεδεμένους διὰ σιδήρου καὶ μολύβδου ὡς καὶ λίαν στιλπνοὶ πορφυροὶ λίθοι, ἀνθρακες, συντρίμματα ὑάλων, κιονόκρανα, κύβοι ψηφιδωγραφημάτων καὶ πλῆθος διακοσμῆσεων ἐκ μαρμάρου, ἀπὸ τὰ ὅποια ἀπεδεικνύετο, ὅτι εἰς τὸν χώρον τοῦτον προὔπηρξε μεγαλοπρεπῆς ἀρχαῖος ἑλληνικὸς ναός.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἱστορίας τοῦ ναοῦ τῆς ἀναφερομένης εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν καὶ τούς ἄλλους ἀνακαινισμοὺς αὐτοῦ, ὀφείλομεν νὰ σημειώσωμεν ἀκόμη, ὅτι καὶ κατὰ τὸν *Μεγάλον* λεγόμενον *Σεισμόν*, ὁ ὅποιος συνέβη κατὰ τὸν ὄρθρον τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων τοῦ ἔτους 1869, χωρὶς εὐτυχῶς ἀνθρώπινα θύματα πλὴν μιᾶς γραίας, ἡ ὅποια κατεπλακώθη ἀπὸ καταρρεύσαντα φοῦρνον εἰς τὴν ἄνω πόλιν, τὸ *Χωριό*, ὁ ναός ἐδοκιμάσθη ἀπὸ δυνατὸν κλονισμόν μὲ ἀποτέλεσμα νὰ σημειωθοῦν ρήγματά τινα, εὐτυχῶς ὄχι καὶ τόσον σημαντικά. Ἄλλ' οἱ ἐνορίται τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου φοβούμενοι μήπως ἡ θεομηνία αὕτη ἐπαναληφθῆ, ἐπειδὴ ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα ἐξηκολούθουν μικροδονήσεις τινές, ἐθεώρησαν καλὸν νὰ μὴ ἐκκλησιάζωνται εἰς τὸν ναὸν τῆς ἐνορίας τῶν. Πρὸς παρακολούθησιν δὲ τῶν ἀκολουθιῶν τῶν ἐπικειμένων ἱερῶν ἡμερῶν τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος καὶ τοῦ Πάσχα, κατόπιν γενικῆς ἐνοριακῆς ἀποφάσεως, συνέπηξαν αὐθημέρον, ὡς ναυπηγοὶ ποῦ ἦσαν οἱ περισσότεροι, ξύλινον παράπηγμα εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ ναοῦ

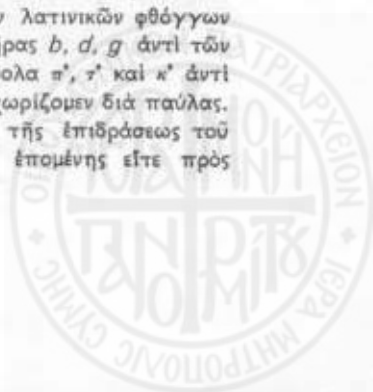

Ὁ κυρίως λιμὴν τῆς Σύμης μετὸν Ἅγιον Ἰωάννην
δεσπόζοντα τοῦ κέντρου τῆς κάτω πόλεως, τοῦ Γιάλου.

των καὶ δὴ μέσα εἰς τὸ *περβόλι* — *d'* *Ἁγ. Γιαν-νιοῦ* 1, ὅπως ἐλέγετο ὁ κήπος τοῦ ναοῦ, ἀφιερωθὲν εἰς τὴν μνήμην τοῦ τετραμέρου φίλου τοῦ Χριστοῦ Λαζάρου καὶ συμβολίζον τὴν παράτασιν τῆς ὀργῆς τοῦ Μεγάλου Θεοῦ, ὑπὸ τῆς ὁποίας ἠπειλήθη ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τῆς Σύμης.

Εἰς τὸ πρόχειρον δὲ τοῦτο πλὴν καλοκατεσκευασμένον παράπηγμα προσήρχοντο πρὸς ἐκκλησιασμὸν οἱ *Ἁγ. Γιαν-νιώτες*, μέχρις ὅτου παρῆλθε κάθε κίνδυνος καὶ κάθε φόβος ἐπαναλήψεως τοῦ σεισμοῦ. Τότε τὸ παράπηγμα διελύθη καὶ οἱ ἐνορίται ἐξετέλουν καὶ πάλιν τὰ θρησκευ-

1. Διὰ τὴν ἐπιτυχῆ φωνητικὴν ἀπόδοσιν τῶν εἰς τὸ Συμαϊκὸν ἰδίωμα καταχωριζομένων προτάσεων, φράσεων ἢ λέξεων, κάμνομεν χρῆσιν λατινικῶν φθόγγων καὶ ἄλλων συμβόλων. Οὕτω θέτομεν τοὺς λατινικοὺς χαρακτήρας *b, d, g* ἀντὶ τῶν φωνητικῶν συμπλεγμάτων *μπ, ντ, νκ, γκ* καὶ *ιγκ* καὶ τὰ σύμβολα *π', τ' καὶ κ'* ἀντὶ τῶν ἀντιστοιχῶν δασείων συμφώνων. Τὰ διπλά σύμφωνα τὰ χωρίζομεν διὰ παύλας. Παύλαν ἐπίσης θέτομεν μεταξύ δύο λέξεων εἴτε πρὸς δήλωσιν τῆς ἐπιδράσεως τοῦ τελικοῦ *ν* τῆς προηγουμένης πρὸς τὸ ἀρχικὸν σύμφωνον τῆς ἐπομένης εἴτε πρὸς δήλωσιν τῆς συνεκφορᾶς τῶν δύο τούτων λέξεων.

τικά των καθήκοντα εις τὸν ναὸν των, ἀφοῦ βεβαίως ἐπεσκεύασαν τὰ ἕκ τοῦ σεισμοῦ ρήγματα.

Σχετικῶς μὲ τὴν ἀνοικοδόμησιν καὶ τὸν ἀνακαινισμόν τοῦ ναοῦ ὑπάρχει ἀνωθι τῆς πρὸς βορρᾶν μεγάλης αὐτοῦ θύρας (τῆς κυρίας εἰσόδου του) ἐντετοιχισμένη μαρμαρίνη πλάξ μὲ τὴν ἐπιγραφὴν:

Ἔκδομηθη ὁ Ναὸς τῷ 1838.

Ἀνεκαινίσθη ὁ » » 1869.

Ἄλλὰ καὶ αἱ ζημίαι, τὰς ὁποίας ὁ ἱερὸς οὗτος ναὸς ὑπέστη κατὰ τὸν δεῦτερον παγκόσμιον πόλεμον, δὲν ἦσαν μικραί. Βόμβα, ἡ ὁποία ἔπεσεν ἐπὶ τῆς θολωτῆς αὐτοῦ στέγης, κατέστρεψε μέρος ταύτης ὡς καὶ μέρος τοῦ δαπέδου καὶ τῶν ἐσωτερικῶν αὐτοῦ πλευρῶν. Καὶ τὰς ζημίας ὁμως ταύτας δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπισκευάσῃ διὰ τῶν συνδρομῶν αὐτοῦ ὁ λαὸς τῆς Σύμης, παρὰ τὴν μεγάλην του οικονομικὴν δυσπραγίαν.

ΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ ΤΟΥ ΝΑΟΥ

Ὁ ναὸς οὗτος εἶναι μονόκλιτος, ἀνιστόρητος, ἀλλὰ κοσμηματογραφημένος καὶ χωρίζεται εἰς τὸ ἱερόν, τὸν Κυρίως Ναὸν διὰ τοὺς ἀνδρας καὶ τὸν Κάτω καὶ Ἄνω Γυναικωνίτην, χωρὶς καφάσια, διὰ τὰς γυναῖκας.

Τὸ δάπεδον τοῦ Ἁγίου Βήματος τοῦ ναοῦ, τὸ ὁποῖον ἀρχικῶς ἦτο ἐστρωμένον μὲ τετραγώνους πλάκας ἀπὸ κίσηριν, σήμερον παρουσιάζεται ἀνακαινισμένον διὰ τετραγώνων τσιμεντοπλακῶν. Ἡ Ἁγία Τράπεζα, ἡ ὁποία εἶναι μαρμαρίνη, στηρίζεται ἐπὶ ἐνὸς καλάμου, ἡ δὲ Πρόθεσις, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἰκονίζεται ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ, ἔργον συγχρόνου ζωγραφικῆς τέχνης μετρίας ἀξίας, φέρει θυρόφυλλα. Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Ἱεροῦ καὶ ὑπὸ τὴν Ἀχηβάδα ὑπάρχει μέγα τζαμωτὸν βεργοσιδηρόφρακτον παράθυρον, εἰς δὲ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν του μικρὰ θύρα. Τὸ Τέμπλον, ὁ Δεσποτικὸς Θρόνος καὶ ὁ Ἄμβων εἶναι ἐκ μαρμάρου, ἐνῶ τὸ Προσκυνητάριον εἶναι ξυλόγλυπτον καὶ ἐπιχρυσωμένον ἀλλὰ μετρίας τέχνης. Αἱ μεγάλαι εἰκόνες τοῦ Τέμπλου, πρὸ τῶν ὁποίων κρέμανται κομποὶ ἀργυραὶ κανδηλαί, ὡς καὶ τὰ Δωδεκάορτα καὶ ἡ λοιπὴ διακόσμησις τοῦ ναοῦ στεροῦνται μὲν ἀρχαιολογικῆς ἢ ἱστορικῆς ἀξίας καὶ σπουδαιότητος, ἐμφανίζουν ὁμως βυζαντινὴν τεχνοτροπίαν καὶ ἐπαρκῆ ἐκκλησιαστικὴν εὐπρέπειαν. Τὰ Ἀναλόγια του, συγχρόνου κατασκευῆς, εἶναι ἡμικυκλικά.

Ὁ κυρίως ναὸς ἔχει στασίδια, εἶναι δὲ ἐστρωμένον μὲ λευκὰς καὶ μαύρας μαρμαρίνας τετραγώνους πλάκας. Ἐχει μεγάλην θύραν κυρίας

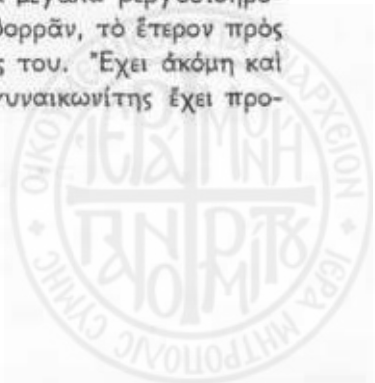

Ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Τὸ Τέμπλον.

εἰσόδου ἐπὶ τῆς βορείας αὐτοῦ πλευρᾶς καὶ ἑτέραν, ἰσομεγέθη καὶ τῆς αὐτῆς πρὸς ἐκείνην κατασκευῆς, ἐπὶ τῆς νοτίας. Ἐχει ἀκόμη παράθυρα, μεγάλα βεργοσιδηρόφρακτα καὶ τζαμωτά, τέσσαρα πρὸς βορρᾶν καὶ τέσσαρα πρὸς νότον, κομψῆς κατασκευῆς Παγκάριον, μεγάλα ὄρειχάλκινα Συμαϊκῆς κατασκευῆς Μανουάλια, δύο πρὸ τοῦ Τέμπλου καὶ ἕτερον μικρότερον πρὸ τοῦ Προσκυνηταρίου, ὡς καὶ τρεῖς μεγάλους ὄρειχαλκίνοὺς Πολυελέους. Σολέαν δὲν ἔχει.

Ὁ κάτω Γυναικωνίτης ἔχει στασίδια καὶ εἶναι ἐστρωμένος μὲ σανίδια. Ἐχει μεγάλην θύραν εἰσόδου ἐπὶ τῆς πρὸς δυσμᾶς αὐτοῦ πλευρᾶς ὡς καὶ δύο μεγάλα βεργοσιδηρόφρακτα καὶ τζαμωτά παράθυρα ἑκατέρωθεν τῆς εἰσόδου ταύτης. Ἐχει ἐπίσης μικρὸν Προσκυνητάριον. Ἄνωθι τοῦ γυναικωνίτου τούτου εὐρίσκεται ὁ ἄνω γυναικωνίτης, ὁ *Nadıç* 1. Οὗτος ἔχει θύραν εἰσόδου πρὸς δυσμᾶς, πρὸς τὴν ὁποίαν ἄγουν δύο λίθιναι κλίμακες. Ἐπίσης ἔχει τέσσαρα μεγάλα βεργοσιδηρόφρακτα καὶ τζαμωτά παράθυρα, τὸ ἓν πρὸς βορρᾶν, τὸ ἕτερον πρὸς νότον καὶ τὰ δύο ἄλλα ἑκατέρωθεν τῆς θύρας του. Ἐχει ἀκόμη καὶ μικρὸν Προσκυνητάριον. Τελευταίως ὁ ἐπάνω γυναικωνίτης ἔχει προ-

1. Ἐκ τοῦ Τουρκ. *ada*.

εκταθῆ πρὸς τὸν κυρίως ναόν, ἔκτοτε δὲ οὗτος παρουσιάζεται εἰς σχῆμα Π, τῶν δύο ἄκρων του ὑποβασταζομένων ὑπὸ δύο σιδηρῶν στύλων.

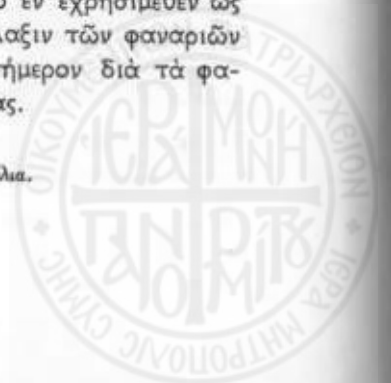
Περίβολον ὁ ἱερός οὗτος ναὸς ἔχει ἄρκετὰ μεγάλον, ὁ ὁποῖος περικλείει δύο εὐρύχωρα Πλατυὰ 1. Ἐξ αὐτῶν τὸ ἔξω ἔχει μῆκος 32 μ. καὶ πλάτος 8, ἐκτείνεται πέραν τοῦ κωδωνοστασίου καὶ φέρει μικροκόλωνα καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς νοτίας καὶ βορείας αὐτοῦ πλευρᾶς.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ ἔξω πλατυοῦ εἶναι ἡ πρὸς τὸν ναὸν φέρουσα κυρία εἰσοδος. Ἡ εἰσοδος αὕτη εἶναι χωρὶς θύραν, ἔχει δὲ πρὸ αὐτῆς μικρὰν χαλκικόστρωτον αὐλήν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁδηγεῖ λιθίνη σκάλα. Εἰς τὸ Πλατύ τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐστρωμένον μὲ χαλίκια καὶ τῶρα ἔχει στρωθῆ διὰ τσιμέντου, ὑπῆρχε κατὰ τὸ παρελθόν, ὅπως διηγούνηται οἱ γεροντότεροί μας, ἰσόγειον εὐρὺ μαγαζί. Τοῦτο ἀνήκε κατὰ πλήρη κυριότητα εἰς τὸν μακαρίτην συμπολίτην μας Γ. Ἰωαννίδην (Φράγκον), μεγάλον τῆς νήσου μας εὐεργέτην, καὶ ἐδωρήθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν ναόν, μὲ τὴν ὑποχρέωσιν ὅμως ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ μαγαζιοῦ τούτου νὰ διατίθεται κατ' ἔτος ὠρισμένον χρηματικὸν ποσὸν δι' εὐρύτεραν μὲν φώσιν ἀπόρων κοριτσιῶν. Παρὰ τὴν ΒΔ πλευρὰν τοῦ ἔξω πλατυοῦ εἶναι καὶ ὁ ἰστός τῆς σημαίας τοῦ ναοῦ.

Τὸ μέσα πλατύ ἔχει μῆκος 37 μ. καὶ πλάτος 29, εἶναι ἐστρωμένον μὲ ἄσπρα χαλίκια, ἔχει πεζούλια εἰς τὴν μεσημβρινήν, τὴν δυτικὴν καὶ τὴν βορείαν αὐτοῦ πλευρὰν καὶ κιγκλίδωμα μόνον εἰς τὴν βορείαν. Διὰ τοῦ κιγκλιδώματος τούτου προφυλάσσεται ὁ κῆπος, τὸ ἄλλοτε λεγόμενον *περβόλι-δ' Ἀτ Γιαν-νωῦ*, ὅπου ὑπάρχουν μερικά καρποφόρα καὶ ἄλλα τινὰ δένδρα καὶ ὄπου, ὡς προανεφέρομεν, ἀνηγέρθη μετὰ τὸν «μεγάλον σεισμόν» τοῦ 1869 τὸ εἰς μνήμην τοῦ τετραήμερου φίλου τοῦ Χριστοῦ Λαζάρου ἀφιερωθὲν παράπηγμα. Εἰς τὸ μέσα πλατύ κατέρχεται τις ἐκ τοῦ προαυλίου τῆς Πετριδείου Σχολῆς διὰ θύρας ἄνευ θυροφύλλων καὶ μικρᾶς λιθίνης κλίμακος.

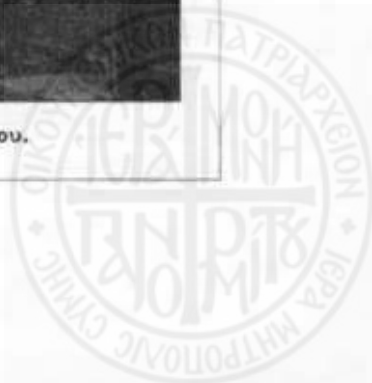
Παρὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ πλατυοῦ αὐτοῦ εἶναι τὸ Νεκροταφεῖον τῆς ἐνορίας μὲ ἐλαιόδενδρά τινα καὶ μερικά ἄλλα δένδρα. Τοῦτο παραμένει ἐν ἀχρηστίᾳ ἀπὸ τοῦ 1924, ὅτε ἰδρῦθη τὸ νέον ἐκτὸς τῆς πόλεως παρὰ τὴν θέσιν *Παλαμιδάς* νεκροταφεῖον, τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς ἦτο κοινὸν διὰ τοὺς ἐνοριακοὺς ναοὺς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ νεκροταφείου τούτου ὑπάρχουν δύο μικρὰ δωμάτια. Ἐξ αὐτῶν τὸ ἐν ἐχρησίμειεν ὡς ὀστεοφυλάκιον (κοιμητήριον), τὸ δὲ ἕτερον πρὸς φύλαξιν τῶν φαναριῶν τῶν μνημάτων. Τοῦτο χρησιμοποιεῖται ἀκόμη καὶ σήμερον διὰ τὰ φανάρια τῶν μὴ μετακομισθέντων μνημάτων τῆς ἐνορίας.

1. Οὐσιαστικοποιηθὲν ἐπίθετον καὶ σημαίνει τὰ προαίλια.

Ὁ Δεσποτικὸς Θρόνος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.

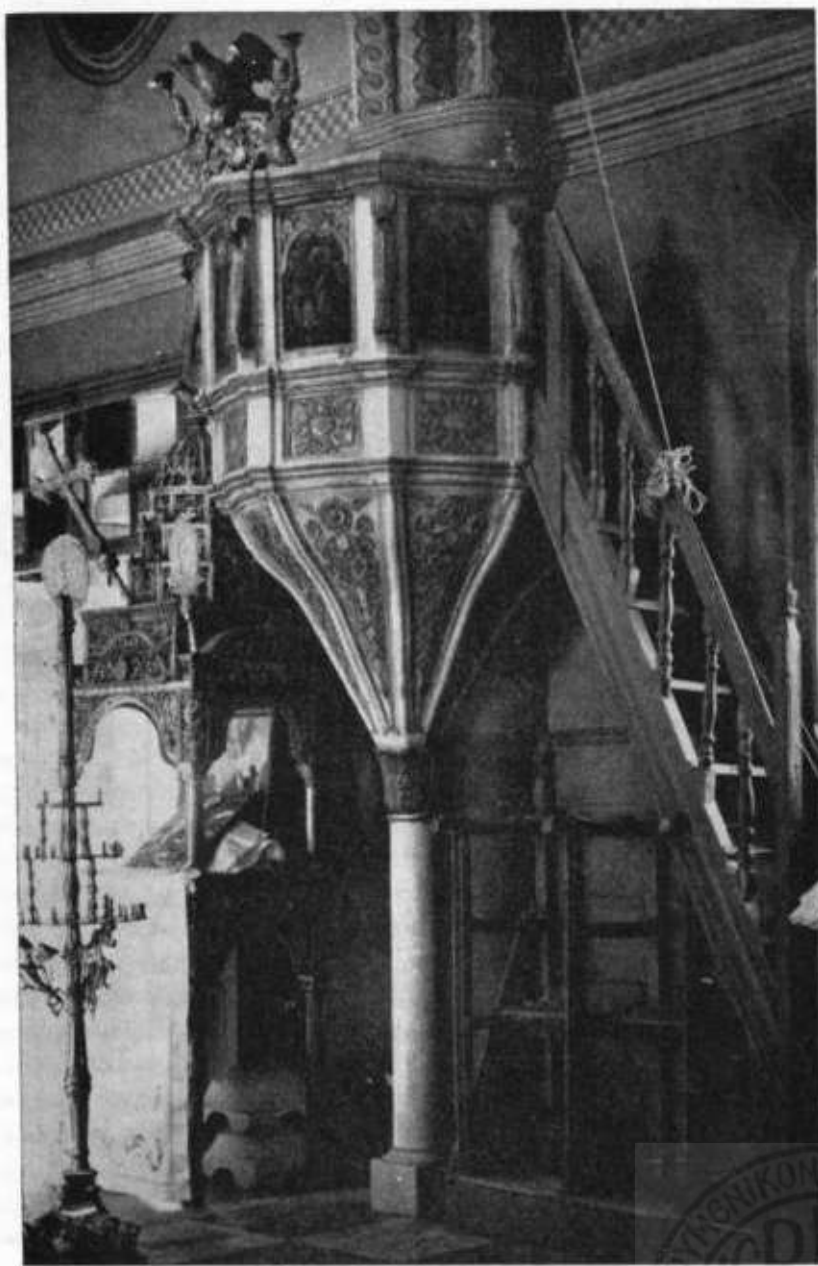
Ἐπί τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ πλατυοῦ αὐτοῦ καὶ ἐκατέρωθεν τοῦ κωδωνοστασίου τοῦ ναοῦ ὑπῆρχον τρία διώροφα κτίρια, ἕκαστος ὄροφος τῶν ὁποίων ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς μόνου δωματίου. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων κτιρίων τὸ μὲν ἕνα, τὸ ὁποῖον εἶχε στέρναν, ἦτο εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν καὶ ἐχρησίμευεν ὡς κατοικία τῶν κατὰ καιροὺς ἐφημερίων, τὰ δὲ ἄλλα δύο εὐρίσκοντο εἰς τὴν μεσημβρινήν. Ὁ δεύτερος ὄροφος τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο τούτων καὶ συγκεκριμένως ἐκείνου, τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο παρὰ τὴν σκάλαν τοῦ κωδωνοστασίου, ἐχρησιμοποίηθη ἐπὶ ἄρκετὰ ἔτη ὡς Ἰδιωτικὸν Σχολεῖον ἀπὸ τὸν ὑπὸ Ἰδιορρυθμον ἡμικαλογηρικὴν ἀμφίεσιν ἐμφανιζόμενον γνωστὸν εἰς ὅλους τοὺς Συμαίους γραματοδιδάσκαλον καὶ μουσικοσυνθέτην μακαρίτην συμπολίτην μας Βασίλειον Ζαχαρίου (ἢ Βασίλα), ἐνῶ τὸ κατώγιόν του ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ἀποθήκη τοῦ ναοῦ. Τὸ τρίτον κτίριον ἐχρησίμευεν ὡς κατοικία τοῦ κατὰ καιροὺς νεωκόρου. Καὶ τὰ τρία ταῦτα κατεκρημνίσθησαν ἀπὸ ἐχθρικοὺς βομβαρδισμοὺς κατὰ τὴν τελευταίαν πολεμικὴν περίοδον.

Εἰς τὸ μέσα πλατὺ καὶ παρὰ τὴν κιγκλιδόφρακτον πλευρὰν τοῦ κήπου τοῦ ναοῦ, ὑπάρχει φρέαρ φερόμενον ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν τὸ *πη(γ)άδι-δ' Ἀἰ Γιαν-νιοῦ*, τὸ νερὸν τοῦ ὁποῖου χρησιμοποιεῖται μόνον διὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ ναοῦ, καθ' ὃ ὑφάλμυρον. Ἐξ αὐτοῦ ὑδρεύεται καὶ ἡ γειτονιά διὰ τὰς καθαριστικὰς τῆς χρείας.

Τὸ κωδωνοστάσιον, τὸ ὁποῖον χωρίζει τὸ ἔξω πλατὺ ἀπὸ τὸ μέσα, εἶναι μαρμάρινον καὶ τὸ ὑψηλότερον καὶ καλλιτεχνικώτερον ἐξ ὄλων τῶν κωδωνοστασίων τῆς νήσου μας, μετὰ τὸ τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ἔχει δὲ καὶ τοὺς μεγαλυτέρους καὶ τοὺς πλέον γλυκοῆχους κώδωνας.

Ἐφημέριος ὁ Ἄϊς-Γιάννης εἶχε πάντοτε τέσσαρας μέχρι καὶ τοῦ ἔτους 1929. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ γράφων τὰς γραμμάς ταύτας, ὅστις ὑπηρετήσεν ἐπὶ συνεχῆ ὄλην δεκαετίαν ἐν αὐτῷ ὡς τακτικὸς ἐφημέριος καὶ ἐτιμήθη διὰ τοῦ ὄφικίου τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου, ἀπελύθη ὑπὸ τοῦ ξένου δυνάστου ἐκ τῆς θέσεώς του ὡς δημοδιδασκάλου εἰς τὴν Πετριδεῖον Δημοτικὴν Σχολὴν καὶ ἐπὶ πλέον ὑπεχρεώθη νὰ ἀποχωρήσῃ καὶ ἐκ τῆς ἐν τῷ ναῷ ὑπηρεσίας του καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἐλευθέραν πατρίδα. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν ἡμῶν ταύτην ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐφημερίων περιωρίσθη εἰς τρεῖς καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς δύο. Τελευταίως, λόγῳ τῆς μεγάλῃς διαρροῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Σύμης, ὁ καθεδρικός οὗτος τῆς νήσου μας ναὸς διατηρεῖ ἕνα μόνον ἐφημέριον, τὸν αἰδέσ. Ἄναστάσιον Μαραβέλιαν.

Οἱ ἱεροψάλται τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου διεκρίνοντο πάντοτε διὰ τὴν καλλιφωνίαν καὶ τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν των τέχνην καὶ κατάρτισιν. Εἰς τὸ ζήτημα δὲ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἱεροψαλτῶν καὶ ἰδίως τοῦ δεξιοῦ

Ὁ Ἄμβων τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.

οὐ *Ἄγ-Γιαν-νιῶτες*, ὅπως ἐπιτύχουν τὸν καλύτερον, ἠμποροῦσαν καὶ νὰ κομματιζῶνται μεταξύ των καὶ νὰ φθάνουν εἰς διαπληκτισμούς, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς δημιουργίαν σοβαρῶν ἐπεισοδίων.

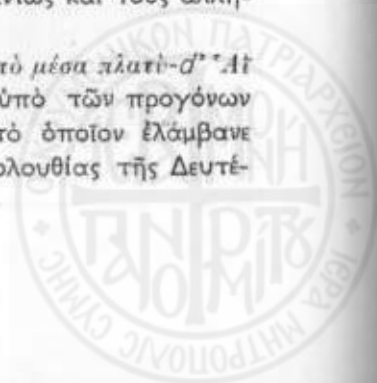
ΤΙΜΗΤΙΚΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΝΑΟΥ

Ὁ ἱερός οὗτος ναὸς τοῦ Τιμίου Προδρόμου εἶχε, καθ' ὃ καθεδρικός, πλείστα προνόμια, μὲ τὰ ὁποῖα ἐξεχώριζεν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐνοριακοὺς μας ναοὺς. Οὕτως εἰς αὐτὸν ἡ Δημαρχία μας ἐτέλει καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ τελεῖ τὰς ἐπισήμους ἐορτὰς καὶ δοξολογίας, ὅσας ὑπαγορεύουν ἑκτακτὰ θρησκευτικὰ, κοινωνικὰ καὶ ἱστορικὰ γεγονότα. Εἰς αὐτὸν ἐπίσης γίνονται τὰ ἐπίσημα μνημόσυνα ὡς καὶ αἱ ἐορταὶ τῶν Φιλανθρωπικῶν Σωματείων καὶ τῶν ἄλλων ὀργανώσεων. Ἄς σημειωθῇ δέ, ὅτι εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις ταύτας ὁ λαὸς τῆς νήσου μας ἀνέκαθεν συμμετεῖχε καὶ συμπαρίστατο μετὰ μεγάλης προθυμίας.

Ἐπίσης εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην ἐγένετο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὁ κοινὸς ἐκκλησιασμὸς τῶν μαθητῶν τοῦ Πανορμιτείου Γυμνασίου καὶ τῶν Δημοτικῶν Σχολείων τῆς κάτω πόλεως, Ἀρρεναγωγείου καὶ Παρθεναγωγείου. Εἰς αὐτὸν δὲ διεξήγετο κατ' ἔτος, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας μέχρι καὶ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς Ἰταλικῆς κατοχῆς, ἡ «κατὰ τὸν θεσμόν τῶν ἐκλεκτόρων» μυστικὴ διὰ ψηφοδελτίων ἐκλογή τῶν Δημοτικῶν Συμβούλων τῆς νήσου.

Ἐπίσης εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ναοῦ τούτου καὶ συγκεκριμένως εἰς τὸ μέσα πλατὺ ἐλάμβανε χώραν, ἐν γενικῇ συνελεύσει τοῦ λαοῦ, κατὰ τὸ πρόσφατον παρελθόν καὶ εἰδικώτερον πρὸ τῆς καθιερώσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς διὰ ψηφοδελτίων μυστικῆς ψηφοφορίας, ἡ διὰ βοῆς ἐκλογή τῶν Δημάρχων καὶ τῶν Δημοτικῶν Συμβούλων ὡς καὶ τῶν Κοινοτικῶν Ἱατρῶν. Ποῖος δ' ἐκ τῶν ὁμηλικῶν συμπολιτῶν μας δὲν ἐνθυμεῖται τοὺς κατὰ τὰς τοιαύτας διὰ βοῆς ἐκλογὰς δημιουργουμένους ἀνταγωνισμοὺς μεταξύ τῶν ὑποστηριζόντων τοὺς διαφόρους ὑποψηφίους; Καὶ ποῖος ἀπὸ τοὺς ὀπωσδήποτε ἡλικιωμένους Συμαίους ἠμπορεῖ νὰ ἔχη λησμονήσει τὸν ἐγειρόμενον τότε μεταξύ τοῦ συγκεντρωμένου πλήθους ἐκλογικὸν σάλον, τὸν μέγαν καὶ ταραχώδη ἐκείνον φωνοθύρρον καὶ τοὺς διαπληκτισμοὺς ἀκόμη, ὅχι δὲ σπανίως καὶ τοὺς ἀλληλοδαρμούς, οἱ ὁποῖοι δυστυχῶς δὲν ἔλειπον;

Λαμπρὰν ἐπίσης ἀνάμνησιν σχετιζομένην μὲ τὸ μέσα πλατὺ δ' *Ἄγ Γιαν-νιῶν* ἔχομεν ὅλοι γενικῶς οἱ Συμαῖοι ἀπὸ τὸ ὑπὸ τῶν προγόνων μας κληρονομηθὲν ἔθιμον τοῦ *Ἐβριῶν* τῆς *Λαδοῆς*, τὸ ὁποῖον ἐλάμβανε χώραν ἀνήμερα τὸ Πάσχα κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀκολουθίας τῆς Δευτέ-

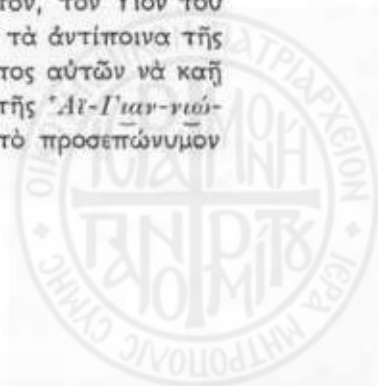

Ὁ καθεδρικός ναός τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου μετὰ τμήματος τῆς ἐνορίας του.

ρας Ἀναστάσεως, ἦτοι τοῦ Μεγάλου Ἑσπερινοῦ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, τῆς ἐν Ἀθήναις «Ἀγάπης». Καί ἴδου πῶς.

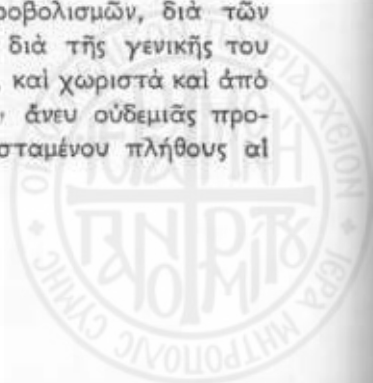
Κατὰ τὸ λαμπριάτικον τοῦτο ἔθιμόν μας κατεσκευάζετο ἀπὸ ἐπιτηδεῖους νεαροὺς *Ἀι-Γιαν-γιώτες* συμπολίτας μας ὁμοίωμα Ἑβραίου με ἀρχαίαν Ἑβραϊκὴν ἀμφίεσιν καὶ ὑπόδησιν καὶ με μακρὰ γένεια καὶ μεγάλα μουστάκια. Τὸ ὁμοίωμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον παρεγείζετο με ἄχυρα καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἐδίδετο ἡ ἐπωνυμία ὁ *Ἑβραῖος τῆς Λαβῆς*, ἀφοῦ μετεφέρετο, πολὺ πρὶν ἀρχίσῃ ἡ ἀκολουθία τοῦ Μεγάλου Ἑσπερινοῦ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, εἰς τὸ *μέσα πλατὺν-δ'* *Ἀι Γιαν-γιώ* καὶ συγκεκριμένως πρὸ τοῦ Ἱεροῦ Βήματος τοῦ ναοῦ, ἐκρεμάτο ἀπὸ μίαν δοκὸν με σχοινί περασμένον εἰς τὰς μασχάλας. Ἐσυμβόλιζε δὲ τὸ ὁμοίωμα τοῦτο τὸν Ἑβραϊκὸν λαόν, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ «ἄρον, ἄρον, σταύρωσον Αὐτόν» κατεδίκασε διὰ σταυρικοῦ θανάτου τὸν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Δι' αὐτὸ δὲ ἦτο καταδικασμένον νὰ ὑποστῇ τὰ ἀντίποινα τῆς μυσαρᾶς πράξεως τῶν ὁμοεθνῶν του καὶ ὡς ἐκπρόσωπος αὐτῶν νὰ καῆ με τοὺς ἀλλεπαλλήλους κατ' αὐτοῦ πυροβολισμοὺς τῆς *Ἀι-Γιαν-γιώτικης* νεολαίας. Ἐκ τοῦ λόγου δὲ τούτου ἔφερε καὶ τὸ προσεπώνυμον *Καμένος*.

Ἐνῶ λοιπὸν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας διεξήγετο μὲ τὴν λαμπροτέραν μεγαλοπρέπειαν ἡ τελετὴ τοῦ Μεγάλου Ἑσπερινοῦ, ἡ νεολαία τῆς ἐνορίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐπεδίδοτο εἰς τὴν τιμωρίαν τοῦ Ἑβριοῦ κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον. Ὀμάς ἀπὸ 15—20 καραβινοφόρους εὐσταλεῖς ἐφήβους τῶν συνοικιῶν Κάμπου καὶ Μαυροβουνίου, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν πεπειραμένου ἀρχηγοῦ, ἐξετέλει φοβερὰν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ὁμοιώματος ἅμα τῷ ἀκούσματι τοῦ παραγγέλματος *ὄς τον ἢ ὄστε τον*. Τὸ παράγγελμα τοῦτο ἔδιδε νέος ἐνδεδυμένος μεγαλοπρεπεστάτην στολὴν εὐζώνου καὶ κρατῶν ἀνυψωμένην ξυλίνην σπάθην, τὴν ὁποίαν κατεβίβαζε κάθε φορὰν, πού ἔδιδε τὸ παράγγελμα. Συγκεκριμένως δέ, οἱ πυροβοληταὶ οὗτοι, ἄλλοτε δι' ὁμοβροντιῶν καὶ ἄλλοτε ἕνας ἕνας, ἐκτύπων διὰ τῆς καραβίνης των τὸν κρεμάμενον Ἑβριόν, ὑπὸ τοὺς ἀλαλαγμοὺς τῶν παιδῶν καὶ τὸν λαμπριάτικον ἐνθουσιασμόν τῶν παρευρισκομένων Συμαίων ἑορταστῶν. Δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι ὁ κάθε πυροβολητὴς κατὰ τὴν σκόπευσίν του ἐφρόντιζε νὰ μὴ βάλῃ ἐπιτυχῶς κατὰ τοῦ *Καμίνο*, διότι ἡ ἀνάφλεξις καὶ ἡ ὀλικὴ καταστροφὴ τούτου ἔπρεπε, κατὰ τὸ ἔθιμον, νὰ συντελεσθῇ εἰς τὴν εὐρείαν ἔκτασιν τοῦ *Κάβου*, ἔνθα τὰ ναυπηγεῖα, εἰς τὴν ὁποίαν μετεφέρετο ὑπ' αὐτῶν μετὰ τὸ τέλος τοῦ Μεγάλου Ἑσπερινοῦ καὶ ὅπου συνεχίζετο ἡ κατ' αὐτοῦ ἐπίθεσις μετὰ τὸ πέρασ τῆς μεγάλης λιτανείας τῆς Ἀναστάσεως.

Τὴν λιτανείαν ταύτην, ἡ ὁποία ἐγίνετο μετὰ τὸν μέγαν Ἑσπερινὸν τοῦ Πάσχα καὶ ἡ ὁποία διήρχετο διὰ τῆς *Σκάλας*, κεντρικῆς πλατείας τῆς κάτω πόλεως ἔνθα τὰ μεγαλύτερα καφενεῖα, καὶ ἐν συνεχείᾳ διὰ τοῦ *Κάβου*, καὶ τὴν ὁποίαν μόνη ἡ ἐκκλησία τοῦ Τιμίου Προδρόμου, κατὰ προνόμιον ὡς καθεδρικός ναὸς τῆς νήσου, εἶχε καθιερώσει τὴν συνήθειαν νὰ κάμνη, ἠκολούθει ὅλος περίπου ὁ λαὸς τῆς κάτω πόλεως. Κατ' αὐτὴν οἱ πυροβοληταὶ τοῦ *Καμίνο*, ἀφοῦ πρῶτον ἔρριπτον ἐκ τοῦ λοφίσκου Μαυροβούνι μίαν κανονίαν ἀπὸ μέγα κανόνι, τὸ ὁποῖον ἀποκλειστικῶς διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν εἶχεν ἀπὸ ἐτῶν τοποθετηθῇ εἰς τὴν θέσιν ταύτην, εἶτα ἤρχιζαν νὰ πυροβολοῦν εἰς τὸν ἀέρα, κατὰ διαστήματα, ἄλλοτε ὁμαδικῶς καὶ ἄλλοτε κατὰ μόνας.

Μετὰ τὴν λήξιν τῆς λιτανείας οἱ πυροβοληταὶ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν καὶ τοῦ παραγγελοδοτοῦ κατήρχοντο εἰς τὸν *Κάβου* καὶ ἐλάμβανον θέσεις πρὸ τοῦ μεταφερθέντος ἐκεῖ Ἑβριοῦ. ἤρχιζε δὲ τότε νέα κατ' αὐτοῦ ἐπίθεσις διὰ πυροβολισμῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἐπήρχετο καὶ ἡ τελικὴ καταστροφὴ αὐτοῦ διὰ τῆς γενικῆς του ἀναφλέξεως, δεδομένου ὅτι οἱ πυροβοληταὶ ἔφηβοι, καὶ χωριστὰ καὶ ἀπὸ κοινοῦ, ἔβαλλον πλέον πάντες κατὰ τοῦ *Καμίνο* ἀνευ οὐδεμιᾶς προφυλάξεως. Ἦκούοντο δὲ τότε μεταξύ τοῦ παρισταμένου πλήθους αἱ φράσεις :

πολλῶν καὶ μεγάλων δυσκολιῶν, τὰς ὁποίας ὁ ξένος δυνάστης προέβαλεν ἐκάστοτε. Οὕτω ἐξέλιπε καὶ τὸ ἔθιμόν μας αὐτό, τὸ ὁποῖον μεγάλως συντελεῖ εἰς τὸν ἔθνικόν καὶ θρησκευτικόν φρονηματισμὸν τῆς νεολαίας μας.

Η ΚΑΤΑΔΥΣΙΣ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Ἡ τελετὴ τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν ὑδάτων κατὰ τὴν λαμπρὰν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων ἦτο ἀποκλειστικὸν προνόμιον τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Τιμίου Προδρόμου, ὀφειλόμενον ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ιδιότητα αὐτοῦ ὡς καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς νήσου, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν παρὰ τὴν παραλίαν τοποθεσίαν του. Κατ' αὐτὴν ὁλόκληρος ἡ ἀκολουθία τοῦ Μεγάλου Ἁγιασμοῦ ἐτελεῖτο εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Σκάλας, ὅπου ἔφθανεν ἐν μεγαλοπρεπείᾳ πομπῇ τὸ ἐκκλησίασμα τοῦ ναοῦ, καὶ δὴ ἐπὶ ἐξέδρας, ἡ ὁποία εἶχε στηθῆ ἀπὸ τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς.

Εἰς τὴν τελετὴν ταύτην παρίσταντο, πλὴν τῶν κατοικούντων εἰς τὴν κάτω πόλιν, ὅλοι αἱ ἀρχαὶ τῆς νήσου καὶ ὅλοι γενικῶς οἱ ἐπίσημοι ὡς καὶ πλείστοι ἐκ τῶν κατοίκων τῆς ἄνω πόλεως, τοῦ Χωριοῦ. Κατὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ Ἁγιασμοῦ καὶ ἀκριβῶς μετὰ τὴν τρίτην ἐκφώνησιν τοῦ «Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου Σου, Κύριε...» ὁ ἱερατικὸς προϊστάμενος τοῦ ναοῦ ἐφημέριος ἔρριπτε τὸν σταυρὸν εἰς τὴν πρὸ τῆς ἐξέδρας θάλασσαν ἐλεύθερον, ἀργότερον ὁμως καὶ μέχρι σήμερον δεδεμένον διὰ σπάγγου.

Μόλις ὁ σταυρὸς ἔρριπτετο, ἀμέσως ἐπιπτον μὲ τὰ ροῦχα ἐντὸς τῆς θαλάσσης, διὰ νὰ ἐπιδοθοῦν εἰς τὴν ἀνεύρεσίν του, εἴκοσι ἕως εἴκοσι πέντε ἐξησκημένοι ἔφηβοι Συμαῖοι κολυμβηταί, ὅλοι ἐκ τῆς ἐνορίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, οἵτινες ἀπὸ ὥρας ἀνέμενον μετ' ἀνυπομονησίας ἐντὸς λέμβων. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἠνυνοεῖτο ὑπὸ τῆς τύχης καὶ εὗρισκε τὸν καταδυθέντα σταυρὸν, ἔπρεπε νὰ ὑψώσῃ τοῦτον μὲ θρησκευτικὴν ὑπερηφάνειαν καὶ ἐν θριάμβῳ ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ὅποτε τὸ πλῆθος ἠύχετο εἰς αὐτὸν τό: "Ἄξιός καὶ τοῦ χρόνου. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ἐλάμβανε τέλος ἡ τελετὴ.

Εἰς παλαιότερας ἐποχὰς αὐτός, πού *ἔπιαν-νε-δὸ σταυρό*, εἶχε τὸ δικαίωμα, ἀκολουθούμενος καὶ ἀπὸ τοὺς φίλους συνομηλικούς του, νὰ περιάγῃ τοῦτον, τοποθετημένον ἐντὸς μεγάλου ἀργυροῦ δίσκου τοῦ ναοῦ, εἰς ὅλα τὰ σπίτια τῆς ἐνορίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ τὰ καφενεῖα τῆς κάτω πόλεως καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς ἀκόμη δὲ καὶ τὴν ἐπομένην, ἑορτὴν τοῦ Τιμίου Προδρόμου, ἐπέτειον τοῦ ναοῦ. Τὰς δὲ ἐκ τῆς περιφορᾶς ταύτης εἰσπράξεις, αἵτινες ἀνήρχοντο εἰς 2000-3000 περίπου γρόσια ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἢ λιρέττας κατὰ τὴν ἐποχὴν

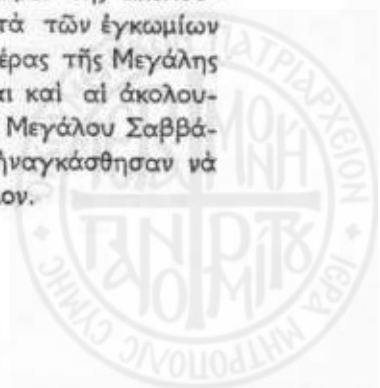
τῆς Ἱταλικῆς κατοχῆς, ἔκαρποῦτο ὁ ἴδιος, διαθέτων συνήθως ταύτας διὰ τὴν μετὰ τῶν συντρόφων του διασκεδάσιν. Πρὸ πολλῶν ὁμως ἐτῶν καθιερώθη, ὅπως αἱ εἰσπράξεις τοῦ δίσκου διατίθενται διὰ τὴν κάλυψιν διαφόρων ἀναγκῶν τοῦ ναοῦ καὶ μέρος μόνον τούτων νὰ δίδεται εἰς τὸν ὑπὸ τῆς τύχης εὐνοηθέντα, διὰ νὰ διασκεδάσῃ μετὰ τῶν φίλων του.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο πρέπει νὰ προστεθῇ, ὅτι ἡ τελετὴ τῆς καταδύσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ εἰς τὴν θάλασσαν ἔπαυσε νὰ εἶναι ἀποκλειστικὸν προνόμιον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἀφ' ὅτου ὁ ναὸς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Πεδιοῦ ἀνεγνωρίσθησαν ἐπισήμως ὡς ἑνοριακοὶ ναοί. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οὗτοι εὐρίσκονται πλησίον τῆς θαλάσσης, καθιερώθη νὰ καταδύουν καὶ οἱ ναοὶ αὐτοὶ τὸν σταυρὸν εἰς τὴν θάλασσαν, ὁ πρῶτος κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τοῦ *μυλο-δοῦ Χαραμιοῦ* ἀργότερον δὲ καὶ μέχρι σήμερον ἀπὸ τὴν προκουμαίαν τοῦ *Μουράγιου* καὶ ὁ δεῦτερος ἀπὸ τὴν ἀμώδη παραλίαν τοῦ λιμένος τοῦ Πεδιοῦ.

Ἐς σημειωθῆ διὰ τὸ εὐτράπελον τοῦ πράγματος, ὅτι κάποτε, κατὰ τὴν κατάδυσιν τοῦ σταυροῦ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ὁ ἱερεὺς τούτου μακαρίτης ἱερομόναχος Διονύσιος Παπαευστρατίου, ἐπειδὴ ἦτο δεμένος μετὰ τοῦ σταυροῦ διὰ σπάγγου, παρεσύρθη ἀπὸ τὸν εὐρόντα τὸν σταυρὸν κολυμβητὴν καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν μετὰ πᾶσαν τὴν ἱερατικὴν αὐτοῦ ἀμφίεσιν. Τοῦτον μετὰ δυσκολίας κατῶρθωσαν νὰ ἀνασύρουν οἱ παρ' αὐτὸν εὐρεθέντες ἑνοριταὶ του.

Ἡ ἹΕΡΑ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ ΚΑΙ Ἡ ΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ — Αἱ ΕΠΕΤΕΙΟΙ ΤΟΥ ΝΑΟΥ

Παλαιότερον ὑπῆρχεν ἡ συνήθεια δι' ὅλους τοὺς ναοὺς τῆς Σύμης ἡ ἱερά ἀκολουθία τοῦ Μεγάλου Σαββάτου νὰ ἀρχίζῃ, κατὰ σχετικὴν διάταξιν τοῦ τυπικοῦ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, περὶ ὥραν ζ' τῆς νυκτός (μεσάνυκτα), ἐν συνεχείᾳ δὲ νὰ τελεῖται ὁ ὄρθρος καὶ μετ' αὐτὸν νὰ ψάλλωνται τὰ ἐγκώμια καὶ νὰ ἀκολουθῇ ἡ περιφορὰ τοῦ Ἐπιταφίου καὶ ἡ λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου. Πρὸ τεσσαρακονταετίας ὁμως περίπου ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, θέλων νὰ συμμορφωθῇ πρὸς ὑποσημείωσιν τοῦ τυπικοῦ τούτου, προέβη, κατόπιν συγκαταθέσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς Σύμης, εἰς τὸν διχασμὸν τῆς ἀκολουθίας. Καθιέρωσε λοιπὸν τὴν συνήθειαν ὁ μὲν ὄρθρος μετὰ τῶν ἐγκωμίων καὶ τῆς περιφορᾶς τοῦ Ἐπιταφίου νὰ τελεῖται τὸ ἑσπέρας τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, καὶ δὴ κατὰ τὴν ὥραν καθ' ἣν τελοῦνται καὶ αἱ ἀκολουθίαι τῶν Νυμφίων, ἡ δὲ λειτουργία τὴν πρωίαν τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Πρὸς τὴν νέαν αὐτὴν συνήθειαν σὺν τῶ χρόνῳ ἠναγκάσθησαν νὰ συμμορφωθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι ναοί, ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον.

Ὡς ἐπίσημοι ἐπέτειοι τοῦ ναοῦ πανηγυρίζονται ἡ 7η Ἰανουαρίου (Σύναξις τοῦ Προδρόμου), ἡ 23η Σεπτεμβρίου (Σύλληψις τοῦ Προδρόμου) καὶ ἡ 24η Ἰουνίου (τὸ Γενέθλιον τοῦ Ἰωάννου). Ἀνεκάθεν δὲ ὁ ναὸς τοῦ Τιμίου Προδρόμου εἰς τὰς ἐπετείους τῶν ἑορτῶν του, κατ' ἐξαιρέσιν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐνοριακοὺς ναοὺς τῆς Σύμης καὶ τὰ ἐξωκκλήσια ἀκόμη, δὲν παρουσιάζει ἐόρτιον δεξίωσιν μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς θείας λειτουργίας. Διὰ ποῖον λόγον, δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ ἐξακριβώσωμεν.

II. Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Κοινῶς ἡ Παναγία ἡ Βαγγελίστρα

Ὁ ναὸς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ εὐρίσκεται εἰς τὴν θέσιν *Χαράνι*, ἐπὶ τῆς ἰσοπέδου ράχεως τοῦ μικροῦ ἀκρωτηρίου, τὸ ὁποῖον ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ναοῦ τούτου φέρει τὴν ὀνομασίαν *κάβος τῆς Βαγγελίστρας*. Ἀρχικῶς ἦτο μικρὸν ἐξωκκλήσιον, γνωστὸν μὲ τὴν ἐπωνυμίαν *ἡ Παναγία τοῦ Πάπ-π'ον*, ἀνεκαινίσθη δὲ καὶ ἐμεγεθύνθη διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν Συμαίων καὶ τῆ ἐπιστάσις τοῦ ἀειμνήστου συμπολίτου μας ἱερέως Παπα-Στρατῆ. Οὗτος ἔκτοτε ἐφέρετο κτίτωρ, ἰδιοκτήτης, ἐπίτροπος καὶ ἐφημέριος τοῦ ναοῦ, κατ'ὅκει δὲ οἰκογενειακῶς εἰς τὰ ἐντὸς τοῦ προαυλίου εὐρισκόμενα δωμάτια, τρία μικρὰ κελλιά καὶ ἓνα μέγαν μονώροφον θόλον, καὶ ἐκαρπούτο τὰς εἰσπράξεις καὶ ὅλα γενικῶς τὰ εἰσοδήματα τοῦ ναοῦ.

Καίτοι ἡ ἐκκλησία αὕτη ὡς ἰδιόκτητος ναὸς δὲν εἶχεν ἐνορίαν, οὐχ ἦττον ἐλειτουρεῖτο ἀνελλιπῶς ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου αὐτῆς Παπα-Στρατῆ, ὡς ἂν ἦτο ἐνοριακὸς ναὸς. Σύν τῷ χρόνῳ μάλιστα οἱ ὀλίγοι κάτοικοι τοῦ *Χαράνι* καὶ ἄρκετοὶ ἐκ τῶν συνοικιῶν τοῦ *Μουράγιου* καὶ τοῦ *Κάβου* ἐκκλησιάζοντο ἀνελλιπῶς εἰς αὐτήν, ἀποτελοῦντες τρόπον τινὰ τοὺς τακτικούς αὐτῆς ἐνορίτας. Ὅταν δὲ τὸ *Χαράνι* καὶ τὸ *Μουράγιον* ἤρχισαν νὰ ἀποκτοῦν περισσότερα σπίτια, ὁ Εὐαγγελισμὸς ἀνεγνωρίσθη ἐνοριακὸς ναὸς μὲ κανονικοὺς ἐνοριακοὺς ἐπιτρόπους καὶ μὲ τακτικούς ἐνορίτας τοὺς κατοικοῦντας εἰς τὰς συνοικίας *Χαράνι* καὶ *Μουράγιον*. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ὅλας περίπου τὰς εἰσπράξεις καὶ τὰ ἄλλα εἰσοδήματα τοῦ ναοῦ ἐκαρπούτο ὁ ἰδιοκτήτης καὶ ἐφημέριος αὐτοῦ Παπα-Στρατῆς.

Ὅταν οὗτος κατέστη ὑπερῆλιξ καὶ ἐδυσκολεύετο νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐνορίας του, ὁ πρῶτός του υἱὸς Ἀναστάσιος ἐχειροτονήθη εἰς ἐγγαμον πρεσβύτερον, ἵνα διατελέσῃ, ὡς ὠρίζε τὸ σχετικὸν ἐπισκοπικὸν ἐγγράφον, βοηθὸς

Ὁ ἱερός ναὸς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ μετὰ τὴν περὶ αὐτὸν
συνοικίαν τοῦ Χαρανιοῦ.

καὶ συλλειτουργὸς τοῦ γέροντος πατρός του. Βραδύτερον ἐχειροτονήθη εἰς ἀγαμὸν ἱεροδιάκονον καὶ ὁ δεύτερος υἱὸς του Ἰωάννης, ἐπονομασθεὶς Διονύσιος. Οὗτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του προήχθη εἰς πρεσβύτερον ἱερομόναχον καὶ ὑπηρέτησεν ἐν τῷ ναῷ ὡς συνεφημέριος τοῦ ἀδελφοῦ του Παπᾶ - Ἀναστάση. Ἐκτοτε δὲ ὁ ναὸς τῆς Εὐαγγελιστρίας φέρεται νὰ διατηρῆ ὡς τακτικοὺς ἐφημέριους ἀμφοτέρους τοὺς ἀδελφοὺς Παπαστρατῆ. Οὗτοι ἐξηκολούθουν νὰ παραμένουν εἰς τὰ δωμάτια τοῦ ναοῦ, ὁ μὲν Παπᾶ - Ἀναστάσιος μετὰ τὴν οἰκογενεῖάν του, ὁ δὲ ἱερομόναχος Διονύσιος μετὰ τὴν γραίαν μητέρα του παπαδιὰν καὶ τὰ ἄλλα μέλη τῆς πατρικῆς του οἰκογενείας, διεκδικοῦντες διὰ τῆς τοιαύτης ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ ἐγκαταστάσεώς των κληρονομικὰ ἐπ' αὐτοῦ δικαιώματα. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῆ, ὅτι αἱ ἀπολαβαὶ των περιωρίζοντο εἰς τὰ ἐκ τῆς ἱερωσύνης των ἀπορρέοντα δικαιώματα καὶ τυχηρά καὶ εἰς οὐδὲν ἕτερον, καθ' ὅσον ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ ναοῦ μόνον πρὸς τὴν ἐπιζῶσαν γραίαν παπαδιὰν Παπᾶ - Στρατῆ, κατόπιν ἐγκρίσεως τῆς ἐνορίας, ἐχορθῆγει μέχρι τοῦ θανάτου τῆς μικρὸν μηνιαῖον

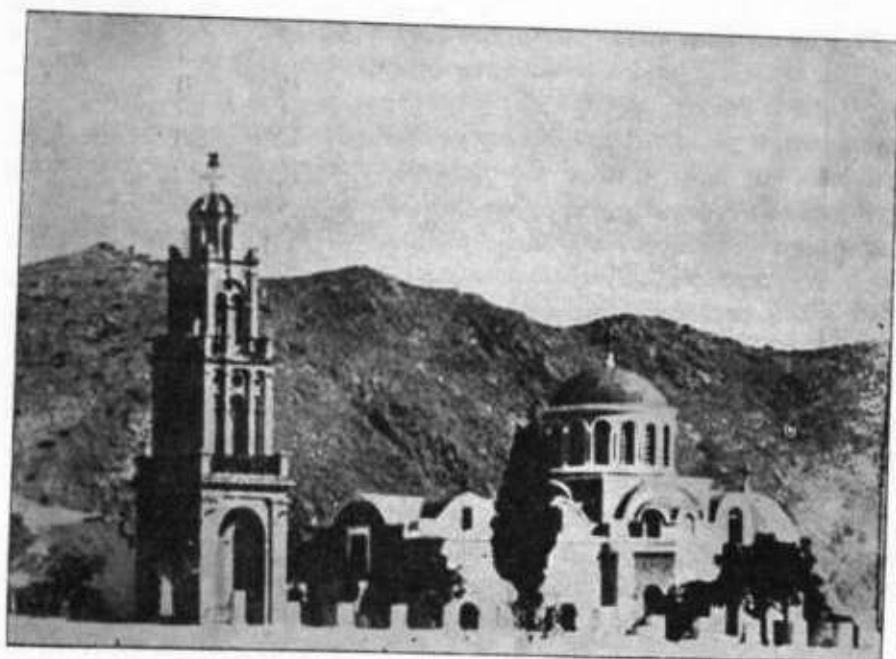
βοήθημα ἔναντι τῶν διεκδικουμένων ἐπὶ τοῦ ναοῦ κτιτορικῶν δικαιωμάτων τῆς οἰκογενείας τῆς.

Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ ἑνορία εἶχεν ἀποφασίσει νέον ἀνακαινισμόν τοῦ ναοῦ, ἀπήτησε δὲ διὰ τῶν ἐπιτρόπων τὴν ἐκ τῶν δωματίων αὐτοῦ ἀπομάκρυνσιν τῶν οἰκογενειῶν Παπαῶ-Στρατῆ μετὰ τὴν δικαιολογίαν, ὅτι τὸ σχέδιον τοῦ ἀνακαινισμοῦ ἀπήτει τὴν κατεδάφισιν ὄλων ἐν γένει τῶν ἐντὸς τοῦ περιβόλου εὐρισκομένων οἰκημάτων. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ταύτην ὁμοῦς ἡ ἀπαιτήσις αὕτη τῆς ἑνορίας, ἐδέησε νὰ ληφθοῦν μέτρα ἐξαναγκασμοῦ ὄχι μόνον ἐκ μέρους τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους τῶν τοπικῶν ἀρχῶν Σύμης. Μέτρον δὲ ἐξαναγκασμοῦ ὑπέβη καὶ ἡ ἀπόλυσις ἀμφοτέρων τῶν ἀδελφῶν ἐφημερίων καὶ ἡ ἀντικατάστασις των διὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου μακαρίτου συμπολίτου μας Βασιλείου Κοντίτη, ὅστις ἔκτοτε παρέμεινεν ἐπὶ τινὰ ἔτη ὡς τακτικὸς ἐφημέριος τοῦ ναοῦ.

Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν οἰκογενειῶν Παπαῶ-Στρατῆ, κατηδαφίσθησαν τὰ ἐν τῷ προαυλίῳ οἰκῆματα, πλὴν τοῦ μεγάλου θόλου, καὶ ἐπηκολούθησεν ὁ νέος ἀνακαινισμὸς τοῦ ναοῦ δι' ἐξόδων τοῦ ταμείου του καὶ διὰ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας τῶν ἑνοριτῶν του καὶ πλείστων ἄλλων ἐκ τοῦ λαοῦ τῆς Σύμης. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ὤκοδομήθη ἐκ θεμελίων τὸ κωδωνοστάσιον ἐν ἔτει 1908, συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν, ἡ ὁποία ὑπάρχει εἰς τὴν ἐπὶ τῆς προσόψεώς του ἐντετοιχισμένην μαρμαρίνην πλάκα, ἠκολούθησε δὲ ὁ ἀνακαινισμὸς τοῦ ναοῦ, ὁ ὁποῖος, συμφώνως πρὸς τὸ ἐν τοῖς ἀρχείοις αὐτοῦ τηρούμενον πρακτικὸν τῆς ἑνορίας, ἤρχισε τὴν 28ην Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1914 καὶ ἐπερατώθη τὸ ἔτος 1916. Οὗτος ἐστοίχισεν ἐν συνόλῳ 26.448 γρόσια, ποσὸν εἰς τὸ ὁποῖον δὲν περιλαμβάνονται τὰ ἐξοικονομηθέντα χρήματα ἀπὸ τὰ ἡμερομίσθια, τὰ ὁποῖα μετὰ πολλῆς προθυμίας καὶ θρησκευτικῆς εὐλαβείας ἔκαμαν δωρεάν οἱ Χριστιανοί, ἑνορῖται καὶ μὴ.

Διὰ τοῦ ἀνακαινισμοῦ τούτου ὁ ναὸς ἐμεγεθύνθη κατὰ τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος κατὰ 1,5 μ., οὕτω δὲ ἀπέκτησε μῆκος 23 μ., πλάτος 8 καὶ ρυθμὸν βυζαντινὸν (Σταυροῦ), παραμείνας ὁμοῦς μονόκλιτος καὶ ἀνιστόρητος, ὡς ἦτο καὶ πρότερον.

Ἐνῶ συνεχίζετο ὁ ἀνακαινισμὸς οὗτος, ἐπῆλθε συμφιλίωσις μετὰ τὴν ἑνορίαν καὶ ἐφημερίων ἀδελφῶν Παπαστρατῆ, μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς ἀντικαταστάτης αὐτῶν αἰδεσιμωτάτος Βασιλεῖος Κοντίτης ἀπελύθη, οὗτοι δὲ ἐπαναπροσελήφθησαν ὡς τακτικοὶ ἐφημέριοι, ἀνευ ὁμοῦς ἀπαιτήσεως ἰδιοκτησίας, ἐγκατασταθέντες μάλιστα εἰς κατοικίας ἐκτὸς τοῦ ναοῦ καὶ λαμβάνοντες ὡς ἀποδοχὰς μόνον τὰ ἐκ τῆς ἱερωσύνης των τυχηρά. Μετὰ τινὰ δὲ ἔτη ἀπὸ τῆς προσλήψεώς των ταύτης καὶ συγκεκριμένως κατὰ τὸ ἔτος 1917 ὁ εἰς τῶν ἀδελφῶν Πα-

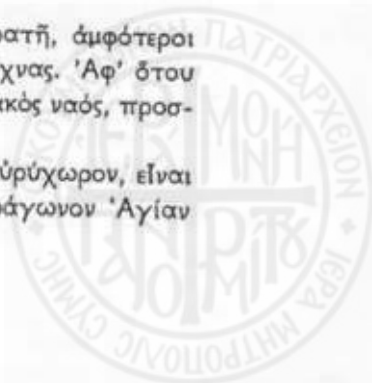
Ὁ ναὸς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ὡς ἔχει σήμερον.

παστρατῆ, ὁ Παπαναστάσιος, ἀνεχώρησεν οἰκειοθελῶς ἐκ Σύμης καὶ ἐγκατεστάθη οἰκογενειακῶς ἐν Μασσαλία τῆς Γαλλίας, ὅπου καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸ ἔτος 1929. Ἐκτοτε ὁ Εὐαγγελισμὸς παρέμεινε μὲ μόνον ἡφμέριον τὸν ἱερομόναχον Διονύσιον Παπαευστρατίου (Παπαστρατῆ) μέχρι τοῦ ἔτους 1939, ὅτε οὗτος ἀπέθανεν εἰς τὸ νοσοκομεῖον Ρόδου, πλήν περιόδου τινὸς 3-4 ἐτῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν χειροτονηθεὶς ὑπῆρξε ἐν τῷ ναῷ ὡς δεῦτερος ἡφμέριος ὁ πρὸ ἐτῶν ἀποθανῶν ἐν Πειραιεὶ συμπολίτης μας Παπᾶ-Σπῦρος Βογιατζῆς.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Διονυσίου ὁ ναὸς τῆς Εὐαγγελιστρίας ἡφμερεύετο ἐκ περιτροπῆς ὑπὸ τῶν ἱερέων τῆς νήσου μέχρι τοῦ ἔτους 1945, ὅπότε ἀπέκτησε καὶ διατηρεῖ τακτικὸν ἴδιον ἡφμέριον τὸν αἰδεσ. Γεώργιον Τσίγγον, χειροτονηθέντα κατόπιν ὑποδείξεως τῆς ἐνορίας τοῦ ναοῦ.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ μακαρίτου γέρου Παπᾶ-Στρατῆ, ἀμφότεροι οἱ χόροι τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐξυπηρετοῦντο ἀπὸ ἐρασιτέχνας. Ἀφ' ὅτου ὁμως ὁ ἱερός οὗτος ναὸς ἀνεγνωρίσθη ὡς κανονικὸς ἐνοριακὸς ναὸς, προσελάμβανε καὶ διετῆρει δύο τακτικοὺς ἱεροψάλτας.

Τὸ ἱερόν τοῦ ναοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι σχετικῶς εὐρύχωρον, εἶναι ἐστρωμένον μὲ πλακάκια καὶ ἔχει μικρὰν μαρμαρίνην τετράγωνον Ἀγίαν

Τράπεζαν ἔχουσαν πρὸ αὐτῆς τὸν Ἐσταυρωμένον, τὴν Θεοτόκον καὶ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην καὶ στηριζομένην ἐπὶ ἐνὸς κυλινδρικοῦ καλάμου. Ἐχει ἐπίσης πρόθεσιν μὲ τζαμωτὰ θυροφυλλὰ, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἰκονίζεται ἡ γέννησις τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ ἐντετοιχισμένου τσίγκου, καὶ παραπλεύρως ταύτης, πρὸς τὰ ἀριστερά, νιπτῆρα ἀνευ ὑπογείου ὀχετοῦ, ὑπὸ δὲ τὴν Ἀχηβάδα δύο μεγάλα τζαμωτὰ παράθυρα. Ἐχει ἀκόμη θύραν μικράν ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς αὐτοῦ πλευρᾶς, παραπλεύρως δὲ ταύτης, πρὸς ἀνατολάς, ἐντετοιχισμένον ἐρμάριον, χρησιμοποιούμενον ὡς σκευοφυλάκιον, καὶ ὑπὸ τὸ ἐρμάριον τοῦτο χωνευτήριον τῶν ὕδατων.

Ὡς τέμπλον τοῦ Εὐαγγελισμοῦ παραμένει τὸ παλαιὸν μὲ μικράν πρόσθετον ἐπέκτασιν πρὸς ἑκατέραν τῶν πλευρῶν του, λόγω τῆς μικρᾶς διαπλατύνσεως τοῦ ναοῦ κατὰ τὸν ὑπὸ τῶν ἐνοριτῶν γενόμενον ἀνακαινισμόν αὐτοῦ. Εἶναι ξυλόγλυπτον ὄχι ὁμως καὶ μεγάλης τέχνης. Αἱ εἰκόνες του καθὼς καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Παντοκράτορος εἶναι ἔργα νέας Ἀγιορειτικῆς τέχνης, αἱ δὲ πρὸ τῶν εἰκόνων ὑπάρχουσαι κανδηλαὶ εἶναι ἀργυραὶ καὶ καλλιτεχνικῶς κατεσκευασμέναι.

Ὁ κυρίως ναὸς εἶναι ἐστρωμένος μὲ πλακάκια, ὅπως καὶ τὸ Ἱερόν, ἔχει στασίδια καὶ μεγάλα τζαμωτὰ παράθυρα, δι' αὐτὸ δὲ εἶναι πολὺ φωτεινός. Ὁ ἐκ μπετόν δεσποτικὸς θρόνος εἶναι ἀρκετὰ ὠραῖος, ὁ δὲ ἄμβων εἶναι ξύλινος καὶ ἀπέριττος. Τὰ ἀναλόγια εἶναι ἡμικυκλικά, κατασκευασθέντα κατὰ τὸν τελευταῖον ἀνακαινισμόν τοῦ ναοῦ, τὸ δὲ παγκάρι εἶναι νεωτέρας κατασκευῆς. Μανουάλια ἔχει δύο, σχετικῶς μεγάλα καὶ ὀρειχάλκινα, μεγάλον πολυέλεον, ἐπίσης ὀρειχάλκινον, ὡς καὶ ἑτέρους δύο μικροῦς, τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας. Ἡ κυρία μεγάλη θύρα εἰσόδου τοῦ ναοῦ κεῖται ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς αὐτοῦ πλευρᾶς.

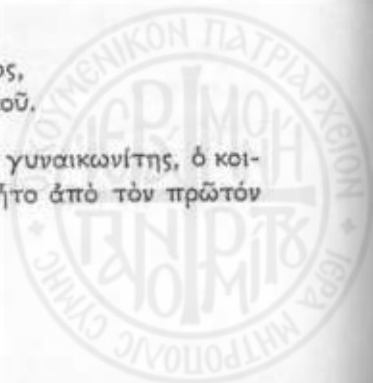
Ὁ κάτω γυναικωνίτης εἶναι ἐστρωμένος μὲ πλάκας ἀπὸ κίσηριν καὶ ἔχει στασίδια καὶ μεγάλην θύραν εἰσόδου ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς του ὡς καὶ παράθυρον πρὸς τὴν βορείαν αὐτοῦ πλευράν. Ἐπίσης ἔχει μικρὸν προσκνητάριον. Ἐντὸς τοῦ γυναικωνίτου τούτου ὑπάρχουν καὶ δύο μνήματα. Ἐπὶ τοῦ ἐνὸς φέρεται ἡ ἐπιγραφή :

Ἐνθάδε κεῖται Μελέτιος Ραμὸς Ἱερομόναχος,
Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος Σύμης.

ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου ἡ ἑξῆς :

Ἐνθάδε κεῖται Παπᾶ-Εὐστράτιος,
ὁ πρῶτος ἀνακαινιστὴς τοῦ ναοῦ.

Τοῦ κάτω γυναικωνίτου ἐπὶκεῖται ὁ ἐπάνω γυναικωνίτης, ὁ κοινῶς λεγόμενος *Νοδίαις*, ὁ ὁποῖος παραμένει ὅπως ἦτο ἀπὸ τὸν πρῶτόν

του ἀνακαινισμόν, τὸν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Παπαῦ-Στρατῆ γενόμενον. Εἶναι ἐστρωμένοι μετὰ σανίδια, ἔχει θύραν εἰσόδου πρὸς δυσμὰς καὶ δύο παράθυρα, τὸ ἐν πρὸς βορρᾶν καὶ τὸ ἕτερον πρὸς νότον. Εἰς αὐτὸν μεταβαίνει τις ἐκ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ, ἀφοῦ ἀνέλθη λιθίνην κλίμακα, ποῦ φέρει εἰς εὐρὺ πλατύσκαλον, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ὑπάρχει μικρὸς θόλος χρησιμοποιοῦμενος ὡς ἀποθήκη.

Τὸ πλατὺ εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρον, σχεδὸν τετράγωνον, πεζουλωτόν, μετὰ ὑψηλὸν αὐλόγυρον γύρω γύρω, ἐστρωμένον δὲ μετὰ μαῦρα μὲν καὶ λευκὰ μικρὰ χαλίκια κατὰ τὸ πρὸς ἀνατολὰς ἡμισυ, μετὰ πλάκες δὲ κατὰ τὸ πρὸς δυσμὰς ἕτερον ἡμισυ. Ὁ μὴ κατεδαφισθεὶς κατὰ τὸν ὑπὸ τῶν ἐνοριτῶν γενόμενον ἀνακαινισμόν παλαιὸς μεγάλος θόλος χρησιμοποιοῦται ὡς ἀποθήκη τοῦ ναοῦ. Εἰς τὸ πλατὺ καὶ συγκεκριμένως ἐπροσθεν τοῦ γυναικωνίτου ὑπῆρχε πρὸ τοῦ ἀνακαινισμοῦ τοῦ ναοῦ μεγάλη βασιλικιώτικη σκιά μετὰ πεζούλαν, ἡ ὁποία ἐκόπη κατὰ τὴν πλακόστρωσιν τοῦ πλατυοῦ, ἀντ' αὐτῆς δὲ ἐφυτεύθη ἀκαριπτον δένδρον.

Τὸ κωδωνοστάσιον, τὸ ὁποῖον ἀνωκοδομήθη ἐκ θεμελίων, κεῖται ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ, εἶναι ὑψηλόν, ἀρκετὰ ὠραῖον, ἔχει δύο καμπάνες, ἡ δὲ βᾶσις του ἀποτελεῖ τὴν κεντρικὴν κιγκλιδόφρακτον ἐξώθυραν τοῦ ναοῦ.

Στέρνας ἔχει τρεῖς, τῶρα δὲ διατηρεῖ ἐν χρῆσει μόνον μίαν, ὑπὸ τὸ χαλίκόστρωτον πλατὺ, μετὰ στόμιον εἰς τὴν ΝΑ πλευρᾶν τοῦ αὐλόγυρου, παρὰ τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ ὁ ἴστος τῆς σημαίας τοῦ ναοῦ.

Συγχρόνως μετὰ τὸν δεῦτερον ἀνακαινισμόν τοῦ ναοῦ ἀνεκαινίσθη καὶ τὸ ἐντὸς τοῦ περιβόλου καὶ δὴ εἰς τὴν βορείαν πλευρᾶν τοῦ πλατυοῦ εὐρισκόμενον μικρὸν νεκροταφεῖον. Τοῦτο ὁμῶς κατὰ τὸ ἔτος 1924, ὅποτε ἡ Δημαρχία Σύμης, κατόπιν διαταγῆς τῆς κυβερνήσεως κατοχῆς, μετέφερε τὰ νεκροταφεῖα ὄλων ἐν γένει τῶν ναῶν καὶ τῶν δύο πόλεων τῆς νήσου, *Αἰγιαλοῦ* καὶ *Χωγιοῦ*, καθὼς καὶ τοῦ προαστίου τὸ *Πέδι* ἐκτὸς τῶν πόλεων, ἠχρηστεύθη, ὅπως ἠχρηστεύθησαν καὶ τὰ νεκροταφεῖα ὄλων τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν. Εἶχε δὲ καθιερωθῆ ὡς κοινὸν νεκροταφεῖον διὰ τὰς ἐνορίας τῶν ἐκκλησιῶν τῆς κάτω πόλεως Ἁγίου Ἰωάννου καὶ Εὐαγγελισμοῦ τὸ εἰς θέσιν *Παλαμιδᾶς* νεόκτιστον νεκροταφεῖον μετὰ παρεκκλήσιον τὸ κατὰ τὴν αὐτὴν χρονολογίαν (1924) ἀνεγερθὲν ἐξωκκλήσιον Ἐλικωνίς.

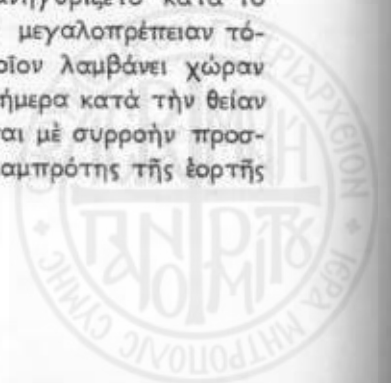
Μετὰ ὀλίγα ὁμῶς ἔτη, ἐπειδὴ τὸ νέον τοῦτο νεκροταφεῖον εἰς θέσιν Παλαμιδᾶς ἐθεωρήθη πολὺ ἀπομακρυσμένον διὰ τὴν ἐνορίαν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἐπετράπη παρὰ τῆς κυβερνήσεως, κατόπιν αἰτήσεως τῶν ἐνοριτῶν, ἡ δαπάναις τοῦ ναοῦ Ἰδρυσις νέου νεκροταφεῖου. Οὕτω κατεσκευάσθη νεκροταφεῖον ἐξω τῆς πρὸς βορρᾶν πλευρᾶς τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ, 100 περίπου μέτρα μακρὰν αὐτοῦ, παρὰ τὴν τοποθε-

σίαν τὸ πρῶτος-σκιῶδι καὶ συγκεκριμένως παρὰ τὴν θέσιν *Φρύος* (βάραθρον), τὸ ὁποῖον, ὅπως γνωρίζομεν, ἐπικοινωνεῖ μὲ τὴν θάλασσαν τοῦ ὡς ἄνω *σκιῶδιου*. Εἶναι δὲ τὸ νεκροταφεῖον τοῦτο ἄρκετὰ περιποημένον, μὲ μικρὰ δενδρύλλια καὶ ἄρκετὰ ἀνθόφυτα, ἡ δὲ τοποθεσία, μὲ τὸν γύρω ἐλεύθερον ὀρίζοντα καὶ τὴν ἀπέναντι αὐτῆς ἀνοικτὴν θάλασσαν, δημιουργεῖ ἀτμόσφαιραν γαλήνης καὶ ἡρεμίας. Εἰς τὴν ΝΑ πλευρὰν τοῦ περιβόλου τοῦ νέου τούτου νεκροταφείου καὶ πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῆς εἰσόδου τοῦ ὑπάρχει μικρὸν δωμάτιον μὲ μικρὰν στέρναν, εἰς τὸ ὁποῖον φυλάσσονται τὰ φανάρια τῶν μνημάτων.

ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΟΝ ΠΡΟΝΟΜΙΟΝ ΤΟΥ ΝΑΟΥ — ΕΟΡΤΑΙ ΑΥΤΟΥ

Ἡ Παναγιὰ ἢ Βαγγελίστρα, λόγῳ θέσεως, ἔχει ἔμπροσθεν αὐτῆς ὀλόκληρον τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν τῶν κόλπων Σύμης καὶ Νημποριοῦ. Ὡς ἐκ τούτου δὲ καθημερινῶς ἀνεχώρουν καὶ ἀναχωροῦν, ἐπέστρεφον καὶ ἐπιστρέφουν, ὑπὸ τὰ ἀγρυπνα ὄμματά της, ὄλα ἐν γένει τὰ παντὸς εἶδους καὶ μεγέθους πλοῖα. Ταῦτα, τόσον κατὰ τὴν ἀναχώρησιν ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν, ἐγίνοντο τὸ ἀντικείμενον τῶν χαρμοσύνων κωδωνοκρουσιῶν της· οἱ δὲ Συμαῖοι ναυτικοὶ ἐτίμων μὲ χαρακτηριστικὴν εὐλάβειαν τὴν *παναγιὰ-δὴβ-Βαγγελίστρα* θεωροῦντες αὐτὴν ἀγρυπνον προστάτην τῶν ταξιδίων των. Κατὰ τὴν περίοδον μάλιστα τῆς ἐν Σύμῃ ἀκμῆς τῆς σπογγαλιείας, αἱ γυναῖκες τῶν ναυτικῶν, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν σπογγαλιευτικῶν, συμπίπτουσαν περὶ τὰ τέλη Μαΐου ἢ ἀρχὰς Ἰουνίου, ἔπρεπε, κατὰ παλαιὰν συνήθειαν καθιερωθεῖσαν ὡς διακριτικὸν προνόμιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, νὰ λειτουργηθοῦν ὄλα ἀπὸ κοινοῦ *στὴ-παναγιὰ-δοῦ Πάπ-π'ον*. Μετὰ δὲ τὴν λειτουργίαν ταύτην, ἡ ὁποία ἐγένετο πάντοτε ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ἐτέλουν διὰ τοῦ λειτουργοῦ ἐφημερίου παράκλησιν πρὸς τὴν Μεγαλόχαρην ὑπὲρ εὐδοώσεως τῶν ἐργασιῶν τῶν ναυτικῶν συζύγων των ὡς καὶ ὑπὲρ ὑγείας, διαφυλάξεως καὶ αἰσίας ἐπανόδου αὐτῶν. Ἄς σημειωθῆ, ὅτι ἡ Κυριακὴ αὕτη διὰ τοὺς ἐφημερίους τοῦ ναοῦ ἦτο ἡ πλέον ἱκανοποιητικὴ εἰς πρόσφορα καὶ εἰς χρήματα.

Ἐπίσημος ἑορτὴ τοῦ ναοῦ, συμφώνως ἄλλως τε πρὸς τὴν ἐπωνυμίαν του, εἶχε καθιερωθῆ ἡ μεγάλη σωτήριος ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου (τῇ 25ῃ Μαρτίου). Αὕτη ἐπανηγυρίζετο κατὰ τὸ παρελθόν, ἀλλὰ καὶ σήμερον ἀκόμη, μὲ ἰδιαιτέραν μεγαλοπρέπειαν τόσον κατὰ τὸν μεγάλον ἑσπερινόν, κατὰ τὸν ὁποῖον λαμβάνει χώραν πλουσία ἀρτοκλασία ἀπὸ πεντάρτια, ὅσον καὶ ἀνήμερα κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, ἥτις ἐγένετο καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεται μὲ συρροὴν προσκυνητῶν ἐξ ὄλων τῶν ἐνοριῶν τῆς νήσου. Ἡ δὲ λαμπρότης τῆς ἑορτῆς

ἦτο περισσότερο ἐπιβλητικὴ κατὰ τὸ ἑσπέρας τῆς παραμονῆς μὲ φω-
τασίαν ἀπὸ φαναράκια, ἡ ὁποία, λόγῳ καὶ τῆς τοποθεσίας τοῦ ναοῦ,
ἐδημιούργει φαντασμαγορικὸν θέαμα.

Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς θείας λειτουργίας ἐπηκολούθει ἡ κατὰ
καθιερωμένον ἔθιμον δι' ὄλους ἀνεξαιρέτως τοὺς ναοὺς μας, πλήν τοῦ
'Αγίου Ἰωάννου, πλουσία δεξίωσις. Κατ' αὐτὴν προσεφέροντο διάφορα
γλυκίσματα ὡς καὶ τὰ μοναδικὰ εἰς τὸ εἶδος τῶν ἀκούμια μας¹.

Ἐκτὸς τῆς μεγάλης ὡς ἄνω ἑορτῆς, ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια
τῆς θεμελιώσεως τοῦ ναοῦ εἶχε καθιερωθῆ ὡς δευτέρα ἐπέτειος ἡ Κοί-
μησις τῆς Θεοτόκου, ἡ ὁποία ἑορτάζεται ἀκόμη καὶ σήμερον μὲ τὸ ἔθι-
μον τοῦ δεκαπενταυγουστιανοῦ δεκαπενταλείτουργου καὶ τῶν ἐφ' ἑσπέ-
ρας ἱερῶν παρακλήσεων.

III. ΤΑ ΕΙΣΟΔΙΑ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Κοινῶς ἢ *Παραγιά ἢ Ἀεμονήτιστα*²

Ὁ ἱερὸς οὗτος ναὸς, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ γράφων ἐχρημάτισε τα-
κτικὸς ἐφημέριος ἐπὶ συνεχῆ τριετίαν καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ἐτιμήθη διὰ τῆς
ἐντολῆς τοῦ ἐξομολόγου, κεῖται εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ Κάστρου,
ἀκροπόλεως τῆς Σύμης, καὶ εἰς τὰς θέσεις *Λεῖλ-λενικὸς* ('Ελληνικὸς) καὶ
"Ἐκει πῖσω.

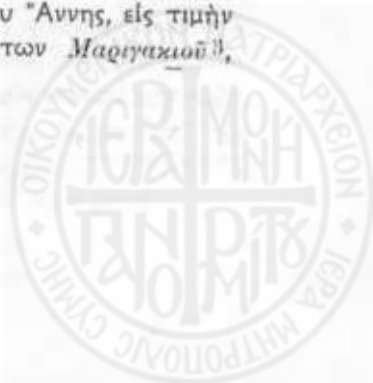
Ἄρχικῶς ἦτο μακρόστενον ἀλλ' ἄρκετὰ μέγα ἐξωκκλήσιον μὲ μι-
κρὸν κελλίον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐστεγαζόντο κατὰ καιροὺς διάφοροι πτωχοὶ
γέροντες. Τὸ κελλίον τοῦτο ἐχρημάτισεν, ὅπως διηγεῖται ἡ ζῶσα παρά-
δοσις, καὶ ὡς κατοικία κάποιου διελθόντος ἐκ Σύμης Ἀγιορείτου μονα-
χοῦ, ὅστις ὠνομάζετο Χριστόφορος καὶ μετήρχετο τὴν Ἰατρικὴν. Παρα-
πλεύρως τοῦ ἐξωκκλησίου τούτου ὑπῆρχε ἄρκετὰ μέγα *πυργίον* (πρί-
νος), τὸ ὁποῖον, ὡς θὰ ἐνθυμοῦνται πολλοὶ συνηλικιωταὶ μας, ἐξερρι-
ζώθη, πρὸ τῆς ἐπὶ τῶν θεμελίων τοῦ ἐξωκκλησίου τούτου ἀνοικοδομή-
σεως τοῦ σημερινοῦ ναοῦ, ἀπὸ ἐκσπάσασαν καταιγίδα καὶ σφοδρὰν βρο-
χοανεμοθύελλαν.

Ὁ νέος ναὸς ἀνωκοδομήθη ἐκ θεμελίων πρὸ ὀγδοήκοντα περίπου
ἐτῶν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου συμπολίτου μας Κωνσταντίνου Φαρμακίδου
(τοῦ *Κωστίου τοῦ Βαγελ-λετζῆ*) καὶ τῆς συζύγου του Ἄννης, εἰς τιμὴν
καὶ μνήμην τῆς ἀποθανούσης ἀγάμου μοναχοκόρης τῶν *Μαριγκαίου*³,

1. Εἶδος λουκουμάδων.

2. Ἐλεμονήτρια.

3. Ὑποκορ. τοῦ ὀνόματος Μαρίας.

διὰ τῆς διαθέσεως τῶν ἀναγκαίων χρημάτων ἐκ τῆς μεγάλης προικός, τὴν ὁποίαν οὗτοι προώριζον διὰ τὴν θυγατέρα των ταύτην. Ἐκτοτε ὁ νεόδμητος οὗτος ναὸς ἀνεγνωρίζετο ὡς ἰδιοκτησία αὐτῶν.

Ἐπῆρξε δὲ ὁ ἀνακαινιστὴς Κωνσταντῖνος Φαρμακίδης ὁ πλουσιώτερος καὶ πλέον ἱκανὸς ἀπὸ τοὺς συμπολίτας μας ἐμπόρους, τοὺς χρηματοδοτοῦντας πλοιάρχους ἀσχολουμένους μὲ τὴν ἀλιείαν σπόγγων. Εἰδικώτερον δὲ οὗτος, παρὰ τὸ περιωρισμένον τῆς μορφώσεώς του, κατῶρθωσε νὰ δημιουργήσῃ διὰ τῆς δραστηριότητος καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἱκανοτήτων κολοσσιαίαν περιουσίαν. Σχετικῶς μὲ αὐτὴν θρυλεῖται, ὅτι τὰ εἰκοσόφραγκα, τὰς λίρας Ἀγγλίας καὶ Τουρκίας καὶ τὰ μετζήτια¹ τὰ εἶχεν ἀποθηκευμένα κατὰ εἶδη εἰς γκαζοτενεκέδες.

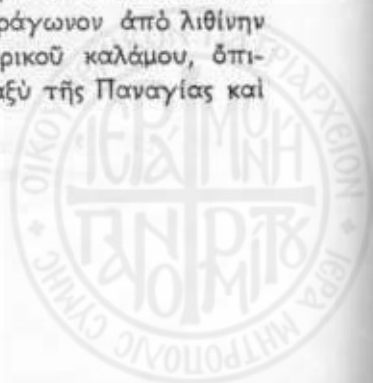
Πρὸ τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ νέου ναοῦ, ὁ παλαιὸς μικρὸς ναὸς ἔφερε τὴν ἐπωνυμίαν *Παναγιά ἢ Λεμονήτισσα* καὶ ἐτιμᾶτο εἰς μνήμην τῆς Κοιμήσεως τῆς Ἑπεραγίας Θεοτόκου. Μετὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν ὁμοῦ τοῦ νέου ναοῦ, οἱ ἀνακαινισταὶ προσέδωσαν εἰς αὐτὸν καὶ τὴν ἐπωνυμίαν Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου μὲ ἐπίσημον ἐπέτειον τὴν ἀντίστοιχον ἑορτὴν τῆς 21ης Νοεμβρίου. Ἀμφότεραι αἱ ἐπέτειοι αὗται ἐωρτάζοντο μετὰ μεγάλης λαμπρότητος, ἡ δὲ κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς λαμπρὰ φωταψία ἀπὸ φαναράκια καὶ ἄλλας εὐφλέκτους ὕλας ἐδημιούργει φαντασμαγορικὸν θέαμα. Εἰς τοῦτο συνέβαλλε καὶ ἡ δεσπόζουσα τῆς ὄλης κάτω πόλεως θέσις τοῦ ναοῦ. Τὸν ναὸν ἐλειτούργει κανονικῶς μέχρι τοῦ θανάτου του ὁ ἐκ τῶν τακτικῶν ἐφημερίων τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Χαριτωμένης αἰδεσ. Κωνσταντῖνος Κατσαρᾶς (Παπα-Κώστας).

Μετὰ τὸν θάνατον τῶν ἀνακαινιστῶν τοῦ ναοῦ, οὗτος περιῆλθεν εἰς τὴν κυριότητα τῶν υἱῶν Φαρμακιδῶν, οἱ ὅποιοι καὶ ἐξηκολούθουν νὰ τὸν συντηροῦν ὡς ἰδιόκτητον. Μόλις δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1917 παρεχωρήθη ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸ κοινὸν τῆς νήσου μας καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς ὡς ἐνοριακὸς μὲ πρῶτον ἐφημέριον τὸν γράφοντα τὰς γραμμὰς ταύτας καὶ μὲ ἐνορίτας τοὺς κατοικοῦντας εἰς τὴν γύρω περιοχὴν.

Ὁ ναὸς τῶν Εἰσοδίων ἔχει μῆκος 17 καὶ πλάτος 6,5 μέτρων, εἶναι ρυθμοῦ βυζαντινοῦ, ἔχει τροῦλλον καὶ εἶναι ἀνιστόρητος.

Τὸ Ἱερόν εἶναι ἐστρωμένον διὰ λιθίνων πλακῶν καὶ ὑπέρκειται τοῦ δαπέδου τοῦ κυρίως ναοῦ κατὰ τρία ἰσοῦψῃ λίθινα σκαλοπάτια συνολικοῦ ὕψους 0,80 τοῦ μ. Ἐχει μικρὰν τετράγωνον ἀπὸ λιθίνην πλάκα Ἀγίαν Τράπεζαν στηριζομένην ἐπὶ κυλινδρικοῦ καλάμου, ὅπισθεν τῆς ὁποίας εὐρίσκεται ὁ Ἐσταυρωμένος μεταξὺ τῆς Παναγίας καὶ

1. Νόμισμα Τουρκικόν.

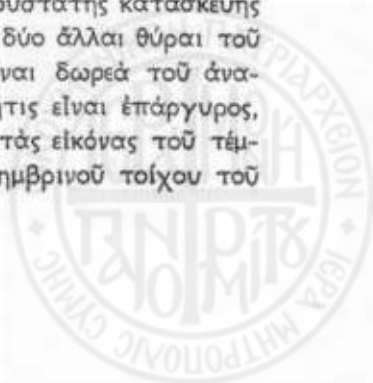

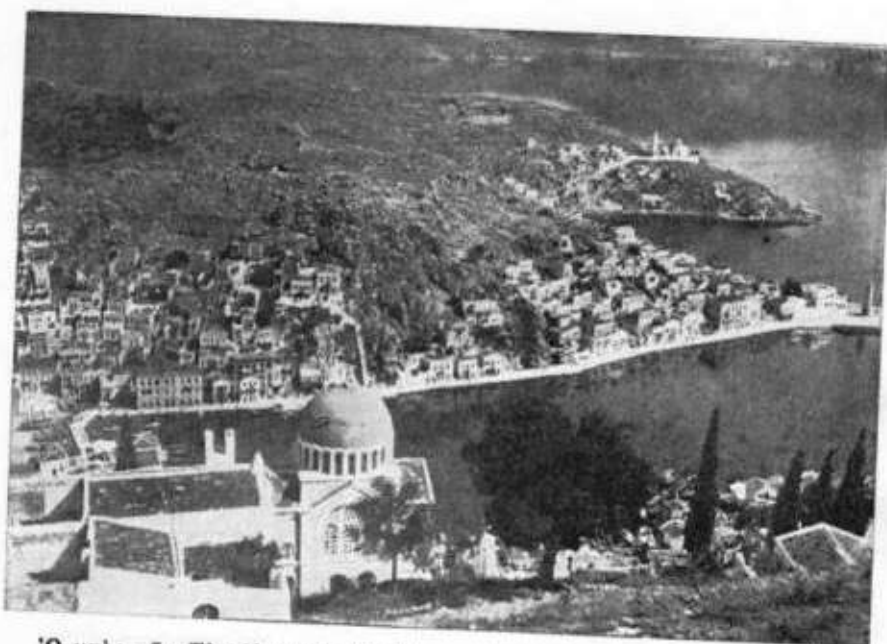
"Αποψις τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ Κάστρου, ἀκροπόλεως τῆς Σύμης.
Ἄριστερά, ἐπὶ τοῦ λόφου, ὁ ναὸς τῶν Εἰσοδίων.

τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Εἰς τὸ Ἱερὸν ὑπάρχει ἐπίσης πρόθεσις με-
τζαμωτὰ θυρόφυλλα, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἰκονίζεται ἐπὶ τσίγκου ἡ Γέν-
νησις τοῦ Χριστοῦ, παραπλευρῶς δὲ ταύτης, πρὸς τὰ ἀριστερά, νιπτῆρ
ἐκ λιθίνης πλακός. Παράθυρα ἔχει δύο, τὸ ἐν ὑπὸ τὴν Ἀχηβάδα, εἰς
τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει Πλατυτέρα, καὶ τὸ ἕτερον πρὸς τὴν βορείαν
πλευράν, ὀπισθεν τοῦ νιπτῆρος. Ἀμφότερα τὰ παράθυρα ταῦτα ἔχουν
χρωματιστὰ στρογγύλα τζάμια. Ἐχει ἀκόμη τὸ Ἱερὸν μικρὰν θύραν
κατὰ τὴν μεσημβρινὴν τοῦ πλευράν, παραπλευρῶς δὲ ταύτης, πρὸς τὰ
ἀριστερά, μικρὸν ἐντετοιχισμένον ἐρμάριον χρησιμεῦον ὡς σκευοφυλά-
κιον. Ὑπὸ τὸ ἐρμάριον τοῦτο εὐρίσκεται τὸ χωνευτήριο τοῦ ναοῦ. Εἰς
τὴν ἀνατολικὴν πλευράν τοῦ Ἱεροῦ καὶ καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν τῆς
πλευρᾶς ταύτης ὑπάρχει λίθινον πεζούλι ἐν εἴδει συνθρόνου.

Τὸ τέμπλον τοῦ ναοῦ εἶναι ξύλινον με ἀπλουστάτης κατασκευῆς
ῥωραῖαν πύλην. Ἀπλουστάται ἐπίσης εἶναι καὶ αἱ δύο ἄλλαι θύραι τοῦ
τέμπλου. Αἱ εἰκόνες του, ρωσικῆς κατασκευῆς, εἶναι δωρεὰ τοῦ ἀνα-
καινιστοῦ τοῦ ναοῦ. Ἡ εἰκὼν τῶν Εἰσοδίων, ἣτις εἶναι ἐπάργυρος,
συγχρόνου κατασκευῆς καὶ τῆς αὐτῆς τέχνης πρὸς τὰς εἰκόνας τοῦ τέμ-
πλου, εὐρίσκεται τοποθετημένη δεξιὰ, ἐπὶ τοῦ μεσημβρινοῦ τοίχου τοῦ

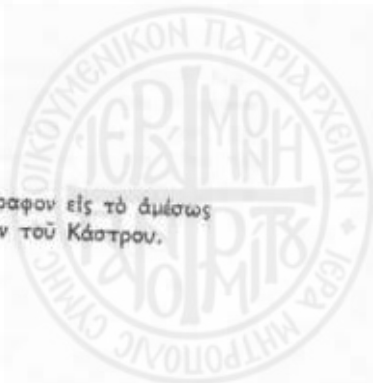

Ὁ ναός τῶν Εἰσοδίων μετὰ τὸν ἐναντι αὐτοῦ λόφον τοῦ Μαυροβουνιοῦ
καὶ τὰς συνοικίας τοῦ Μουράγιου καὶ τοῦ Χαρινοῦ

Παναγίας τοῦ Κάστρου, συνέθεον διὰ σχοινίου τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ ναοῦ τῶν μετὰ τὸν ἐναντι λόφον τοῦ Μαυροβουνιοῦ. Διὰ τοῦ σχοινίου τούτου ἐπήγαγε καὶ ἤρχετο κατὰ τὴν νύκτα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου καὶ συγκεκριμένως κατὰ τὴν ὥραν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου φωταγωγημένον χάρτινον καραβάκι, τὸ ὁποῖον ἐξεπυρσοκρότει καὶ διέγραφεν εἰς τὸν ἀέρα μετὰ φωτεινὰ γράμματα τὸ Χριστὸς Ἀνέστη 1.

Ὁ ναός οὗτος τῶν Εἰσοδίων καὶ μετὰ τὴν ἀναγνώρισίν του ὡς ἐνοριακοῦ διετήρει ἓνα μόνον ἐφημέριον, ὡς καὶ ὅτε ἐλειτούργει ὡς ἰδιωτικὸς, καὶ δύο τακτικούς ἱεροψάλτας. Ἡ ἐνορία ἦτο ὀλιγοπληθής, καθ' ὅσον ταύτην ἀπετέλουν οἱ ὀλίγοι περίοικοι.

1. Περὶ τοῦ ἀναλόγου θεάματος βλ. σχετικὴν παράγραφον εἰς τὸ ἀμέσως ἐπόμενον κεφάλαιον τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν Μεγάλην Παναγιάν τοῦ Κάστρου.

Β' ΟΙ ΙΕΡΟΙ ΝΑΟΙ ΤΗΣ ΑΝΩ ΠΟΛΕΩΣ—ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

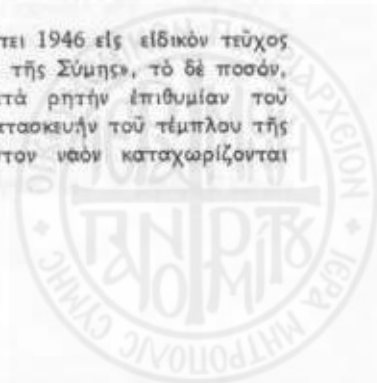
Εἰς τὴν ἄνω πόλιν, κοινῶς τὸ *Χωριό*, ὑπάρχουν δέκα ἐνοριακοὶ ναοί. Οὗτοι εἶναι οἱ ἑξῆς: Ἡ Παναγιὰ ἡ Μεγάλη, ἡ Παναγιὰ ἡ Κεχαριτωμένη, ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ὁ Ἅγιος Νικόλαος, ὁ Ἅγιος Παντελεήμων, ὁ Ἅγιος Γεώργιος, ἡ Ἁγία Τριάς, ὁ Τίμιος Σταυρός, ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος καὶ ὁ Ἅγιος Ἐλευθέριος.

Ι. Η ΜΕΓΑΛΗ ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ¹

Κοινῶς ἡ Παναγιὰ ἡ Με(γ)άλη

Ὁ ἱερός οὗτος ναός, μονόκλιτος καὶ στενόμακρος, μήκους 30 περίπου μέτρων καὶ πλάτους 10, ὑπῆρξεν ἕνας ἀπὸ τοὺς δέκα ἐνοριακοὺς ναοὺς τῆς ἄνω πόλεως. Ἦτο κτισμένος ἐπὶ τῆς ἡμικατεστραμμένης ΝΔ πλευρᾶς τοῦ Κάστρου, ἀκροπόλεως τῆς νήσου, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐπωνυμία του, καὶ ἐπὶ μεγάλου θόλου, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα ὁ *θόλος τῆς Παναγιάς*.

1. Τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ βιβλίου ἐδημοσιεύθη ἐν ἔτει 1946 εἰς εἰδικὸν τεύχος ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Μεγάλη Παναγιὰ τοῦ Κάστρου τῆς Σύμης», τὸ δὲ ποσόν, ὅπερ συγκεντρώθη ἐκ τῆς πωλήσεώς του, διετέθη, κατὰ ρητὴν ἐπιθυμίαν τοῦ συγγραφέως διατυπωθεῖσαν ἐν τῷ προλόγῳ, διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ τέμπλου τῆς νέας Μεγάλης Παναγιάς. Ἦδη τὰ κατὰ τὸν ἱερόν τούτον ναὸν καταχωρίζονται ἐνταῦθα τεθεωρημένα.

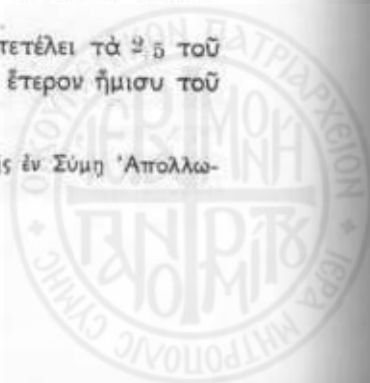
Ὁ θόλος οὗτος, ὁ ὁποῖος, ὅπως ἀναφέρει ὁ Συμαῖος ἱστοριοδίφης Κωνσταντῖνος Σιμωνίδης, προϋπῆρξε ναός, τὸν ὁποῖον «ἐπὶ ἀρχαίου βωμοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Ἀγάπιος ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου Παναγίας ἤγειρε 1» — πιθανώτατα δὲ ὁ ἀρχαιότερος ὄλων τῶν ναῶν τῆς Σύμης — εὕρισκετο πρὸ τοῦ δρόμου, ὁ ὁποῖος ἀπετέλει τὸ λεγόμενον *κάτω πλατιὸ-δῆς Παναγιᾶς* καὶ ἐχωρίζετο εἰς τρία μέρη.

Ἐξ αὐτῶν τὸ μεσαῖον, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ μικρότερον καὶ κατελάμβανε μόλις τὸ 1,5 τοῦ ὄλου θόλου, ὑπεβάσταζε τὸ ἡμισυ περίπου τοῦ κυρίως ναοῦ τῆς Μεγάλης μας Παναγιᾶς, ἦτο ἐστρωμένον διὰ πλακῶν, εἶχε πεζούλαν γύρω γύρω καὶ λιθίνην σκάλαν πρὸς βορρᾶν, ἡ ὁποία ὠδήγει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Κάστρου. Ἐπίσης εἶχε μεγάλην θύραν εἰς τὴν πρόσοφίν του, πρὸς νότον, ἡ ὁποία παρέμενε ἀνοικτὴ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν. Ἄνωθεν τῆς θύρας ταύτης ὑπῆρχεν ἐντετοιχισμένη μεγάλη εἰκὼν τῆς Παναγίας μετὰ τὸν Χριστὸν εἰς τὰς ἀγκάλας της, πρὸ τῆς ὁποίας ἔκαιεν ἀκοίμητος κανδήλα, ἐμπροσθεν δ' αὐτῆς λιθινὸν προαύλιον, τὸ ὁποῖον ὑπερεῖχε τοῦ δρόμου (*κάτω πλατιοῦ*) κατὰ 2 1/2 μέτρα περίπου καὶ εἶχε ξύλινον στέγαστρον. Ὑπὸ τὸ προαύλιον τοῦτο εἰς τὸ ὅπεσον ἀνήρχετο τις διὰ δύο λιθίνων κλιμάκων ἐφαπτομένων τοῦ τοίχου τοῦ Κάστρου, ὑπῆρχε μικρὸς θόλος ἀνευ θύρας, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα τὸ *θολῶμι-δῆς Παναγιᾶς*. Πάντα δὲ ταῦτα, ἦτοι δρόμος (*κάτω πλατιὸ*), προαύλιον μετὰ τῶν κλιμάκων καὶ τοῦ στεγάστρου καὶ μεσαῖον τμήμα τοῦ θόλου μετὰ τῆς ἐσωτερικῆς λιθίνης κλίμακος, ἀπετέλουσαν τρόπον τινὰ τὰ προπύλαια τοῦ ναοῦ, διὰ τῶν ὁποίων ἐγίνετο ἢ εἰς αὐτὸν εἴσοδος τῶν ἐκκλησιαζομένων. Δι' αὐτῶν ἀκόμη διήρχοντο οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, τὸ ὁποῖον ἐστεγάζετο εἰς θόλους εὕρισκομένους ἐντὸς τοῦ Κάστρου, καθὼς καὶ κάθε ἄλλος, ὁ ὁποῖος ἠθέλε νὰ περάσῃ δι' αὐτοῦ.

Ἄς σημειωθῇ δέ, ὅτι κατὰ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐπιχρίσματος τοῦ ναοῦ, ἡ ὁποία ἐγίνε πρὸ τριακονταετίας περίπου καὶ ὑπῆρχεν ἡ τελευταία τούτου ἀνακαίνισις πρὸ τῆς καταστροφῆς του, ἀφῆρέθη τὸ ὑπεράνω τοῦ προαυλίου τῶν προπυλαίων ξύλινον στέγαστρον καθὼς καὶ ἡ πρὸ τῆς θύρας τῶν προπυλαίων εἰκὼν. Ἡ εἰκὼν αὐτὴ ἐτοποιηθῆ ἐντὸς τοῦ ναοῦ εἰς τὸν ἐπάνω γυναικωνίτην, εἰς δὲ τὸ δημιουργηθῆ ἐκ τῆς ἀφαιρέσεώς της κενὸν εἰκονογραφῆθη νέα μεγάλη εἰκὼν τῆς Παναγίας.

Τὸ δεῦτερον μέρος τοῦ θόλου, τὸ ὁποῖον ἀπετέλει τὰ 2,5 τοῦ συνόλου του καὶ ὑπεβάσταζε τὸ ἱερὸν βῆμα καὶ τὸ ἕτερον ἡμισυ τοῦ

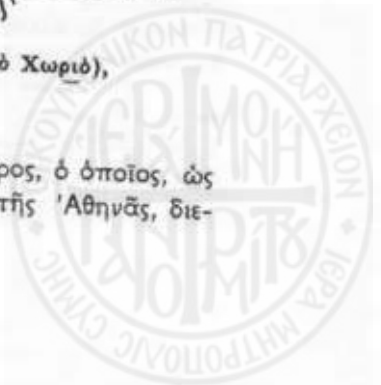
1. Βλ. Κωνσταντῖνου Σιμωνίδου : Συμαῖς ἢ Ἱστορία τῆς ἐν Σύμῃ Ἀπολλωνιάδος Σχολῆς, σ. 56. Ἀθήνησι, 1849.

Ἡ «Καλή». Δρόμος ὀδηγῶν εἰς τὴν ἄνω πόλιν (τὸ Χωριό),
ἐνθα καὶ ὁ ναὸς τῆς Μεγάλης Παναγίας.

κυρίως ναοῦ, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ναὸς τῆς Θεομήτορος, ὁ ὁποῖος, ὡς
προανεφέραμεν, εἶχε κτισθῆ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων βωμοῦ τῆς Ἀθηνᾶς, διε-

τήρει δὲ λείψανα τῶν παλαιῶν αὐτοῦ τοιχογραφιῶν καὶ ἐχωρίζετο διὰ τοίχου εἰς δύο δωμάτια συγκοινωνοῦντα μεταξύ των διὰ μικρᾶς θύρας. Ἐξ αὐτῶν τὸ μὲν πρὸς τὰ ἔμπρός, τὸ ἀνατολικόν, τὸ ὁποῖον ἦτο καὶ τὸ μεγαλύτερον, εἶχε δάπεδον ἀπὸ ἀμμοκονίαμα, γύρω γύρω πεζούλαν, μέγαν *soufân*¹ καὶ θύραν πρὸς μεσημβρίαν μὲ μικρὸν πρὸ αὐτῆς προαύλιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήρχετό τις ἀπὸ τὸ κάτω πλατὺ διὰ λιθίνης κλίμακος· τὸ δὲ πρὸς δυσμᾶς δωμάτιον, εἰς τὸ ὁποῖον εἰσῆρχετό τις ἀπὸ τὸ μεσαῖον τμήμα τοῦ θόλου τῆς Παναγιᾶς διὰ μικρᾶς θύρας, πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς ὁποίας ὑπῆρχεν ἡ εἰκὼν τῶν Ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, εἶχε πάτωμα ἀπὸ σανίδια, γύρω γύρω ξύλινον πεζούλι, μικρὸν *soufân* καὶ *μουσάδραν*². Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν δύο τούτων δωματίων ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ἀποθήκη, τὸ δὲ δεύτερον ὡς γραφεῖον τοῦ ναοῦ καὶ ὡς αἴθουσα δεξιῶσεως κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς ἑορτῆς του. Ἐνίοτε ὁμως ἀμφοτέρα τὰ δωμάτια ταῦτα ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς κατοικία τῶν κατὰ καιροὺς ἐφημεριῶν.

Τέλος τὸ τρίτον μέρος τοῦ θόλου, τὸ ὁποῖον ἀπετέλει τὰ ὑπόλοιπα $\frac{2}{5}$ τοῦ συνόλου του, ὑπεβάσταζε τὸν πρόναον ἢ κάτω γυναικωνίτην. Τοῦτο ὡς καὶ τὸ πρὸ αὐτοῦ μεσαῖον τμήμα ἦσαν νεώτερα κατασκευάσματα καὶ δὴ τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἀνηγέρθη ὁ ἐπικείμενος ἐπ' αὐτῶν ναός.

Οἱ θόλοι οὗτοι ἐχρησιμοποιήθησαν κατὰ καιροὺς ὡς ἰδιωτικὸν σχολεῖον ἀπὸ μερικοὺς ἐγγραμμάτους συμπολίτας μας. Μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρεται ἀπὸ τοὺς γεροντοτέρους μας καὶ ὁ γνωστός μὲ τὸ παρατσούκλι ὁ *Κοτσός*, τὸ ὁποῖον ἀπεδόθη εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ τοῦ ἔλειπον, ἐξ ἀτυχήματος, τὰ κάτω ἄκρα ἀπὸ τῶν γονάτων. Οὗτος, ὁ ὁποῖος ἦτο συγγενὴς τοῦ μακαρίτου συμπολίτου μας Κωνσταντίνου Κοζᾶ ἐκ τῆς συζύγου του Εἰρήνης, τὸ γένος Μακρῆ, εἶχε τὴν φήμην ἱκανοῦ ἑλληνιστοῦ, ἠρέσκετο δὲ νὰ προσάπτῃ εἰς τοὺς μαθητὰς του παρατσούκλια καὶ μὲ αὐτὰ νὰ τοὺς κατονομάζῃ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου του. Τὰ παρατσούκλια ταῦτα φαίνεται, ὅτι ἀνταπεκρίνοντο εἰς χαρακτηριστικὰς ἰδιότητας τῶν μαθητῶν του, δι' ὃ καὶ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν μὲ αὐτὰ ἦσαν περισσότερο γνωστοὶ εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς Σύμης παρὰ μὲ τὰ οἰκογε-

1. Ὁ ἄλλαχ οὐ σοφᾶς. Μικρὰ ξυλίνη ἐξέδρα, παρὰ τὸν ἐσωτερικὸν τοίχον τοῦ δωματίου, χρησιμεύουσα πρὸς κατάκλισιν.

2. Τὸ μέσον ἀνδρον, ἄλλως μεσάντρα. Ξύλινον πατάρι, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήρχετο τις διὰ μονίμως ὑπαρχούσης ξυλίνης σκάλας. Συνήθως κατελάμβανε τὸ μεγαλῦτερον μέρος τοῦ δωματίου, ἀπέιχε τῆς ὀροφῆς ὄχι περισσότερο τοῦ 1-1½ μ. καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ἀποθήκη, ἐνίοτε δὲ καὶ πρὸς κατάκλισιν.

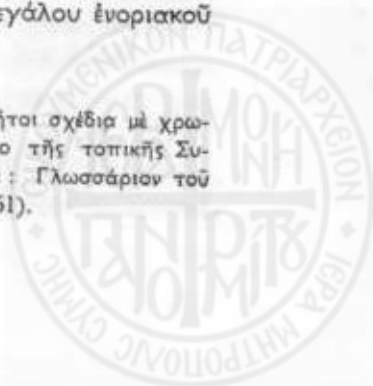

Ἡ ἀκρόπολις τῆς Σύμης μετὰ τοῦ ἐπ' αὐτῆς ναοῦ τῆς Μεγάλης Παναγίας, διακρινομένης ὀπισθεν τοῦ κωδωνοστασίου τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.

νειακά των ἐπώνυμα. Τοιαῦτα παρατσούκλια διασώζονται καί μέχρι σήμερον, ὅπως *Τρισάθλιος, Ἀηστής, Γιορδαμνῆς* 1 κ.ἄ.δ.

Προσωπικῶς ἐνθυμοῦμαι, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μαθητείας μου εἰς τὸ ἐν τῷ Κάστρῳ Ἑλλ. Σχολεῖον, οἱ θόλοι οὗτοι ἐχρησιμοποιήθησαν ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα ὡς ἰδιωτικὸν σχολεῖον *μὲ τὴ-γουλλούρα*, ἦτοι μὲ ὑποχρέωσιν ἐκάστου μαθητοῦ εἰς προσφορὰν μιᾶς κουλούρας ψωμί ἑβδομαδιαίως, ἀπὸ μακαρίτην συμπολίτην μας, γνωστὸν μὲ τὸ Κοτσίστικο (καθότι θὰ ἐχρημάτισε μαθητῆς τοῦ Κοτσοῦ) παρατσούκλι *Ἐγλῆς*, ὁ ὁποῖος ἐφημίζετο διὰ τὰς ἱκανότητάς του περὶ τοὺς μαθηματικούς ὑπολογισμούς. Ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη, ὅτι τὸ μικρότερον ἐκ τῶν δωματίων τοῦ θόλου τῆς Παναγίας ἐχρησιμοποιήθη ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα, κατὰ τὸ ἔτος 1910, ὡς βιβλιοδετεῖον ὑπὸ τοῦ ἀγαπητοῦ μου συναδέλφου Ἀρχιμανδρίτου Ἰωακείμ Ζουμάκη, ὁ ὁποῖος τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπηρετεῖ ὡς ἱερατικὸς προϊστάμενος τοῦ ἐν Σύμῃ μεγάλου ἐνοριακοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου.

1. Αὐτὸς εἰς τὸν ὁποῖον ἀρέσουν τὰ πολλὰ *γιορδάμα*, ἦτοι σχέδια μὲ χρωματιστὲς κλωστὲς εἰς τὰ ἐνδύματά του καὶ ἰδίως εἰς τὸ γιλέκο τῆς τοπικῆς Συμαϊκῆς του ἐνδυμασίας. Βλ. λ. εἰς Σωτηρίου Ἀλ. Καρανικόλα: *Γλωσσάριον τοῦ Ἰδιώματος τῆς Σύμης. Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον, τόμος Δ'* (1961).

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΝΑΟΥ

Τὸ Ἱερὸν Βῆμα τῆς Μεγάλης Παναγιάς, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐστρωμένον διὰ μαρμαρίνων πλακῶν, διετηρεῖτο ὑπὸ τὴν ἀρχικὴν του μυστικοκατασκευτικῆν τῶν μοναστηρίων κατασκευὴν, μόλις φωτιζόμενον ἀπὸ τὸ ἀμυδρὸν φῶς, τὸ ὁποῖον εἰσῆρχετο ἀπὸ τὰ δύο του παράθυρα, ἐξ ὧν τὸ ἓνα ἀνατολικὸν ὑπὸ τὴν Ἀχιβάδα καὶ τὸ ἕτερον μεσημβρινόν. Ἦτο ἱστορημένον, διέθετε μεγίστης ἀρχαιολογικῆς τέχνης καὶ ἀξίας ἀργυρόχρυσα σκεύη τῆς λειτουργίας καὶ εἶχε κιβώριον (κουβούκλιον) ἐπὶ τῆς Ἀγίας Τραπεζῆς. Εἰς τὸ Ἱερὸν ὑπῆρχον ἐπίσης πολύτιμα χρυσοκέντητα ἄμφια.

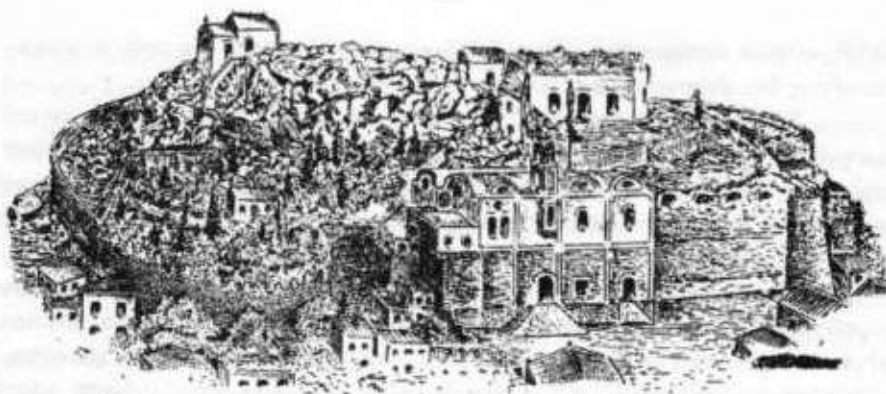
Τὸ τέμπλον ὑπὸ τὸ ἀρχικὸν φυσικὸν χρῶμα τοῦ ξύλου τῆς καρυδιᾶς, ἐκ τῆς ὁποίας ἦτο κατεσκευασμένον, ἦτο ἀριστούργημα λεπτοτάτης ξυλογλυπτικῆς τέχνης. Ἐπίσης ἔργα λαμπρᾶς τέχνης ἦσαν αἱ πρὸ αὐτοῦ κρεμάμεναι ἀργυρόχρυσαι κανδηλαὶ ὡς καὶ αἱ ἐπ' αὐτοῦ μεγάλαι εἰκόνες, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἡ παριστῶσα τὸν παράδεισον.

Ὁ κυρίως ναὸς, ὅστις ἦτο ἐστρωμένος διὰ μαρμαρίνων πλακῶν, ἦτο ἱστορημένος μετὰ τὸν ἀρχαῖον τῆς ἐκκλησίας ρυθμὸν καὶ τὸ ἀρχαῖον τῆς ἀγιογραφίας σύστημα, τῆς νεομωσαϊκῆς. Αἱ τοιχογραφίαι του διετηροῦντο μέχρι πρὸ δευτέρας περιόδου, ὁπότε, λόγῳ τῶν παρατηρηθεισῶν εἰς τινὰ σημεῖα μικροφθορῶν τοῦ ἀμμοκονιάματος τῶν τοίχων, οἱ Ἐπίτροποι τοῦ ναοῦ, μετ' ἀπόφασιν τῶν ἐνοριτῶν, προέβησαν εἰς τὴν ἐκ νέου καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἱστορήσιν ὅλου γενικῶς τοῦ κυρίως ναοῦ καθὼς καὶ τοῦ ἱεροῦ βήματος, σύμφωνα καὶ πάλιν πρὸς τὸν ἀρχαῖον ἐκκλησιαστικὸν ρυθμὸν καὶ μετὰ ἀκρῶς ἐπιτυχεῖ βυζαντινὴν τεχνοτροπίαν, ὅχι ὁμῶς διὰ νεομωσαϊκῆς, ὡς πρότερον, ἀλλὰ διὰ λαδομωσαϊκῆς. Τὴν τοιχογράφησιν ταύτην ἐνήργησεν ὁ μακαρίτης συμπολίτης μας Μιχ. Μαγκαφᾶς, ἀδελφὸς τοῦ Γρηγορίου, ἡγουμένου τῆς ἱερᾶς μονῆς Πανοσμίου¹.

Παραλλήλως πρὸς τὴν λαμπρὰν καὶ μεγαλοπρεπεῖαν τοιχογραφίαν ὁ κυρίως ναὸς ἐκοσμεῖτο μετὰ ὠραία καὶ λίαν τεχνικὰ στασίδια καὶ μετὰ πολλὰ κινητὰ ἱερὰ σκεύη καὶ ἐπιπλά. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομεν τὰ μεγάλα μανουάλια, τοὺς μεγάλους ἐξ ὀρειχάλκου πολυελέους, τὰς μεγάλας καὶ μικρὰς ἀργυροχρύσους φορητὰς κανδηλάς, τὰ κομπᾶ ἀναλόγια καὶ τὸ πολυτελέστατον παγκάρι μετὰ τοὺς ἀργυροὺς ὠραίους δίσκους καὶ τὰ καλλιτεχνικὰ καὶ ἀργυρόχρυσα ράντιστρά του.

Ἄλλὰ καὶ ὁ ἄμβων καὶ ὁ δεσποτικὸς θρόνος καὶ τὸ προσκυνη-

1. Περὶ τοῦ ἡγουμένου τούτου βλ. ὅσα ὀλίγα γράφομεν ἐν ὑποσημειώσει κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίαις τῆς Χαρτωμένης (τῆς Παναγίας τῆς Κεχαριτωμένης—Χαριτωμένης—Χαρτωμένης).

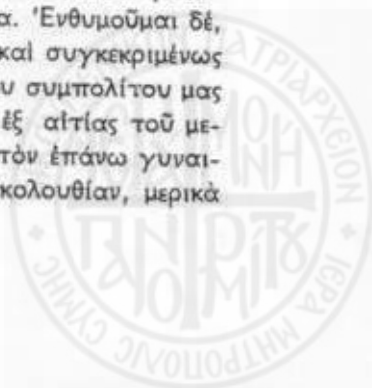

Ἡ ἱερὸς ναὸς τῆς Μεγάλης Παναγίας τοῦ Κάστρου (κάτω δεξιὰ)
καὶ τὰ περὶ αὐτὸν ἱστορικὰ μνημεῖα.

τάριον ἦσαν ἔργα καλῆς ξυλογλυπτικῆς τέχνης. Ἄτυχῶς ὁμως ταῦτα δὲν παρέμειναν ὑπὸ τὸ φυσικὸν καρυδί των χρῶμα, ὅπως συνέβη μὲ τὸ τέμπλον, ἀλλ' ἀπέκτησαν ἐπιχρύσωμα διὰ χειρὸς ζωγράφου καὶ τῆ συγκαταθέσει Ἐπιτρόπων, οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν δυστυχῶς εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμήσουν τὴν ἀπείριτον ὠραιότητα τοῦ φυσικοῦ χρώματος τοῦ ξύλου.

Πρὸ τοῦ κυρίως ναοῦ ὑπῆρχε πρόναος μὲ πάτωμα ἐστρωμένον διὰ πλακῶν, ὃ ὅποῖος ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς κάτω γυναικωνίτης. Ὑπ' αὐτὸν ὑπῆρχε στέρνα, τῆς ὁποίας τὸ στόμιον εὐρίσκετο ἐντὸς τοῦ κυρίως ναοῦ, παρὰ τὸ παγκάρι. Λέγεται δέ, ὅτι κατὰ τινὰ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν βομβαρδισμόν τῆς νήσου μας κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον, τὰ νερὰ τῆς στέρνας ταύτης καθῶς καὶ τῆς ἄλλης, ἣ ὁποία εὐρίσκετο παρὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ ἱεροῦ Βήματος, πλησίον τοῦ ἱστοῦ τῆς σημαίας τοῦ ναοῦ, καὶ ἣ ὁποία φαίνεται, ὅτι εἶχε κτισθῆ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ φρουρίου, ἔσβησαν τὴν πυρκαϊάν, τὴν ὁποίαν ἦνασαν ἐμπρηστικαὶ ἐχθρικοὶ βόμβαι. Ἔτσι δὲ ἀπεφεύχθη ἡ ἀνάφλεξις τῶν πυρομαχικῶν, τὰ ὅποια εὐρίσκοντο ἐκεῖ πλησίον, καὶ ἣ πλήρης καταστροφή, μὲ τὴν ὁποίαν ἠπειλήθη ὁλόκληρος ἡ ἄνω πόλις.

Ἄνωθι τοῦ προνάου ἦτο ὃ ἐπάνω γυναικωνίτης, κοινῶς *νοδιάς*, εἰς τὸν ὅποιον ἡ ἀνοδος ἐγένετο διὰ λιθίνης σκάλας ἐφαπτομένης τῆς πρὸς βορρᾶν πλευρᾶς τοῦ ναοῦ. Τούτου τὸ μὲν πάτωμα ἦτο ἐστρωμένον μὲ σανίδια, τὸ δὲ ἐμπροσθεν τμήμα εἶχε καφάσια. Ἐνθυμοῦμαι δέ, ὅτι τὰ καφάσια ταῦτα, πρὸ ἑξηκονταετίας περίπου καὶ συγκεκριμένως κατὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ ἀειμνήστου συμπολίτου μας Νικ. Καλαφατᾶ, ὀνόματι Ἐλευθερίου, διεσαλεύθησαν, ἐξ αἰτίας τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνήλθον εἰς τὸν ἐπάνω γυναικωνίτην, διὰ νὰ παρακολουθήσουν τὴν νεκρῶσιμον ἀκολουθίαν, μερικὰ

δ' ἐξ αὐτῶν κατέπεσαν, εὐτυχῶς ἀνευ ἀτυχήματος. Ἐκτοτε ὁ γυναικωνίτης δὲν ἐπεσκευάσθη, ἀλλὰ παρέμεινεν ἀχρησιμοποίητος.

Τὰ παράθυρα τοῦ ναοῦ, ὀκτῶ τὸν ἀριθμὸν, ἐπεσκευάσθησαν καὶ ἐμεγεθύνθησαν κατὰ τὴν νέαν τοιχογράφησίν του. Ἐξ αὐτῶν πέντε, τρία εἰς τὸν κυρίως ναὸν καὶ δύο εἰς τὸν πρόναον, ἦσαν μεσημβρινὰ καὶ ἐβλεπον πρὸς τὸ ἐπάνω χαλικοστρωμένον πλατύ καὶ ἓνα εὕρισκετο δεξιὰ τῆς μεγάλης πύλης τοῦ ναοῦ, τῆς λεγομένης βασιλικῆς.

Ἄνωθι τοῦ μεσαίου ἐκ τῶν πέντε μεσημβρινῶν παραθύρων ὑψοῦτο μικρὸν ἀλλὰ μεγαλοπρεπέστατον κωδωνοστάσιον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνακαινισθῆ κατὰ τὴν ἐπισκευὴν τῶν παραθύρων καὶ τὴν νέαν τοιχογράφησιν τοῦ ναοῦ. Ὁ χειρισμὸς τῶν κωδῶνων του ἐγίνετο μέσα ἀπὸ τὸν ναὸν καὶ συγκεκριμένως ἐκ τοῦ ὑπ' αὐτὸ εὕρισκομένου παραθύρου, διὰ λεπτῆς ἀλυσίδας κατερχομένης ἐκ τοῦ κώδωνος καὶ διερχομένης διὰ μικρᾶς ὀπῆς, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν ἐπὶ τοῦ μικροῦ θολωτοῦ στεγάσματος τοῦ παραθύρου τούτου. Ἐπίσης ἐπάνω ἀπὸ τὸ μικρὸν στέγασμα ἑνὸς ἐκ τῶν δύο μεσημβρινῶν παραθύρων τοῦ προνάου εὕρισκετο ἀνηρτημένον μικρὸν ἡμικαμπυλωτὸν τεμάχιον σιδήρου, φερόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα *τὸ σήμαστρομ-μὲ τὰ κονδοῖνια του*.

Σχετικῶς μὲ τὴν καμπάναν τῆς Μεγάλῃς Παναγιᾶς ὑπάρχει ἡ ἐξῆς παράδοσις. Ὅταν αὕτη ἐχύνετο εἰς ἓν ρωσικὸν ἐργοστάσιον, συνέπεσε νὰ ἐπισκεφθῆ τὸ ἐργοστάσιον τοῦτο ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη. Πληροφορηθεῖσα αὕτη, ὅτι ἡ κατασκευαζομένη καμπάνα προσωρίζετο διὰ τὴν Μεγάλην Παναγιάν τῆς Σύμης, καὶ ἀκούσασα τὰ κατὰ τὴν παλαιὰν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησίας μας ταύτης, λέγεται, ὅτι συνεκινήθη τόσον, ὥστε ἔρριψε μέσα εἰς τὸ λυωμένον μέταλλον τὰ ὅσα τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐφόρει πολύτιμα χρυσοῦ κοσμήματα (σκουλαρῖκια κ.τ.λ.) εἰς ἔνδειξιν τῆς πρὸς τὴν Θεομήτορα τῆς ἀκροπόλεως μας βασιλικῆς τιμῆς καὶ διακριτικῆς τῆς εὐλαβείας. Εἰς αὐτὸ δέ, συνεχίζει ἡ αὕτη παράδοσις, ὀφείλεται τὸ γλυκὺ καὶ ἀρμονικὸν τῶν ἤχων τῆς, διὰ τῶν ὁποίων αἱ κωδωνοκρουσαὶ τῆς Μεγάλῃς Παναγιᾶς ἐξεχώριζαν ἀπὸ τὰς κωδωνοκρουσίας ὄλων τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν τῆς Σύμης, ἄνω καὶ κάτω πόλεως.

Τὰ πλατιὰ τοῦ ναοῦ ἦσαν δύο. Τὸ κάτω πλατὶ καὶ τὸ ἄνω. Ἐξ αὐτῶν τὸ μὲν κάτω, τὸ ὁποῖον, ὡς ἤδη ἀνεφέραμεν, ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς κοινόχρηστος δρόμος καὶ εὕρισκετο πρὸ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τοῦ θόλου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπέκειτο ὁ ναός, ἦτο ἐστρωμένον διὰ πλακῶν, εἶχε πεζούλαν εἰς τὴν μεσημβρινὴν αὐτοῦ πλευρὰν καὶ ἀπετέλει μέρος τῶν προπυλαίων τοῦ ναοῦ· τὸ δὲ ἐπάνω πλατὶ, τὸ ὁποῖον εὕρισκετο πρὸ τοῦ ναοῦ (ΒΔ), ἦτο ἐστρωμένον μὲ χαλίκια καὶ περιβάλλετο ἀπὸ αὐλόγυρον, ὁ ὁποῖος εἶχε δύο πεζοῦλες καμαρωτῆς εἰς

τὴν μεσημβρινὴν αὐτοῦ πλευρὰν καὶ θύραν πρὸς βορρᾶν, πρὸς τὸ Ἐλληνικὸν Σχολεῖον.

Ἐντὸς τοῦ ἐπάνω πλατινοῦ ὑπῆρχε τὸ παρεκκλήσιον Ὑπαπαντῆ. Τοῦτο συνεκοινωνεῖ μετὰ τοῦ κυρίως ναοῦ διὰ μικρᾶς θύρας, ἦτο ἱστορημένον καὶ ἐστρωμένον διὰ πλακῶν καὶ εἶχε μικρὸν πρόνασον με πεζούλαν γύρω γύρω. Ἐχρησίμευε δὲ τὸ μὲν παρεκκλήσιον ὡς δεῦτερος γυναικωνίτης τοῦ ναοῦ, ὁ δὲ μικρὸς αὐτοῦ πρόναος ὡς ἀποθήκη τῶν φαναριῶν τοῦ νεκροταφείου τῆς ἐνορίας. Ὑπὸ τὸ πάτωμα τοῦ προνάου τούτου τῆς Ὑπαπαντῆς, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐστρωμένον με σανίδια, εὐρίσκετο τὸ κοιμητήριον τοῦ ναοῦ.

Πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ ἐπάνω πλατινοῦ ἦτο τὸ νεκροταφεῖον τῆς ἐνορίας, κιγκλιδόφρακτον καὶ με καγκελλωτὴν θύραν, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπῆρχον ἀρκετὰ κυπαρίσσια, μία μεγάλη ἀκακία καὶ ἕνας μεγάλος τσαμπίκος. Πρὸς τὴν πρὸς δυσμᾶς πλευρὰν τοῦ νεκροταφείου τούτου ὑπῆρχεν ἐκτεταμένον δενδροφυτευμένον γήπεδον, φερόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα ἢ περβόλα τῆς Παναγιάς, με σιδηρᾶν καγκελλωτὴν θύραν βορειοδυτικῶς. Τὴν πρὸς τὴν ἀνω πόλιν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ αὐλογύρου τοῦ νεκροταφείου καὶ τῆς περβόλας ἀπετέλει ἡ ἡμικατεστραμμένη πλευρὰ τοῦ Κάστρου, ἥτις εἶχε μικρὰ κολωνάκια καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἑκτασιν.

Παραπλευρῶς τοῦ νεκροταφείου τούτου καὶ δὴ πρὸς τὴν βορείαν αὐτοῦ πλευρὰν καὶ παρὰ τὸ φυτὸν τσαμπίκος, ὑπῆρχε τὸ παρεκκλήσιον Πορτιανῆ, τὸ ὁποῖον ὡς ἐκ θαύματος παρέμεινε ἀνέπαφον ἀπὸ τὴν ἐχθρικήν ἐνέργειαν, με τὴν ὁποῖαν κατεστράφη ἡ Μεγάλῃ Παναγιά.

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΜΕΤΟΧΙΟΝ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΡΟΥΚΟΥΝΙΩΤΟΥ

Ἡ Μεγάλῃ Παναγιά ἀνεγνωρίζετο ἀνέκαθεν ὡς μοναστηριακὸν μετόχιον τῆς ἱστορικῆς Σταυροπηγιακῆς καὶ Πατριαρχικῆς Μονῆς τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ τοῦ Ρουκουνιώτου, κοινῶς τοῦ Μιχαήλη. Δυνάμει δὲ τῆς τοιαύτης σχέσεως μονῆς καὶ Παναγιάς ὁ κατὰ καιροὺς καθηγούμενος τῆς μονῆς εἶχε τὸ δικαίωμα κατὰ τὰς ἐπισήμους μεγάλας τοῦ ἔτους ἑορτάς, ὄχι δὲ σπανίως καὶ κατὰ τὰς Κυριακάς, νὰ κατέρχεται εἰς τὴν πόλιν καὶ νὰ λαμβάνῃ μέρος ὡς προεξάρχων εἰς τὰς τελουμένας εἰς τὴν Μεγάλῃ Παναγιᾶν λειτουργίας, τελετὰς καὶ μνημόσυνα, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τοὺς πολὺ ἐπισήμους γάμους τῶν ἐνοριτῶν αὐτῆς.

Τὴν μετοχικὴν ταύτην ἐπικυριαρχίαν τῆς μονῆς Ρουκουνιώτου ἐπὶ τῆς Μεγάλῃ Παναγιάς ἀποδεικνύει καὶ ἡ ἐπιγραφή «Ἱερά Μονὴ Ρουκουνιώτου», ἡ ὁποῖα ὑπῆρχεν εἰς πολλὰ ἱερά αὐτῆς σκευή, οἷον τὴν

μεγάλην τῆς ἀργυρᾶν πολύφωτον κανδήλαν, τοὺς ἀργυροὺς δίσκους, τὰ ράντιστρά της κ. ἄ. ὄ.

Ἡ ἐπικυριαρχία αὐτῆ τῆς μονῆς διειτηρήθη μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος καὶ συγκεκριμένως μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ἡγουμένου αὐτῆς Νεοφύτου Γ' τοῦ ἐκ Τήλου.

ΤΙΜΗΤΙΚΑ ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΝΑΟΥ

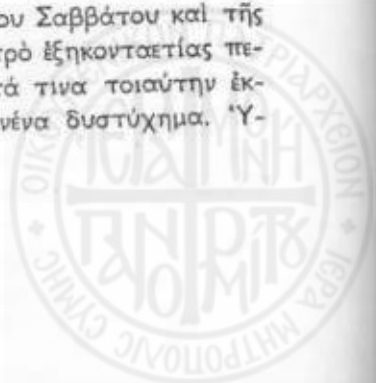
Ὁ λαὸς τῆς Σύμης ἐτίμα ὄλως ἰδιαιτέρως τὴν Μεγάλην Παναγιάν τοῦ Κάστρου, δι' ὃ καὶ τὴν περιέβαλλε μὲ ἀρκετὰ προνόμια, μερικὰ τῶν ὁποίων διειτηροῦντο μέχρι καὶ τῆς ἀνατινάξεώς της ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. Οὕτω μόνον οἱ ἐνορίται τῆς Μεγάλης Παναγιᾶς εἶχον τὸ προνόμιον νὰ ρίπτουν κατὰ τὴν νύκτα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου (10ην ὥραν πρὸ τοῦ μεσονυκτίου) καὶ ὀλίγον πρὸ τῆς δωδεκάτης νυκτερινῆς τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων *τῆ-γανονιᾶν-ἀπὸ τὸ Κάστρο*, μετὰ τὴν ὁποίαν, ὡς ἐκ συνθήματος, ὅλοι γενικῶς οἱ ἐνοριακοὶ ναοὶ τῆς νήσου, *Γιαλοῦ καὶ Χωριοῦ*, ἤρχιζον τὰς κωδωνοκρουσίας, διὰ τῶν ὁποίων ἕκαστος ἐκάλει τοὺς ἐνορίτας του εἰς τὰς ἀκολουθίας τῆς λαμπροφόρου ἡμέρας τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἢ τῆς μεγάλης ἑορτῆς τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ.

Τὸ προνόμιον τοῦτο τῆς κανονιᾶς εἶχε καθιερωθῆ ἀπὸ τοὺς ἐνθουσιώδεις φιλοπάτριδας προγόνους μας, ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ νὰ προσδίδουν εἰς τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς τῆς θρησκείας μας μεγαλοπρέπειαν καὶ αἰγλην, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ τονῶνουν τὴν ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν τῶν νέων τῆς νήσου μας, ἀφοῦ τοὺς μετέφερον διὰ τῆς φαντασίας εἰς ἀπωτέρας ἐποχάς, ὅταν τὰ κανόνια τῆς ἀκροπόλεως μας ἐβαλλον κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀπὸ «τὶς δοξασμένες πολεμίστρες των», ἐκ τῶν ὁποίων μερικαὶ αἱ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς, ἐσώζοντο ἡμικατεστραμμέναι ἀκόμη καὶ μέχρι τῆς ἀνατινάξεώς της κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον.

Ἄς σημειωθῆ δέ, ὅτι τὸ κανόνι τῆς Παναγιᾶς μεθ' ἑκάστην κανονιᾶν ἐπρεπε νὰ φυλαχθῆ *καλὸ-γακό*¹, διὰ νὰ μὴ κατασχεθῆ ἀπὸ τὸν τότε Τοῦρκον κυρίαρχον. Ὡς κρυφῶν συνήθως ἐχρησιμοποιεῖτο ἕνα ἀπὸ τὰ μνήματα τοῦ νεκροταφείου τοῦ ναοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μάλιστα ἐτοποθετεῖτο καθημερινῶς ἀνημμένον φανάρι.

Ἡ συνθήθεια αὕτη τῆς κανονιᾶς τοῦ Μεγάλου Σαββάτου καὶ τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων διειτηρήθη μέχρι πρὸ ἐξηκονταετίας περὶπου, ὅποτε ἐσταμάτησεν, ἐπειδὴ τὸ κανόνι κατὰ τινὰ τοιαύτην ἐκπυρσοκρότησίν του ἐξερράγη, εὐτυχῶς χωρὶς κανένα δυστύχημα. Ὑ-

1. Καλοῦ-κακοῦ.

πάρχει όμως και ή άποψις, ότι τούτο έρρίφθη εις την στέρναν κάποιου σπιτιού τής ένορίας τής Παναγιᾶς, δια νά άποφευχθῆ ή κατάσχεσις του υπό τῶν Τούρκων κυβερνητικῶν υπάλληλων, οί όποιοι κατεγίνοντο νά τό άνακαλύψουν. Ή τοιαύτη όμως έκδοχή, όπως έχομεν βεβαιωθῆ, δέν είναι άκριβής.

Μόνη επίσης ή Μεγάλη Παναγιᾶ διετήρει τό εύρυθμον, χαρμόσυνον και γνωστόν υπό την κοινήν έκφρασιν *σήμαμ-μιμ-μέ τὰ κουνδούνια*, τό όποϊον παρήγετο από τό έν τοίς άνωτέρω μνημονευθέν *σήμαδρου-μέ τὰ κουνδούνια του*. Τούτου έγινετο χρῆσις εις έξαιρετικᾶς περιπτώσεις π.χ. δια την άναγγελίαν άραβῶνων και γάμων επισήμων προσώπων ώς και δια την γνωστοποίησιν χαρμοσύνων γεγονότων ένδιαφερόντων όλόκληρον τόν λαόν τής νήσου. Δι' αυτό δέ και τὰ ακόλουθα :

— *Τί ναιμ-μωρή, Κατερίνα, και σημαίνει πάλε ή Μεάλη Παναγιᾶ μέ τὰ κουνδούνια της;*

— *Μέ ξέω κ' έγώ; Καμμιά άραβῶνα ή καένιας γάμος καινούζ μεάλον θά ναιιδ-δά.*

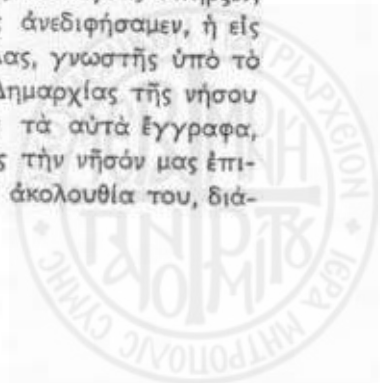
— *Χαιζηαινώ, Χαιζηαινώ! Τί τρέχει, μωρή, κ' εσπισιν-ή Παναγιᾶ τὰ κουνδούνια της;*

— *Μέ τί νά ναι; Ξέω κ' έγώ; Α(ν) νηαιιδ-δά, πόν λέονα-πῶς εν-νοϊζαν-οί νεκκλησῆς (ή) α(ν) νηαιιδ-δά κ' ηρε-δὸ καικι-δου λλαπ-πῶς έχάθη.*

Ή χρῆσις του σημάντρου τούτου τής Μεγάλης Παναγιᾶς έγινετο πάντοτε έν συνδυασμῶ μέ τᾶς κωδωνοκρουσίας του κωδωνοστασίου της.

Χαρακτηριστικόν άκόμη τής μεγάλης τιμῆς, μετά τής όποιας οί συμπολιταί μας περιέβαλλον τόν Ιερόν αυτόν ναόν τής Θεομήτορος, είναι και ή πρὸς τοὺς νέους άπευθυνομένη εύχή: (*Ν*)ά σὲ βγάλ-λου-στει από τήμ-Με(γ)άλη-παναγιᾶ-γαθρό· διότι ή εις αυτήν τέλεσις γάμου έθεωρείτο γεγονός, τό όποϊον άπεδείκνυε την εύδοκίμησιν εις την ζωήν. Λέγεται μάλιστα, ότι εις παλαιότερας έποχᾶς έπεκράτει ή συνήθεια εις τόν ναόν αυτόν νά γίνωνται οί γάμοι κάθε διακεκριμένου Συμαίου, ένορίτου ή μή, προεξάρχοντος του καθηγουμένου τής μονῆς του Ταξιάρχου Μιχαήλ του Ρουκουσιώτου.

Διακριτικόν επίσης προνόμιον τής Μεγάλης Παναγιᾶς υπῆρξεν, ως άναφέρουν έγγραφα, τὰ όποια προσωπικῶς άνεδιφήσαμεν, ή εις τοὺς θόλους της και έντός μεγάλης ένετικῆς κασέλλας, γνωστῆς υπό τό όνομα *έμντοκ-κ'α*, διαφύλαξις του αρχείου τής Δημαρχίας τής νήσου μας. Άτυχῶς τό αρχεϊον τούτο, ως διαλαμβάνουν τὰ αυτά έγγραφα, κατεστράφη. Κατά τᾶς διαφόρους εις την νήσον μας επισκέψεις του κατά καιρούς Μητροπολίτου Ρόδου, ή ακολουθία του, διά-

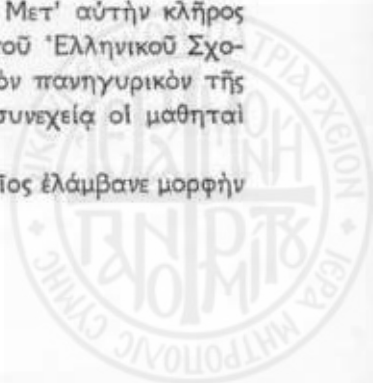

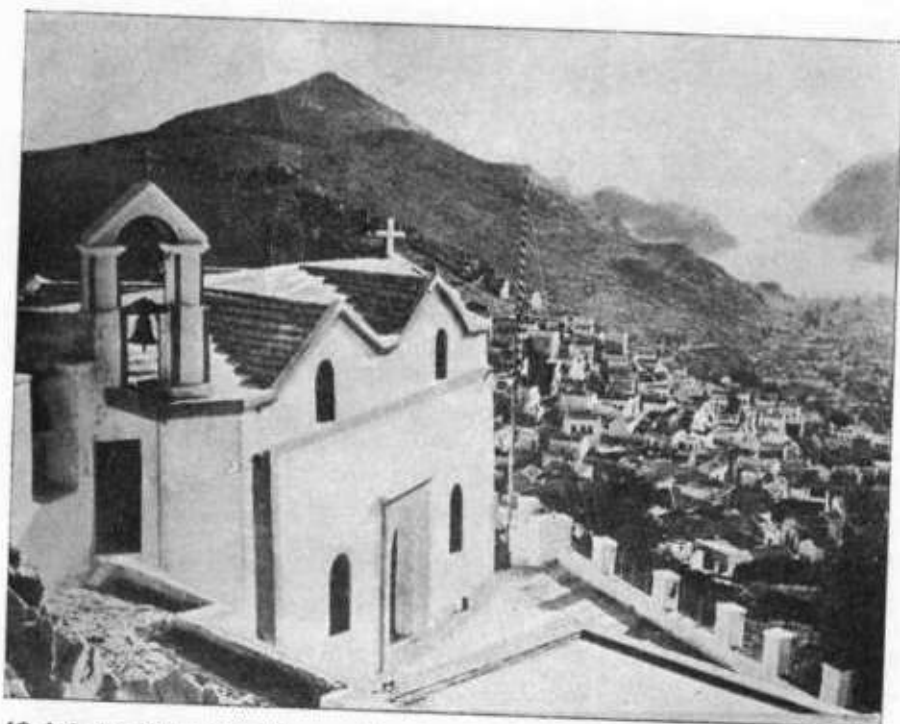
κονος καὶ ὑπηρεταί, οἵτινες διέμενον εἰς τοὺς θόλους τῆς Μεγάλης Παναγιᾶς, ἐχρησιμοποιοῦν, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐκεῖ παραμονῆς των, ὡς προσανάμματα διὰ τὰς μαγειρικός των χρείας ἀντὶ ἄλλης καυσίμου ὕλης τὰ εἰς τὴν *εἰμυτοῦκ-κ'αν* ὑπάρχοντα ἔγγραφα, περιτυλίσσοντες αὐτὰ εἰς ράβδους καὶ ἐμβαπτίζοντες τα εἰς τὸ ἐκεῖ ἐντὸς πιθαριῶν ἀποθηκευμένον λάδι τοῦ ναοῦ, χωρὶς νὰ ἀντιλαμβάνωνται τὸ μέγεθος τοῦ κακοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπροξένουν. Ὅπως δὲ συναναφέρουν τὰ αὐτὰ ἔγγραφα καὶ ὅπως ἐπιβεβαιοὶ ἡ ζῶσα παράδοσις, ἡ *εἰμυτοῦκ-κ'α* αὕτη μεταφερθεῖσα εἰς Ρόδον, πρὸς καλυτέραν διαφύλαξιν τοῦ ὑπολοίπου ἀρχιερατικοῦ τῆς θησαυροῦ, τελικῶς ἐχάθη.

Προνόμιον ἐπίσης τῆς Μεγάλης Παναγιᾶς ὑπῆρξε νὰ πανηγυρίζεται ὑπὸ τοὺς ἱερούς τῆς χώρους ἡ ἐπέτειος τῆς ἑορτῆς τῶν τριῶν Μεγάλων Διδασκάλων καὶ Ἱεραρχῶν. Ἡ καθιέρωσις δὲ τοῦ πανηγυρισμοῦ τῆς ἑορτῆς ταύτης τῶν Γραμμάτων εἰς τὴν ἐκκλησίαν μας αὐτὴν, ἡ ὁποία καὶ ἡ παλαιότερα ὄλων τῶν ναῶν τῆς νήσου μας ἦτο καὶ μὲ πολλὰ τιμητικὰ προνόμια εἶχε περιβληθῆ, ἐνέχει ἰδιαιτέραν σημασίαν καὶ δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ συνδυασθῆ ἀπλῶς καὶ μόνον μὲ τὴν παρ' αὐτὴν στέγασιν καὶ λειτουργίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, τοῦ ἐπὶ μακρὸν ἀποτελέσαντος τὸ ἀνώτερον σχολικὸν ἴδρυμα τῆς πατρίδος μας. Διότι καὶ μετὰ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1921 ὀλοκλήρωσιν τοῦ σχολείου τούτου εἰς πλῆρες γυμνάσιον καὶ τὴν ταυτόχρονον στέγασιν του μακρὰν τοῦ Κάστρου, καὶ πάλιν εἰς τὴν Μεγάλῃν Παναγιᾶν ἐλάμβανε χώραν ὁ πανηγυρισμὸς οὗτος. Θὰ εὐρισκόμεθα, νομίζω, πλησιέστερον πρὸς τὰ πράγματα, ἐὰν εἰς τὴν ἐνέργειαν ταύτην τῶν φιλοπατρίδων προγόνων μας διεβλέπομεν τὴν μεγάλην των ἐπιθυμίαν νὰ ἐπιτύχουν πανηγυρισμὸν ἀνάλογον πρὸς τὸ νόημα τῆς ἑορτῆς, ἡ ὁποία διὰ τοὺς ἐν δουλείᾳ ζῶντας Ἕλληνας ἀντικαθίστα τὴν ἐπέτειον τῆς ἐθνικῆς μας ἀποκαταστάσεως. Τοιοῦτοτρόπως δὲ μόνον ἐξηγεῖται καὶ τὸ περιεχόμενον καὶ ἡ ὄλη αὐτῆς λαμπρότης, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναμφισβητήτως μεγάλως συνέβαλλε καὶ ὁ χώρος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐλάμβανε χώραν.

Κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην ἐτελεῖτο μεγαλοπρεπῆς θεία λειτουργία μὲ συμμετοχὴν πολλῶν ἱερέων καὶ ἱεροψαλτῶν, εἰς τὴν ὁποίαν προσῆρχοντο πάντες οἱ ἐπίσημοι, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Δήμαρχον, καὶ ὅλοι οἱ μαθηταὶ τῶν σχολείων μετὰ τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν διδασκάλων των ὡς καὶ μέγα πλῆθος ἐκ τοῦ λαοῦ τῆς Σύμης. Μετ' αὐτὴν κλῆρος καὶ λαὸς κατηθύνητο ἐν πομπῇ εἰς τὸ προαύλιον τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, ὅπου, ἀφοῦ ἀνεπέμπετο δέησις, ἀπήγγελλε τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας ὁ Σχολάρχης ἢ ὁ Γυμνασιάρχης καὶ ἐν συνεχείᾳ οἱ μαθηταὶ ἐφαλλον ἄσματα καὶ ἐχόρευον ἐθνικοὺς χορούς.

Δυστυχῶς καὶ ὁ πανηγυρισμὸς οὗτος, ὁ ὁποῖος ἐλάμβανε μορφήν

‘Ο επί του Κάστρου πάλαι ποτέ ναός ἐπ’ ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ μετέπειτα αἶθουσα διδασκαλίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, ἐνθα μετεσκηνώθη ἡ Μεγάλη Παναγιά μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς.

ἀληθοῦς πατριωτικῆς καὶ θρησκευτικῆς μυσταγωγίας, καθηργήθη ὑπὸ τοῦ ξένου δυνάστου, ὅταν οὗτος ἔθεσε βέβηλον χεῖρα εἰς τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς θρησκείας μας με σκοπὸν τὸν ἀφελληνισμόν τῆς νῆσου μας.

Μεταξὺ τέλος τῶν τιμητικῶν προνομίων τῆς Μεγάλης μας Παναγιάς πρέπει νὰ μνημονευθῆ καὶ τὸ λεγόμενον *καραβάκι-δῆς Λαβρῆς*. Ἦτο δὲ τοῦτο χάρτινον ὁμοίωμα πλοίου, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν νύκτα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου καὶ συγκεκριμένως κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἐπήγαινε καὶ ἤρχετο εἰς τὸν ἐναέριον χῶρον, ὃ ὁποῖος εὐρίσκεται μετὰ τοῦ Κάστρου καὶ τοῦ ἀπέναντι λόφου, ἐνθα ὁ Ἁγ. Ἀθανάσιος, ὁ Σταυρὸς καὶ ἡ Ἁγ. Τριάς, φωταγωγημένον, ἐκπυροσφροτοῦν καὶ διαγράφον με φωτεινὰ γράμματα τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη». Ἐγένετο δὲ τοῦτο διὰ σχοινοῦ, με τὸ ὁποῖον οἱ νέοι τῆς ἐνορίας τῆς Μεγάλης Παναγιάς συνέδεον τὸ ἐπὶ τοῦ Κάστρου ἐξωκκλήσιον ἢ *Κυρὰ 1*

1. Τὸ ἐξωκκλήσιον αὐτὸ καθὼς καὶ τὸ πρὸς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ

μέ τὰ ἀπέναντι αὐτῆς ὑφούμενα κωδωνοστάσια τοῦ Τιμίου Σταυροῦ κατ' ἀρχάς καί τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου καί τῆς Ἁγίας Τριάδος βραδύτερον.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΙ ΚΑΙ ΙΕΡΟΨΑΛΤΑΙ - ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΤΗΣ ΕΟΡΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΝΑΟΥ

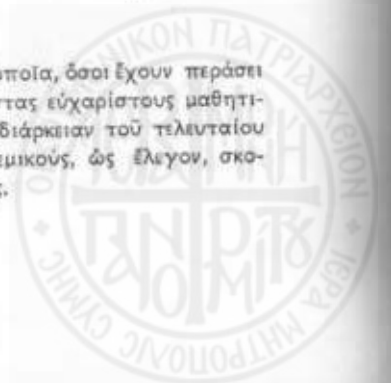
Ἄνεκαθεν ἡ Μεγάλη Παναγιά διετῆρει δύο τακτικούς ἑφημερίους. Εἰς αὐτούς ὁμως πρέπει νά προστεθῆ ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ Ρουκου-νιώτου, ὁ ὁποῖος ἔθεωρεῖτο τρίτος ἑφημέριος. Δι' αὐτό δέ οὗτος ἐλάμβανε καθ' ἑβδομάδα ἐκ τῶν ἑφημεριακῶν τυχηρῶν τοῦ ναοῦ τούτου μερίδιον ἴσον πρὸς τὸ μερίδιον ἐκείνων.

Μετὰ τὴν ἐλάττωσιν ὁμως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἐνορίας, λόγῳ μετοικήσεως εἰς τὴν κάτω πόλιν ἢ λόγῳ ἐκπατρισμοῦ, ἡ Μεγάλη μας Παναγιά παρέμεινε μὲ ἓνα μόνον ἑφημέριον. Κατὰ τὰ ἔτη μάλιστα τοῦ τελευταίου πολέμου ἔστερεῖτο καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐνὸς ἑφημερίου.

Ἱεροψάλτας διετῆρει δύο, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀμίσθους ἔρασιτέχνας. Τοιοῦτοι κατὰ τὸ πρόσφατον παρελθόν ἦσαν οἱ ἀδελφοὶ ἔμποροι Καλαφατᾶ, ἐκ τῆς διακεκριμένης οἰκογενείας τῶν Καλαφατάδων, τῆς ὁποίας μέλη περιλαμβάνοντο πάντοτε μεταξύ τῶν Ἐπιτρόπων τοῦ ναοῦ.

Ὡς ἐπέτειος τοῦ ναοῦ εἶχε καθιερωθῆ ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου, τῇ 15ῃ Αὐγούστου, ἑορταζομένη μὲ ἐξαιρετικὴν μεγαλοπρέπειαν τόσον ἀφ' ἑσπέρας ὅσον καὶ ἀνήμερα. Εἰδικώτερον, κατὰ τὴν παραμονὴν ἐλάμβανε χώραν μέγας ἑσπερινὸς μὲ πλουσίαν ἀπὸ πεντάρτια ἀρτοκλασίαν καὶ μεγάλον δισκον κολλύβων, τὸν ὁποῖον ἠτύτρεπιζον, καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον καλλιτεχνικώτατον, εἰδικευμένοι ἐνοριτίσσαι. Παραλλήλως ὑψοῦτο μέγας σημαιοστολισμὸς καὶ ἠκολούθει φωταψία ἀπὸ φαναράκια, τὸ ἀναμμα τῶν ὁποίων ἀνελάμβανον νέοι τῆς ἐνορίας, οἱ ὁποῖοι ἐφρόντιζον καὶ διὰ τὴν δι' ἑράνου μεταξύ τῶν σπιτιῶν τῆς ἐνορίας τῶν συγκέντρωνσιν τοῦ ἀπαιτουμένου λαδιοῦ. Ἀνήμερα δέ, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, ἐγίνετο λιτάνευσις τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνης, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐλάμβανε χώραν δεξιώσις εἰς τὸν θόλον τῆς Παναγίας. Κατ' αὐτὴν προσεφέροντο ἐξαιρετικὰ ποτὰ, ἄφθονα φροῦτα τῆς ἐποχῆς καὶ τὰ

Κάστρου ἕτερον ἐξωκλήσιον τῆς Ἁγίας Μαρίνης, διὰ τὰ ὁποῖα, ὅσοι ἔχουν περάσει ὡς μαθηταὶ ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, διατηροῦν πλείστας εὐχαρίστους μαθητικὰς ἀναμνήσεις, ἀντίταξαν οἱ Γερμανο-Ἰταλοὶ, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τελευταίου πολέμου, μαζί μὲ ἄλλα περὶ τὸ Κάστρον κτίρια διὰ πολεμικούς, ὡς ἔλεγον, σκοπούς, πολὺ πρὸ τῆς καταστροφῆς τῆς Μεγάλης Παναγίας.

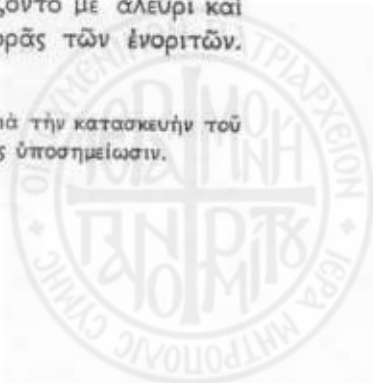

Τὸ τέμπλον τῆς νέας Μεγάλης Παναγιᾶς 1.

φημισμένα Συμαϊκά ἀκούμια², τὰ ὅποια παρεσκευάζοντο με ἀλεύρι καὶ λάδι, ὑλικά προερχόμενα ἐκ τῆς προθύμου συνεισφορᾶς τῶν ἐνοριτῶν.

1. Περί τοῦ τρόπου ἐξευρέσεως τῶν ἀπαιτηθέντων διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ τέμπλου τούτου χρημάτων βλ. τὴν ἐν σελ. 42 τοῦ παρόντος ὑποσημείωσιν.

2. Εἶδος λουκουμάδων.

Ἐν κατακλείδι αὐτῶν, τὰ ὅποια ἐγράψαμεν περὶ τῆς Μεγάλης Παναγιᾶς τοῦ Κάστρου, σημειοῦμεν, ὅτι ὁ περικαλλὴς καὶ διὰ πολλῶν προνομίων περιβληθεὶς αὐτὸς ἐνοριακὸς μας ναὸς, ὁ ὅποιος διετηρήθη φάρος ἀκοίμητος τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν εἰς τὴν ἱστορικὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν ἀνήγειρεν ἡ πίστις, ἡ εὐσέβεια καὶ ὁ πατριωτισμὸς τῶν συμπολιτῶν μας, κατεστράφη ἐκ θεμελίων ἀνατιναχθεὶς κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον καὶ συγκεκριμένως τῇ 24ῃ Σεπτεμβρίου 1944 ὑπὸ τῶν Ἴταλο-Γερμανῶν ἐχθρῶν μας. Ἡ ἀποφρᾶς δὲ αὕτη ἡμερομηνία, ἡ ὁποία ὑπῆρξε τραγικὴ δι' ὅλην τὴν νῆσόν μας, ἀφοῦ κατ' αὐτὴν ἐκτὸς τῆς Μεγάλης Παναγιᾶς κατεστράφη μέγας ἀριθμὸς οἰκιῶν καὶ ἐφονεύθησαν ἢ ἐτραυματίσθησαν μερικοὶ κάτοικοι, ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν νέων προσπαθειῶν τῶν φιλοθρησκῶν συμπολιτῶν μας. Διότι οὗτοι ἀπὸ τῆς ἐπομένης ἀνέλαβον τὸ βαρὺ ἔργον τῆς μετασκηνώσεως τῆς Μεγάλης μας Παναγιᾶς καὶ δὴ κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὴν ἱστορικὴν τῆς διαδρομὴν. Ἀποτελεῖ δὲ εὐτυχὴ ἐμπνευσιν τὸ γεγονός, ὅτι ὡς χῶρος διὰ τὴν τοιαύτην μετασκήνωσιν ἐπέλεγε ὁ μεγαλύτερος τῶν ἐπὶ τοῦ Κάστρου θόλων, ἐκεῖνος ὅστις παλαιότερον μὲν ἦτο ναὸς τιμῶμενος ἐπ' ὀνόματι τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου, κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ τῆς ἐν τῷ Κάστρῳ λειτουργίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου αἴθουσα διδασκαλίας.

Εἴμεθα δὲ βέβαιοι, ὅτι λίαν συντόμως θὰ πλουτισθῇ μὲ ὅσα καὶ ὁ παλαιὸς ναὸς ἱερά σκευὴ καὶ ξαρτήματα, πρὸς ἔπαινον καὶ τιμὴν ὄλων.

II. Η ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΚΕΧΑΡΙΤΩΜΕΝΗ

Κοινῶς ἡ Παναγία ἡ Χαριτωμένη

Ὁ ἱερὸς οὗτος ναὸς εὐρίσκεται μεταξὺ τῆς Α' Δημοτικῆς Σχολῆς, γνωστῆς ὑπὸ τὴν προσωνυμίαν « τοῦ Μουστάκη », ἐκ τοῦ ἐπωνύμου τοῦ ἰδιοκτῆτου τοῦ οἰκῆματος, εἰς τὸ ὅποιον ἡ σχολὴ αὕτη στεγάζεται, καὶ τῆς Μεγάλης Παναγιᾶς τοῦ Κάστρου, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει 200 περίπου μέτρα. Ἐχει μῆκος 26 καὶ πλάτος 9 μέτρων, εἶναι μονόκλιτος, ἱστορημένος καὶ ρυθμοῦ βασιλικῆς μὲ σταυροθόλια.

Ὁ ναὸς οὗτος ὠνομάζετο μητροπολιτικὸς διὰ τὸν λόγον, ὅτι ὁ ἐν διαθεσιμότητι διατελὼν καὶ διατρίβων ἐν Σύμῃ συμπολίτης μας Ἀρχιερεὺς Μυρέων Ἀγάπιος εἰς αὐτὸν συνήθιζε νὰ ἐκκλησιάζεται, ἐνίοτε δὲ καὶ νὰ χοροστατῇ. Ἐπὶ πλέον, διότι ὁ Ἀρχιερεὺς οὗτος, ὅστις ἦτο θεῖος ἐκ πατρὸς τῶν ἀδελφῶν Μαγκαφᾶ, Γρηγορίου καὶ Ἀγαπίου, τῶν Ἀρχιμανδριτῶν¹, ἀποθανὼν ἐν Σύμῃ τὸ ἔτος 1867, ἐτάφη πρὸ τῆς μεγά-

1. Ἐξ αὐτῶν ὁ μὲν Γρηγόριος, ὅστις διεκρίετο διὰ τὴν καλλιφωνίαν του, ἐχρημάτισε πρωτοψάλτης τῶν Πατριαρχικῶν ναῶν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν ἱε-

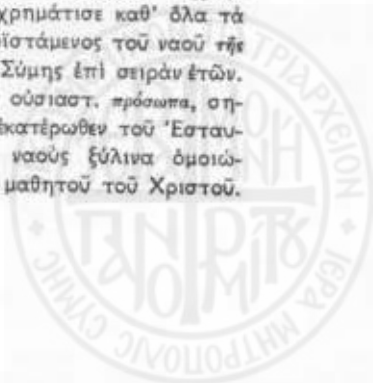
Ὁ ἱερός ναός τῆς Χαρτωμένης μετὰ τμήματος τῆς περὶ αὐτὸν συνοικίας.

λης θύρας τοῦ ναοῦ τῆς Χαρτωμένης καθήμενος ἐπὶ θρόνου. Ὁ τάφος τούτου μετὰ τῆς ἐπ' αὐτοῦ μεγάλης μαρμαρίνης πλακὸς διατηρεῖται ἀκόμη καὶ σήμερον.

Τὸ ἱερόν τῆς Παναγίας τῆς Χαρτωμένης, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρον, εἶναι ἐστρωμένον διὰ πλακῶν καὶ ἔχει τετράγωνον Ἁγίαν Τράπεζαν, ἔχουσαν ἐμπροσθεν αὐτῆς τὰ *Λυπητερά* 1 καὶ στηριζομένην ἐπὶ κυλινδρικοῦ καλάμου. Ἐπίσης ἔχει πρόθεσιν μὲ τὴν εἰκόνα τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ παραπλευρῶς ταύτης νιπτῆρα. Ἔχει ἀκόμη παράθυρον ὑπὸ τὴν Ἀχηβάδα, μικρὰν θύραν ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς του πλευρῆς καὶ ἐντετοιχισμένον ἐρμάριον, χρησιμεῦον ὡς ὀστεοφυλάκιον, ἐπίσης δὲ καὶ χωνευτήριον τῶν ὑδάτων.

ροσολύμων, ἐν συνεχείᾳ δὲ πρωτοψάλτης καὶ ἱερατικός προϊστάμενος τοῦ ἐν τῇ κάτω πόλει τῆς νήσου μας καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, συγκεκριμένως δὲ ἀπὸ 14 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1892 μέχρι 31 Δεκεμβρίου ἰδίου ἔτους, Καθηγούμενος τῆς μεγάλης μονῆς τοῦ Ταξιάρχου Μιχαὴλ τοῦ Πανορμίτου, ἔθα ἀπέθανε καὶ ἐτάφη. Ὁ δὲ Ἀγάπιος ἐχηρημάτισε καθ' ὅλα τὰ ἔτη τῆς ἱερωσύνης του τακτικὸς ἐφημέριος καὶ ἱερατικός προϊστάμενος τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας τῆς Χαρτωμένης ἅμα δὲ καὶ Ἀρχιερατικός Ἐπίτροπος Σύμης ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν.

1. Οὐσιαστικοποιηθὲν ἐπίθετον κατὰ παράλειψιν τοῦ οὐσιαστ. πρόσωπα, σημαίνει δὲ τὰ τεθλιμμένα πρόσωπα. Ὡς τοιαῦτα νοοῦνται τὰ ἐκατέρωθεν τοῦ Ἐσταυρωμένου καὶ πρὸ τῆς Ἁγίας Τραπέζης τιθέμενα εἰς μερικοὺς ναοὺς ξύλινα ὁμοιώματα τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου, τοῦ ἡγαπημένου μαθητοῦ τοῦ Χριστοῦ.

Τὸ τέμπλον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπιχρυσωμένον, εἶναι μετρίας ξυλογλυπτικῆς τέχνης, αἱ δὲ μεγάλαι εἰκόνες αὐτοῦ καθὼς καὶ τὰ Δωδεκάορτα εἶναι βυζαντινῆς τεχνοτροπίας καὶ σχετικῶς παλαιαί. Αἱ πρὸ τῶν φορητῶν εἰκόνων κρεμάμεναι κανδηλαὶ εἶναι ἀργυραῖ, χειροποίητοι καὶ κομψῆς κατασκευῆς. Ἡ μεγάλη φερώνυμος τῆς Παναγίας εἰκὼν εἶναι ἀργυρόχρυσος καὶ εὐρίσκεται ἐντὸς ἐπιχρυσωμένου εἰκονοστασίου.

Ὁ κυρίως ναὸς εἶναι ἐστρωμένος διὰ μαρμαρίνων πλακῶν, ἔχει στασίδια ὡς καὶ μεγάλα βεργοσιδηρόφρακτα τζαμιωτὰ παράθυρα, ἐκ τοῦ λόγου δὲ τούτου εἶναι πολὺ φωτεινός. Ὁ δεσποτικὸς θρόνος, ὁ ἀμβων καὶ τὸ προσκυνητᾶριον εἶναι ξυλόγλυπτα καὶ ἐπιχρυσωμένα. Πολυελέους ἔχει τρεῖς, ὀρειχαλκίνους, ὡς καὶ τρία ὀρειχάλκινα μανουάλια, τὰ δύο πρὸ τοῦ Ἱεροῦ καὶ τὸ τρίτον πρὸ τοῦ προσκυνηταρίου. Τὰ ἀναλόγια καὶ τὸ παγκάρι εἶναι ὡσαύτως ξυλόγλυπτα καὶ καλῆς σχετικῶς τέχνης. Ἡ κεντρικὴ εἴσοδος τοῦ ναοῦ εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν μεσημβρίαν πλευρᾶς αὐτοῦ.

Ὁ κάτω καὶ ἄνω γυναικωνίτης ἔχουν σανιδωμένον δάπεδον, διατηροῦνται δὲ μέχρι καὶ σήμερον καφασωτοί. Μῆρος τοῦ κάτω γυναικωνίτου καὶ δὴ τὸ βορειοδυτικὸν τμῆμα τούτου ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν φύλαξιν τῶν φαναρίων τῶν μνημάτων τοῦ νεκροταφείου τῆς ἐνορίας. Ἡ ἄνοδος εἰς τὸν ἄνω γυναικωνίτην ἐγίνετο δι' ἐξωτερικῆς κλίμακος κειμένης ἐπὶ τῆς βορειοδυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ.

Τὸ *πλατεῖο*, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρον μὲ μεγαλυτέραν τὴν πρὸς τὴν μεσημβρίαν πλευρὰν του, εἶναι χαλικόστρωτον καὶ περιβάλλεται ἀπὸ ὑψηλὸν αὐλόγυρον. Ὁ αὐλόγυρος οὗτος ἔχει δύο θύρας, τὴν κεντρικὴν, ἣ ὁποία εὐρίσκεται ὑπὸ τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ ναοῦ, καὶ ἑτέραν εἰς τὴν ΒΑ πλευρὰν αὐτοῦ. Εἰς τὴν πρὸς βορρᾶν πλευρὰν τοῦ *πλατειοῦ* τούτου εὐρίσκεται, ἐν ἀχρηστίᾳ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1924, τὸ νεκροταφεῖον τῆς ἐνορίας. Ἐντὸς τοῦ *πλατειοῦ* ὑπάρχουν καὶ μερικὰ διακοσμητικὰ δένδρα καθὼς καὶ μεγάλη στέρνα, παρὰ τὸ στόμιον τῆς ὁποίας ὑψοῦτο ὁ ἴστος τῆς σημαίας τοῦ ναοῦ, ὅστις τώρα κατάκειται σπασμένος ἀπὸ ἐχθρικὴν βόμβαν.

Τὸ κωδωνοστάσιον, τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν πλευρὰν τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ, ἦτο νεότευκτον, ἀρκετὰ ὑψηλὸν καὶ πολὺ ὠραῖον, ἣ δὲ ὑπ' αὐτὸ θύρα, ὡς λέγομεν καὶ ἀνωτέρω, ἐχρησίμευεν ὡς κεντρικὴ ἐξώθυρα τοῦ ναοῦ. Τοῦτο κατὰ τὴν τελευταίαν πολεμικὴν περίοδον κατεκρημνίσθη ὑπὸ τῶν κατεχόντων τὴν νῆσόν μας ἐχθρῶν διὰ στρατηγικούς, ὡς ἰσχυρίζοντο, λόγους¹.

1. Μὲ τὴν ἴδιαν δικαιολογίαν οὗτοι κατεκρημνισαν καὶ δύο ἐξωκλήσια τῆς αὐτῆς περιοχῆς, τὴν *Κυρὰν* καὶ τὴν *Ἁγίαν Μαρρίαν* τοῦ *Κάστρου*.

Συγχρόνως με τὴν κατασκευὴν τοῦ κωδωνοστασίου τούτου εἶχε κατασκευασθῆ δι' ἐξόδων τοῦ ναοῦ καὶ ἡ μεγάλη πλακόστρωτος κλίμαξ ἢ ἐνώνουσα τὴν εἰς τὸ κωδωνοστάσιον ἐξώθυραν μετὴν κεντρικὴν ὁδὸν, ἣτις συνδέει διὰ κλιμάκων τὴν κάτω μετὰ τῆς ἄνω πόλεως, τὴν λεγομένην *Καλὴν*.

Ὑπὸ τὸ χαλικόστρωτον τμήμα τοῦ *πλατυοῦ* ὑπάρχει θόλος, ὁ ὁποῖος ἀνέκαθεν ἦτο ἐν ἀχρησίᾳ. Περί τοῦ θόλου τούτου, ἐμπροσθεν τοῦ ὁποῖου διήρχετο πολυσύχναστος δρόμος, ἡ φαντασία τῶν ἀπλοϊκῶν συμπολιτῶν μας εἶχε δημιουργήσει πλῆθος θρύλων ἀναφερομένων εἰς ἐμφανίσεις φαντασμάτων. Ἀπὸ αὐτὸν ἰσχυρίζοντο, ὅτι ἐξήρχετο κατὰ τὰς νύκτας καὶ τὸ λεγόμενον *στοιχειὸ-δῆς Χαρτωμένης*, ὑπὸ μορφήν φιλοθρήσκου γυναικός, καὶ παρεκάλει τοὺς περαστικούς νέους νὰ ἀνασύρουν ἀπὸ τὸ πηγάδι τὸ θυμιατὸν τῆς, τὸ ὁποῖον, ὡς ἔλεγε, τῆς εἶχε πέσει ἐντὸς αὐτοῦ, ἐνῶ ἐπέδιωκε νὰ τῆς δοθῆ ἡ εὐκαιρία νὰ τοὺς ρίψη μέσα¹.

Ἡ ἐνορία τῆς Χαρτωμένης ἦτο μία ἀπὸ τὰς τέσσαρας μεγαλύτερας ἐνορίας τῆς Σύμης. Οἱ ἐνορίται τῆς διεκρίνοντο διὰ τὸν πλοῦτον, αἱ δὲ ἐνορίτισσαι μεγάλως ἐνδιέφεροντο διὰ τὴν ἐμφάνισίν των. Ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ ἡ ἔκφρασις: *Σουλονμαδιασμένες Χαρτωμενίτισσες*².

Ὡς ἐπέτειος ἑορτῆ τοῦ ναοῦ ἔχει καθιερωθῆ ἡ Σύναξις τῆς Θεοτόκου, τῆ 26ῆς Δεκεμβρίου, ἡ ὁποία πανηγυρίζεται μετὰ μεγίστης λαμπρότητος τόσον κατὰ τὴν παραμονὴν ὅσον καὶ ἀνήμερα τῆς ἑορτῆς. Μετὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν ἠκολούθει λιτάνευσις τῆς ἁγίας εἰκόνας εἰς τὴν περὶ τὸν ναὸν καὶ τὴν τοποθεσίαν *Ἐκεῖ Πίσω* περιοχὴν, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐγένετο πλουσία δεξίωσις. Ἀλλὰ καὶ δευτέρα ἐπέτειος, ἡ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἔχει καθιερωθῆ διὰ τὸν ναὸν τοῦτον, καθ' ὃ θεομητορικόν. Πανηγυρίζεται δὲ καὶ ἡ ἐπέτειος αὕτη μετὰ περισσῆς λαμπρότητος καὶ δὴ μετὰ δεκαπενταγουστιανοῦ δεκαπενταλείτουργου.

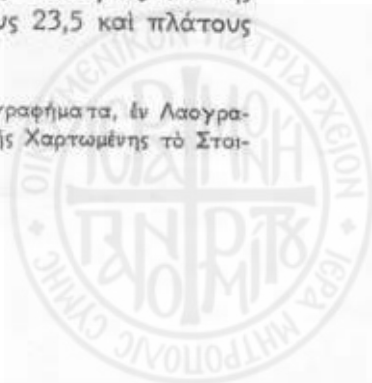
III. Ο ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ο ΜΥΡΟΒΛΥΤΗΣ

Κοινῶς Ἄϊς Δημήτρης

Ὁ ἱερός οὗτος ναός, ρυθμοῦ βασιλικῆς μετὰ σταυροθόλια καὶ ἱστορημένος, εἶναι στενόμακρος, μικρότερος τῆς Μεγάλης Παναγίας καὶ τῆς Παναγίας τῆς Χαρτωμένης, συγκεκριμένως δὲ μήκους 23,5 καὶ πλάτους

1. Βλ. Σωτηρίου Ἄλ. Καρανικόλα: *Συμαϊκὰ Λαογραφήματα*, ἐν *Λαογραφία*, τόμος ΙΖ', τεῦχος Β', σ. 423, ἐνθα ἡ παραλλαγή «τῆς Χαρτωμένης τὸ Στοιχειό».

2. Ἐψιμυθιωμένες, «φκισασιδωμένες».

5,5 μ. Εύρίσκεται κάτωθι τοῦ Κάστρου, εἰς ἀπόστασιν οὐχὶ μεγαλυτέραν τῶν 200 μέτρων, πρὸς τὴν ΒΔ αὐτοῦ πλευρὰν καὶ πλησίον τῆς λεγομένης *Πλάτας*, ἡ ὁποία εἶναι πλατεῖα εἰς τὴν ἄνω πόλιν.

Κατὰ τὸν Σιμωνίδην, εἰς τὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται σήμερον ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὑπῆρχεν ἀρχαῖος ναὸς τοῦ Ἑρμοῦ, τὸν ὁποῖον ἀρχιερεῖς τῆς Ἀνθιμος ὀνομαζόμενος κατέσκαψε καὶ ἐπ' αὐτοῦ οἱ ζάπλουτοι Χέρσος, Κλεόμβροτος καὶ Χαρίδημος ἤγειραν τὸν ναὸν τῶν Μυροφόρων, ὅστις ἀνακαινισθεὶς ἀφιερῶθη εἰς τὴν μνήμην τοῦ μεγαλομάρτυρος Μυροβλύτου ¹.

Τὸ Ἱερὸν τοῦ ναοῦ τούτου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ ὅλον μέγεθός του, εἶναι ἐστρωμένον διὰ μαρμαρίνων πλακῶν καὶ ἔχει τετράγωνον Ἁγίαν Τράπεζαν μετὰ τὰ *Λυπητερά της*, στηριζομένην ἐπὶ κυλινδρικοῦ καλάμου. Ἐχει ἐπίσης ἐντετοιχισμένην πρὸς ἀνατολὰς ὑαλόφρακτον πρόθεσιν μετὰ τὴν εἰκόνα τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, πρὸς τὰ δεξιὰ δὲ ταύτης νιπτῆρα. Ἐχει ἀκόμη μέγα τζαμωτὸν παράθυρον ὑπὸ τὴν Ἀχηβάδα, μικρὰν θύραν ἐξόδου καὶ ἐρμάριον χρησιμεῖον ὡς σκευοφυλάκιον.

Τὸ τέμπλον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπιχρυσωμένον, εἶναι ἀσημάντου ξυλογλυπτικῆς τέχνης, αἱ δ' ἐπ' αὐτοῦ μεγάλαι εἰκόνες εἶναι βυζαντινῆς τεχνοτροπίας. Τὴν αὐτὴν τεχνοτροπίαν παρουσιάζει καὶ ἡ μεγάλη ἐπάργυρος εἰκὼν τοῦ μεγαλομάρτυρος, ἡ ὁποία φέρει χρονολογίαν „αψπέ“. Τὰ κανδήλια, τὰ ἱερά σκεύη τῆς θείας λειτουργίας, τὰ ἐξαπτέρυγα κ.λ.π. εἶναι ἀργυρᾶ καὶ κομψῆς κατασκευῆς.

Ὁ κυρίως ναὸς εἶναι ἐστρωμένος διὰ μαρμαρίνων πλακῶν, ἔχει στασιδία καὶ τέσσαρα μεγάλα βεργοσιδηρόφρακτα τζαμωτὰ παράθυρα. Ὁ δεσποτικὸς θρόνος, ὁ ἄμβων καὶ τὸ προσκυνητάριον, μετρίως ξυλογλυπτικῆς τέχνης, εἶναι ἐπιχρυσωμένα. Ἡ μεγάλη θύρα τοῦ ναοῦ, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν αὐτοῦ εἴσοδον, εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς του πλευρᾶς, εἰς δὲ τὴν βορείαν πλευρὰν ὑπάρχει ἑτέρα θύρα ἐξόδου. Ἐχει τρεῖς μικροὺς ὄρειχαλκίνοὺς πολυελεῖους καὶ τρία μικροῦ μεγέθους ὄρειχάλκινα μανουάλια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓνα εὐρίσκεται πρὸ τοῦ προσκυνηταρίου. Τὸ παγκάρι καὶ τὰ ἀναλόγια εἶναι νεωτέρας κατασκευῆς.

Ὁ κάτω καὶ ἄνω γυναικωνίτης εἶναι νεότευκτοι, ἐστρωμένοι μετὰ σανίδια καὶ ἀκαφάσωτοι. Ὁ κάτω γυναικωνίτης ἔχει τρία μεγάλα τζαμωτὰ παράθυρα, ἐξ αὐτοῦ δὲ γίνεται ἡ ἀνοδος εἰς τὸν ἄνω γυναικωνίτην, τὸν *νοθάν*, διὰ ξυλίνης σκάλας.

1. Βλ. Κωνσταντίνου Σιμωνίδου, ἔ. ἀ. σ. 56.

Ὁ ναός τοῦ Ἁγίου Δημητρίου μετὰ τμήματος τῆς ἐνορίας του.

Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ ναοῦ τούτου εἶναι τὸ ἀναλλοίωτον τῶν νωπογραφιῶν αὐτοῦ.

Τὸ πλατὺ, ἀρκετὰ εὐρύχωρον, με μεγαλυτέραν τὴν πρὸς τὴν μεσημβριαν πλευρὰν αὐτοῦ, περιφράσσεται πρὸς δυσμὰς διὰ κιγκλιδώματος καὶ εἶναι ἐστρωμένον διὰ πλακῶν. Ἡ πλακόστρωσις αὕτη ἐγένετο κατὰ τὸν τελευταῖον ἀνακαινισμόν τοῦ ναοῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον προσετέθησαν οἱ γυναικωνῖται καὶ κατεσκευάσθησαν τὸ μικρὸν με πλάκας ἀπὸ κίσηριν κωδωνοστάσιον καὶ τὸ κιγκλιδωμα τοῦ περιβόλου.

Εἰς τὸ πρὸς δυσμὰς μέρος τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ ὑπάρχει ἡ κεντρικὴ αὐτοῦ ἐξώθυρα, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι τὸ κωδωνοστάσιον, εἰς δὲ τὴν ΒΑ πλευρὰν τοῦ περιβόλου τούτου δευτέρα ἐξώθυρα.

Ἐντὸς τοῦ πλατυοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ πρὸς βορρᾶν τοίχου τοῦ κάτω γυναικωνίτου ὑπάρχει μικρὸν κελλίον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου φυλάσσονται τὰ φανάρια τῶν μηνμάτων τοῦ νεκροταφείου τῆς ἐνορίας. Ὑπὸ τὸ κελλίον τοῦτο εὐρίσκεται τὸ κοιμητήριον.

Ὑπάρχει ἀκόμη ἐντὸς τοῦ πλατυοῦ μικρὸν νεόκτιστον μονώροφον δωμάτιον χρησιμοποιοῦμενον ὡς ἀποθήκη, εἰς δὲ τὸ πρὸς τὴν μεσημβριαν μέρος αὐτοῦ στέρνα με τρία στόμια.

Ὁ ἴστος τῆς σημαίας τοῦ ναοῦ, ὅστις ὑψοῦτο εἰς τὴν ΝΑ γωνίαν τοῦ περιβόλου, κατέπεσε κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον καὶ συγκεκριμένως κατὰ τὰς αὐτὰς ἐχθρικὰς πολεμικὰς ἐνεργείας, κατὰ τὰς ὁποίας

κατεστράφη ή περί την Μεγάλην μας Παναγιάν του Κάστρου περιοχή.

Τέλος εις την προς βορράν πλευράν τοῦ πλατυῦ ὑπάρχει, ἐν ἀχρηστία βεβαίως σήμερα, τὸ νεκροταφεῖον τῆς ἐνορίας, ἀνόφυτον καὶ μὲ μεγάλην κληματαριάν.

Κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ συγκεκριμένως κατὰ τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ σπογγαλιεία εὐρίσκετο εἰς μεγάλην ἀκμὴν, ἡ ἐνορία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἦτο ἐκ τῶν πολυπληθεστέρων τῆς νήσου μας, οἱ δ' ἐνοριταὶ τῆς κατετάσσοντο μεταξὺ τῶν πλέον διακεκριμένων πλοιαρχῶν ἀλιείας σπόγγων. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου διετήρει δύο τακτικούς ἐφημέριους. Πρὸ πεντηκονταετίας ὁμως, ὅτε καὶ ὁ γράφων ὑπηρέτησεν ὡς τακτικὸς ἐφημέριος κατὰ τὴν τριετίαν 1913 - 1916, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐνοριτῶν περιωρίσθη σημαντικῶς, ἐπειδὴ πολλοὶ τούτων μετεκινήθησαν εἰς τὴν κάτω πόλιν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ὁ ναὸς διετήρει ἕνα μόνον ἐφημέριον. Σήμερον στερεῖται καὶ τοῦ ἐνὸς τακτικοῦ ἐφημερίου.

Ἱεροψάλτας εἶχε πάντοτε δύο.

Ἐπέτειος τοῦ ναοῦ τούτου εἶναι ἡ μνήμη τοῦ Μυροβλύτου, τῆ 26ῆ Ὀκτωβρίου, ἡ ὁποία πανηγυρίζεται τόσον κατὰ τὴν παραμονὴν ὅσον καὶ ἀνήμερα μὲ τὴν καθιερωμένην δι' ὅλους τοὺς ναοὺς τῆς νήσου μας λαμπρότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν καὶ δι' ἄρτοκλασίας, φωταψίας μὲ φαναράκια καὶ λιτανεύσεως τῆς ἀγίας εἰκόνης εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ναοῦ καὶ τὴν περιοχὴν *"Ἐκεῖ Πίσω* ὡς καὶ διὰ πλουσίας μετὰ τὴν ἀπόλυσιν δεξιώσεως.

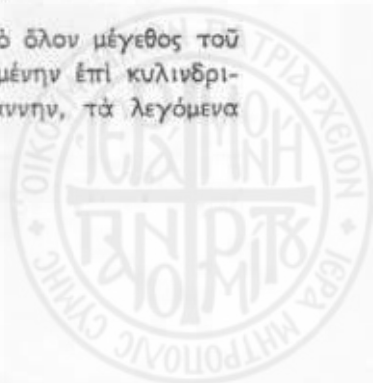
IV. Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Κοινῶς Ἄϊς Νικόλας

Ὁ ἱερός οὗτος ναὸς, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται ΝΔ τοῦ *Καταρράχτη*¹ καὶ δυτικῶς τοῦ ἐνοριακοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀπέχει περί τὰ 150 μ., εἶναι κτισμένος ἐπὶ μεγάλου θόλου, τοῦ ὁποῖου δὲν ὑπάρχει ὁ δυτικὸς τοῖχος. Ἔχει μῆκος 23,5 καὶ πλάτος 5,5 μ., εἶναι μονόκλιτος μὲ σταυροθόλια καὶ μὲ δάπεδον ἐστρωμένον διὰ πλακῶν καὶ ἔχει ἄνω καὶ κάτω γυναικωνίτην. Οὗτοι εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν εἶχον καφάσια, τὰ ὁποῖα ὁμως ἀφῆρέθησαν κατὰ τὸν τελευταῖον ἀνακαινισμόν τοῦ ναοῦ.

Τὸ ἱερόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ ὅλον μέγεθος τοῦ ναοῦ, ἔχει τετράγωνον Ἁγίαν Τράπεζαν, στηριζομένην ἐπὶ κυλινδρικοῦ καλάμου, μὲ τὴν Θεοτόκον καὶ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην, τὰ λεγόμενα

1. Δρόμος παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμόν.

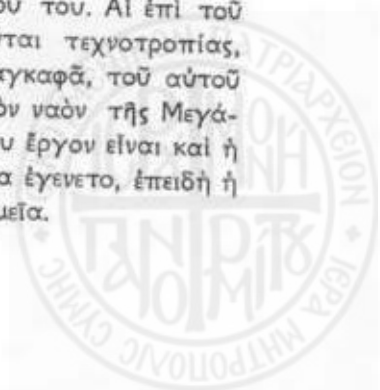

Ὁ ἱερός ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου με ὀλίγας ἀπὸ τὰς περὶ αὐτὸν οἰκίας τῆς ἐνορίας του.

Λυπητερά, ἐκατέρωθεν τοῦ Ἐσταυρωμένου. Ἐπίσης ἔχει τζαμωτὴν πρόθεσιν με εἰκονογραφημένην ἐντὸς αὐτῆς τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, παραπλεύρως δὲ ταύτης νιπτῆρα καὶ ὑπὸ τὴν Ἀχηβάδα τζαμωτόν, νεωτέρας κατασκευῆς, παράθυρον. Ἐχει ἀκόμη μικρὰν θύραν εἰς τὴν μεσημβρινὴν αὐτοῦ πλευρὰν ὡς καὶ μικρὸν ἐρμάριον χρησιμεῖον ὡς σκευοφυλάκιον.

Τὸ τέμπλον, ξύλινον, λεπτῆς ξυλογλυπτικῆς τέχνης καὶ ἐπιχρυσωμένον, ἀντικατεστάθη πρὸ ἐξηκονταετίας περίπου διὰ μαρμαρίνου, ἐνῶ δεσποτικὸς θρόνος, ἄμβων καὶ προσκυνητάριον παραμένουν τὰ παλαιὰ ξυλόγλυπτα καὶ ἐπιχρυσωμένα.

Αἱ εἰκόνες τοῦ Ἱεράρχου, ἦτοι ἡ μεγάλη ἐπάργυρος ἐπὶ τοῦ τέμπλου καὶ ἡ μικρὰ ἐπὶ τοῦ προσκυνηταρίου, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἔργα βυζαντινῆς τεχντροπίας, εἶναι αἱ μόναι εἰκόνες, αἵτινες διετηρήθησαν, ἐξ ὧν ὑπῆρχον εἰς τὸν ναὸν πρὸ τοῦ ἀνακαινισμοῦ του. Αἱ ἐπὶ τοῦ νέου τέμπλου φορηταὶ εἰκόνες, βυζαντινῆς καὶ αὐταὶ τεχντροπίας, εἶναι ἔργα τοῦ μακαρίτου συμπολίτου μας Μιχ. Μαγκαφᾶ, τοῦ αὐτοῦ δηλαδὴ ἀγιογράφου, ὁ ὁποῖος ἱστόρησε καὶ τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς Μεγάλης Παναγιᾶς τοῦ Κάστρου. Τοῦ ἴδιου ἀγιογράφου ἔργον εἶναι καὶ ἡ δι' ἐλαιοχρώματος τοιχογράφησις τοῦ ναοῦ, ἡ ὁποία ἐγενετο, ἐπειδὴ ἡ παλαιὰ νωπογραφία εἶχε καταστραφῆ εἰς πολλὰ σημεῖα.

Ἡ μεγάλη θύρα εἰσόδου, ἡ ὁποία ἔχει συγχρόνου κατασκευῆς τζαμωτὴν θύραν, εὐρίσκεται εἰς τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ κυρίως ναοῦ.

Τὸ κωδωνοστάσιον, τὸ ὁποῖον κεῖται ἐπὶ τῆς πρὸς νότον ἐξωθύρας τοῦ περιβόλου, ἐπεσκευάσθη ὀλίγον μετὰ τὴν νέαν τοιχογράφησιν τοῦ ναοῦ.

Πλατὴ ὁ Ἅγιος Νικόλαος ἔχει δύο, τὸ μίση χαλικοστρωμένον *πλατὴ*, ἕνθα καὶ τὸ ἐν ἀχρηστία σήμερον νεκροταφεῖον τῆς ἐνορίας, καὶ τὸ *ἔξω*, τὸ πρὸ τοῦ κωδωνοστασίου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐστρωμένον διὰ πλακῶν. Εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ *ἔξω πλατιοῦ* ὑπῆρχον δύο δωμάτια, γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα τὰ *νοσάδια*, τὰ ὁποῖα κατηδαφίσθησαν κατὰ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ κωδωνοστασίου, διὰ νὰ εὐρυνθῇ τὸ *ἔξω πλατὴ*. Ὑπ' αὐτὰ ὑπῆρχε μέγας θόλος, διατηρούμενος ἀκόμη καὶ σήμερον, ὅπου εὐρίσκον στέγην οἱ πτωχοὶ γέροντες τῆς ἐνορίας. Ἐντὸς τοῦ θόλου τούτου ὑπῆρχε φούρνος, ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποιεῖτο ἀπὸ τὰς οἰκοκυράς τῆς ἐνορίας ὡς κοινόχρηστος κατὰ τὴν πρὸ τοῦ πολέμου ἐποχὴν, ὅτε ἐπεκράτει ἀκόμη ἡ συνήθεια τῆς ἀνά πᾶν Σάββατον παρασκευῆς τοῦ ἀπαιτουμένου δι' ὀλόκληρον τὴν ἑβδομάδα ἄρτου.

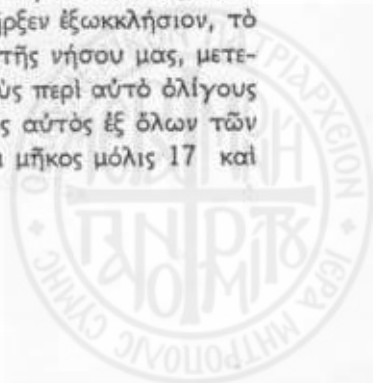
Ἀνέκαθεν ὁ Ἅγιος Νικόλαος διετῆρει δύο τακτικούς ἐφημερίους. Οὗτοι ἀπὸ πεντηκονταετίας περίπου περιωρίσθησαν εἰς ἓνα, μετὰ δὲ τὸν τελευταῖον πόλεμον ὁ ἱερός οὗτος ναὸς στερεῖται παντελῶς ἐφημερίου. Ἱεροψάλτας μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου πολέμου διετῆρει πάντοτε δύο.

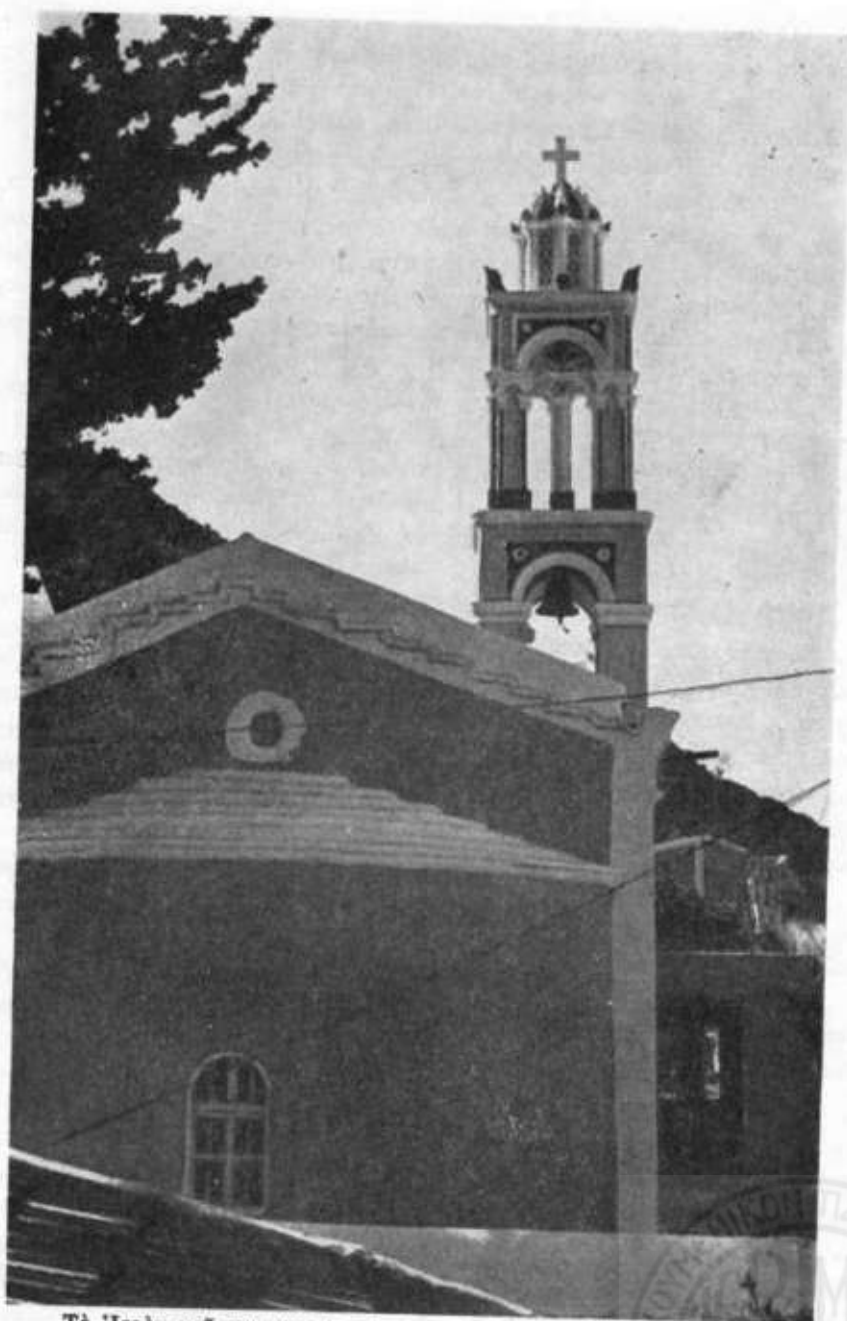
Ἡ ἐπέτειος τῆς ἑορτῆς τοῦ ναοῦ τούτου, τῆ 6ῃ Δεκεμβρίου, τελεῖται ἀκόμη καὶ σήμερον μετὰ μεγάλης λαμπρότητος καὶ θρησκευτικῆς μεγαλοπρεπείας. Εἰς αὐτὴν προσέρχεται ὅλος ὁ λαὸς τῆς Σύμης καὶ πρὸ παντὸς οἱ ναυτικοὶ μας μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των εἰς ἔνδειξιν τῆς εὐλαβείας των πρὸς τὸν προστάτην αὐτῶν Ἅγιον.

V. Ο ΑΓΙΟΣ ΠΑΝΤΕΛΗΜΩΝ

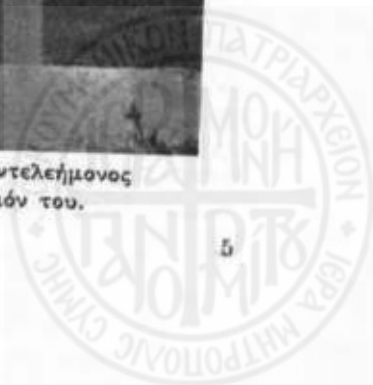
Κοινῶς *Παντελεήμονας*

Ὁ ἱερός οὗτος ναὸς, ὁ ὁποῖος ἀνηγέρθη πρὸς τιμὴν καὶ εἰς μνήμην τοῦ ἀθλοφόρου καὶ θαυματουργοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, εὐρίσκεται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Βίγλα, πρὸς τὰ ΝΔ κράσπεδα τῆς ἀνω πόλεως, τοῦ *Χωριοῦ*. Κατὰ τὴν παράδοσιν προὔπηρξεν ἐξωκκλήσιον, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὴν περίοδον τῆς οἰκονομικῆς ἀκμῆς τῆς νήσου μας, μετετράπη εἰς ἐνοριακὸν ναόν, διὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς περὶ αὐτὸ ὀλίγους περιοίκους. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ἐξηγεῖται, πῶς μόνος αὐτὸς ἐξ ὄλων τῶν ἐνοριακῶν μας ναῶν εἶναι τόσο χαμηλὸς καὶ ἔχει μῆκος μόλις 17 καὶ πλάτος 5,5 μέτρων.

Τὸ Ἱερόν τοῦ γραφικοῦ ναΐσκου τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος
μέ τὸ μικρὸν ἀλλ' ὠραιότατον κωδωνοστάσιόν του.

Ὁ ναὸς οὗτος εἶναι θολωτὸς καὶ ἱστορημένος διὰ νωπογραφῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἔργα ἀρκετὰ ἐπιτυχοῦς βυζαντινῆς τεχνοτροπίας. Ἄτυχῶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῆ τὸ ἴδιον καὶ διὰ τὰς τοιχογραφίας τοῦ Ἱεροῦ, διότι αὗται παρεφθάρησαν κατὰ τὴν ἐπιδιόρθωσιν, τὴν ὁποίαν ἀπετόλμησεν ἀδεξία καὶ ἀτεχνος χεὶρ ζωγράφου.

Τὸ τέμπλον, ὁ δεσποτικὸς θρόνος καὶ ὁ ἄμβων, ἅπαντα ξύλινα, ἐλαιοχρωματισμένα καὶ ἀνάλογα πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὰς διαστάσεις τοῦ ναοῦ, εἶναι ἔργα μετρίως ξυλογλυπτικῆς τέχνης, αἱ δὲ ἐπὶ τοῦ τέμπλου φορηταὶ εἰκόνες εἶναι συγχρόνου ἀγιογραφίας. Ἡ μεγάλη καὶ ἐπ'ἀργυρὸς εἰκὼν τοῦ ἀθλοφόρου Ἁγίου εὐρίσκεται ἐντὸς ξυλογλύπτου εἰκονοστασίου.

Εἰς τὸ μέσον τοῦ κυρίως ναοῦ ὑπάρχει μικρὸς ὀρειχάλκινος πολυέλεος.

Ὁ μικρὸς γυναικωνίτης, ἄνω καὶ κάτω, εἶναι χωρὶς καφάσια, φαίνεται δέ, ὅτι ἐπεσκευάσθη. Ἡ μεγάλη θύρα εἰσόδου τοῦ ναοῦ εὐρίσκεται εἰς τὴν βορείαν αὐτοῦ πλευρὰν, ἄνωθεν δὲ ταύτης ἐπίκειται τὸ μικρὸν του κωδωνοστάσιον.

Τὸ μικρὸν *πλατὸν* τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, τὸ ὁποῖον εἰς μὲν τὴν βορείαν αὐτοῦ πλευρὰν εἶναι κιγκλιδόφρακτον, εἰς δὲ τὰς ἄλλας τρεῖς πλευρὰς ἔχει λίθινον πεζούλι, εἶναι ἐστρωμένον μὲ χαλίκια. Ἐπὶ τῆς πρὸς δυσμὰς πλευρᾶς τοῦ *πλατινοῦ* τούτου ὑπάρχει ἡ μεγάλη ἐξωτερικὴ θύρα τοῦ ναοῦ. Ἐτέρα ἐξώθυρα ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν πρὸς ἀνατολὰς αὐτοῦ πλευρὰν. Εἰς τὴν ΒΑ πλευρὰν τοῦ *πλατινοῦ* ὑψοῦται ὁ ἱστός τῆς σημαίας τοῦ ναοῦ, εἰς δὲ τὴν νοτίαν εὐρίσκεται τὸ μικρὸν νεκροταφεῖον τῆς ἐνορίας, ἐν ἀχρηστίᾳ βεβαίως καὶ τοῦτο σήμερον.

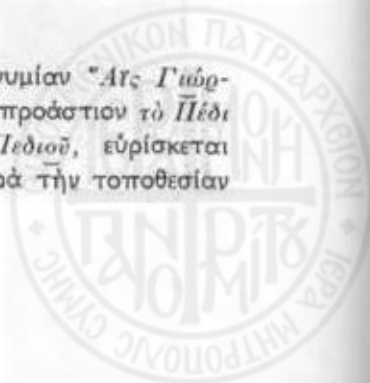
Ἀνεκαθεν ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος εἶχεν ἓνα μόνον ἐφημέριον καὶ δύο ἱεροψάλτας. Σήμερον στερεῖται καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐνὸς τακτικοῦ ἐφημερίου.

Ἡ ἐπέτειος τοῦ Ἁγίου ἐορτάζεται πανηγυρικώτατα τὴν 27ην Ἰουλίου, μετὰ δὲ τὴν λειτουργίαν ἐπακολουθεῖ, κατὰ τὰ εἰθισμένα, πλουσία δεξίωσις.

VI. Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Κοινῶς *Ἁγ. Γιώργης τοῦ Χωριοῦ*

Ὁ ἱερὸς οὗτος ναὸς, γνωστὸς ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *Ἁγ. Γιώργης τοῦ Χωριοῦ* πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τὸν εἰς τὸ προάστιον τὸ *Πέδι* ὑπάρχοντα ὁμώνυμον ναόν, τὸν *Ἁγ. Γιώργη-δοῦ Πεδιοῦ*, εὐρίσκεται κάτωθι τοῦ ἐνοριακοῦ ναοῦ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, παρὰ τὴν τοποθεσίαν

Ὁ τροῦλλος καὶ τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Χωριοῦ.

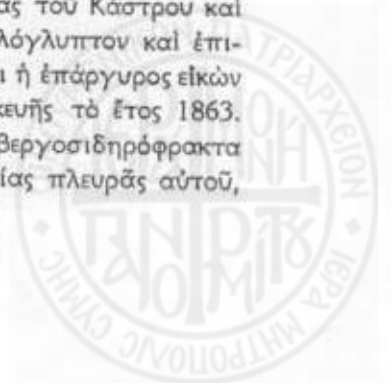
τ' Ἀρμάκια, καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα μακρόστενον θόλον μήκους 22,5 καὶ πλάτους 5,5 μέτρων.

Τὸ ἱερόν τοῦ ναοῦ τούτου, ἀνάλογον πρὸς τὸ ὅλον μέγεθός του, εἶναι ἐστρωμένον διὰ πλακῶν καὶ φέρει εἰκονογράφησιν ἀπὸ νωπογραφίαν. Ἔχει Ἁγίαν Τράπεζαν στηριζομένην ἐπὶ κυλινδρικοῦ μαρμαρίνου καλάμου, μικρὰν πρόθεσιν εἰς τὴν ΒΑ πλευράν, μικρὸν νιπτῆρα παραπλεύρως τῆς προθέσεως καὶ παράθυρον ὑπὸ τὴν Ἀχιβάδα.

Τὸ τέμπλον, πρὸ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν δύο μαρμάρινα μανουάλια, εἶναι ξυλόγλυπτον, ἀλλὰ μετρίας τέχνης, καὶ χρωματισμένον μὲ βερνίκι. Αἱ ἐπὶ τοῦ τέμπλου τούτου μεγάλαι εἰκόνες, πρὸ τῶν ὁποίων κρέμανται ἀργυροκόλλητοι κανδηλαί, εἶναι νεωτέρας ἀγιογραφικῆς τέχνης, ἐνῶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ δωδεκάορτα διατηροῦνται ὑπὸ τὴν ἀρχικὴν τῶν ἀγιογράφησιν.

Ὁ κυρίως ναός, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπισκευὴν τοῦ ναοῦ ἐστρώθη μὲ πλακάκια, εἶχε ξυλόγλυπτον δεσποτικὸν θρόνον. Οὗτος ἐδωρήθη εἰς τὸν νέον ναὸν τῆς Μεγάλης Παναγίας τοῦ Κάστρου καὶ ἀντικατεστάθη δι' ἄλλου ἐκ μπετόν. Ἔχει ἐπίσης ξυλόγλυπτον καὶ ἐπιχρυσωμένον προσκυνητάριον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἡ ἐπάργυρος εἰκὼν τοῦ μεγαλομάρτυρος φέρουσα χρονολογίαν κατασκευῆς τὸ ἔτος 1863.

Ὁ ναός τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἔχει τέσσαρα βεργοσιδηρόφρακτα παράθυρα, δύο ἐπὶ τῆς βορείας καὶ δύο ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς αὐτοῦ,

καὶ μεγάλην κεντρικὴν θύραν εἰσόδου εἰς τὴν πρὸς βορρᾶν πλευρὰν του. Ἐχει ἐπίσης γυναικωνίτην, ἡ ὁποῖος κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπισκευὴν τοῦ ναοῦ ἐμεγεθύνθη πρὸς δυσμᾶς.

Τὸ πλατὺ τοῦ ναοῦ τούτου εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρον καὶ ἐστρωμένον μὲ λευκὰ καὶ μαῦρα χαλίκια. Εἰς τὴν βορειοδυτικὴν αὐτοῦ πλευρὰν ὑφούται τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ ναοῦ μὲ δύο κώδωνας καὶ παρ' αὐτὸ ὁ ἰστός τῆς σημαίας του. Εἰς τὴν πρὸς δυσμᾶς πλευρὰν τοῦ πλατινοῦ τούτου εὐρίσκεται τὸ νεκροταφεῖον τῆς ἐνορίας, τὸ ὁποῖον σήμερον εἶναι ἐν ἀχρηστίᾳ, εἰς δὲ τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν αὐτοῦ, παρὰ τὴν πρὸς δυσμᾶς ἐξώθυραν τοῦ ναοῦ, ὑπάρχει μικρὸς διώροφος οἰκίσκος μὲ στέρναν.

Ὁ περίβολος τοῦ ναοῦ, λιθόκτιστος καὶ μὲ πεζούλαν, ἔχει δύο ἐξωθύρας, τὴν μίαν εἰς τὴν πρὸς δυσμᾶς καὶ τὴν ἄλλην εἰς τὴν πρὸς ἀνατολᾶς πλευρὰν αὐτοῦ.

Ἐφημερίους ὁ ἱερός οὔτος ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου κατὰ μὲν τὸ παρελθὸν διετήρει δύο, βραδύτερον δὲ περιωρίσθη εἰς ἓνα καὶ σήμερον στερεῖται καὶ αὐτοῦ τοῦ ἑνός. Ἱεροψάλτας διετήρει δύο μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου πολέμου.

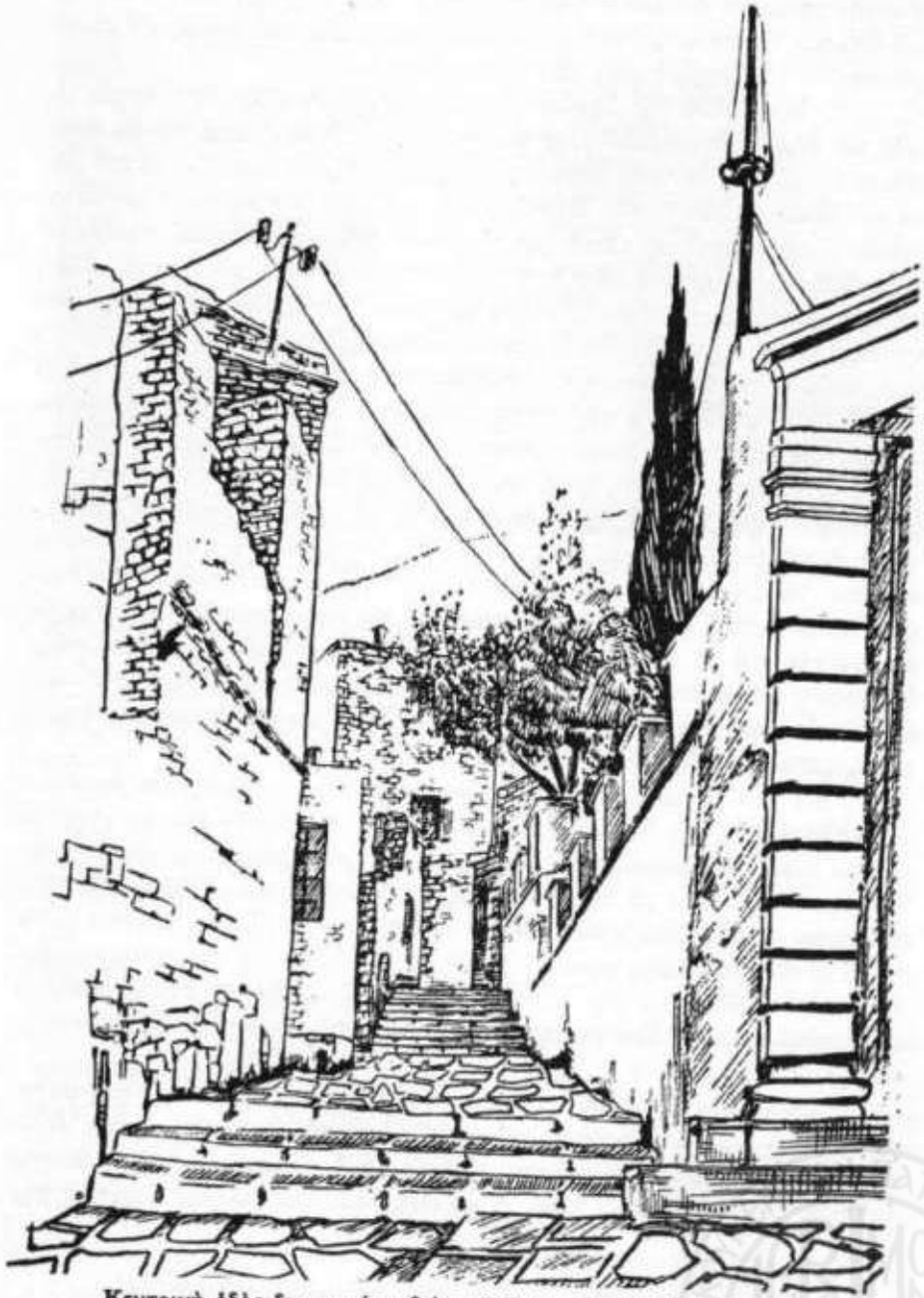
Ἡ ἐπέτειος τοῦ ἀθλοφόρου Ἁγίου ἐορτάζεται μεγαλοπρεπῶς τὴν 23ην Ἀπριλίου. Ἐορτάζει ὁ ναὸς οὔτος καὶ δευτέραν ἐπέτειον, τὴν μετακομιδὴν τῶν λειψάνων τοῦ μεγαλομάρτυρος, τῆ 3ῃ Νοεμβρίου.

VII. Η ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΣ

Κοινῶς Ἀτ-Θριάδα

Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος εὐρίσκεται παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Βίγλα, εἰς τὴν ἐσχατιὰν τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τῆς ἄνω πόλεως καὶ συγκεκριμένως ἀνωθι μὲν τῆς θέσεως Πάνω Λιενί, κάτωθι δὲ τῆς θέσεως Σωροὶ τῆς Ἀτ-Θριάδας. Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ περιβόλου τῆς πρόσκειται πρὸς τὴν ἀφειτηρίαν τοῦ ἀνηφορικοῦ δρόμου, πού ὁδηγεῖ πρὸς τὸ Μυρτάρι.

Εἶναι δὲ τὸ Μυρτάρι ἰσόπεδος τοποθεσία ἐπὶ τῆς πρὸς ἀνατολᾶς χαμηλῆς κορυφῆς τῆς Βίγλας, λαβοῦσα τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην ἀπὸ τῆς μυρτιᾶς, αἱ ὁποῖαι φύονται ἐκεῖ. Εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν ὑπάρχει καὶ μικρὰ στέρνα, τὸ γιστερνί—δοῦ Μυρταριοῦ μὲ τ' ὄνομα, ἡ ὁποῖα, ἰδίως τὸ καλοκαίρι, δροσίζει μὲ τὸ κρῦνον τῆς νερόν τοὺς διψασμένους περαστικούς. Ἐπὶ δὲ τῆς ὑψηλῆς κορυφῆς τῆς Βίγλας εὐρίσκεται φρόος (βάραθρον), λεγόμενον φρόος τοῦ Μυρταριοῦ. Εἰς αὐτὸ κάποιος ὄρεσίβιος Ἀτ-Θριάδωτης συμπολίτης μας, ὁ Γιαννίκος μὲ τὸ ὄνομα, ἐπέταξε τὸ πτώμα τῆς

Κεντρική ὁδὸς διερχομένη διὰ τοῦ Σταυροῦ καὶ ὀδηγοῦσα εἰς
τὴν Ἁγίαν Τριάδα.

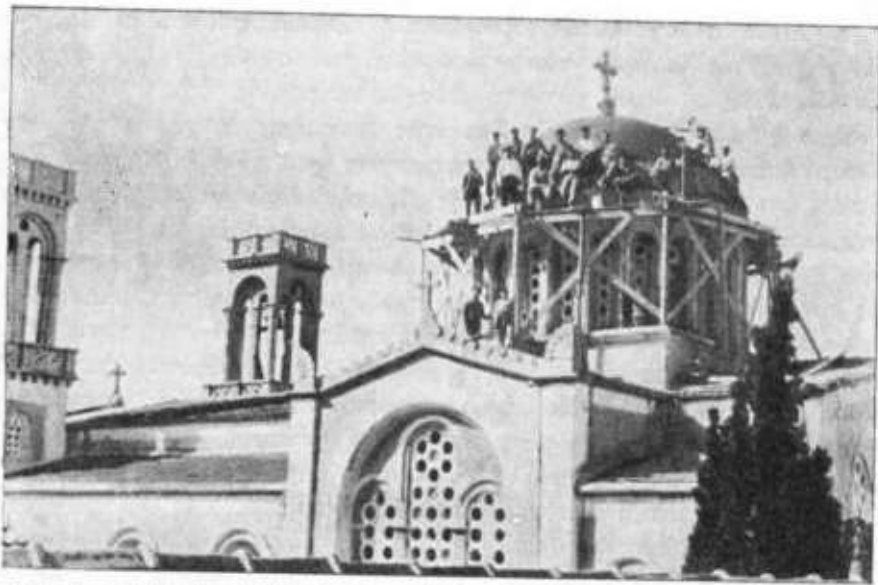
ἀδελφῆς του, τὴν ὁποίαν διὰ λόγους τιμῆς εἶχε φονεύσει διὰ κληρονομικῶν οὐκ ἔπιβουλον. Τὸ πτώμα, ὅταν ἀνεκαλύφθη, μετεφέρθη καὶ ἐτάφη εἰς τὸ νεκροταφεῖον τῆς ἐνορίας τῆς, τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Ὁ ἱερός ναὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὁ ὁποῖος ἦτο κατ' ἀρχὰς μικρὸς καὶ δὴ ὀλίγον μεγαλύτερος τοῦ σημερινοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἀνωκοδομήθη ἐκ θεμελίων διὰ συνδρομῶν ὄχι μόνον τῶν ἐνοριτῶν αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ ὄλων γενικῶς τῶν Συμναίων ὡς καὶ διὰ προσωπικῆς ἐργασίας αὐτῶν. Τοιοῦτοτρόπως κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ἀνακαινισμοῦ τοῦ ἐβλέπομεν καὶ ἡμεῖς, ὅσοι ἡμεθα τότε μικρὰ παιδιὰ, κατὰ τὰς ἑορτὰς ἀλλὰ καὶ τὰς ἐργασίμους ἡμέρας πλῆθος ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδιῶν νὰ προσέρχωνται μετὰ μεγάλου θρησκευτικοῦ ζήλου, διὰ νὰ προσφέρουν τὴν πολυτίμον προσωπικὴν συμβολὴν των εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν. Ἡ προσέλευσις δὲ αὕτη εἰς τὸν τόπον τῆς ἐργασίας ἐγένετο κατόπιν ἐνθουσιωδῶν ἀπὸ τὸ *Κάστιρο διαναλημάτων* (διαλαλημάτων=προσκλησεων). Ἡκούαμεν δὲ τότε, γεγονὸς τὸ ὅποιον διηγοῦνται ἀκόμη καὶ τώρα πολλοὶ πρεσβύτεροι ἡμῶν συμπολίται, ὅτι τῶν τοιούτων ἐξορμήσεων ἠγοῦντο ὠρισμένα ἀνδρογυναίκες *Ἁγιοτριάδισσες* καὶ ἄλλοι ἀστέιοι *Ἁγιοτριάδοι*. Ἐξ αὐτῶν ἐκεῖνοι μὲν μετὰ τὰ ἀπλοϊκὰ πλῆθ ἐνθουσιαστικά των τραγούδια, ἐκεῖνοι δὲ μετὰ τὰς λύρας των, τοὺς τοπικοὺς μας χοροὺς καὶ μετὰ τὰ ἀθῶα καὶ ἀφελῆ ἀστεία των ἐνεθουσίαζον τὰ πλῆθη, πού ἀνεβοκατέβαινον τὴν *Καλὴ* 1, μεταφέροντα ἀπὸ τὸν *Γιαλό*, ἐπάνω εἰς τοὺς ὠμούς των, τὰ διάφορα ὑλικά οἰκοδομήσεως, τὰ ὅποια προήρχοντο ἐκ τῆς νήσου Ρόδου.

Εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν δαπανῶν τῆς τοιαύτης ἐκ θεμελίων ἀνοικοδομήσεως τῆς Ἁγίας Τριάδος μεγάλως συνέβαλον καὶ τὰ γνωστὰ *μεροκάματα*, τὰ ἡμερομισθία τὰ ὅποια οἱ συμπατριῶταί μας σπογγαλιεῖς ἐξετέλουν κατὰ τὸ τέλος τοῦ ταξιδιοῦ των μετὰ καθωρισμένους ἐκ τῶν προτέρων θρησκευτικοὺς σκοποὺς. Τοιαῦτα δὲ *μεροκάματα* ἔκαμναν κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀνεγέρσεως τῆς Ἁγίας Τριάδος ὅλα τὰ σπογγαλιευτικά μας πλοῖα, μετὰ τὴν λήξιν τῶν ἐργασιῶν ἐκάστης σπογγαλιευτικῆς περιόδου, καὶ μάλιστα μετὰ προθυμίας καὶ μεγίστης θρησκευτικῆς εὐλαβείας.

Οὕτω δ' ἐπετεύχθη ἐντὸς μικροῦ σχετικῶς χρόνου καὶ συγκεκριμένως μετὰ παρέλευσιν πέντε μόλις ἐτῶν ἀπὸ τῆς θεμελιώσεως τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἥτις ἔλαβε χώραν τὸ ἔτος 1881, νὰ παραδοθῆ εἰς κοινὴν λατρείαν μεγαλοπρεπῆς ναὸς, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ ἀληθὲς καύχημα τῆς

1. Κεντρικὴ ὁδὸς συνδέουσα διὰ κλιμάκων τὴν κάτω πόλιν, τὸν *Γιαλό*, μετὰ τῆς ἀνω πόλεως, τοῦ *Χωριοῦ*. Βλ. τὴν ἐν σελ. 43 εἰκόνα.

Ὁ ναός τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἔργασίαι κατὰ τὴν ἐπίσκευήν τοῦ τρούλλου.

ἐκκλησιαστικῆς τέχνης καὶ μοναδικὸν σέμνωμα τῆς ὅλης Δωδεκανήσου ἐξ ἐπόψεως ἐμφανίσεως καὶ διακοσμῆσεως.

Κατωτέρω καταχωρίζομεν τὸ ὑπὸ τῶν ἐνοριτῶν τῆς Ἁγίας Τριάδος συνταχθέν ψήφισμα διὰ τὴν ἐκ θεμελίων ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ τῶν.

Ψ Η Φ Ι Σ Μ Α

Οἱ ἐνοριταὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος συνελθόντες εἰς γενικὴν συνέλευσιν ὁμοφώνως ἀποφασίζουσι τὰ ἑξῆς:

Α'. Νὰ καταφωσθῇ ἐκ θεμελίων ὁ νῦν ὑπάρχων ναός τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἕνεκα τῆς μικρᾶς αὐτοῦ χωρητικότητος, καὶ νὰ ἀνεγερθῇ ἀντ' αὐτοῦ εὐρύτερος καὶ μεγαλύτερος.

Β'. Νὰ ἐκλεχθῇ ἑξαμελὴς ἐπιτροπὴ καὶ τῆς νῦν ὑπαρχούσης συμπιλαμβανομένης, ἥτις νὰ μεριμνᾷ πρὸς τὴν ὅσον ἔνεστι τελείαν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἀνακαινισθησομένου ναοῦ.

Ἐν Σύμῃ τῇ 15-2-1881

ΟΙ ΕΝΟΡΙΤΑΙ

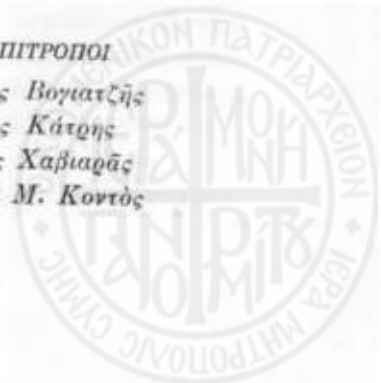
ΟΙ ΕΠΙΤΡΟΠΟΙ

Νικόλαος Βογιατζῆς

Βασίλειος Κάτσης

Ἰωάννης Χαβιαρᾶς

Ἰωάννης Μ. Κοντός

Είναι ὁμολογουμένως ἀξιέπαινοι οἱ Συμαῖοι συμπολιταί μας διὰ τὸν νέον αὐτὸν λαμπρὸν τόπον λατρείας, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησαν. Ἐκ τῶν ὑστέρων ὁμως κατέστη ἀτυχῶς καταφανές, ὅτι ὑπῆρξε μέγα σφάλμα ἢ ὑπὸ τῆς θεοσεβοῦς Συμαϊκῆς κοινωνίας ἀνέγερσις τοῦ ἀριστουργήματος τούτου εἰς τὴν ἐσχατιάν τῆς ἀνω πόλεως. Λέγεται μάλιστα, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐπεκρότει τὴν εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ, γεγονός τὸ ὁποῖον διὰ σημείων ἐφανέρωσεν ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἀνοικοδομήσεώς του. Συγκεκριμένως, ὡς μᾶς ἐπληροφόρησαν γεροντότεροι ἡμῶν συμπολιταί μας, καίτοι διὰ τὴν κατεδάφισιν τοῦ προϋπάρχοντος μικροῦ ναοῦ ἐγένετο χρῆσις ὄλων τῶν τότε συγχρόνων μέσων, ἤτοι φουρνέλλων, δυναμίτιδος κ.τ.δ., τὸ παλαιὸν οἰκοδόμημα ἀνθίστατο, παραμένον ἀθικτον. Καὶ ἤκουες, λέγουν οἱ πληροφοριοδῶται μας, τὸν κόσμον νὰ λέγῃ: *Ἐθ-θίλει ἡ Ἀϊ-Δριάδα νὰ χαλάσῃ. Προτιμῆ νὰ βρισκεται ὅπ-πως εἶναι.* Ἄλλ' οὐδεὶς ἔβιδε προσοχὴν καὶ σημασίαν εἰς τὰς δεισιδαιμονίας καὶ τὰς προλήψεις τοῦ λαοῦ, ὅπως ἀπεκάλουν τὰ τοιαῦτα οἱ σχόντες τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ἀνακαινισμοῦ καὶ ἡγούμενοι τῆς σχετικῆς προσπάθειάς.

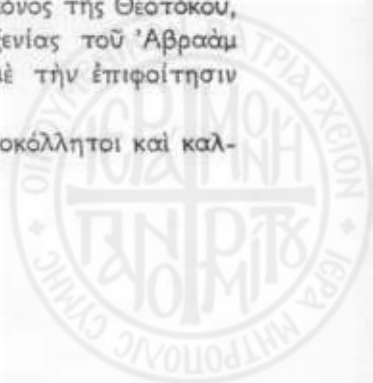
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΝΑΟΥ

Ἡ Ἁγία Τριάς, ἡ ὁποία εἶναι ὁ μεγαλύτερος ὄλων τῶν ναῶν τῆς Σύμης, ἔχει μῆκος 25,25 καὶ πλάτος 12,75 μέτρων, εἶναι τρισυπόστατος καὶ ἔχει μεγαλοπρεπῆ τροῦλλον.

Τὸ ἱερόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ ὄλον μέγεθος τοῦ ναοῦ, ἔχει μίαν Ἁγίαν Τράπεζαν καὶ μίαν πρόθεσιν, καίτοι ὡς εἶπομεν, ἔχει τρεῖς ὑποστάσεις. Ἐχει ἐπίσης σύνθρονον, τοῦ ὁποῖου στεροῦνται πάντες οἱ ἄλλοι ναοὶ τῆς Σύμης, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον στοιχεῖον τοῦ ἱεροῦ κάθε παλαιοῦ ναοῦ.

Τὸ τέμπλον μὲ τὰ δωδεκάορτα, ὁ δεσποτικὸς θρόνος καὶ ὁ ἄμβων εἶναι ἐκ μαρμάρου μὲ γλυπτὰς διακοσμήσεις νεωτέρας τεχντροπίας, αἱ δὲ μεγάλαι εἰκόνες τοῦ τέμπλου εἶναι ἔργα νεωτέρων ἀγιογράφων. Ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ τέμπλου τοῦ παλαιοῦ ναοῦ φορητῶν εἰκόνων μόνον ἡ εἰκὼν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἡ ὁποία φέρει χρονολογίαν 1711 καὶ εἶναι ἀρκετὰ καλῆς ἀγιογραφικῆς τέχνης, ἐτοποθετήθη ἐπὶ τοῦ τέμπλου τοῦ νέου ναοῦ καὶ δὴ πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς μεγάλης εἰκόνος τῆς Θεοτόκου, ἀντιπροσωπεύουσα ὑπὸ τὴν παράστασιν τῆς φιλοξενίας τοῦ Ἀβραάμ τὸ τρισυπόστατον τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἡ εἰκὼν μὲ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος φέρει χρονολογίαν 1884.

Αἱ πρὸ τῶν εἰκόνων κανδηλαί, ἅπασαι ἀργυροκόλλητοι καὶ καλλιτεχνικῆς κατασκευῆς, εἶναι αἱ τοῦ παλαιοῦ ναοῦ.

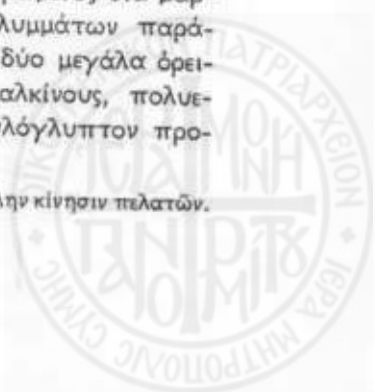

Μεγάλη λιθίνη σκάλα, παρά την οποίαν τὸ περιώνυμον Καφενεὶ 1,
ὁδηγοῦσα εἰς τὴν κεντρικὴν ἐξώθυραν τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Ὁ κυρίως ναός, ὅστις ἔχει τρία κλίτη, εἶναι ἐστρωμένος διὰ μαρμαρίνων πλακῶν καὶ ἔχει μεγάλα ἀνευ ἐξωτερικῶν καλυμμάτων παράθυρα μὲ στρογγύλα χρωματιστὰ τζάμια. Ἔχει ἀκόμη δύο μεγάλα ὀρειχάλκινα μανουάλια καὶ τρεῖς μεγάλους, ἐπίσης ὀρειχαλκίνοους, πολυελέους, καλλιτεχνικῶς κατεσκευασμένον παγκάρι καὶ ξυλόγλυπτον προ-

1. Τοῦτο ἦτο τὸ μεγαλύτερον καφενεῖον τοῦ Χαιροῦ μὲ μεγάλην κίνησιν πελατῶν.

σκυνητάριον με άργυρόχρυσον εικόνα τής 'Αγίας Τριάδος, παρ' αυτό δέ μέγα όρειχάλκινον μανουάλιον.

'Η επί του τρούλλου είκών του Παντοκράτορος και αι άλλα επί των τοίχων σποραδικαί εικονογραφήσεις είναι έργα διακεκριμένων συγχρόνων άγιογράφων.

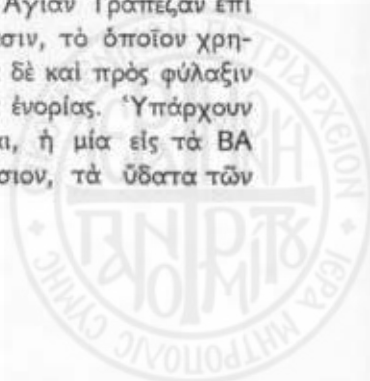
Μεγάλας θύρας εισόδου έχει τρεις· μίαν επί τής πρό δυσμās πλευρās του ναου, τήν λεγομένην Βασιλικήν Πύλην, έτέραν επί τής βορείας και τρίτην επί τής μεσημβρινής αυτού πλευρās.

'Η ένορία τής 'Αγίας Τριάδος ήτο μία από τās πολυπληθεστέρας ένορίας τής Σύμης μέχρι και των πρώτων χρόνων τής Ιταλικής κατοχής, δι' αυτό δέ διετήρει τέσσαρας, ένίοτε και πέντε έφημερίους. 'Ο αριθμός τούτων έμειώθη με τήν πάροδον του χρόνου εις τρεις και έπειτα εις δύο, άφ' ενός μέν λόγω τής διαρροής πολλών εκ των ένοριτών τής έκκλησίας μας ταύτης προς τήν κάτω πόλιν, άφ' έτέρου δέ λόγω του έκπατρισμού άλλων εξ αυτών. Σήμερον διατηρεί ένα μόνον έφημέριον, τον αίδεσ. Σαράντην Κωσταντόπαιδον.

'Ιεροψάλτας είχε πάντοτε δύο και δη εκ των άρίστων. Εις τό σημειον τουτο πρέπει, νομιζομεν, να σημειωθῆ, ότι οι 'Επίτροποι τής 'Αγίας Τριάδος κατέβαλλον φιλοτίμους προσπαθείας, όπως και οι 'Επίτροποι των άλλων μεγάλων ένοριακων μας ναων, του 'Αγίου 'Ιωάννου και του 'Αγίου 'Αθανασίου, δια τήν εξασφάλισιν των καλύτερων ιεροψαλτων. 'Ενίοτε μάλιστα έφθανον μέχρι του σημείου να επιδιώκουν τήν δι' ηύξημένης μισθοδοσίας απόσπασιν καλλιφώνου ιεροψάλτου υπηρετουήτος εις άλλον ναόν τής νήσου. Είναι δε γεγονός, μη επιδεχόμενον άμφισβήτησιν, ότι και από τό δεξιόν αναλόγιον του ναου μας τούτου έπέρασαν ιεροψάλται ώμολογημένης καλλιφωνίας και άνεγνωρισμένης βυζαντινής μουσικής τέχνης και ικανότητας.

Τό πλατέ τής 'Αγίας Τριάδος είναι χαλικόστρωτον, περιβάλλεται δε από ύψηλόν αύλόγυρον με δύο έξωθύρας, τήν μίαν επί τής ΒΔ αυτού γωνίας υπό τήν θολωτήν βάση του παλαιου του κωδωνοστασιου και τήν άλλην επί τής ανατολικής του πλευρās. Πρό τής έξωθύρας ταύτης εκτείνεται μεγάλη λιθινή σκάλα. Παρά τήν προς βορράν πλευράν ύψοῦται ο ιστός τής σημαίας του ναου.

Εις τήν ανατολικήν πλευράν του *Πλατιου* ύπαρχει τετράγωνον περίπτου δωμάτιον με μικρόν τρούλλον, με μικράν 'Αγίαν Τράπεζαν επί τής προς ανατολās πλευρās του και μικράν πρόθεσιν, τό όποιον χρησιμοποιείται ως αποθήκη και ως κοιμητήριον άμα δε και προς φύλαξιν των φαναριων των μνημάτων του νεκροταφείου τής ένορίας. 'Υπάρχουν άκόμη εντός του *πλατιου* και δύο στέρναι μεγάλαι, ή μία εις τās ΒΑ αυτού και ή άλλη παρά τό μικρόν κωδωνοστάσιον, τās ύδατα των

ὁποίων χρησιμοποιούνται διὰ τὰς καθημερινὰς χρείας τοῦ ναοῦ.
Κωδωνοστάσια ὑπάρχουν δύο ἐπὶ τῆς πρὸς δυσμὰς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ. Ἐξ αὐτῶν τὸ ἓνα παραμένει ἀνευ κωδῶνων, τὸ δὲ ἕτερον, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ τοῦ παλαιοῦ ναοῦ, ἐκτὸς τῶν μεγάλων κωδῶνων τοὺς ὁποίους φέρει, ἔχει ὠρολόγιον, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐξυπηρετοῦνται ὄχι μόνον οἱ κάτοικοι τῆς ἄνω πόλεως, ἀλλὰ καὶ ὅλον γενικῶς τὸ κοινὸν τῆς Σύμης, ἀφοῦ ἀκούεται παντοῦ ἀκόμη καὶ εἰς τὸ προάστιον τὸ Πέδι.

Τὸ ἐν ἀχρηστία σήμερον νεκροταφεῖον εὑρίσκεται εἰς τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ πλατιοῦ.

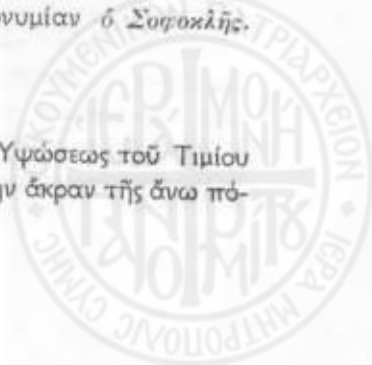
Ἡ ἐπέτειος τῆς ἑορτῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἣτις εἶναι ἡ Δευτέρα πρὸς ἀκολουθεῖ τὴν Κυριακὴν τῆς Ἁγίας Πεντηκοστῆς, ἑορτάζεται μετὰ πολλῆς μεγαλοπρεπειᾶς τόσο κατὰ τὴν παραμονὴν, καὶ μάλιστα μετὰ μεγάλου ἐσπερινόν καὶ μετὰ πληθῶραν ἀρτοκλασιῶν, ὅσον καὶ κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, μετὰ τὴν ὁποῖαν λαμβάνει χώραν λιτάνευσις τῆς ἁγίας εἰκόνας. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας ἀκολουθεῖ πλουσία δεξιῶσις εἰς τὸ πλατὶ τοῦ ναοῦ.

Δὲν κρίνομεν ἄσκοπον νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ἐντὸς οἰκήματος εὑρισκομένου εἰς τὸν περίβολον τῆς παλαιᾶς Ἁγίας Τριάδος ἐλειτούργει ἀπὸ παλαιότητας ἐποχῆς σχολεῖον πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν κατοίκων τῆς ἄνω πόλεως, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *σχολεῖο-δῆς Ἀτ-Δριάδας*. Τοῦτο συνετήρει ὁ Δῆμος Σύμης, τελευταῖος δὲ διδάσκαλός του φέρεται ὁ μακαρίτης συμπολίτης μας Φωκᾶς. Ἄλλ' ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἀνακαινισμοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὸ σχολεῖον τοῦτο μετεφέρθη εἰς τὸ ὑπὸ τῶν υἱῶν Κατριοῦ δωρηθὲν οἶκημα, τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο κάτωθι τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολεῖου καὶ εἰς τὴν θέσιν *Ἐκεῖ Πίσω*. Τὸ σχολεῖον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐλειτούργει ὡς Ἐξατάσιον Δημοτικὸν Σχολεῖον, καίτοι μετωνομάσθη *Κατριεῖον*, ἐν τούτοις διετήρησε τὴν ἀρχικὴν του ὀνομασίαν καὶ ἐξηκολούθει νὰ ἀποκαλεῖται *σχολεῖο-δῆς Ἀτ-Δριάδας*.

Ἄς προστεθῇ, ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τὸ σχολεῖον τῆς κάτω πόλεως, γνωστὸν ὑπὸ τὰ ὀνόματα τὸ *Κοινὸ*, τὸ *Παλιὸ* (*σχολεῖο*) καὶ κυρίως τὸ *σχολεῖο-δῶν Γαλιῶ* ἢ τὸ *σχολεῖο-δ' Ἀτ-Γιαν-γιοῦ*, ἐστεγάζετο εἰς τὸ πρὸ τοῦ περιβόλου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου οἶκημα τὸ ὑπὸ τοῦ μακαρίτου συμπολίτου μας Σαλαχούρη δωρηθὲν εἰς τὴν Δημαρχίαν, αὐτὸ τὸ ὁποῖον μέχρι καὶ τῆς κατακρημνισεῶς του κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς θέατρον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ὁ *Σοφοκλῆς*.

VIII. Ο ΣΤΑΥΡΟΣ

Ὁ ναὸς οὗτος, ὅστις τιμᾶται εἰς μνήμην τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου καὶ Ζωοποιοῦ Σταυροῦ καὶ εὑρίσκεται εἰς τὴν δυτικὴν ἄκραν τῆς ἄνω πό-

Ὁ ἱερός ναὸς τοῦ Τιμίου καὶ Ζωοποιοῦ Σταυροῦ.

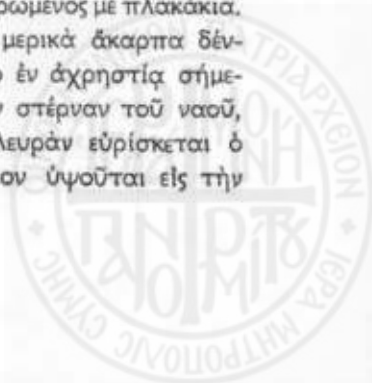
λεως, μεταξύ τῶν ἐνοριακῶν ναῶν Ἁγίου Γεωργίου καὶ Ἁγίου Παντελεήμονος, ἔχει μῆκος 29 καὶ πλάτος 7 μέτρων. Ἐχει σχῆμα σταυροῦ καὶ εἶναι ἱστορημένος διὰ νωπογραφιῶν, αἱ ὁποῖαι διατηροῦνται εἰς ἀρίστην κατάστασιν.

Τὸ ἱερόν ἔχει Ἁγίαν Τράπεζαν μετὰ κιβωρίου, νιπτῆρα εἰς τὴν βορείαν αὐτοῦ πλευράν καὶ παράθυρον ὑπὸ τὴν Ἀχηβάδα.

Τὸ τέμπλον, ὁ δεσποτικός θρόνος, ὁ ἄμβων καὶ τὸ προσκυνητάριον εἶναι ξυλόγλυπτα καὶ ἐπιχρυσωμένα. Αἱ ἐπὶ τοῦ τέμπλου φορηταὶ εἰκόνες εἶναι βυζαντινῆς τεχνοτροπίας. Ἐξ αὐτῶν ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, καθημένου ἐπὶ θρόνου, φέρει ὡς χρονολογίαν κατασκευῆς τὸ ἔτος 1843, ἡ δὲ εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους τὸ ἔτος 1856. Ἡ ἐπάργυρος εἰκὼν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ παρά τὸ τέμπλον, ἐντὸς ξυλογλύπτου εἰκονοστασίου. Πολυελέους ἔχει τρεῖς, ὀρειχαλκίνους.

Τὸ δάπεδον τοῦ ναοῦ εἶναι ἐστρωμένον διὰ μαρμαρίνων πλακῶν μέχρι τοῦ γυναικωνίτου, ἐνῶ ὁ γυναικωνίτης εἶναι ἐστρωμένος μὲ πλακάκια.

Τὸ πλάτῳ τοῦ ναοῦ, χαλικοστρωτον καὶ μὲ μερικά ἄκαρπα δένδρα, ἔχει εἰς μὲν τὴν μεσημβρινὴν αὐτοῦ πλευράν τὸ ἐν ἀχρηστία σήμερον νεκροταφεῖον τῆς ἐνορίας, εἰς δὲ τὴν βορείαν τὴν στέρναν τοῦ ναοῦ, ἡ ὁποία ἔχει δύο στόμια. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευράν εὑρίσκεται ὁ ἴστος τῆς σημαίας τοῦ ναοῦ, τὸ δὲ κωδωνοστάσιον ὑψοῦται εἰς τὴν

Ἡ κυρία εἴσοδος τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ τὸ πρὸ αὐτῆς εὐρὺ καὶ ὠραιότατα χαλικοστρωμένον προαύλιον.

πρὸς δυσμὰς πλευρὰν, ὑπεράνω δύο μικρῶν θόλων χρησιμοποιουμένων ὡς ἀποθηκῶν.

Τὸ πλατὺ τοῦτο περιβάλλεται δι' αὐλογύρου, ὃ ὁποῖος εἰς μὲν τὴν βορείαν αὐτοῦ πλευρὰν εἶναι κιγκλιδόφρακτος, εἰς δὲ τὰς ἄλλας τρεῖς πλευρὰς λιθόκτιστος. Εἰς τὴν πρὸς ἀνατολὰς πλευρὰν τοῦ περιβόλου τούτου ὑπάρχει νεωτέρας κατασκευῆς μεγάλη ἐξώθυρα, ἣ ὁποῖα συνδέεται μὲ τὸν δημόσιον δρόμον διὰ λιθίνης σκάλας. Δευτέρα ἐξώθυρα ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ περιβόλου τούτου.

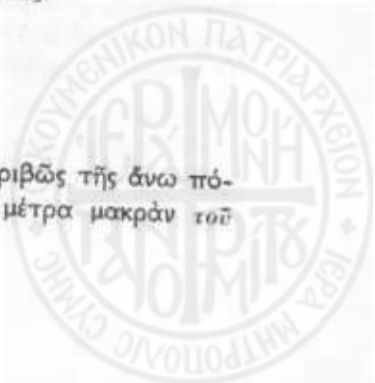
Ἀνάκθεν ὁ ναὸς οὗτος διετῆρει τρεῖς ἑφημερίους, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ πρόσφατον παρελθὸν περιωρίσθησαν εἰς δύο καὶ ἔπειτα εἰς ἓνα. Σήμερον στερεῖται καὶ αὐτοῦ τοῦ ἑνὸς τακτικοῦ. Ἱεροψάλτας μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου πολέμου διετῆρει πάντοτε δύο.

Ἡ ἐπέτειος τῆς ἑορτῆς τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου καὶ Ζωοποιοῦ Σταυροῦ, τῆ 14ῃ Σεπτεμβρίου, πανηγυρίζεται μετὰ μεγαλοπρεπείας. Πανηγυρικώτατα ἐπίσης ἑορτάζεται καὶ ἡ δευτέρα αὐτοῦ ἐπέτειος κατὰ τὴν Γ' Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν, ἣ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως.

ΙΧ. Ο ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Κοινῶς *Αγς Θανάσης

Ὁ ἱερός οὗτος ναὸς εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον ἀκριβῶς τῆς ἀνω πόλεως, τοῦ λεγομένου *Χωριᾶ*, τριακόσια περίπου μέτρα μακρὰν τοῦ

Ἀλαίμωνα 1, ἔνθα ἡ ἀγορά, συγκεκριμένως δὲ πρὸς τὸ ΝΔ αὐτοῦ μέρος.

Κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται σήμερον ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ὑπῆρχεν ἀρχαῖος ναὸς, ἐπὶ τῶν ἐρείπιων τοῦ ὁποίου Ἰωάννης καὶ Ἀθανάσιος ἤγειραν ναὸν ἀφιερωθέντα εἰς τὴν Μέλλουσαν Ἀθανασίαν². Οὗτος ἀνοικοδομηθεὶς ἐκ θεμελίων καθιερώθη πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.

Παραπλεύρως τοῦ πρώτου ναοῦ, ὡς ἐπληροφόρησαν ἡμᾶς πολλοὶ ὑπερηλικιωμένοι συμπολιταὶ μας, ὑπῆρχε παρεκκλήσιον τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους. Κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ νέου ναοῦ, ἥτις ἤρχισε τὸ ἔτος 1854 καὶ ἐπερατώθη τὸ 1855, καταδαφίσθη μὲν τὸ παρεκκλήσιον τοῦτο, περιελήφθη ὁμως ἐντὸς τοῦ νέου ναοῦ ἡ μεγάλη ἀργυρᾶ εἰκὼν τοῦ Ἱερομάρτυρος Ἁγίου Χαραλάμπους, ἥτις καὶ εὐρίσκεται ἀνηρτημένη ἐπὶ τοῦ τέμπλου του. Ἐπὶ πλέον δὲ ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου τούτου καθιερώθη ὡς δευτέρα ἐπέτειος τοῦ ναοῦ. Ταύτην τιμᾶ ὀλόκληρος ὁ λαὸς τῆς Σύμης καὶ δὴ ὡς ἐάν ὁ ἱερός οὗτος ναὸς, ὁ ἀφιερωμένος εἰς τὴν μνήμην τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους.

Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου εἶναι ρυθμοῦ βασιλικῆς, τρίκλιτος μὲ σταυροθόλια. Μόνον δὲ ὁ ναὸς οὗτος καὶ ὁ τῆς Ἁγίας Τριάδος παρουσιάζουν τὴν ἐξάρεσιν τοῦ τρισυποστάτου, ἐνῶ πάντες οἱ λοιποὶ ναοὶ τῆς Σύμης εἶναι μονόκλιτοι. Ἐχει μῆκος 25 καὶ πλάτος 10 μέτρων, οὕτω δ' ἐκ τῶν ἐνοριακῶν ναῶν τῆς νήσου μας ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ἔρχεται τρίτος κατὰ τὸ μέγεθος μὲ πρῶτον τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ δεύτερον τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.

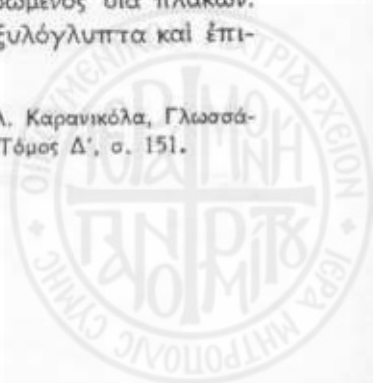
Τὸ Ἱερὸν τοῦ ναοῦ τούτου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ ὅλον μέγεθός του, εἶναι μαρμαροπλακοστρωμένον καὶ ἔχει Ἁγίαν Τράπεζαν μὲ τὰ *Λευιτερί*. Παρὰ τὴν πρόθεσιν ὑπάρχει ὁ νιπτῆρ καὶ ὑπὸ τὴν Ἀχηβάδα μέγα βεργοσιδηρόφρακτον τζαμωτὸν παράθυρον.

Τὸ τέμπλον τοῦ ναοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν τὰ δωδεκάορτα, εἶναι ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, αἱ δὲ μεγάλαι φορηταὶ εἰκόνες του εἶναι βυζαντινῆς τεχνοτροπίας καὶ ἀρκούντως παλαιαί. Ἐξ αὐτῶν ἡ φερώνυμος τοῦ Ἱεράρχου καὶ ἡ τοῦ Ἱερομάρτυρος ἔχουν κάλυμμα ἐξ ἀργύρου μετὰ διακοσμῆσεων χρυσοῦ. Πᾶσαι δ' αἱ πρὸ τῶν εἰκόνων κρεμάμεναι κανδηλαὶ εἶναι ἀργυροκόλλητοι.

Ὁ κυρίως ναὸς ἔχει στασιδία καὶ εἶναι ἐστρωμένος διὰ πλακῶν. Ὁ θρόνος, ὁ ἄμβων καὶ τὸ προσκυνητᾶριον εἶναι ξυλόγλυπτα καὶ ἐπι-

1. Περὶ τοῦ τοπωνυμίου τούτου βλ. Σωτηρίου Ἁλ. Καρανικόλα, Γλωσσάριον τοῦ Ἰδιώματος τῆς Σύμης. Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον. Τόμος Δ', σ. 151.

2. Βλ. Κωνσταντίνου Σιμωνίδου, ἔ. ἀ. σ. 57.

Τὸ πλατὸν εἶναι πλακοστρωμένον καὶ ἔχει κιγκλιδόφρακτον περίβολον μὲ σιδηρᾶν ἐξώθυραν ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς του πλευρᾶς. Ἐτέρα ἐπίσης σιδηρᾶ ἐξώθυρα ὑπάρχει καὶ ὑπὸ τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ ναοῦ. Κατὰ τοὺς γεροντοτέρους συμπολίτας μας εἰς τὸ πλατὸν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου συνήρχετο ὁ λαὸς τῆς Σύμης, πρὸς λήψιν ἀποφάσεων ἐπὶ σοβαρῶν καὶ κρίσιμων προβλημάτων, πρὸ τῆς δημιουργίας τῆς κάτω πόλεως. Διότι, ὅτε διὰ τῆς εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Γ' αἰῶνος μετακινήσεως μεγάλου μέρους τῶν κατοίκων τῆς ἄνω πόλεως ἐδημιουργήθη ἡ κάτω πόλις, αἱ τοιαῦται συγκεντρώσεις τῶν κατοίκων ἐλάμβανον χώραν, ὡς γράφομεν ἄλλαχού τοῦ παρόντος, εἰς τὸ πλατὸν τοῦ καθεδρικοῦ μας ναοῦ, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου¹.

Εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ πλατινοῦ εὐρίσκεται τὸ ἐν ἀχρηστία σήμερον νεκροταφεῖον τῆς ἐνορίας. Ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ μικρὸν δωμάτιον, ὅπου φυλάσσονται τὰ φανάρια τῶν μνημάτων. Ὑπὸ τὸ δωμάτιον τοῦτο εἶναι τὸ κοιμητήριον τοῦ ναοῦ, διὰ τὸ ὅποιον θρυλοῦνται πολλὰ φαντασιώδη περὶ *Κάηδων*, *Ἀλουσινῶν*, *σαβανομένου - βοῦ γριτζου-δὶς νύχτες* κ. ἄ. π.

Τὸ κωδωνοστάσιον, τὸ ὅποιον εὐρίσκεται εἰς τὴν ΝΑ πλευρὰν τοῦ περιβόλου καὶ παρὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ Ἱεροῦ τοῦ ναοῦ, ἔρχεται δεύτερον μὲν μετὰ τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, τρίτον δὲ μετὰ τὸ τῆς Ἱ. Μονῆς τοῦ Πανορμίτου διὰ τὸ ὕψος, τὴν τεχνικὴν τῆς κατασκευῆς καὶ τοὺς κώδωνάς του. Ὁ ἰστός τῆς σημαίας τοῦ ναοῦ ὑψοῦται παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς κυρίας εἰσόδου.

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἡ ἐνορία τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ἦτο μίᾳ ἀπὸ τὰς τέσσαρας πολυπληθεστέρας ἐνορίας τῆς Σύμης. Αὗται κατὰ σειρὰν ἦσαν αἱ ἑξῆς: Τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τῆς Χαριτωμένης. Λόγῳ δὲ τῶν πολλῶν ἐνοριτῶν καὶ τῆς οἰκονομικῆς εὐρωστίας αὐτῶν, ὁ Ἁγ. Θανάσης διετήρει τέσσαρας, ἐνίοτε δὲ καὶ πέντε ἡμερήσιους, οἱ ὅποιοι ὁμῶς, καθὼς ὁ πληθυσμὸς τῆς ἐνορίας ἠραίωνε εἴτε λόγῳ μετακινήσεως εἰς τὴν κάτω πόλιν εἴτε λόγῳ ἐκπατρισμοῦ, περιορίσθησαν εἰς τρεῖς, ἔπειτα εἰς δύο καὶ τέλος εἰς ἓνα. Σήμερον ἀτυχῶς στερεῖται καὶ τοῦ ἐνὸς τακτικοῦ ἡμερηίου. Ἱεροψάλτας εἶχε πάντοτε δύο καὶ δὴ ἐκ τῶν ἀρίστων.

Ἀξίζει, νομιζομεν, νὰ σημειωθῇ, ὅτι καὶ ἡ ἐνορία τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου κατέβαλλε μεγίστην φροντίδα διὰ τὴν ἐξασφάλισιν καλῶν Ἱεροψαλτῶν καὶ δὴ μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ δημιουργοῦνται σοβαρὰ ἐπιπεσόντα μεταξὺ τῶν ἐνοριτῶν ὡς καὶ μεταξὺ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ναοῦ

1. Βλ. τὰ ἐν σ. 22 γράφομενα.

τούτου καὶ τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἄλλων ναῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐκεῖνοι ἤθελον, δι' ἠϋξημένης μισθοδοσίας, νὰ ἀποσπάσουν τοὺς καλοὺς ἱεροψάλτας. Πρέπει δὲ νὰ ὁμολογηθῆ, ὅτι ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος εἶναι ὁ μόνος ναὸς τῆς Σύμης, ἀπὸ τὸ δεξιὸν ἱεροψαλτικὸν ἀναλόγιον τοῦ ὁποῖου ἐπέ-
ρασαν ἀνεγνωρισμένης καλλιφωνίας καὶ δοκιμασμένης βυζαντικῆς μουσι-
κῆς τέχνης καὶ ἱεροπρεπείας ἱεροψάλλται.

Ἐν ἐπιλόγῳ τῆς περιγραφῆς ταύτης τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀ-
θανασίου δὲν θὰ θεωρηθῆ, φανταζόμεθα, ἄσκοπον ἀπὸ τοὺς ἀναγνώ-
στας μας νὰ ἀναφέρωμεν ὀλίγα τινὰ καὶ διὰ τὸ *χαδακάκι-δ' Ἀι-Θανα-
σοῦ*, τὸ ὁποῖον ἐγινεν ὀνομαστὸν χάρις εἰς τοὺς πολλοὺς θρύλους, οἱ
ὁποῖοι ἐδημιουργήθησαν γύρω ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἐκυκλοφόρουσιν μεταξύ τῆς
συμαϊκῆς κοινωνίας. Ἦτο δὲ τοῦτο στενωτάτη διάβασις μήκους 6-7
μέτρων περίπου καὶ πλάτους μόλις 0,50 τοῦ μέτρου, τῆς ὁποίας πλά-
για τοιχώματα ἦσαν οἱ ἄνευ παραθύρων ὑπερύψηλοι τοῖχοι τῶν πα-
ρακειμένων σπιτιῶν, καὶ εὐρίσκετο, ὅπως ὅλοι μας ἐνθυμούμεθα, ὀλίγα
μόλις μέτρα μακρὰν τοῦ νεκροταφείου τοῦ ναοῦ.

Πόσοι δὲ ἀπὸ ἡμᾶς κατὰ τὴν δι' αὐτοῦ διάβασίν μας ἐν καιρῷ
νυκτὸς δὲν ἐδοκίμασαμεν φόβους καὶ τρόμους, *ὡσπου νὰ ξεφιδάρουμε*
(ἕως ὅτου νὰ τὸ περάσωμεν) καὶ νὰ εὐρεθῶμεν εἰς ἀνοικτὸν χώρον! Καὶ
ἰδίως, ὅταν συνέβαινε ἡ νύκτα νὰ εἶναι χειμωνιάτικη, συννεφιασμένη
καὶ ἀσέληνος καὶ ἡ ὥρα περασμένη! Πρὸ παντός δέ, ἐὰν συνέβαινε νὰ
εἶναι *ἀπόδε μεσάνυχτα καὶ τὸ ρολ-λόι-δῆς Ἀι-Δριάδας νὰ χτυπᾷ δώδεκα!*

Πόσοι κατὰ τὰς διαβάσεις αὐτὰς δὲν ἰσχυρίζοντο, ὅτι εἶδαν *Κάηδες*
(κατὰ τὰ Δωδεκάμερα) ἢ *Ἀλοσιτῖνες* (κατὰ τὸν Δεκαπενταύγουστον) καὶ
πόσοι ἄλλοι δὲν ἐδημιούργησαν σοβαρὰ ἐπεισόδια καὶ σημαντικὰ περι-
στατικά σχετικὰ μὲ ἐμφανίσεις νεκρῶν, γυναικῶν μετημφισμένων κ. τ. τ.
Διότι ὁ παραμικρὸς ψόφος, τὸ ἐλάχιστον θροῖσμα τοῦ ἀέρος, τὸ κατὰ
κακὴν τύχην στραβοπάτημα, τὸ μεταξύ τῶν ποδῶν μπέρδεμα γάτας ἢ
σκύλου, τὸ περπάτημα ἄλλου διαβάτου ἐρχομένου ὀπισθεν, ἢ ταυτόχρονος
ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀντιθέτου διάβασις δύο ἀτόμων κ.τ.δ. δὲν ἦτο καθόλου δύσκο-
λον, λόγῳ τῆς ὄλης ψυχολογικῆς καταστάσεως τῶν διερχομένων ἕνεκα τοῦ
σκότους καὶ τῶν ὄσων οὗτοι εἶχον ἀκούσει περὶ διαφορῶν ἐκεῖ ἐμφανίσεων,
νὰ ἐκληφθοῦν ὑπ' αὐτῶν ὡς ἐνέργειαι φαντασμάτων καὶ νὰ διαδοθοῦν
τὴν ἐπομένην εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς Σύμης ὡς γεγονότα πραγματικά.

Τὸ περιβόητον τοῦτο *χαδακάκι* δὲν ὑπάρχει πλεον. Μὲ τὴν κατε-
δάφισιν τῶν σπιτιῶν, τὰ ὁποῖα τὸ ἐδημιούργουν, ἐξηφανίσθη, χωρὶς νὰ
μείνῃ οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ἀναμνηστικὸν ἴχνος, εἰς δὲ τὴν θέσιν του καὶ
εἰς τὴν θέσιν τῶν κατεδαφισθέντων ὑπάρχει σήμερον μία εὐρύχωρος
πλατεῖα, ἢ ὁποία ἀποτελεῖ ἓνα δεῦτερον *πλατὸν* τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου
Ἀθανασίου. Ἔτσι τὸ *χαδακάκι-δ' Ἀι-Θανασοῦ* μὲ τὰ φαντάσματα καὶ

τούς θρύλους του παραμένει εις την Ιστορίαν τῆς Σύμης ὡς μία τοποθεσία τῆς ἄνω πόλεως ἐνθουμίζουσα εις τοὺς παλαιότερους τὴν ὠραίαν περίοδον τῆς μεγάλης ἀκμῆς καὶ τῆς προόδου τῆς πατρίδος μας.

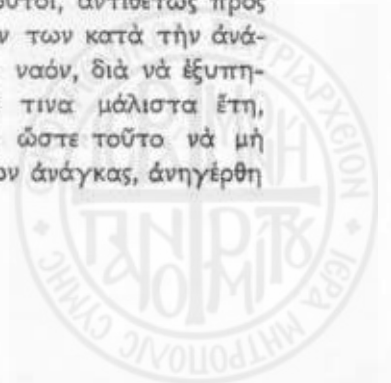
Χ. Ο ΑΓΙΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ

Κοινῶς *"Αἴς Δευτέρης*

Ὁ Ἅγιος Ἐλευθέριος εὐρίσκεται παρὰ τὴν θέσιν *Κάβος* τῆς ἄνω πόλεως, ΒΑ τοῦ Β' Δημοτικοῦ Σχολείου, τοῦ ἄλλοτε Ἰωαννιδείου παρθεναγωγείου, ἀπέχει ὀλίγα μόλις μέτρα ἀπὸ τοῦ λεγομένου *βαξέ τοῦ Φράγον* καὶ συνορεύει πρὸς τὰ περιβόλια τῆς ἀμπελοπεδιάδος τὸ *Πέδι*. Εἶναι ρυθμοῦ βασιλικῆς μὲ σταυροθόλια καὶ ἔχει μήκος μὲν 26 μέτρων, πλάτος δὲ 8,5. Οὕτω παρουσιάζεται εἰς τῶν τεσσάρων μεγαλυτέρων ναῶν μας. Οὗτοι κατὰ σειράν εἶναι : Ἡ Ἁγία Τριάς, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης, ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος καὶ ὁ Ἅγιος Ἐλευθέριος.

Ὁ ἱερός οὗτος ναὸς ἀνηγέρθη τὸ πρῶτον ὡς παράπηγμα, διὰ νὰ καλύψῃ ἐκτάκτως τὰς θρησκευτικὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων τῆς ἄνω πόλεως, τοῦ *Χωριοῦ*. Συγκεκριμένως, κατὰ τὸν μέγαν λεγόμενον σεισμόν, ὁ ὁποῖος συνέβη κατὰ τὰ ἑξημερώματα τῆς Κυριακῆς τῶν Βαίων τοῦ ἔτους 1869, χωρὶς εὐτυχῶς ἄλλα ἀνθρώπινα θύματα πλὴν μιᾶς γραίας, οἱ συμπολίται μας τῆς ἄνω πόλεως, ἐπειδὴ λόγῳ τῶν συνεχιζομένων μικροδονήσεων ἐφοβοῦντο τὴν ἐπανάληψιν τοῦ σειμοῦ, κατέφυγον εἰς τὴν εὐρείαν καὶ ἄνευ κτισμάτων ἑκτασιν τοῦ *Κάβου*, ἐνθα ἔζων ὑπὸ σκηνάς. Διὰ νὰ δυνηθοῦν δὲ νὰ παρακολουθήσουν τὰς ἀκολουθίας τῶν ἁγίων ἡμερῶν τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, ἀνήγειραν πλησίον τοῦ χώρου τῆς κατασκηνώσεως των ξύλινον παράπηγμα, τὸ ὁποῖον ἀφιέρωσαν εἰς τὴν μνήμην τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου, τὸν ὁποῖον πάντες, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καθημερινῶς διὰ δεήσεων καὶ προσευχῶν καὶ τῆς ἱκετηρίου φράσεως *"Αἴ Δευτέρη μου καὶ λευτέρωσέ μας* ἐπεκαλοῦντο σωτῆρα καὶ ἐλευθερωτὴν καὶ διὰ πρεσβειῶν τοῦ ὁποῖου ἐπίστευον, ὅτι ἤθελον σωθῆ.

Οὗτοι, ὅταν ἐβεβαιώθησαν, ὅτι εἶχεν ἐκλείψει κάθε κίνδυνος ἐπαναλήψεως τοῦ κακοῦ, ἐπέστρεψαν εἰς τὰς κατοικίας των, χωρὶς ὁμως νὰ καταστρέψουν τὸ ἀνεγερθὲν παράπηγμα. Τοῦτο οὗτοι, ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι ἔπραξαν οἱ κάτοικοι τοῦ *Γιαλοῦ* μὲ τὸ ἰδικόν των κατὰ τὴν ἀνάλογον περίστασιν, τὸ διετήρησαν ὡς ἐνοριακὸν ναόν, διὰ νὰ ἐξυπηρετῇ τοὺς περὶ αὐτὸ ὀλίγους κατοίκους. Μετὰ τινὰ μάλιστα ἔτη, ὅτε οἱ περὶ τὸ παράπηγμα περιόικοι ηὐξήθησαν, ὥστε τοῦτο νὰ μὴ ἐπαρκῆ πλέον, διὰ νὰ καλύψῃ τὰς θρησκευτικὰς των ἀνάγκας, ἀνηγέρθη

Ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου.

εἰς τὴν θέσιν του λίθινος μεγαλοπρεπὴς ναὸς, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνοικοδομησις συνετελέσθη διὰ τῆς συνδρομῆς καὶ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας ὄχι μόνου τῶν ἐνοριτῶν ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων κατοίκων τῆς νήσου μας, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας συνήθειαν, ὡς καὶ μὲ τὰ γνωστά *μεροκάματα* τῶν σπογγαλιέων μας.

Ἔτσι δὲ ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος συμπλήρωσις τῆς ἀνοικοδομήσεως ταύτης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπρωτοστάτησε καὶ διὰ τὴν ὁποίαν μεγάλας κατέβαλε προσπάθειας ὁ μακαρίτης συμπολίτης μας Σάββας Σταυρίδης. Οὗτος διὰ τὰς πολυτίμους ταύτας πρὸς τὸν ναὸν ὑπηρεσίας του διετηρήθη τακτικὸς ἐνοριακὸς ἐπίτροπος μέχρι τοῦ θανάτου του.

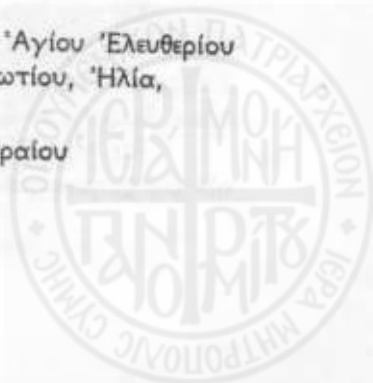
Ἀπόδειξιν τῆς διὰ δωρεῶν καὶ ἄλλων οἰκονομικῶν ἐνισχύσεων συμβολῆς τῶν συμπολιτῶν μας εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ τούτου ἀποτελεῖ ἡ ὑπεράνω τῆς θύρας τοῦ προνάου του ὑπάρχουσα ἐπιγραφή, ἡ ὁποία ἔχει οὕτω :

«Ἐκδομήθη ὁ πρόναος τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου δαπάνῃ τῶν υἱῶν Ἰω. Λινδιακοῦ, Νικολάου, Φωτίου, Ἡλίας,

ἐπιτροπευόντων

Μιχαὴλ Καντούνια καὶ Μιχαὴλ Κυπραίου

ἐν ἔτει 1900».

Τὸ Ἱερόν Βῆμα τοῦ Ἀγίου Ἐλευθερίου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρον, δὲν εἶναι ἱστορημένον, ἔχει δὲ μίαν Ἀγίαν Τράπεζαν, πρόθεσιν μὲ τζαμωτὰ θυρόφυλλα καὶ νιπτῆρα. Ἔχει ἀκόμη μέγα βεργοσιδηρόφρακτον τζαμωτὸν παράθυρον ὑπὸ τὴν Ἀχρηβάδα καὶ μικρὰν θύραν ἐξόδου εἰς τὴν μεσημβρινὴν αὐτοῦ πλευρὰν.

Τὸ τέμπλον εἶναι μαρμάρινον μὲ εἰκόνας συγχρόνου ἀγιογραφίας. Ἡ φερώνυμος εἰκὼν τοῦ μεγαλομάρτυρος, ἀργυρᾶ καὶ ἐντὸς μαρμαρίνου εἰκονοστασίου, εἶναι τοποθετημένη εἰς τὴν πρὸς τὴν μεσημβριανὴν πλευρὰν τοῦ τέμπλου, αἱ δὲ πρὸ τῶν εἰκόνων κρεμάμεναι κανδήλαι εἶναι ἀργυροκόλλητοι καὶ καλλιτεχνικῆς κατασκευῆς.

Ὁ κυρίως ναὸς ἔχει στασίδια, εἶναι ἐστρωμένον διὰ πλακῶν καὶ ἔχει μεγάλην εἰκόνα τοῦ Παντοκράτορος. Ἐπίσης ἔχει ἕξ βεργοσιδηρόφρακτα τζαμωτὰ παράθυρα, τρία ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς καὶ τρία ἐπὶ τῆς βορείας αὐτοῦ πλευρᾶς, ὡς καὶ τρεῖς θύρας εἰσόδου, τὴν μίαν εἰς τὴν βορείαν, τὴν ἄλλην εἰς τὴν μεσημβρινὴν καὶ τὴν τρίτην εἰς τὴν πρὸς δυσμὰς πλευρὰν αὐτοῦ. Ἡ τελευταία αὕτη ὁδηγεῖ εἰς τὸν γυναικωνίτην. Ὑπεράνω τῆς θύρας τῆς βορείας πλευρᾶς καὶ ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ ναοῦ ὑπάρχει ἡ εἰκὼν τοῦ μεγαλομάρτυρος μὲ ἀνημμένον κανδήλι πρὸ αὐτῆς. Πολυελοῦς ἔχει δύο μεγάλους ἕξ ὄρειχάλκου καὶ τρίτον μικρὸν ἐκ πολυεδρικῶν κρυστάλλων. Ὁ δεσποτικὸς θρόνος, ὁ ἄμβων καὶ τὸ προσκυνητᾶριον, ἐπιχρυσωμένα καὶ ξυλόγλυπτα, εἶναι ἀπλῆς ξυλογλυπτικῆς τέχνης.

Ὁ πρόναος, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸν κάτω γυναικωνίτην, ἔχει στασίδια, προσκυνητᾶριον καὶ δύο μεγάλα παράθυρα. Ὑπεράνω τούτου εὐρίσκεται ὁ ἄνω γυναικωνίτης, ὁ ὁποῖος ἔχει προσκυνητᾶριον καὶ τέσσαρα παράθυρα.

Τὸ πλατεῖ, τετράγωνον καὶ ἐστρωμένον διὰ πλακῶν, εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρον καὶ εἰς μὲν τὴν πρὸς δυσμὰς πλευρὰν τοῦ εἶναι κιγκλιδόφρακτον, εἰς δὲ τὰς ἄλλας τρεῖς πλευρὰς αὐτοῦ περιβάλλεται ἀπὸ ἀρκετὰ ὑψηλὸν λιθόκτιστον περίβολον. Ὁ περίβολος οὗτος ἔχει τρεῖς θύρας, τὴν μίαν πρὸς δυσμὰς, τὴν δευτέραν πρὸς νότον καὶ τὴν τρίτην πρὸς βορρᾶν, ἡ δὲ κάθοδος ἐκ τῆς πρὸς δυσμὰς θύρας γίνεται ἀπὸ μικρὰν αὐλήν, ὑπὸ τὴν ὁποῖαν ὑπάρχει μικρὸς θόλος χρησιμοποιούμενος ὡς ἀποθήκη, διὰ δύο ἐκατέρωθεν αὐτῆς ὑπαρχουσῶν λιθίνων κλιμάκων.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ πλατεῖοῦ τούτου εὐρίσκεται, ἐν ἀχρηστίᾳ βεβαίως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1924, τὸ νεκροταφεῖον τῆς ἐνορίας, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ὑπάρχουν μερικὰ κυπαρίσσια, ἕνας πεῦκος καὶ ὀλίγα ἄλλα ἄκαρπα δένδρα.

Εἰς τὴν ΝΔ πλευρὰν τοῦ πλατεῖοῦ ὑπάρχει μικρὸν διώροφον οἶκημα χρησιμοποιούμενον ὡς ἀποθήκη. Τὸ ἀνώγι τοῦ οἰκήματος τού-

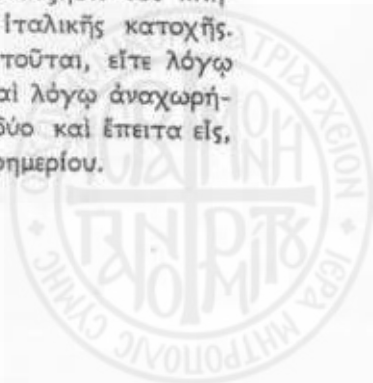
Ὁ ἱερός ναός τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου μετὰ τμήματος τῆς ἐνορίας του.

του, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς μόνου δωματίου, ἐχρησιμοποιεῖτο, ἐνθυμούμαι, ὅτε ἦμην μικρὸν παιδί, ὡς Ἰδιωτικὸν Σχολεῖον ἀπὸ μερικῶν μακαρίτων συμπολίτων μας γραμματοδιδασκάλους καὶ ἐλειτούργει μετὰ τὴν κουλούραν, ἤτοι μετὰ ἀμοιβὴν μίαν κουλούραν ψωμί ἑβδομαδιαίως ἀπὸ κάθε μαθητῆν.

Ὁ ἱστός τῆς σημαίας τοῦ ναοῦ ὑψοῦτο παρὰ τὴν πρὸς βορρᾶν ἐξώθυραν αὐτοῦ. Ἐντὸς τοῦ πλατινοῦ ὑπάρχει καὶ μεγάλη στέρνα.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς λειτουργίας τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου καὶ κυρίως κατὰ τὴν περίοδον κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτος ἦτο ξύλινον παράπηγμα, διετήρει ἕνα μόνον ἡμερήσιον. Ὅτε ὁμως ὁ περὶ αὐτὸν πληθυσμὸς ἠξήθη, μετὰ ἀποτέλεσμα εἰς τὴν θέσιν τοῦ ξυλίνου παραπήγματος νὰ ἀνεγερθῆ ὁ λίθινος μεγαλοπρεπὴς ναός, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν ἀνῆλθεν εἰς δύο καὶ ἀργότερα, μετὰ τὴν νέαν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ, εἰς τρεῖς. Τόσους δὲ διετήρησε μέχρι καὶ τῆς ἰταλικῆς κατοχῆς. Ὅτε ὁμως ὁ πληθυσμὸς τῆς ἐνορίας ἤρχισε νὰ ἐλαττοῦται, εἴτε λόγῳ μετοικήσεως τῶν ἐνοριτῶν εἰς τὴν κάτω πόλιν εἴτε καὶ λόγῳ ἀναχωρήσεως αὐτῶν ἐκτὸς τῆς νήσου, οἱ ἡμερήσιοι ἔγιναν δύο καὶ ἔπειτα εἰς, σήμερον δὲ σπερεῖται καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐνὸς τακτικοῦ ἡμερίου.

Ἱεροψάλτας εἶχε πάντοτε δύο.

Ἡ ἐπέτειος τοῦ ναοῦ, τῇ 15ῃ Δεκεμβρίου, πανηγυρίζεται ἀκόμη καὶ σήμερον μετὰ μεγάλης λαμπρότητος τόσο ἀφ' ἑσπέρας μὲν μέγαλον ἑσπερινὸν καὶ μετὰ πλουσίαν ἀπὸ *πεδάθια* ἀρτοκλασίαν, ὅσον καὶ ἀνήμερα. Εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην συμμετέχει ὁλόκληρος ὁ λαὸς τῆς νήσου, μετὰ δὲ τὴν θεῖαν λειτουργίαν λαμβάνει χώραν λιτάνευσις τῆς ἁγίας εἰκόνας τοῦ ἱερομάρτυρος καὶ ἐν συνεχείᾳ πλουσία δεξίωσις.

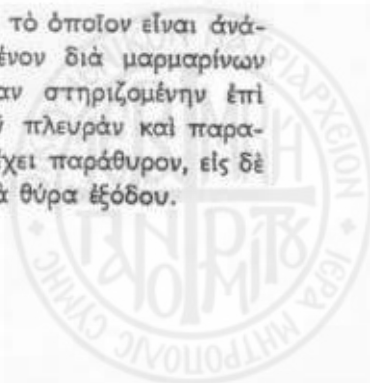
Γ' Ο ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΑΣΤΙΟΥ ΤΟ ΠΕΔΙ

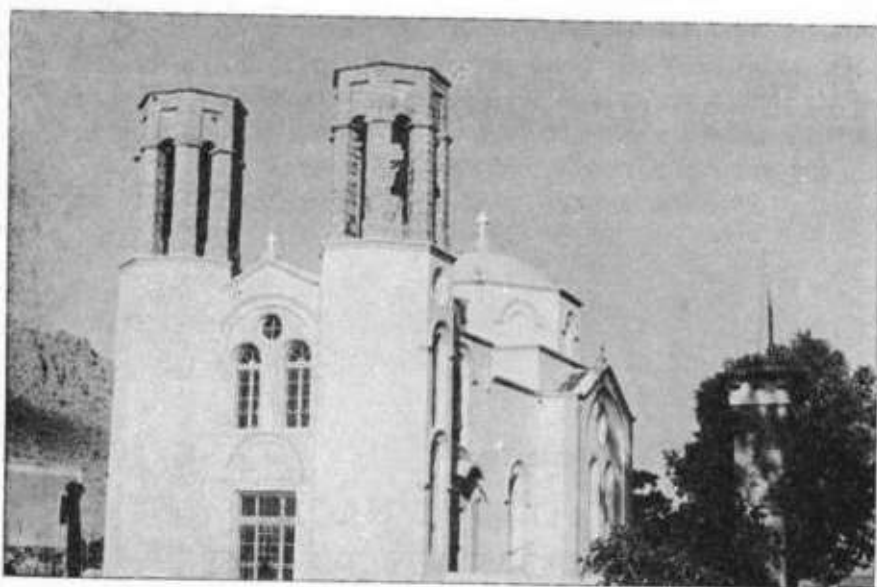
Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Καινῶς *Ἔξ Γιώργης τοῦ Πεδιοῦ*

Ὁ ἱερός οὗτος ναός, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται εἰς τὸ προάστιον τὸ *Πέδι* παρά τὴν ἀμμώδη παραλίαν τοῦ ὁμωνύμου λιμένος, ἔχει μῆκος 18 καὶ πλάτος 6,50 μέτρων. Ἀρχικῶς ὁ ναός οὗτος ἦτο μικρὸν ἐξωκκλήσιον σχήματος σταυροῦ μὲ τροῦλλον, τὸ ὁποῖον, κατεδαφισθὲν πρὸ ἐξηκονταετίας περίπου, ἀνωκοδομήθη ἐπὶ εὐρυτέρων θεμελίων καὶ ὑπὸ τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ σχῆμα, ἐπιστάσι μὲν ἐπιτροπῆς, μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ὁποίας διεκρίνετο ὁ ἐκ τῶν ἀδελφῶν Φαρμακιδῶν Βασίλειος, διὰ τῆς εἰσφορᾶς ὁμοῦ καὶ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας πολλῶν ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Σύμης. Ἐκτοτε ὁ ἱερός οὗτος ναός ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐνοριακός, διὰ τὴν καλύψην τῆς θρησκευτικῆς ἀνάγκης τῶν κατοίκων τοῦ ὠραίου μας προαστίου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον εὐχάριστα θέρετρα τῆς πατρίδος μας.

Τὸ ἱερόν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ *Πεδιοῦ*, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ ὅλον μέγεθός του, εἶναι ἐστρωμένον διὰ μαρμαρίνων πλακῶν, ἔχει λιθίνην τετράγωνον Ἁγίαν Τράπεζαν στηριζομένην ἐπὶ λιθίνου καλάμου, πρόθεσιν εἰς τὴν βορείαν αὐτοῦ πλευρὰν καὶ παραπλεύρως ταύτης νιπτῆρα. Ὑπὸ τὴν Ἀχηβάδα ἔχει παράθυρον, εἰς δὲ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ ἱεροῦ ὑπάρχει μικρὰ θύρα ἐξόδου.

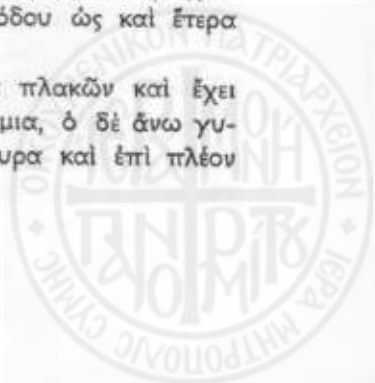

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Πεδίου.

Τὸ τέμπλον τοῦ ναοῦ τούτου, ξυλόγλυπτον καὶ ἐπιχρυσωμένον, εἶναι τὸ τῆς παλαιᾶς Ἁγίας Τριάδος μετὰ τὰ ἀρχικά του δωδεκάορτα. Ἐκ τῶν ἐπ' αὐτοῦ φορητῶν εἰκόνων αἱ εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου φέρουν ὑπογραφὴν Ἑμμ. Ι. Παπαδάκης, ζωγράφος, Ἀθῆναι 14-1-1902, ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας Ἑμμ. Παπαδάκης, ζωγράφος, Ἀθῆναι 1913 καὶ ἡ εἰκὼν τῶν Θεοσέπτων Βασιλέων Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης ἔχει τὴν ἔνδειξιν: Δαπάνη Νικήτα Κ. Φαρμακίδου.

Ὁ κυρίως ναός, ἐστρωμένος διὰ μαρμαρίνων πλακῶν, κοσμηματογραφημένος καὶ μετὰ στασίδια, ἔχει δεσποτικὸν θρόνον, ἀμβωνα καὶ προσκυνητᾶριον, ὅλα ξυλόγλυπτα ἀλλ' ἀπλῆς νέας τέχνης. Ἐπίσης ἔχει τρία μικρὰ μανουάλια ἐξ ὀρειχάλκου, δύο ἡμικυκλικά συγχρόνου κατασκευῆς ἀναλόγια καὶ παγκάριον ἐπίσης συγχρόνου κατασκευῆς. Ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν μεσημβριανὴν πλευρᾶς αὐτοῦ ἔχει θύραν εἰσόδου μετὰ τζαμόπορταν ὡς καὶ τρία τζαμωτὰ ἀλλ' ἀνευ φυλλωμάτων βεργοσιδηρόφρακτα παράθυρα, ἐπὶ δὲ τῆς βορείας ἑτέραν θύραν εἰσόδου ὡς καὶ ἕτερα τρία παράθυρα.

Ὁ κάτω γυναικωνίτης εἶναι ἐστρωμένος διὰ πλακῶν καὶ ἔχει στασίδια ὡς καὶ μέγα παράθυρον μετὰ χρωματιστὰ τζάμια, ὁ δὲ ἄνω γυναικωνίτης, ὅστις εἶναι σχήματος Π, ἔχει ἕξ παράθυρα καὶ ἐπὶ πλείον φεγγίτην εἰς τὴν πρὸς δυσμὰς πλευρὰν αὐτοῦ.

Κωδωνοστάσια ἔχει δύο, μὲ ἓνα κώδωνα τὸ καθένα. Ἐπίσης ἔχει δύο πλατνά. Ἐξ αὐτῶν τὸ ἓν, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ὀπισθεν τοῦ Ἱεροῦ καὶ συνορεύει μὲ τὴν ἀμμώδη παραλίαν τοῦ λιμένος, εἶναι ἐστρωμένον δι' ἄμμου καὶ περιβάλλεται ἀπὸ αὐλόγυρον, ὅστις εἶναι κιγκλιδόφρακτος εἰς τὴν ἀνατολικὴν, τὴν μεσημβρινὴν καὶ τὴν βορείαν πλευρὰν του, ἔχει δὲ σιδηρᾶν ἐξώθυραν εἰς τὴν ἀνατολικήν. Τὸ δεύτερον πλατύ, εἰς τὸ μέσον τοῦ ὁποῖου εὐρίσκεται ὁ ναός, εἶναι ἐστρωμένον διὰ πλακῶν καὶ ἔχει ἐξώθυραν ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς του πλευρᾶς. Ἐντὸς τοῦ πλατυοῦ τούτου εἶναι καὶ μερικά μνήματα καὶ τινα δένδρα.

Τὸ νεκροταφεῖον τῆς ἐνορίας εὐρίσκεται εἰς τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ λόφου τῆς *Νουλιᾶς*.

Ὁ *Ἅγιος Γιώργης τοῦ Πεδιοῦ* διετήρει καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρῆ ἓνα ἑφημέριον καὶ ἓνα ἱεροψάλτην. Ἡ ἐπέτειός του, τῆ 23ῃ Ἀπριλίου, πανηγυρίζεται καὶ σήμερον ἀκόμη τόσον ἀφ' ἑσπέρας μὲ μέγαν ἑσπερινόν, ὅσον καὶ ἀνήμερα μὲ θείαν λειτουργίαν, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ὁποίας ἐπακολουθεῖ δεξίωσις ἐντὸς τοῦ πλατυοῦ. Ὁ ναός οὗτος ἐορτάζει ὡς δευτέραν ἐπέτειον τὴν μετακομιδὴν τῶν λειψάνων τοῦ μεγαλομάρτυρος Ἁγίου, τῆ 3ῃ Νοεμβρίου.

Δ' ΤΑ ΕΞΩΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΑΙ ΜΟΝΑΙ

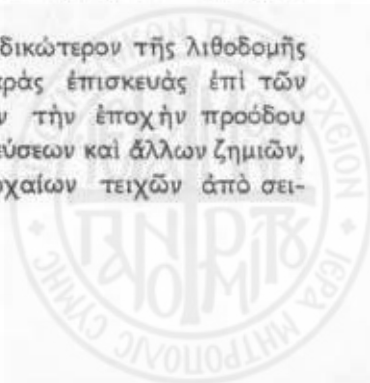

Εἰς τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ βιβλίου μας θὰ παραθέσωμεν, ὅσα ἐξ ἀξιοπίστων γραπτῶν πηγῶν καὶ τῆς στοματικῆς παραδόσεως κατωρθώσαμεν νὰ συγκεντρώσωμεν περὶ τῶν μονῶν καὶ τῶν μονυδρίων, τὰ ὅποια εἶναι κατεσπαρμένα ἀνά τὴν νήσόν μας καὶ τὰ ὅποια ἠγειρεν ἡ βαθεῖα θρησκευτικὴ πίστις τῶν συμπολιτῶν μας. Ταῦτα θὰ παρουσιάσωμεν κατὰ περιφερείας. Πρὸς κατατοπισμὸν δὲ τῶν ἐν τῇ ξένη γεννηθέντων Συμαίων καὶ τῶν μὴ συμπολιτῶν μας ἀναγνωστῶν ἡμῶν ἐκρίναμεν σκόπιμον, ὅπως, πρὸ τῆς περιγραφῆς τῶν εἰς ἑκάστην περιφέρειαν εὑρισκομένων ἱερῶν τούτων σεβασμάτων, ἀναφέρωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς τοποθεσίας, εἰς τὴν ὁποίαν ταῦτα ὑπάρχουν.

Α' ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΣΤΡΟΥ

Ἡ περιφέρεια τοῦ Κάστρου περιλαμβάνει ὁλόκληρον τὸν λόφον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκτείνεται ἡ παλαιὰ Ἀκρόπολις τῆς νήσου μας. Ταύτης ἡ πρώτη οἰκισις δὲν ἔμπορεῖ παρά νὰ ἀνάγεται εἰς τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, χωρὶς ὁμως νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ τοῦτο με χρονολογικὴν ἀκρίβειαν.

Προσεκτικὴ ἐξέτασις τῶν τειχῶν καὶ εἰδικώτερον τῆς λιθοδομῆς τῶν ἀποδεικνύει, ὅτι ταῦτα ὑπέστησαν σοβαρὰς ἐπίσκευὰς ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων εἴτε λόγῳ τῆς κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν προόδου τῆς ὀχυρωματικῆς τέχνης εἴτε συνεπεῖα καταρρεύσεων καὶ ἄλλων ζημιῶν, αἱ ὅποιαί ἔγιναν εἰς διάφορα τμήματα τῶν ἀρχαίων τειχῶν ἀπὸ σει-

σμούς και άλλας αίτίας. Τελευταία έπισκευή τούτων φαίνεται, ότι έπραγματοποιήθη τὸ έτος 1407 επί Μεγάλου Μαγίστρου Philibert de Naillac (1396—1421), ὡς εξάγεται ἐξ ἐνεπιγράφου μαρμαρίνης πλακός, ἣτις εἶναι ἐντετοιχισμένη παρά τήν πύλην τοῦ φρουρίου, ἀρίστερά τῶ εἰσερχομένῳ, καί ἣτις φέρει τὰ ἱπποτικά οἰκόσημα μετά τῆς ὡς ἄνω χρονολογίας. Ἐκτοτε τὸ φρουριακὸν συγκρότημα τῆς συμαϊκῆς Ἀκροπόλεως οὐδεμίαν ἄλλην ὑπέστη έπισκευήν, διατηρηθὲν μέχρι τοῦ 1830, ἦτοι επί πεντακόσια ὀλόκληρα ἔτη, ἀμετάβλητον καί στενωῶς συνδεδεμένον μὲ τήν ἱστορίαν τῆς νήσου μας.

Περὶ τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς ἐκ τῶν τειχῶν τῆς Ἀκροπόλεως μας ταύτης ἀντιστάσεως τῶν προγόνων ἡμῶν μαρτυρεῖ τὸ κατωτέρω λαϊκὸν δίστιχον.

*Καλήμερα τὸ Κάστρομ - μας κι ἄς εἶ - γαῖ χαλασμένο.
Ἐπέτρωσε - δόφ - Φετζουλ-λᾶ - γαῖ πάει πετρωμένο.*

Ἐξ αὐτοῦ δὲ καί πολλῶν συμαϊκῶν παραδόσεων ἀναφερομένων εἰς πειρατικὰς κατὰ τῆς νήσου μας ἐπιδρομὰς καί ἐπιθέσεις τοῦ Καραλή καί τοῦ φοβεροῦ πειρατοῦ τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου Κούρδογλου Μουσλουχεδίν δέον νὰ δεχθῶμεν ὡς ἀληθῆ, ὅσα ὁ Κορονέλλι καί πλείστοι ἄλλοι ἔγραψαν περὶ τῆς Σύμης.

Ἐπίσης ἐκ πλείστων συμαϊκῶν ἐγγράφων (ἐγκλαβῶν, δωρεῶν, πωλητηρίων κ. τ. ὀ.) πληροφορούμεθα, ὅτι ἡ Ἀκρόπολις μας αὕτη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1420, ἴσως δὲ καί ἐνωρίτερον, ἐκαλύπτετο, καθ' ὅλην αὐτῆς τήν ἑκτασιν, ἀπὸ διωρόφους καί μωνωρόφους οἰκίσκους, ἐντὸς τῶν ὁποίων οἱ Συμαῖοι ἐφύλασσαν τὰ τιμαλφῆ των. Εἰς αὐτοὺς ἐπίσης κατέφευγον οἱ πρόγονοί μας ἐν καιρῷ πειρατικῶν ἐπιδρομῶν ἢ ἄλλων ἐχθρικῶν κατὰ τῆς νήσου των ἐνεργειῶν. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ ἔτους 1830 ἤρχισαν νὰ ἐγκαταλείπωνται ὀριστικῶς οἱ οἰκίσκοι οὗτοι, ἐντὸς δ' ὀλίγων ἐτῶν κατρηειπώθησαν, ἀφοῦ τὸ οἰκοδομήσιμον ὑλικὸν αὐτῶν ἐχρησιμοποιήθη διὰ τήν ἀνέγερσιν τῶν περὶ τήν συνοικίαν τῆς Μεγάλης Παναγίης οἰκιῶν.

Μεταξὺ τῶν οἰκίσκων τούτων ὑπῆρχον καί τινα οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα ἐκτίσθησαν ὑπὸ τῶν ἱπποτῶν Φρουράρχων καί ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς δημόσια καταστήματα, ἦτοι Διοικητήριον, Δημαρχεῖον καί Δικαστήριον τῆς νήσου, ὡς καί ὑπόγειος χῶρος, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς φυλακὴ μέχρι τοῦ ἔτους 1830. Εἰς τὰ κτίρια ταῦτα διέμενεν ὁ ὀθωμανὸς Γιούζ-Μπασῆ (λοχαγός), ἀπλοῦς ἀντιπρόσωπος τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἔχων ἓνα ὄν - Μπασῆ (δεκανέα) ὡς βοηθόν του.

Εἰς τὰ κτίρια ταῦτα ἐστεγάζετο ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν καί τὸ ἀνωτέρον ἐκπαιδευτικὸν ἴδρυμα τῆς νήσου μας, τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, καί

Ἱπποτικά οἰκόσημα ἐπὶ τοῦ Κάστρου, Ἀκροπόλεως τῆς Σύμης.

δὴ μέχρι τοῦ ἔτους 1921, ὅτε ὀλοκληρωθὲν εἰς πλήρες ἑξατάξιον γυμνάσιον μετεστεγάσθη εἰς νεόκτιστον μακρὰν τοῦ Κάστρου εὐρισκόμενον οἰκημα, τὸ ὁποῖον ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Δημαρχίας διὰ χρημάτων τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Πανορμίτου, δι' ὃ καὶ ἐπωνυμήθη Πανορμίτειον. Εἰς τὸ ἐκκενωθὲν κατόπιν τούτου κτίριον τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου ἐστεγάσθη ἡ Α' Δημοτικὴ Σχολή.

Ἀξίζει, νομίζομεν, νὰ προστεθῆ, ὅτι ἐπὶ τοῦ Κάστρου ἐλάμβανε χώραν καὶ ἡ ἐκλογή τῶν Δημοτικῶν ἀρχόντων τῆς νήσου μας, ἦτοι ἐνός *Πρωτογέρον*, ἐνός *Γραμματικοῦ* καὶ δεκασκτῶ *Κριτάδων* (δημοτικῶν συμβούλων), οἱ ὁποῖοι βραδύτερον περιωρίσθησαν εἰς δώδεκα. Αὕτη ἐγένετο κατ' ἔτος, κατὰ μῆνα Μάρτιον, διεξήγετο δὲ πρὸ τῆς σιδηρᾶς πύλης, τῆς λεγομένης *σιδερένιας πόρτας*, ἐμπροσθεν τῆς ὁποίας ὑπῆρχε μικρὸς χώρος μὲ ἀμφιθεατρικὴν διάταξιν κατ' ἀναβαθμούς.

Τῆς ἐκλογῆς, ἡ ὁποία ἐγένετο διὰ βοῆς, προηγείτο ἔντονος προεκλογικὴ κίνησις καὶ προπαγάνδα. Αὕτη διεξήγετο εἰς τὴν ἄνω πόλιν, τὸ *Χωριό*, καὶ εἰς τὰ κυριώτερα αὐτῆς κέντρα, τὸν *Ἀλαίμονα*¹ καὶ τὸ *Καφενέδι*², καθ' ὅσον τότε ὁ *Γιαλὸς* ἦτο ἀκόμη ἀκατοίκητος.

Τί ἐγένετο κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς προεκλογικῆς κινήσεως δὲν περιγράφεται! Τὰ ὀνόματα τῶν ὑποψηφίων ἀνεγράφοντο ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν οἰκιῶν, ἕκαστος δὲ ψηφοφόρος ὑπεστήριζε τὸν ἐκλεκτὸν του διὰ

1. Περὶ τῆς τοποθεσίας ταύτης βλ. τὴν ἐν σελ. 78 ὑπ' ἀριθ. 1 ὑποσημείωσιν.

2. Τοῦτο ἦτο τὸ μεγαλύτερον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καφενεῖον, εὕρισκτο παρὰ τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ εἶχε μεγάλην κίνησιν πελατῶν.

μυρίων συστάσεων και ποικίλων ἐπαίνων. Ἀπὸ τὴν προεκλογικὴν αὐτὴν ἐκστρατείαν δὲν ἔλειπον αἱ ὕβρεις καὶ οἱ διαπληκτισμοὶ μεταξύ τῶν ἀντιφρονούντων, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ αἱ συμπλοκαὶ καὶ αἱ χειροδικίαι, ἰδίως μεταξύ τῶν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ οὐζοῦ καὶ τοῦ *Κεντραίου*¹ διατελούντων ναυτικῶν μας.

Εὐτυχῶς ἡ μεγάλη αὐτὴ τῶν νεύρων ἔντασις καὶ ἡ μεταξύ τῶν συμπολιτῶν μας διαμάχη κατέπαυε μετὰ τὴν διενέργειαν τῶν ἐκλογῶν, τὰ δὲ ἀναπτυσσόμενα κατὰ τὸν προεκλογικὸν σάλον πάθη ἐλησμονοῦντο. Οὕτως ἐπανήρχετο ἡ γαλήνη καὶ ἡ ἡρεμία εἰς τὴν νῆσόν μας, οἱ δὲ συμπολιταὶ μας ἐπέδιδοντο καὶ πάλιν ἀπερίσπαστοι εἰς τὰς ἐργασίας των.

Ἀπὸ τὸ Κάστρον ἐπίσης ἐγνωστοποιεῖτο τὸ ἐκλογικὸν ἀποτελεσμα διὰ τοῦ *διαναλητοῦ* (δημοσίου κήρυκος), ὃ ὁποῖος τὸ *ἰδιανάλει* (διελάλει) ἀπὸ τριῶν θέσεων τούτου, καὶ δὴ δις ἀπὸ ἐκάστην, κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον:

Χώρα καλή, καλοσπίζικοι!

Τὸγ - Γιώργη - σοῦ Κούρη Πρωτό (γ) ερο καὶ τὸ - βαπᾶ

Γιάν-νη - σοῦ Μανωλακιοῦ Γραμ-ματικό!

Μετὰ τὴν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπίσημον ἀναγγελίαν τοῦ ἀποτελέσματος, ἐπερατοῦντο αἱ δημαρεσίαι. Ἄλλ' ἐνίστε οἱ ἀντιπολιτευόμενοι ἢ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀποτυχόντες ὑποψήφιοι, διὰ νὰ ἐμπαίξωσι τοὺς ἐκλεγέντας ἀντιπάλους των, διεκήρυττον δι' ἄλλου κήρυκος ἀπὸ τοῦ Κάστρου τὰ ἑξῆς:

Γιὰ ἕδε χώρα, γιὰ ἕδε τόπος, γιὰ ἕδε Πώγερο (Πρωτόγερον) - δὸν - ἔχει!

Λεκοτὸν Κριτάδες ἔχει καὶ κανεὶς μυαλόδ - δὲν ἔχει.

Δέον νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα, ὅτι ἐν Σύμῃ ὁ *διαναλητής* δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο μόνον διὰ τὴν ἀναγγελίαν τοῦ ἐκλογικοῦ ἀποτελέσματος, ἀλλὰ καὶ παντὸς πράγματος ἔχοντος κοινὸν ἐνδιαφέρον, ἐπὶ παραδείγματι διὰ τὴν κοινοποίησιν δημοτικῆς ἀποφάσεως, τὴν διαφήμισιν ἐμπορεύματος, τὴν ἀναγγελίαν κηδείας κ.ἄ.δ. Πάντα ταῦτα διελαλοῦντο ἀπὸ τῶν τριῶν ἐπάλλξεων τοῦ Κάστρου κατὰ προσιδιάζοντα εἰς ἐκάστην περίπτωσιν τρόπον:

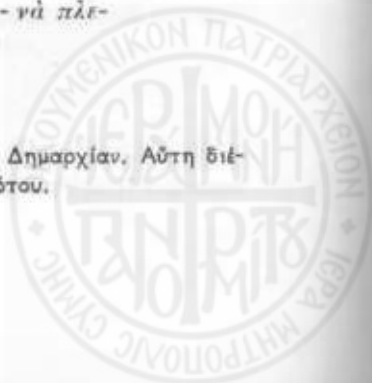
Προκειμένου περὶ καταβολῆς φόρων:

*Οἱ γραμ-μένοι στήμ - μάναν² - νὰ ἔρουν - νὰ πλε-
ρώσουν - δὴ - γαταβολὴ³ - δω (ν)*

1. Κρασί ἐκ Κύπρου, μαῦρον καὶ μεγάλης ὀξύτητος.

2. Οἱ ἐνήλικες.

3. Ἡ ἔτησία εἰσφορά τῶν ἐνηλίκων Συμαίων εἰς τὴν Δημαρχίαν. Αὕτη διέφερον ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως ἐκάστου δημότου.

Πανοραματική άποψις τοῦ Κάστρου.

Προκειμένου περί διαφημίσεως ἐμπορεύματος :

*"Οποῖος θέλει σμαρίδες τατζέδικες, ἄς πάη νὰ πάρη
ἀπὸν τοῦ Γερόλυμον τῆ-σοπριά 1.*

"Η

*"Οποῖος θέλει λάδι - σοῦ καθηλιῶν καθαρὸ, ἄς πάη νὰ πάρη
ἀπὸν τοῦ Κοτζάδικον τὸ μεατζί, ὀχτώ μαϊδιά ἢ ὀκ-κ'ά.*

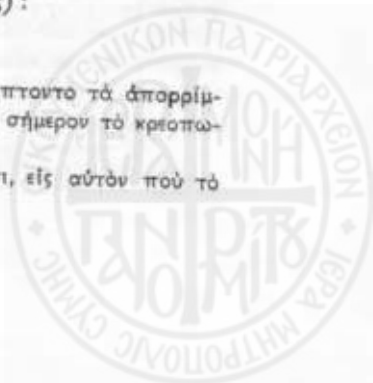
Προκειμένου περί ἀπολεσθέντων ἀντικειμένων :

*"Οποῖος ἤρρεν-ἔνα-γλειδίχ-χάμαι, ἄς μοῦ τὸ φέρη νὰ τοῦ δώκω
τὰ βρεθίκια 2 τον!*

Προκειμένου περί ἀναγγελίας λειψάνου (κηδείας) :

1. Ἄλλοτε κοπρότοπος εἰς τὴν ἄνω πόλιν, ὅπου ἐρρίπτοντο τὰ ἀπορρίμματα τῶν σπιτιῶν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκτίσθησαν καὶ ὑπάρχουν σήμερον τὸ κρεσπωλεῖον καὶ τὸ ἰχθυοπωλεῖον τῆς ἄνω πόλεως.

2. Ἡ ἀμοιβή, τὴν ὁποίαν δίδει, αὐτὸς πού χάνει κάτι, εἰς αὐτὸν πού τὸ εὔρε καὶ τοῦ τὸ παρέδωκε.

Ἄλλα καὶ ἡ ἡμέρα τῆς ἑορτῆς καὶ ἡ ἀπόδοσις τῆς (23 Αὐγούστου, τὰ *N-νιάμερα*) ἑωρτάζοντο μὲ ἀρκετὴν θρησκευτικὴν λαμπρότητα τόσοσιν κατὰ τὴν παραμονὴν, ὅσον καὶ ἀνήμερα, ὅποτε μετὰ τὴν ἀπόλυσιν προσεφέροντο κεράσματα καὶ καφές. Ἄλλαι ἑορταστικαὶ ἐκδηλώσεις δὲν ἠκολούθουν, διότι παραπλευρῶς τοῦ ἐξωκκλησίου τῆς *Kυρᾶς* εὐρίσκετο ὁ ναὸς τῆς Μεγάλης Παναγιᾶς, ὅστις ἐώρταζε ταύτοχρόνως μὲ ἐκείνην καὶ μάλιστα μὲ θρησκευτικὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ μεγάλην, κοσμοσυρροήν.

Τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦτο δὲν ὑπάρχει πλέον. Βέβηλοι χεῖρες Ἰταλο-Γερμανῶν ἐχθρῶν τὸ ἀνετίναξαν κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον διὰ στρατηγικούς, ὡς εἶπον, λόγους.

II. Η ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΕΛΕΟΥΣΑ

Κοινῶς ἡ *Παναγιὰ ἡ Ἑλέσα*

Πρόκειται περὶ ἐξωκκλησίου πάρα πολὺ μικροῦ καὶ δὴ τόσοσιν ὥστε εἰς τὸ Ἱερόν του μόλις καὶ μετὰ βίας δύναται νὰ ἱεουργήσῃ ἕνας ἱερεὺς. Τιμᾶται καὶ τοῦτο ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγιᾶς, εὐρίσκεται δὲ κάτω ἀπὸ τὸ ἐξωκκλήσιον τῆς *Κυρᾶς* καὶ ἔχει κοινὴν τὴν βορείαν αὐτοῦ πλευρᾶν μὲ τὴν νοτιᾶν ἐκείνης. Ἐκτὸς ἀπὸ πολὺ μικρὰν αὐλήν, οὐδὲν ἕτερον ἔχει.

Ἡ ἐπέτειος τῆς *Ἑλέσας*, τῇ 15ῃ Αὐγούστου, ἐτελεῖτο μέχρις ἐσχάτων διὰ κανονικοῦ δεκαπενταλείτουργου μὲ τὴν συνδρομὴν ὀλίγων φιλακολούθων συμπολιτῶν μας. Ἡ παραμονὴ καὶ ἡ ἡμέρα τῆς ἑορτῆς ὡς καὶ ἡ ἀπόδοσις τῆς ἑωρτάζοντο ἐντὸς στενοῦ κύκλου πανηγυριστῶν μὲ κατάνυξιν καὶ ἱεράν λαμπρότητα. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς θείας λειτουργίας ἠκολούθει κέρασμα καὶ ἐόρτιος καφές.

III. Η ΠΟΡΤΙΑΝΗ

Εἶναι καὶ τοῦτο μικρὸν ἐξωκκλήσιον τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγιᾶς. Εὐρίσκεται ἐντὸς τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ περιβόλου τῆς Μεγάλης Παναγιᾶς καὶ ὡς ἐκ τούτου θεωρεῖται παρεκκλήσιον αὐτῆς. Δι' αὐτὸ δὲ καὶ ἡ ἐπέτειος τῆς μνήμης τῆς, τῇ 15ῃ Αὐγούστου, ἑορτάζεται μόνον διὰ τῆς τελέσεως ἑσπερινοῦ κατὰ τὴν παραμονὴν καὶ θείας λειτουργίας ἀνήμερα, ἀνευ δηλαδὴ δεκαπενταλείτουργου. Τὴν ἐπωνυμίαν *Πορτιανὴ* τὴν ὀφείλει εἰς τὴν παρ' αὐτὴν ὑπαρξιν κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους μυστικῆς πύλης, ἥδη κατεστραμμένης, ἐξόδου ἐκ τῆς ἀκροπόλεως τῆς νήσου μας.

Συνδεδεμένη μετὰ τοῦ ἐξωκκλησίου τούτου εἶναι ἡ συμαϊκὴ παροιμία: *Τὰ παλαιὰ 'κονίσματα στή-βορτιανή-δὰ ρίχτον*¹, ἡ ὁποία λέγεται διὰ πρόσωπα καὶ πράγματα, τὰ ὁποία πάλαι ποτὲ εἶχον ἀξίαν καὶ ἐτιμῶντο, τώρα δὲ κατήντησαν ἀχρηστα, καὶ ἡ ὁποία φαίνεται, ὅτι προῆλθεν ἀπὸ τὴν συνήθειαν τῶν Συμαίων νὰ καταθέτουν εἰς τὸ ἐξωκλήσιον τῆς *Πορτιανῆς* τὰς κατεστραμμένας ἀγίας εἰκόνας των. Αἱ τοιούτου εἰδους εἰκόνες εἰς μὲν τὰ Πατριαρχεῖα καίονται ἀντὶ ἄλλης καυσίμου ὕλης διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ Ἁγίου Μύρου, εἰς ἄλλα δὲ μέρη κτίζονται μετὰ τῶν τοίχων τῶν ἀνεγειρομένων ἢ ἀνακαινιζομένων ναῶν.

IV. Η ΑΓΙΑ ΜΑΡΙΝΑ

Τὸ ἐξωκλήσιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον φαίνεται ἀνακαινισθὲν ἐκ βάρων καὶ ταυτοχρόνως μεγεθυθὲν κατὰ τὰς διαστάσεις, ἦτο μεγαλύτερον εἰς ἑκτασιν ἀπὸ ὅλα τὰ μέχρι τοῦδε περιγραφέντα ἐξωκλήσια τοῦ Κάστρου τὰ εἰς τὴν μνήμην τῆς Παναγίας ἀφιερωθέντα. Εὐρίσκετο εἰς τὴν ΒΔ ἄκραν τοῦ κατεστραμμένου νῦν φρουρίου, εἶχε θύραν εἰσόδου ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς καὶ δύο μικρὰ παράθυρα, τὸ ἐν πρὸς δυσμᾶς καὶ τὸ ἕτερον πρὸς βορρᾶν. Εἶχεν ἐπίσης μικρὸν πλατὸν χωματοστρωμένον, τὸ ὁποῖον περιεβάλλετο ἀπὸ χαμηλὴν πεζούλαν.

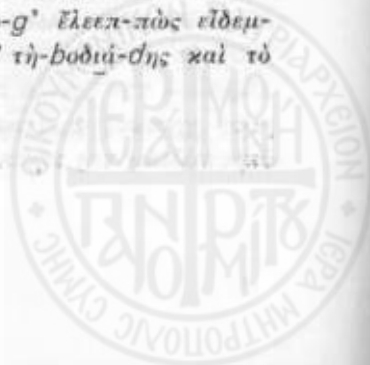
Σχετικῶς μὲ τὴν ἐκ βάρων ἀνακαινίσιν τοῦ ἐξωκκλησίου τούτου ὑπάρχει ἡ παράδοσις, ὅτι αὕτη ἐγένετο ὑπὸ τῶν ἀνακαινιστῶν του εἰς ἔνδειξιν τῆς πρὸς τὴν Ἁγίαν εὐγνωμοσύνης των. Διότι εἰς αὐτὴν ἀπέδωσαν οὗτοι τὴν ὡς ἐκ θαύματος σωτηρίαν τοῦ υἱοῦ των κατὰ ἔν ἀτύχημά του ἔξω ἀπὸ τὸ ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Μαρίας τιμώμενον ἐξωκλήσιον τοῦτο.

Κατωτέρω καταχωρίζομεν τὴν ὑπὸ μέλους τῆς οἰκογενείας τῶν ἀνακαινιστῶν τοῦ ἐξωκκλησίου περιγραφὴν τοῦ περιστατικοῦ τούτου εἰς τὸ συμαϊκὸν ἰδίωμα.

Μιὰν-ἡμέρα-δὸ ἀγ-γονάκι-δῆς προμάμ-μης μας ματζὶ μ' ἄλλα παιδάκια τῆς γειτονιάς ἐμαίβγα τζαφαράν²-ἂπ' ὄξω ἀπὸν τὸ μοναστηράκι-δῆς Με(γ)αλόχαρης. Κι ἀξάφνου ἐγλύσθησε-ḡ' ἐπέταξεν-ἀπὸν τὸ ῥίχτη (κρημνὸς ὑπάρχων καὶ μέχρι σήμερον)-ḡ' ἐκρονμ-μονκέλ-λα-ḡ' ἐπάαιν-νε (ἐκατρακυλοῦσε). Τ' ἄλλα τὰ σὺσθοφάκια του ἔλεεπ-πὸς θὰ ἴσκοτώθη-ḡ' ἐτρέξα-ḡ' ἠῆρά-δο τζωσανὸ-ḡαὶ καϊστό-ḡ' ἔλεεπ-πὸς εἶδεμ-μιά-γυναικαμ-μὲ τὰ καβάδια καὶ τὸ 'βαλεμ-μίσ' τῆ-βοδιᾶ-δῆς καὶ τὸ

1. Βλ. Παροιμίας μας.

2. Ἡ ζαφορά, τὸ φυτὸν κρόκος ὁ καρτραϊκός.

κατοσχ-χάμαι. Ἡ μάνα τότες κι ὁ ἀφέσης του και γοῦλοι οἱ δικοὶ εἰ-
παπ-πὼς ἢ γυναῖκα μὲ τὰ καβάρδια ἦτον-ἢ Ἄα Μαρίνα κ' ἐτάξα-σ' ἐχα-
λάσα-σὴν-ἀπὸ θεμελιοῦ κ' ἐμαλωσά-σὴ-σὺλα.

Κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς ἑορτῆς τῆς Ἁγίας Μαρίας, τῇ 17ῃ Ἰου-
λίου, ἐτελεῖτο τὴν μὲν παραμονὴν πανηγυρικὸς ἑσπερινὸς μετ' ἀρτο-
κλασίας, ἀνήμερα δὲ λαμπροτάτη θεία λειτουργία. Παρὰ ταῦτα ὁ κύ-
κλος τῶν ἑορταστῶν ἦτο πάντοτε περιωρισμένος, ἐπειδὴ ταύτοχρόνως
μὲ τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦτο ἐώρταζε καὶ ἡ Ἁγία Μαρίνα τοῦ Διευτιοῦ, τῆς
ὁποίας ἡ ἑορτὴ ἐτελεῖτο μὲ μεγαλυτέραν λαμπρότητα, ὡς θὰ ἴδωμεν
κατωτέρω εἰς τὸ οἰκεῖον κεφάλαιον.

Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς θείας λειτουργίας ἠκολούθει κέρασμα καὶ
ἐόρτιος καφές.

Σήμερον ἡ Ἁγία Μαρίνα τοῦ Κάστρου δὲν ὑπάρχει δυστυχῶς,
κατεδαφισθεῖσα καὶ αὐτὴ ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν κατὰ τὸ τέλος τοῦ τελευ-
ταίου πολέμου διὰ στρατιωτικούς λόγους. Μέχρι καὶ τῆς κατεδαφίσεως
τοῦ ἐξωκκλησίου τούτου τὴν ἐπιστάσιαν εἶχεν ἡ οἰκογένεια τοῦ μακα-
ρίτου συμπολίτου μας Ἰωάννου Γ. Φαρμακίδου (Κουκούλη).

Σημειωτέον, ὅτι καὶ τὰ τέσσαρα αὐτὰ ἐξωκκλήσια τῆς περιφε-
ρείας Κάστρου στεροῦνται στέρνας, ἐπειδὴ προφανῶς οἱ κτίτορες ὡς
καὶ οἱ ἀνακαινισταὶ αὐτῶν δὲν ἐθεώρησαν ταύτην ἀπαραίτητον, ἀφοῦ
ὄλα ταῦτα εὐρίσκονται ἐκτὸς τῆς ἀνω πόλεως, τοῦ Χωριοῦ. Ἄλλωστε τὸ
Κάστρον ἀνεκάθεν διέθετε δύο μεγάλας στέρνας.

Ἄς προστεθῇ ἀκόμη, ὅτι κανένα ἀπὸ τὰ ἐξωκκλήσια ταῦτα δὲν
ἔχει πρὸ αὐτοῦ ἕστω καὶ ἓν δένδρον, ὡς συμβαίνει μὲ ὄλα τὰ ἄλλα
ἐξωκκλήσιά μας. Ἄδενδρος ἐπίσης ἦτο καὶ ὀλόκληρος ἡ περιφέρεια τοῦ
Κάστρου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ὀλόκληρος ὁ
λόφος τῆς ἀκροπόλεως τῆς νήσου μας ἦτο ἔκπαλαι κατειλημμένος ἀπὸ
οἰκίσκους καὶ κτίρια χωρὶς νὰ ὑπάρχη ἐλεύθερος χῶρος διὰ δενδροφύ-
τευσιν, μόνον δὲ κατὰ τὸν χειμῶνα πρᾶσινίζει ἀπὸ αὐτοφυῆ χλόην.

V. Ο ΘΑΡΡΙΝΟΣ

Τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀνεκαινίσθη ὑπὸ τῆς μακαρίτι-
δος συμπολιτίδος μας Χαριτωμένης Γεωργ. Χατζηγιωάννου, τὸ γένος
Γιαννεσκή, εὐρίσκεται ἐκτὸς τοῦ Κάστρου καὶ συγκεκριμένως πρὸς βορ-
ρᾶν μὲν τοῦ κατεδαφισθέντος ἐξωκκλησίου τῆς Ἁγίας Μαρίας, δυτι-
κῶς δὲ καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἐνοριακοῦ ναοῦ τῆς Δεμονή-
τισσας. Τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ ὡς ἓνας ἐκ τῶν
ἐννέα ἀδελφῶν τοῦ πολιούχου τῆς νήσου μας Ταξιάρχου Μιχαὴλ τοῦ

Πανοριμίτου, ἡ δὲ ἐπωνυμία του ἀναφέρεται εἰς μίαν ἀπὸ τὰς πολλὰς ἰδιότητας, τὰς ὁποίας οἱ Συμαῖοι ἀποδίδουν εἰς τὸν Ἀρχάγγελον, φανταζόμενοι τοῦτον ὡς θαρρύνοντα τοὺς ἀπηλπισμένους καὶ κινδυνεύοντας.

Τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶναι στενωμάκρον καὶ θαλωτὸν καὶ ἔχει μῆκος 10 μέτρων περίπου καὶ πλάτος 4,5, εἶναι ἐστρωμένον διὰ πλακῶν, ἔχει θύραν εἰσόδου ἐπὶ τῆς δυτικῆς αὐτοῦ πλευρᾶς καὶ τέσσαρα παράθυρα, δύο εἰς τὴν νοτίαν καὶ δύο εἰς τὴν βορείαν πλευράν του.

Τὸ ἱερόν εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ μέγεθός του, τὸ δὲ τέμπλον, τὸ ὁποῖον εἶναι ξύλινον, εἶναι ἔργον ἀπλῆς πλήν εὐπρεποῦς τορευτικῆς τέχνης. Αἱ φορηταὶ εἰκόνες τοῦ τέμπλου εἶναι συγχρόνου ἀγιογραφικῆς τέχνης.

Τὸ πρὸ τοῦ ἐξωκκλησίου τούτου πλατὴν εἶναι ἐστρωμένον διὰ πλακῶν καὶ ἔχει αὐλόγυρον μὲ κιγκλιδόφρακτον ἐξώθυραν. Οὕτω ἡ ἐξωτερικὴ τοῦ ἐξωκκλησίου τούτου ἐμφάνισις καὶ ὁ ἐσωτερικὸς του εὐπρεπισμὸς παρέχουν τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι πρόκειται περὶ μικροῦ ἐνοριακοῦ ναοῦ.

Κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς ἑορτῆς του, τῆ 8ῃ Νοεμβρίου, τελεῖται τὴν μὲν παραμονὴν μέγας ἑσπερινός, ἀνήμερα δὲ ἱεροπρεπεστάτη θεία λειτουργία μετὰ λιτανεύσεως τῆς μεγάλης ἀργυρᾶς εἰκόνας τοῦ Ἀρχαγγέλου διὰ μέσου τῆς ἄνω πόλεως καὶ τῆς περιφέρειας *Ἐκεῖ Πίσω*. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς θείας λειτουργίας γίνεται ἡ καθιερωμένη δεξιῶσις.

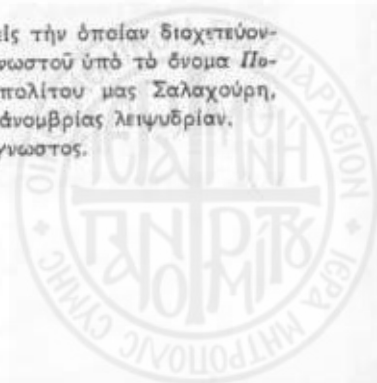
Ἐπιστάτης τοῦ ἐξωκκλησίου τούτου ἀνεγνωρίζετο μέχρι τοῦ θανάτου τῆς ἡ ἀνακαινίστρια αὐτοῦ, ἔκτοτε δὲ καὶ μέχρι σήμερον μέλη τῆς οἰκογενείας τῆς.

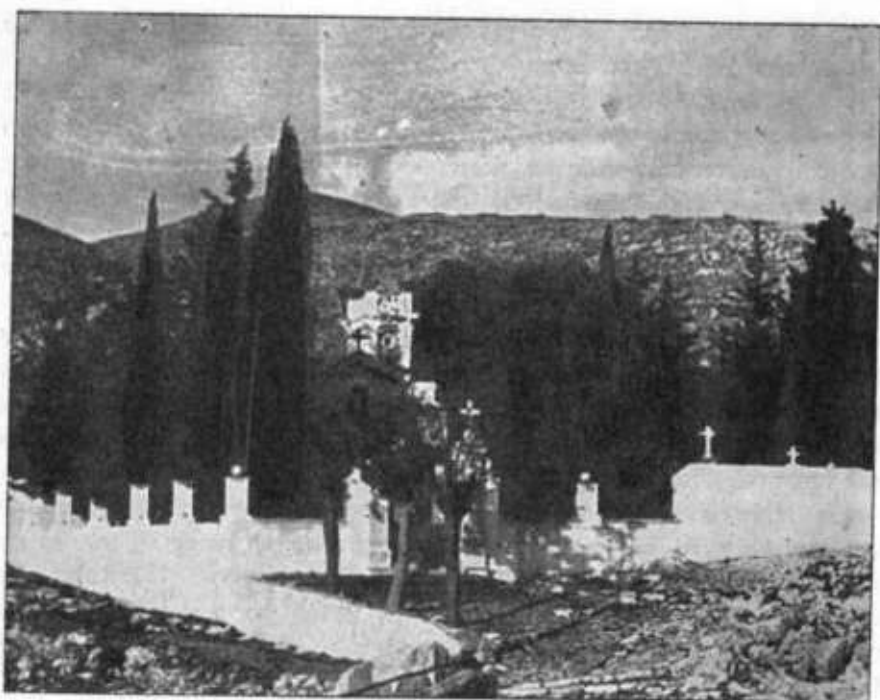
Β' ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΑΛΛΑΜΙΔΑ

Ἡ περιφέρεια αὕτη, ἡ ὁποία εὐρίσκεται ἄνωθεν τῆς *Γισιέρνας τοῦ Σαλαχούρη*¹ καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὴν περιφέρειαν τῆς *Αρακούδας* διὰ τοῦ δρόμου, ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ εἰς τὸν *Ἄγγ-Γιώργη-δὸδ-Αρακονδωῆτη*, εἶναι κατάφυτος ἀπὸ κλήματα, συκιές, ἀπιδιές, φραγκοσυκιές καὶ ἄλλα δένδρα, χωρίζεται δὲ εἰς τὸν *ἔξω Παλαμυδᾶν*², ὅπου καὶ τὸ ἐν ἔτει 1924 ἱδρυ-

1. Πρόκειται περὶ μεγάλης ἀνοικτῆς δεξαμενῆς, εἰς τὴν ὁποίαν διοχετεύονται τὰ νερά τοῦ ἄνωθεν αὐτῆς ρέοντος χειμάρρου, τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ποταμός*. Αὕτη κατεσκευάσθη δαπάναις τοῦ ἀειμνήστου συμπολίτου μας Σαλαχούρη, διὰ νὰ ὑδρεύωνται οἱ Συμαῖοι κατὰ πᾶσαν τυχὸν λόγῳ ἀνομβρίας λιψυδρίαν.

2. Ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως ταύτης μᾶς εἶναι ἀγνωστος.

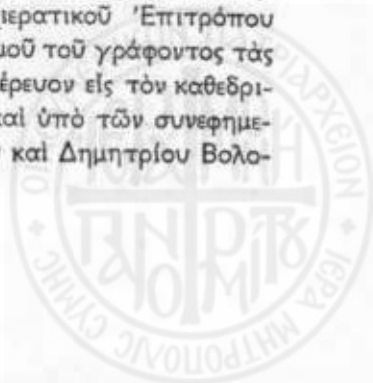
Τὸ νεκροταφεῖον τῆς κάτω πόλεως, τοῦ Γαλαοῦ, μετὰ τὸ ἐν αὐτῷ
ιερόν μονύδριον τῆς Ἁγίας Ἐλικωνίδος.

θὲν νεκροταφεῖον τῆς κάτω πόλεως, τοῦ Γαλαοῦ, καὶ εἰς τὸμ-μέσα Παλα-
μιδῶν. Ὁ τελευταῖος εὐρίσκεται δυτικῶς τοῦ πρώτου.

Εἰς τὴν περιφέρειαν ταύτην τοῦ Παλαμιδῶν ὑπάρχει ἐν μόνον ἐξωκ-
κλήσιον, τὸ ἐντὸς τοῦ νεκροταφείου μονύδριον ἢ Ἁγία Ἐλικωνίς.

Ἡ ΑΓΙΑ ΕΛΙΚΩΝΙΣ

Τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦτο, τὸ ὅποιον ἀνηγέρθη δαπάναις τοῦ μα-
καρίτου συμπολίτου μας Κωνσταντίνου Κρανίδη (τοῦ Λιρένου), ἤρχισε
λειτουργοῦν τὸ ἔτος 1927, ἐπὶ Δημάρχου Ὁμήρου Γεράκη, ἀφοῦ ἐτελέ-
σθησαν μετὰ τῆς προσηκούσης θρησκευτικῆς τάξεως καὶ μετὰ συρροὴν πλη-
θους κόσμου τὰ ἐγκαίνια του ὑπὸ τοῦ τότε Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου
Σύμης μακαρίτου οἰκονόμου Μιχ. Μαζονάκη, ὑπ' ἐμοῦ τοῦ γράφοντος τὰς
γραμμὰς ταύτας, ὅστις τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐφημέρευον εἰς τὸν καθεδρι-
κὸν τῆς νήσου μας ναὸν τοῦ Τιμίου Προδρόμου, καὶ ὑπὸ τῶν συνεφημέ-
ριων μου Νικολάου Κάλφα, Νικήτα Παπαντωνίου καὶ Δημητρίου Βολο-

νάκη. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας δὲ ταύτης τοῦτο παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ Ἰδρυτοῦ του εἰς τὴν Δημαρχίαν Σύμης.

Ἡ Ἁγία Ἐλικωνίς εἶναι στενόμακρος θολωτὸς ναῖσκος, μήκους 12 μέτρων καὶ πλάτους 5, ἀρκετὰ φωτεινός, μὲ μικρὰν θύραν ἐξόδου εἰς τὸ Ἱερὸν. Τὸ νεότευκτον ξύλινον τέμπλον του ἀνέχει καινουργεῖς εἰκόνας καλῆς ἀγιογραφικῆς τέχνης. Ὁ κυρίως ναός, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐστρωμένος διὰ πλακῶν καὶ ἀρκετὰ περιποιημένος, ἔχει στασίδια ὡς καὶ μικρὸν ἀναλόγιον καὶ μικρὸν παγκάρι. Εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ μονυδρίου τούτου ὑψοῦται τὸ κωδωνοστάσιον μετὰ μικροῦ κώδωνος.

Ἐκτὸς τοῦ ναοῦ ὑπάρχει ἀρκετὰ εὐρύχωρον *πλατί*, ἐστρωμένον διὰ πλακῶν, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ὑπάρχουν εὐμεγέθης θόλος, ὁ ὁποῖος εἶναι χωρισμένος εἰς δύο δωμάτια, καὶ ἀρκετὰ μεγάλη στέρνα· παρὰ δὲ τὴν ΝΑ πλευρὰν τοῦ αὐλογύρου, ὁ ὁποῖος περιβάλλει τὴν ὅλην περιοχὴν τοῦ νεκροταφείου, ὑπάρχει μικρὸς πρίνος.

Ἡ ἐπέτειος τῆς Ἁγίας, τῆ 28ῃ Μαΐου, ἐορτάζεται μὲ μεγάλην κατασκευτικότητά καὶ κοσμοσυρροήν, τόσον ἀφ' ἐσπέρας εἰς τὸν ἐσπερινόν, ὅσον καὶ ἀνήμερα εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν. Προπολεμικῶς μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς θείας λειτουργίας ἠκολούθει πλουσία δεξίωσις, τῆς ὁποίας ἡ ὅλη δαπάνη ἀνελαμβάνετο ὑπὸ τοῦ κτίτορος τοῦ μονυδρίου.

Τὸ ἐξωκλήσιον τῆς Ἁγίας Ἐλικωνίδος θεωρεῖται μετόχιον τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Τιμίου Προδρόμου, διὰ τὸν λόγον δὲ αὐτὸν μόνον οἱ ἐφημέριοι τοῦ ναοῦ τούτου εἶναι ἐφημέριοι τοῦ ναοῦ τοῦ νεκροταφείου. Ἄλλωστε τὸ νεκροταφεῖον δὲν διατηρεῖ ἴδιον τακτικὸν ἐφημέριον παρὰ μόνον ἐπιστάτην, ὁ ὁποῖος ἐκτελεῖ καὶ χρέη νεωκόρου.

Γ' ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΣ ΔΡΑΚΟΥΝΤΑΣ

Ἡ περιφέρεια αὕτη περιλαμβάνει ὁλόκληρον τὴν ἀμπελοκοιλιάδα, ἢ ὅποια εὐρίσκεται μετὰξὺ τῶν βραχωδῶν ὑψωμάτων τοῦ *Μουράγιου*, τοῦ *Χαραγιῶ* καὶ τῶν *Συκιδιῶν* καὶ ἐκτείνεται βορείως μὲν τῆς ράχους τοῦ *Μανροβοντιοῦ*, ὅρους ὑψουμένου ὑπὲρ τὸν βόρειον βραχίονα τοῦ λιμένος τοῦ *Γιαλοῦ*, δυτικῶς δὲ τοῦ δρόμου παῦ ὁδηγεῖ εἰς τὸν-*Νηβοριόν*.

Τὸ τοπωνύμιον *δρακούδα* ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ γεγονός, ὅτι ἡ περιφέρεια ἦτο γεμάτη ἀπὸ δράκοντας (ὄφεις). Ὑπάρχουν ὁμῶς πολλοί, οἱ ὁποῖοι ὑποστηρίζουν, ὅτι τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸν ἥρωα Δράκον, ὅστις κατὰ τοὺς μυθικοὺς χρόνους ἐκυριάρχησε τῆς περιοχῆς. Οἱ ὑποστηρίζοντες μάλιστα τὴν γνώμην αὐτὴν δεικνύουν καὶ τὸ μνημα, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου δῆθεν οὗτος ἐτάφη, κείμενον ἐντὸς περιβολιοῦ κατὰ τὴν ΒΔ ἄκρην τῆς περιοχῆς. Πράγματι βλέπει τις ἐκεῖ κυκλοτερῆ ὀγκώδη λίθον,

ὡσάν ἐρριζωμένον ἐντὸς τῆς γῆς. Ἐξ αὐτοῦ δὲ ἡ περιοχή ἐπωνυμείται μέχρι καὶ σήμερον: *Τὸ γλημόρι (μνημόρι) -δοῦ Λράκου.*

Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς *δρακούδας* ὑπάρχει ἐν μόνον ἐξωκκλήσιον ὁ Ἅγιος Γεώργιος.

Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Κοινῶς ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ δρακονσιώτης

Τὸ ἱερόν τοῦτο μονύδριον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρον, ἀνηγέρθη πρὸ ὀγδοήκοντα καὶ πλέον ἐτῶν τῇ συνδρομῇ πλείστων ἐκ τῶν κατοίκων τῆς νήσου μας καὶ τῇ ἐπιστάσιᾳ ἐπιτροπῆς ἐκλεγείσης ὑπὸ τῆς ἐνορίας τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Τιμίου Προδρόμου, τοῦ ὁποῖου καὶ ἐθεωρεῖτο ἀρχικῶς μετόχιον. Ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τῆς ἀνεγέρσεώς του περιλαμβάνεται εἰς τὴν κατωτέρω ἐπιγραφὴν, ἡ ὁποία ὑπάρχει ἐπὶ πλακὸς ἐντετοιχισμένης ἄνωθεν τῆς θύρας τῆς κυρίας εισόδου τοῦ μονυδρίου.

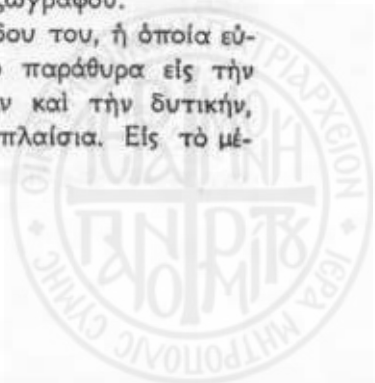
«Ὑποδομήθη ἐν ἔτει 1880, μηνὶ Ἰουλίῳ, φιλοτίμῳ συνδρομῇ καὶ συνεισφορᾷ τῆς ἀδελφικῆς ἐνότητος καὶ διαφόρων ἄλλων καὶ προθύμῳ ἐπιστάσιᾳ Νικήτα Κ. Σαμιωτάκη»

Τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἔχει μῆκος 9 μέτρων καὶ πλάτος 5, εἶναι ἀνιστόρητον καὶ ἔχει ὀλίγα στασιδία, τὸ δὲ δάπεδόν του εἶναι ἐστρωμένον διὰ πλακῶν.

Τὸ ἱερόν τοῦ μονυδρίου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ ὅλον μέγεθος αὐτοῦ, ἔχει τετράγωνον Ἁγίαν Τράπεζαν στηριζομένην ἐπὶ μαρμαρίνου χονδροειδῶς ἐξεργασμένου καλάμου, προερχομένου προφανῶς ἐξ ἀρχαίου κτιρίου, παραπλευρῶς δὲ ταύτης μικρὰν πρόθεσιν, τῆς ὁποίας τὴν βάσιν ἀποτελεῖ τεμάχιον μαρμαροῦ ἐξ ἀρχαίου κτίσματος, ἀκόμη δὲ μικρὸν νιπτῆρα καὶ παρ' αὐτὸν μικρὸν ἐρμάριον. Ὑπὸ τὴν ἀχηβάδα ὑπάρχει παράθυρον ἐξ ὑάλου ἐντὸς βεργοσιδηροῦ πλαισίου.

Τὸ τέμπλον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἶναι ξύλινον, ἔργον συγχρόνου τορευτικῆς, αἱ δὲ ἐν αὐτῷ φορηταὶ εἰκόνες εἶναι ἔργα τοῦ Ζενοφ. Σταυρίδου καὶ χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 1883. Εἰς τὰς θέσεις τῶν δωδεκακόρτων εὐρίσκονται οἱ Δώδεκα Ἀπόστολοι, εἰς δὲ τὸ μέσον ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ταῦτα εἶναι ἔργα τοῦ ἰδίου ζωγράφου.

Τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦτο ἐκτὸς τῆς θύρας εισόδου του, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὴν βορείαν αὐτοῦ πλευράν, ἔχει δύο παράθυρα εἰς τὴν ἀνατολικὴν του πλευράν καὶ ἀνά ἐν εἰς τὴν βορείαν καὶ τὴν δυτικὴν, ὅλα τζαμωτὰ καὶ προφυλαγμένα μὲ βεργοσιδηρὰ πλαίσια. Εἰς τὸ μέσον τοῦ κυρίως ναοῦ ὑπάρχει μικρὸς πολυέλεος.

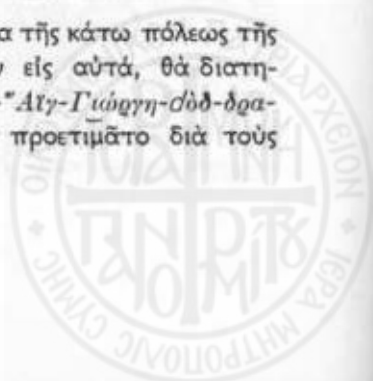
Εἰς τὸ ἐστρωμένον διὰ πλακῶν πλατὺ τοῦ μονυδρίου τούτου καὶ συγκεκριμένως ὀπισθεν τοῦ Ἱεροῦ ὑψοῦται ὀμβρελλοειδὲς ὑπέργηρον *πιρ-γάρι*. Εἰς δὲ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ πλατυοῦ τούτου ὑπάρχουν δύο ἕως τρία μνήματα ἀνήκοντα εἰς συμπολίτας μας, οἱ ὁποῖοι ἀπέθανον ἀπὸ εὐλογιάν. Ἡ ἐπάρατος αὐτῆ νόσος εἶχεν ἐνσκήψει εἰς Σύμην κατὰ τὸ 1897, προσεβλήθησαν δὲ ὑπ' αὐτῆς ἄρκετοὶ Σύμαῖοι, οἱ ὁποῖοι διὰ τὸν φόβον μεταδόσεως τῆς ἀσθενείας δὲν ἐνεταφιάσθησαν εἰς τὰ νεκροταφεῖα τῶν ἐνοριῶν των, ἀλλ' εἰς διάφορα ἐξωκκλήσια. Κατὰ τὴν ΝΔ πλευρὰν τοῦ πλατυοῦ ὑπάρχει καὶ μικρὸς κῆπος μὲ μερικὰ δενδρύλλια.

Τὸ ἐξωκκλήσιον περιβάλλεται ἀπὸ λιθόκτιστον περίβολον, ἱκανοῦ ὕψους, μὲ πεζοῦλες καμαρωτὲς εἰς τὴν βορείαν καὶ τὴν ΝΔ πλευρὰν καὶ μὲ εἴσοδον χωρὶς ἐξώθυραν εἰς τὴν ἀνατολικὴν παρὰ τὸν δημόσιον δρόμον, ποῦ ὁδηγεῖ εἰς τὸν-*Νηβοριόν*. Ἐκεῖθεν δύναται τις νὰ θεᾶται ἐλευθέρως πρὸς ἀνατολὰς μὲν τὴν ἀνοικτὴν καὶ μαγευτικὴν θάλασσαν τοῦ λιμένος τοῦ *Γιαλοῦ*, τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴν νησίδα *Νῆμον*, μὲ τὸ ἐπ' αὐτῆς ἔρημοκκλησάκι, καὶ τὴν βραχονησίδα *Ξύλο*, ἡ ὁποία ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν αὐτὴν ἀπὸ τὸ σχῆμά της, ἀφοῦ ἀπὸ μακρὰν φαίνεται ὡς τεμάχιον ξύλου ἐπιπλέοντος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, πρὸς βορρᾶν δὲ τὴν πολύφλοισβον θάλασσαν τοῦ *Νηβοριοῦ*, τὴν *Ἀνάληψιν*, τὸ *Κοκ-κ'ινώχωμα*, τὸν-*Ἄιμ-Μερκούρη* καὶ τὸν-*Ἄιμ-Νικόλα-δοῦ στενοῦ* καὶ τέλος πρὸς δυσμὰς ὄλην τὴν δενδρόφυτον περιφέρειαν τοῦ *Νηβοριοῦ*.

Ἡ ἐπέτειος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς *δρακούδας* ἐωρτάζετο πανηγυρικώτατα τῇ 23ῃ Ἀπριλίου μὲ μεγάλην κοσμοσυρροὴν τόσοσιν εἰς τὸν ἐσπερινόν, ὅσον καὶ ἀνήμερα. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς θείας λειτουργίας ἐπηκολούθει δεξίωσις εἰς τὸ πλατὺ. Ἐν συνεχείᾳ παρετίθετο κοινὸν γεῦμα ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ αἰωνοβίου *πιρναριοῦ* μὲ τὰ ἀτομικὰ φαγητὰ τῶν προσκυνητῶν καὶ ἐστήνετο χορὸς μὲ τὴν συνοδειάν ἐγχωρίων ὀργάνων. Πλὴν τῆς ἐπετείου ταύτης ἐωρτάζετο καὶ δευτέρα ἐπέτειος, τῇ 3ῃ Νοεμβρίου, εἰς μνήμην τῆς καταθέσεως τῶν λειψάνων τοῦ Μεγαλομάρτυρος.

Καίτοι τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦτο ἦτο καὶ ἀνεγνωρίζετο ἀπὸ τῆς Ἰδρύσεως του ὡς μετόχιον τοῦ ἐνοριακοῦ ναοῦ τοῦ Τιμίου Προδρόμου, ἐν τούτοις ἀργότερον ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ ἐπιστατῆται ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν Νικήτα Σαμιωτάκη (Κουβελᾶ).

Ὅσοι ἐφοίτησαν ὡς μαθηταὶ εἰς τὰ σχολεῖα τῆς κάτω πόλεως τῆς νήσου μας, ἀλλὰ καὶ ὅσοι ὡς διδάσκαλοι ἐδίδαξαν εἰς αὐτὰ, θὰ διατηροῦν ἀσφαλῶς εὐχαρίστους ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸν-*Ἄιμ-Γιώργη-δὸδ-δρακουδιώτη*, τοῦ ὁποῖου ἡ περὶ αὐτὸν τοποθεσία προετιμᾶτο διὰ τοὺς ἀπογευματινοὺς διδακτικοὺς των περιπάτους.

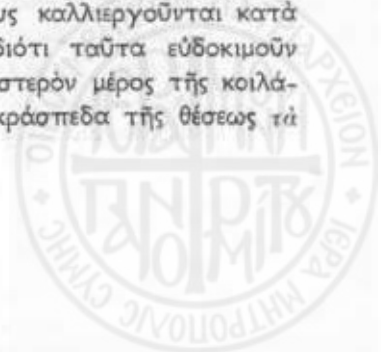

Τὸ αἰωνόβιον πινάρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς δρακούσας καὶ ἡ κυρία εἴσοδος τοῦ αὐλογύρου τοῦ ἱεροῦ τούτου σεβάσματος.

Δ' ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΗΜΠΟΡΙΟΥ

Ἡ περιφέρεια τοῦ *Νηβοριοῦ* καταλαμβάνει ὁλόκληρον τὴν χερσαίαν ἔκτασιν τοῦ ὁμωνύμου λιμένος, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὰ δύο ἄκρα τῶν λιμενοβραχιόνων του καὶ καταλήγει εἰς τὴν κοιλάδα τὴν ἐκτεινομένην πέραν τοῦ μυχοῦ αὐτοῦ.

Ἡ κοιλάς αὕτη, ἡ ὁποία πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος αὐτῆς συναρεῦει μὲ τὰ κράσπεδα τῆς θέσεως *Πηγάδι* (Πηγάδι), τοποθεσίας ἡ ὁποία ὀφείλει τὴν ὀνομασίαν της εἰς τὴν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο ὑπαρξίν ἐπαρκεστάτου ὑπὸ τὴν γῆν ποσίμου ὕδατος, εἶναι κατάφυτος ἀπὸ κλήματα, συκιές, ἀπιδιές, φραγκοσυκιές, ἀμυγδαλιές, ἐλιές καὶ ἄλλα δένδρα. Ὑπάρχουν προσέτι καὶ τινες μικροὶ κῆποι ἀρδευόμενοι ἀρκούντως ἀπὸ νερόν, ποὺ βγαίνει ἀπὸ μαγγανοπήγαδον, εἰς τοὺς ὁποίους καλλιεργοῦνται κατὰ προτίμησιν κουκκιά, φασόλια, φακὲς καὶ φάβα, διότι ταῦτα εὐδοκιμοῦν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο εἶδος. Εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς κοιλάδος ταύτης, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται πρὸς τὰ κράσπεδα τῆς θέσεως τὰ

λικότητα¹, υπάρχουν αρκετά καλλιεργήσιμα χωράφια και μερικά περιβόλια, τὰ ὅποια ὁμως ἔχουν ἐγκαταλειφθῆ ἀπὸ ἐτῶν καὶ σήμερον εἶναι ἐντελῶς χέρσα.

Κατὰ μῆκος τῶν ἀμμωδῶν παραλίων τῆς περιφέρειας τοῦ *Νηβοριοῦ* ἐγένετο, ὅπως συνέβαινε καὶ εἰς ἄλλας ἀμμώδεις τοποθεσίας τῆς νῆσου μας, τὸ γνωστὸν εἰς τοὺς Συμαίους πανηγυρικὸν *μούδιασμα*² (ἀμμούδιασμα), κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεγάλης ἀκμῆς τῆς σπογγαλιείας, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν σπογγαλιευτικῶν μας πλοίων.

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ λιμένος τοῦ *Νηβοριοῦ* ὑπῆρχε τοποθεσία *Οὐράνιον* καλουμένη ἐκ τοῦ ἐκεῖ ἐστημένου βωμοῦ τῆς Οὐρανίας Μούσης καὶ ἀκρωτήριον καλούμενον *Οὐράνιον*³. Ἐπίσης λέγεται, ὅτι ἡ θέσις αὕτη ὠνομάζετο *Κιώνια*, ἴσως λόγῳ μικρῶν κίωνων ἀρχαίου κτιρίου, καὶ ὅτι κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὑπῆρχεν ἐκεῖ πόλις *Μεταποντίς* καλουμένη, ἡ ὅποια ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο ἐκ τοῦ πρώτου αὐτῆς οἰκιστοῦ, ὀνομαζομένου *Μεταποντίου*. Ἡ πόλις αὕτη ἐπὶ τοῦ τυράννου Εὐπόρου, υἱοῦ τοῦ *Μεταποντίου*, μετωνομάσθη *Εὐπορίς*, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀρχοντος αὐτῆς *Δαιδάλου* *Ἐμπορίον*, ἐκ τοῦ ὅτι οὗτος ἐμπορευθεῖν θησαυρόν, ὃ ὁποῖος εὐρέθη πλησίον⁴. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο ὑπῆρχε, πλην τοῦ βωμοῦ τῆς Οὐρανίας Μούσης, καὶ ἕτερος βωμὸς ἀφιερωμένος εἰς τὸν Ἀπόλλωνα.

Ἡ πόλις Ἐμπορίον φαίνεται, ὅτι ἔπαθε καθίζησιν καὶ τὸ μὲν πλεῖστον ταύτης μέρος ἐκαλύφθη ὑπὸ τῆς θαλάσσης, τὸ δὲ ὑπόλοιπον τμήμα κατεχώσθη. Ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ταύτης συνηγορεῖ τὸ γεγονός, ὅτι παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ *Νηβοριοῦ* διακρίνονται ἐρείπια ἀρχαίου οἰκισμοῦ, ὄχι ὁμως πολὺ ἀξιόλογα, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα μὲν εὐρίσκονται ἐντὸς τῆς θαλάσσης, ἄλλα δὲ ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τῆς παραλίας, τεθαμμένα ὑπὸ τὴν ἄμμον αὐτῆς.

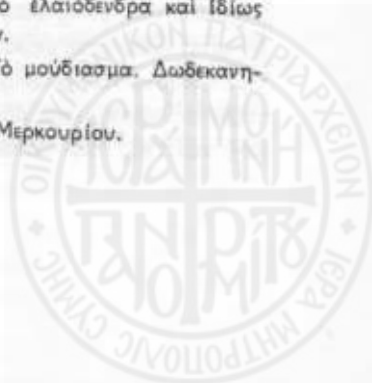
Τὴν γνώμην ταύτην περὶ τῆς εἰς τὸ μέρος τοῦτο ὑπάρξεως ἀρχαίας πόλεως, ἐπιρρωννύουν ἔτι μᾶλλον καὶ τὰ διάφορα ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα καὶ δὴ κίονες ἐκ μονολίθων, ὕψους 8—11 γαλλικῶν ποδῶν καὶ πάχους 3—4, γεγλυμμένοι οἱ πλεῖστοι ἐσωτερικῶς κατὰ τὸν κατακόρυφον ἄξονά των καὶ γέμοντες ἐπιγραφῶν. Οἱ κίονες οὗτοι ἀνεκαλύφθη-

1. Πιθανῶς ἐκ τοῦ ἔλαια καὶ κότινος. Πάντως εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν, ἡ ὅποια κατὰ τὸ ἀπώτερον παρελθὸν ἦτο κατάφυτος ἀπὸ ἐλαιόδενδρα καὶ ἰδίως ἀγριελίας (κοτίνους), ὑπάρχει πλᾶξ λιθίνου ἔλαιοτριβείου.

2. Περί αὐτοῦ βλ. Σωτηρίου Ἄλ. Καρανικόλα. Τὸ μούδιασμα. Δωδεκανησιακὴ Ἐπιθεώρησις, τόμος Α' (1947), σ. 425-427.

3. Πιθανῶς πρόκειται περὶ τοῦ κάβου τοῦ Ἁγίου Μερκουρίου.

4. Βλ. Κωνσταντίνου Σιμωνίδου ἔ.ἀ.σ.3.

σον ἐντὸς τοῦ κήπου, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται παρά τὴν παραλίαν τοῦ μυχοῦ τοῦ λιμένος τοῦ *Νηβοριου*, κατεχώσθησαν δὲ ἀμέσως ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτῆτου τοῦ κήπου τούτου Φιλίππου Πετρίδου, διὰ τὸν φόβον τῶν ἀρχῶν κατοχῆς τῆς νήσου, πλὴν δύο οἱ ὁποῖοι, θραυσθέντες ἐξ ἀπροσεξίας, ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπ' αὐτοῦ ὡς στηρίγματα δένδρων καὶ κλημάτων.

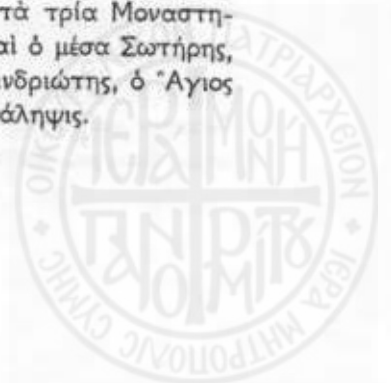
Ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ κήπου εὐρέθη τυχαίως κατὰ τὸ ἔτος 1881 μαρμαρινὸν ἀγαλμα, ὕψους τριῶν μέτρων, παριστάνον γουρούναν. Τοῦτο ἐφυλάσσετο εἰς τὴν νήσον μέχρι τοῦ 1893, ὁπότε ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως καὶ κατασχεθὲν ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἄνευρέθησαν ἐπίσης κατὰ καιροὺς καὶ ἀρκετὰ νομίσματα.

Ὁ Κωνσταντῖνος Σιμωνίδης εἰς τὴν Συμαίδα του ἀναφέρει, ὅτι μετὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ βωμοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐκτίσθη περικαλλὴς σχολὴ καὶ ὠραῖος ναὸς ὑπὸ τῶν ζαπλοῦτων καὶ εὐπατριδῶν Συμαίων Χέρσου, Κλεομβρότου καὶ Χαριδήμου. Εἰς τὴν σχολὴν ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδιδάσκοντο ὄλαι αἱ τότε γνωσταὶ τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι καὶ ἰδιαιτέρως ἡ Ἀγιογραφία, ἐδίδαξαν πλείστοι πεπαιδευμένοι καὶ σοφοὶ διδάσκαλοι, Συμαῖοι καὶ ξένοι, ἀπεφοίτησαν δ' ἐξ αὐτῆς μαθηταὶ συνετοὶ καὶ τῶν τεχνῶν ἐγκρατέστατοι 1.

Εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι οὐδαμοῦ τοῦ *Νηβοριου* εὐρίσκονται ἴχνη ἐπιμαρτυροῦντα τὴν ὑπαρξιν τῆς σχολῆς ταύτης, ἐκτὸς μερικῶν θολίσκων κεχωσμένων ὑπὸ τὸ ἔδαφος καὶ συνεχομένων μεταξύ των, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται παρά τὴν θέσιν, ὅπου σήμερον ὑπάρχουν τὰ λεγόμενα *τρία μοναστηράκια*, ἥτοι τὰ συνεχόμενα ἐξωκκλήσια τῆς μέσα Παναγιᾶς, τοῦ Μιχαήλ Συνάδων καὶ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος. Ἄλλ' ἡ ἔλλειψις τούτων δὲν σημαίνει, ὅτι δὲν εἶναι ἀληθῆ, ὅσα ὁ Σιμωνίδης ἀναφέρει. Δὲν ἀποκλείεται πᾶν ὅ,τι ἀπέμεινε μετὰ τὴν καταστροφὴν καὶ ἐρήμωσιν τῆς σχολῆς νὰ μετεφέρθη ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς ἐπιδρομῶν καὶ κατακτητῶν ἐκτὸς τῆς Σύμης, ὅπως συνέβη καὶ μὲ ἄλλας ἀρχαιότητας τῆς νήσου. Εἶναι πάντως γεγονός, ὅτι αἱ Ἅγιοι Τράπεζαι ὄλων τῶν ἐξωκκλησιῶν μας τῆς περιοχῆς ταύτης εἶναι τεμάχια μαρμάρου.

Τὰ εἰς τὴν περιφέρειαν *Νηβοριου* ἐξωκκλήσια εἶναι: Ἡ Ἅγία Εἰρήνη, ὁ Ἅγιος Σπυρίδων, ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος ἡ ἐξω Σωτήρης, ἡ Ἅγία Κυριακὴ, ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου, τὰ τρία Μοναστηράκια, ἥτοι ἡ μέσα Παναγιᾶ, ὁ Μιχαήλ Συνάδων καὶ ὁ μέσα Σωτήρης, ἡ Σύναξις τῶν Ταξιαρχῶν, ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ Κυλινδριώτης, ὁ Ἅγιος Μερκούριος, ὁ Ἅγιος Νικόλαος τοῦ στενοῦ καὶ ἡ Ἀνάληψις.

1. Βλ. Κωνσταντίνου Σιμωνίδου, Ἐ. ἀ. σ. 3 κ. ἔ.

Ι. Η ΑΓΙΑ ΕΙΡΗΝΗ

Κοινῶς ἢ Ἀὰ Ἐρήνη

Τὸ ἱερὸν τοῦτο μονῦδριον εὐρίσκεται κάτω ἀπὸ τὸν Ἅγιον Γεώργιον τῆς *δρακούδας*, παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ ὁμωνύμου πρὸς αὐτὸ ὀρμίσκου τῆς Ἀὰς Ἐρήνης. Τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀρχικῶς ἦτο μικρὸν, ἀνεκαινίσθη ἐκ θεμελίων τὸ 1914 δαπάναις τῆς ἀειμνήστου συμπολιτίδος μας Ἀμαλίας, τὸ γένος Ἀγγέλου, καὶ κατόπιν προτροπῆς τοῦ μακαρίτου συμπολίτου μας ἱερέως Νικολάου Ἰωάν. Βολονάκη (τοῦ Δραμέα), τοῦ ὁποίου ἡ πρεσβυτέρα εἶχε στενὴν συγγένειαν μετ' ἐκείνην. Διὰ τοῦ ἀνακαινισμοῦ δὲ αὐτοῦ ἡ Ἁγία Εἰρήνη μετεβλήθη εἰς ἀρκετὰ μεγάλον ναόν, μήκους 11 μέτρων καὶ πλάτους 6, διετήρησεν ὁμως τὸν παλαιὸν αὐτῆς ρυθμόν, τῆς βασιλικῆς. Τὰ τοῦ ἀνακαινισμοῦ τούτου δηλοῖ καὶ ἡ ἄνωθεν τῆς βορείας θύρας τοῦ ἐξωκκλησίου ὑπάρχουσα ἐπιγραφή, ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἑξῆς :

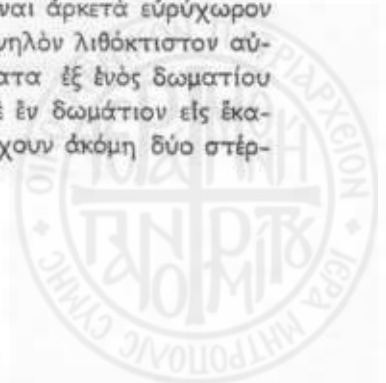
« Ἀνεκαινίσθη ὁ ναὸς οὗτος δαπάνη τῆς κυρίας Ἀμαλίας
Ἐμ. Κωσταρίδου εἰς μνήμην τοῦ συζύγου αὐτῆς.
Ἰουλίου 14 τοῦ 1914 ».

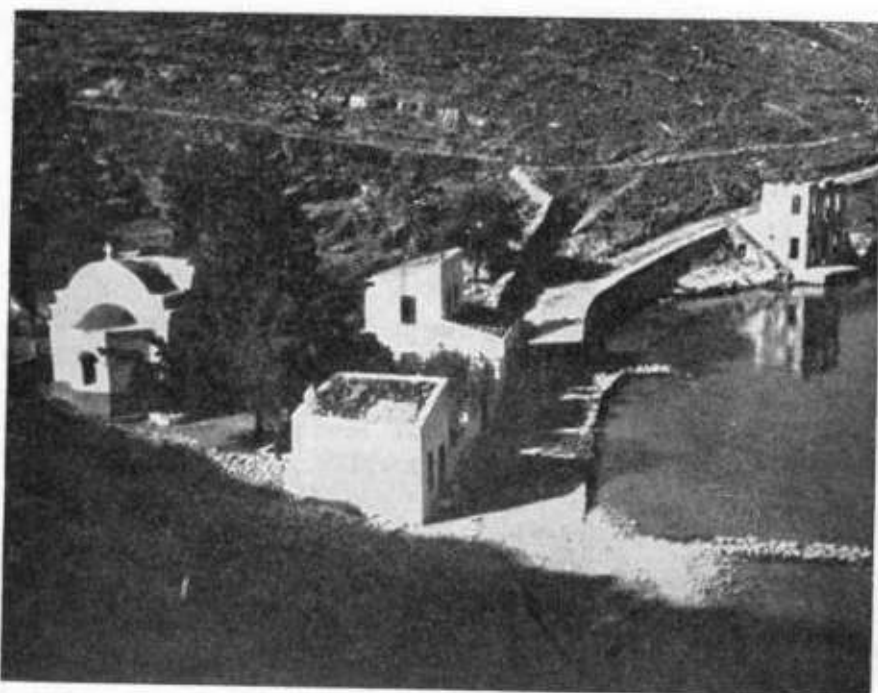
Τὸ ἱερὸν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρον, ἔχει Ἁγίαν Τράπεζαν λιθίνην, τῆς ὁποίας ὁ κάλαμος φαίνεται, ὅτι ἦτο κιονόκρανον ἀρχαίου κτιρίου. Ἀναλόγων πρὸς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν διαστάσεων εἶναι καὶ ἡ πρόθεσις καὶ ὁ νιπτῆρ. Ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ, ἀνατολικῶς τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς, ὑπάρχει καὶ ἐντετοιχισμένον ἐρμάριον. Ἡ παλαιὰ Ἁγία Τράπεζα, ἐκ κιονοκράνου ἀρχαίου κτιρίου, κατακεῖται ἐν ἀχρηστία εἰς τὸ πλατὺ.

Τὸ τέμπλον τοῦ ἐξωκκλησίου τούτου εἶναι ξύλινον ἀπλῆς συγχρόνου τορευτικῆς, αἱ δὲ ἐπ' αὐτοῦ φορηταὶ εἰκόνες εἶναι ὡσαύτως συγχρόνου ἀγιογραφικῆς τέχνης.

Ὁ ναὸς ἔχει δύο θύρας εἰσόδου, μίαν εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν καὶ ἑτέραν εἰς τὴν βορείαν. Ἐπίσης ἔχει ἕξ μεγάλα τζαμωτὰ παράθυρα, προστατευόμενα διὰ σιδηρῶν ράβδων, ἀνά δύο εἰς τὴν ἀνατολικήν, τὴν βορείαν καὶ τὴν δυτικὴν αὐτοῦ πλευρὰν.

Τὸ πλατὺ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρον καὶ ἐστρωμένον διὰ πλακῶν, περιβάλλεται ἀπὸ ὑψηλὸν λιθόκτιστον αὐλόγυρον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν δύο κτίσματα ἐξ ἑνὸς δωματίου ἕκαστον καὶ τρίτον διώροφον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μετ' ἐν δωμάτιον εἰς ἕκαστον δροφον. Ἐντὸς τοῦ περιβόλου τούτου ὑπάρχουν ἀκόμη δύο στέρ-

Ἡ Ἁγία Εἰρήνη τοῦ Νηβορίου μετὸν πρὸ αὐτῆς γραφικὸν ὄρμισκον.

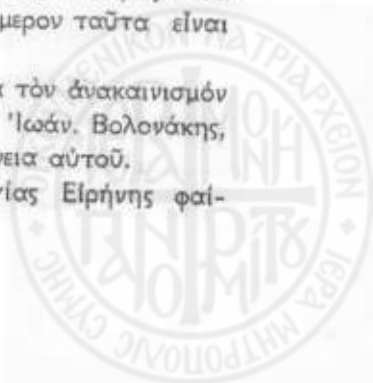
ναι, φούρνος καὶ χῶρος δενδροφυτευμένος καὶ ἀνθόφυτος. Παρὰ δὲ τὴν ἐξώθυράν του ὑφύεται μικρὸν κωδωνοστάσιον καὶ ἱστός σημαίας.

Ἡ ἐπέτειος τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, τῆ 5ῃ Μαΐου, προπολεμικῶς ἐωρτάζετο μετὰ περισσὴν μεγαλοπρέπειαν. Συγκεκριμένως, ἀφ' ἑσπέρας μὲν ἐτελεῖτο ἑσπερινὸς μετ' ἀρτοκλασίας, ἀνήμερα δὲ θεία λειτουργία ὡσαύτως μετ' ἀρτοκλασίας. Εἰς τὴν ἑορτὴν συνέρρει πλῆθος προσκυνητῶν διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης, διότι οἱ Συμαῖοι εὐλαβοῦνται τὴν Ἁγίαν Εἰρήνην καὶ τιμοῦν τὴν μνήμην τῆς δι' ἡμιαργίας. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν καὶ τοῦ ἑσπερινοῦ καὶ τῆς θείας λειτουργίας ἠκολούθει πλουσία δεξίωσις, εἶτα δὲ ἐλάμβανε χώραν διασκέδασις μετὰ ἑλληνικοῦς καὶ εὐρωπαϊκοῦς χοροὺς ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς καλυτέρας μουσικῆς τῆς νήσου μας.

Προπολεμικῶς πολλοὶ ἐκ τῶν συμπατριωτῶν μας συνήθιζον νὰ παραθερίζουν εἰς τὰ δωμάτια τοῦ ἐξωκκλησίου. Σήμερον ταῦτα εἶναι ἡμικατεστραμμένα.

Ὡς ἐπιστάτης τοῦ ἐξωκκλησίου πρὸ καὶ μετὰ τὸν ἀνακαινισμόν του ἀνεγνωρίζετο ὁ προαναφερθεὶς ἱερεὺς Νικόλαος Ἰωάν. Βολονάκης, μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του καὶ μέχρι σήμερον ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ.

Εἰς τὸ μέσον ἀκριβῶς τοῦ ὄρμισκου τῆς Ἁγίας Εἰρήνης φαί-

νονται ακόμη και σήμερα μερικά ναυάγια τοῦ ἐκεῖ πάλαι ποτὲ βυθισθέντος καραβιοῦ τοῦ μακαρίτου συμπολίτου μας καπετὰν Δημήτρη Κοντοῦ ἢ Παπαῦ ἢ Τράμπατζη. Ὁ μεσαῖος μάλιστα ἰσὸς τούτου ἐξεῖχε τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ὡς ἐνθυμοῦνται οἱ μεγαλύτεροι τὴν ἡλικίαν.

II. Ο ΑΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

Κοινῶς ὁ Ἅγιος Σπυρίδης

Τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦτο εὐρίσκεται ἀκριβῶς εἰς τὸ καβουλ-λάκι¹, πού φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα τὸ καβουλ-λι-δ' Ἅγι-Σπυρίδη, καὶ παρὰ τὸν δρόμον τοῦ Νηρομοῦ, κοντὰ εἰς τὴν παραλίαν. Ἀνακαινισθὲν καὶ μεγεθυθὲν τῇ συνδρομῇ πολλῶν ἐκ τῶν κατοίκων τῆς νήσου μας καὶ τῇ ἐπιστάσει ἐπιτροπῆς ἐξ ἐνοριτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, τῆς ὁποίας κύριον στέλεχος ἐτύγχανεν ὁ μακαρίτης συμπολίτης μας Μιχαὴλ Παπαντωνίου (Κουνάρα), ὅστις διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐπεστάτει τοῦ ναοῦ μέχρι τοῦ θανάτου του, ἔχει μῆκος 10 μέτρων περίπου καὶ πλάτος 5. Εἶναι ἐστρωμένον διὰ πλακῶν, εἶναι ἀνιστόρητον καὶ ἔχει ὀλίγα στασίδια.

Ἡ πλάξ τῆς Ἁγίας Τραπέζης φαίνεται, ὅτι ἦτο κιονόκρανον ἀρχαίου κτιρίου, ὃ δὲ κάλαμός τῆς τεμάχιον κυλινδρικοῦ κίονος. Καὶ ἡ πλάξ τῆς προθέσεως εἶναι μάρμαρον ἀρχαίου ἐπίσης κτιρίου.

Τὸ τέμπλον εἶναι ξυλόγλυπτον καὶ ἀπλοῦν, αἱ δ' ἐπ' αὐτοῦ φορηταὶ εἰκόνες συγχρόνου ἀγιογραφίας.

Ἡ εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος εὐρίσκεται ἐντὸς ξυλίνου εἰκονοστασίου.

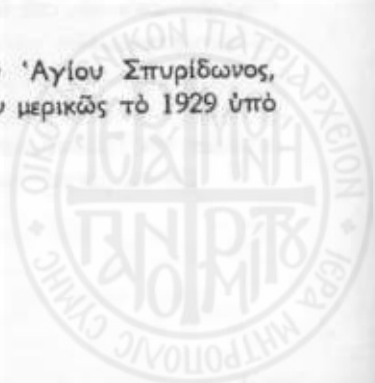
Ἡ θύρα εἰσόδου τοῦ ἐξωκκλησίου τούτου εὐρίσκεται εἰς τὴν δυτικὴν πλευράν. Ὑπεράνω ταύτης ὑπάρχει μικρὸς κώδων. Τὸ μονύδριον τοῦτο ἔχει μικρὸν πλακοστρωμένον πλατύ, τὸ ὅποιον περιβάλλεται ἀπὸ ὑψηλὸν λιθόκτιστον αὐλόγυρον μὲ ἐξώθυραν εἰς τὴν ἀνατολικὴν του πλευράν. Ἐντὸς τοῦ πλατεοῦ ὑπάρχουν μικρὸν διώροφον οἶκημα, στέρνα καὶ τινα δενδρύλλια.

III. Η ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ

Κοινῶς ὁ ὄξω Σωτήρης

Τὸ μονύδριον τοῦτο εὐρίσκεται ΝΔ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, ἀπέχει δὲ αὐτοῦ ὀλίγα μόλις μέτρα. Ἀνακαινισθὲν μερικῶς τὸ 1929 ὑπὸ

1. Ὑποκοριστικὸν τῆς λέξεως ὁ κάβος.

Ὁ Ἅγιος Σπυρίδων τοῦ Νηβοριού.

τοῦ μακαρίτου συμπολίτου μας Νικήτα Χατζηδιακίου, ὅστις διετῆρει ἕκτοτε καὶ τὴν ἐπιστάσιαν αὐτοῦ, ἔχει μῆκος 11 καὶ πλάτος 4 μέτρων. Κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἀνακαίν στοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του, τὸ ἐξωκκλήσιον ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν ἑρειπίων μεγαλυτέρου προχριστιανικοῦ ναοῦ. Εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο κατέληξαν ἐκ τῶν ἐξαχθέντων κατὰ τὴν θεμελίωσιν καταλοίπων.

Ἡ Ἅγια Τράπεζα τοῦ ἐξωκκλησίου τούτου ἦτο κατ' ἀρχὰς ἐν-τετοιχισμένη ὑπὸ τὴν Ἀχηβάδα τοῦ Ἱεροῦ, συνεχέτο δὲ μὲ τὴν παρα-πλευρῶς αὐτῆς εὐρισκομένην πρόθεσιν καὶ τὸν νιπτῆρα. Κατὰ τὸν ἀνα-καινισμόν ὁμως ἡ Ἅγια Τράπεζα ἐτοποθετήθη εἰς τὸ μέσον τοῦ Ἱεροῦ. Ταύτης ἡ μὲν πλάξ εἶναι κιονόκρανον ἀρχαίου κτιρίου, ὃ δὲ κάλαμος τεμάχιον κίονος. Τεμάχιον μαρμαρίνης πλακός, ἐξ ἀρχαίου οἰκοδομήμα-τος προερχομένης, εἶναι καὶ ἡ βᾶσις τῆς παρά τὴν Ἅγιαν Τράπεζαν προθέσεως.

Τὸ τέμπλον τοῦ παλαιοῦ ἐξωκκλησίου ἦτο ξύλινον, ἀντικατε-στάθη δὲ καὶ τοῦτο κατὰ τὸν ἀνακαινισμόν του μὲ ἕτερον, κατεσκευα-σμένον ἐκ σκυροκονιάματος. Αἱ ἐν αὐτῷ φορηταὶ εἰκόνες εἶναι συγχρό-νου ἀγιογραφίας. Ἡ εἰκὼν τῆς μεταμορφώσεως, ἡ ὅποια φέρει τὴν ἐπι-

γραφὴν : «Δέσις τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ Μιχαὴλ καὶ Κυριακοῦ καὶ πάντων τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν, 1791», εὐρίσκεται εἰς εἰκονοστάσιον κατεσκευασμένον ὡσαύτως ἐκ σκυροκονιάματος. Εἰς τὴν θέσιν τῶν δωδεκάορθων ἔχουν τοποθετηθῆ διάφοροι μικροὶ ἀσχετοὶ εἰκόνες.

Τὸ μονύδριον τοῦτο ἔχει τρία παράθυρα, ἀνὰ ἓν εἰς τὴν ἀνατολικὴν καὶ βορείαν αὐτοῦ πλευρὰν καὶ τὸ τρίτον εἰς τὸ Ἱερὸν. Ἡ θύρα εἰσόδου εὐρίσκεται εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν. Τὸ δάπεδον κατὰ τὸν ἀνακαινισμόν τοῦ ἔτους 1929 ἐστρώθη διὰ σκυροκονιάματος.

Τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦτο ἔχει ἀρκετὰ εὐρύχωρον πλατὺ, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ὑπάρχουν νεόκτιστον μονώροφον δωμάτιον, στέρνα, φούρνος, δενδρύλλια τινα καὶ μεγάλη κληματαριά. Τὸ ὄλον συγκρότημα περιβάλλεται ἀπὸ μεγάλον λιθόκτιστον αὐλόγυρον μὲ πεζούλι, τοῦ ὁποῖου ἡ ἐξώθυρα εἶναι κιγκλιδόφρακτος.

Ἡ ἐπέτειός του ἑορτάζεται τῇ 6ῃ Αὐγούστου μὲ μεγάλην συρροὴν προσκυνητῶν, τόσον κατὰ τὸν ἑσπερινὸν ὅσον καὶ ἀνήμερα. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς θείας λειτουργίας ἀκολουθεῖ δεξιῶσις, τελευταίως δὲ μετ' αὐτὴν παίζει μουσικὴ ἐξ ἐγχωρίων ὀργάνων, συμβάλλουσα εἰς οἰκογενειακὴν διασκέδασιν.

IV. Η ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ

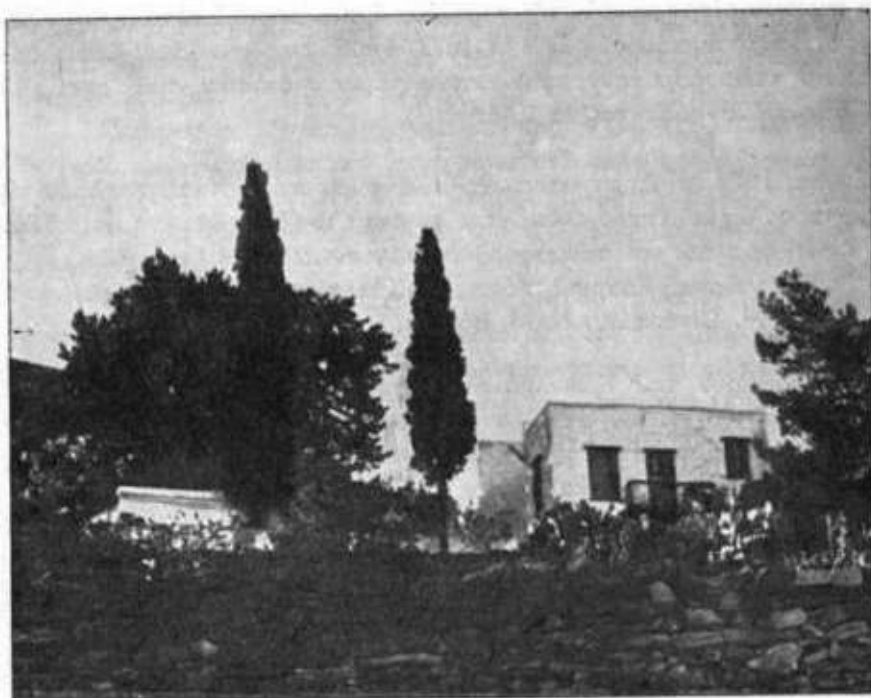
Κοινῶς ἢ Ἀὰ Κεριακὴ

Τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἔχει μῆκος περίπου 7 καὶ πλάτος 4,25 μέτρων, εὐρίσκεται ΝΔ καὶ ὀλίγον ἄνω τοῦ ἐξωκκλησίου τοῦ Σωτήρος, ἐντὸς ἰσοπέδου περιοχῆς καταφύτου ἀπὸ ἀμπέλια, συκιές, μουριές, κυπαρίσσια καὶ ἄλλα δένδρα. Εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν ὑπάρχει καὶ τὸ μοναδικὸν ἐν Σύμῃ χαλκοσιδηροχυτήριον τοῦ μακαρίτου συμπολίτου μας Ἀναστασίου Ἀναστασιάδου.

Τὸ Ἱερὸν τῆς Ἀγίας Κυριακῆς, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ ὄλον μέγεθός της, ἔχει ἓν παράθυρον. Ἡ Ἀγία Τράπεζα καὶ ἡ πρόθεσις εἶναι ἐντετοιχισμέναι ὑπὸ τὴν Ἀχηβάδα, παραπλεύρως δὲ τούτων εὐρίσκεται μικρὸς νιπτῆρ.

Τὸ τέμπλον τοῦ μονυδρίου τούτου εἶναι ξύλινον, αἱ δὲ ἐν αὐτῷ εἰκόνες φαίνονται καλῆς ἀγιογραφικῆς τέχνης. Ἡ θύρα εἰσόδου εὐρίσκεται εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν του. Ἐχει δύο παράθυρα, ἓν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς καὶ ἕτερον ἐπὶ τῆς βορείας πλευρᾶς αὐτοῦ. Τὸ δάπεδον ἔχει στρωθῆ διὰ σκυροκονιάματος, τὸ δὲ πλατὺ διὰ πλακῶν. Ὁ αὐλόγυρος ἔχει ἐξώθυραν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς.

Ἡ ἐπέτειος τῆς Ἀγίας Κυριακῆς, τῇ 7ῃ Ἰουλίου, καίτοι δὲν πα-

Ἡ Ἁγία Κυριακή μετὴν περὶ αὐτὴν περιοχὴν.

ρουσιάζει μεγάλην συρροὴν προσκυνητῶν, λόγῳ τοῦ ἐργασίμου τῆς ἡμέρας, ἐν τούτοις ἑορτάζεται μετὰ ἐπισημότητα καὶ ἱεροπρέπειαν τόσον εἰς τὸν ἑσπερινόν, ἀκολουθούμενον ἀπὸ ἀρτοκλασίαν, ὅσον καὶ ἀνήμερα. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς θείας λειτουργίας προσφέρεται πανηγυρικὸν κέρασμα καὶ ἐόρτιος καφές. Τὸ ἐξωκκλήσιον πανηγυρίζει ὡς δευτέραν ἐπέτειον τὴν ἑορτὴν τῆς Ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Βαρβάρας, τῆ 4ῃ Δεκεμβρίου, ἐπειδὴ ἐντὸς αὐτοῦ ὑπάρχει μεγάλη καινουργῆς εἰκὼν τῆς Ἁγίας ταύτης, ἱστορηθεῖσα εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος.

Τὸ ἱερὸν μονύδιον τῆς Ἁγίας Κυριακῆς καὶ ὁλόκληρος ἡ περὶ αὐτὸ εὐρέια ἑκτασις εἶναι ἰδιοκτησία τῆς οἰκογενείας τοῦ προμνησθέντος Ἀναστασίου Ἀναστασιάδου, δαπάναις τοῦ ὁποῦ καὶ ἀνεκαινίσθη τοῦτο.

V. Η ΚΟΙΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Κοινῶς τὸ Παναΐδι-δοῦ Νηβοριῶ

Τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ λιμένος τοῦ Νηβοριῶ καὶ κατὰ τὴν ΝΔ πλευρὰν αὐτοῦ, ὄγδοῦκον-

τα περίπου μέτρα μακράν τῆς παραλίας, ἔχει μήκος 8,5 μέτρων καὶ πλάτος 5. Τοῦτο ἀνεκαινίσθη ἐν ἔτει 1872, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ μαρμαρίνην κτιτορικὴν ἐπιγραφὴν ἐντετοιχισμένην ὀπισθεν τοῦ Ἱεροῦ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναγράφονται τὰ ἑξῆς :

«Ἐν ἔτει 1872 ἐπὶ Δημογερόντων Α. Ζάγουρα καὶ Κ. Χατζηνικολάου τῇ πρωτοβουλίᾳ καὶ ἐπιπόνῳ ἐνεργείᾳ καὶ κατὰ τὸ ἡμισυ δαπάνῃ Πετριδῶν.

Τῇ φροντίδι καὶ συνεισφορᾷ Διακογιαννιδῶν καὶ Γερακιδῶν.

Τῇ συνδρομῇ Κατριοῦ, Κόντε, Β. Χάλλαρη, Ν. Μ. Γιανναρᾶ, Μ. Οἰκονόμου, Ν. Μ. Βογιατζῆ καὶ ἄλλων τινῶν».

Τὸ Ἱερόν τοῦ ἐξωκκλησίου τούτου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ μέγεθος αὐτοῦ, εἶναι ἐστρωμένον διὰ πλακῶν, ἔχει τετράγωνον Ἱερίαν Τράπεζαν ἐστηριγμένην ἐπὶ καλάμου, πρόθεσιν κειμένην πρὸς βορρᾶν, μικρὸν νιπτῆρα καὶ μικρὸν ἐρμάριον.

Τὸ τέμπλον του εἶναι ξύλινον καὶ φέρει τὰς παλαιὰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρχον πρὸ τοῦ ἀνακαινισμοῦ του.

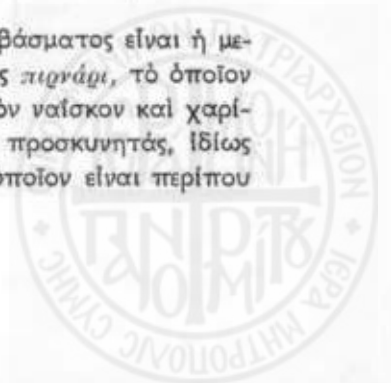
Ὁ κυρίως ναὸς, τοῦ ὁποῖου τὸ δάπεδον εἶναι ἐστρωμένον διὰ πλακῶν, ἔχει θύραν εἰσόδου εἰς τὴν βορείαν αὐτοῦ πλευρὰν καὶ τέσσαρα παράθυρα, δύο εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν καὶ ἀνὰ ἓν εἰς τὴν δυτικὴν καὶ τὴν βορείαν. Ἐντὸς αὐτοῦ ὑπάρχουν καὶ τινὰ στασίδια.

Τὸ πλατὺ του εἶναι ἐστρωμένον διὰ πλακῶν καὶ περιβάλλεται ἀπὸ λιθόκτιστον περίβολον μὲ πεζούλια. Ἐντὸς τοῦ πλατινοῦ ὑπάρχει μικρὸν θολωτὸν κελλίον, τὸ ὁποῖον φέρει ἄνωθεν τῆς θύρας του τὴν ἑξῆς κτιτορικὴν ἐπιγραφὴν :

«Δαπάνῃ Ἁννης Ν. Πετρίδου, προσκυνητρίας. 1888».

Ἀνατολικῶς τοῦ κελλίου τούτου ὑπάρχει στέρνα διὰ τὴν ὑδρευσιν τῶν περαστικῶν. Πρὸ τίνος ὁμως κάποιος ἀσθενὴς τὰς φρένας συμπολίτης μας, θέλων νὰ καταπραῦνη τὴν διέγερσιν τῶν νεύρων του, ἀντὶ νὰ ριφθῆ εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν τοῦ Νηόριοῦ ἐπρότιμῆσε τὴν στέρναν τοῦ Παναΐδιοῦ. Ἐκτοτε ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν οὐδεὶς τῶν προσκυνητῶν ἢ τῶν ἐκεῖθεν διερχομένων ἔβαλε νερόν εἰς τὸ στόμα του ἀπὸ τὴν στέρναν αὐτὴν, ὅσον καὶ ἂν ἦτο διψασμένος.

Τὸ ὠραιότερον στολίδι τοῦ Ἱεροῦ τούτου σεβάσματος εἶναι ἡ μεγαλοπρεπὴς δρυς, τὸ ὑπέργηρον καὶ ὄμβρελλοειδὲς *πιρνάρι*, τὸ ὁποῖον μὲ τὴν διακλάδωσίν του ἐναγκαλίζεται εὐλαβικὰ τὸν ναῖσκον καὶ χαρίζει τὴν πλουσίαν καὶ δροσερὰν σκιάν του εἰς τοὺς προσκυνητὰς, ἰδίως κατὰ τοὺς θερινούς μῆνας. Τὸ *πιρνάρι* τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶναι περίπου

τὸ αὐτὸ κατὰ τὰς διαστάσεις μὲ τὸ *πιρνάρι* τοῦ **Αἰ-Γιώργη τῆς δρακούδας*, ἔχει πολὺ χονδρὸν κορμὸν. Πέριξ τῆς βάσεώς του ὑπάρχει λιθόκτιστον πεζούλι.

*Ἐμπροσθεν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ἐξωκκλησίου ὑπάρχει καὶ δεύτερον *πιρνάρι*, τὸ ὁποῖον ὁμως φαίνεται μικρὸν καὶ ἀτροφικόν. Παραπλευρῶς τοῦ *πιρναριου* αὐτοῦ ὑπάρχει μικρὸν περιβόλι, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται μὲν ἔξω ἀπὸ τὸν περιβόλον τοῦ ἐξωκκλησίου, εἶναι ὁμως ἰδιοκτησία τούτου.

*Ἡ ἐπέτειος τοῦ μονυδρίου ἑορτάζεται κατ' ἔτος ἔπειτα ἀπὸ δεκαπενταλείτουρον, ὅπως ἄλλωστε γίνεται εἰς ὅλας τὰς Παναγίας τῆς Σύμης. Εἰδικώτερον, τὴν παραμονὴν ψάλλεται καταनुκτικὸς ἑσπερινός, ἀνήμερα δὲ θεία λειτουργία μὲ ἀρτοκλασίαν ἀπὸ ἀφθόνους ἑπταζύμους ἄρτους. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς θείας λειτουργίας ἀκολουθεῖ πλουσία δεξιῶσις. Τὸ ἐξωκκλήσιον πανηγυρίζει ἐπίσης καὶ κατὰ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἑορτῆς (23ην Αὐγούστου, τὰ *N-νιάμερα*).

Τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ ἐξωκκλησίου ἔχει ἀνέκαθεν ἡ οἰκογένεια Γ. Πετρίδου.

VI. ΤΑ ΤΡΙΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙΑ

1) *Ἡ μέσα Παναγιά 2) *Ὁ Μιχαὴλ Συνάδων καὶ 3) *Ὁ μέσα Σωτῆρης

Κοινῶς τὰ *Μιχαηληδάκια*

Καὶ τὰ τρία ταῦτα ἐξωκκλήσια εὐρίσκονται εἰς τὴν ΒΔ ἄκραν τοῦ λιμένος τοῦ *Νηβοριου*, 250 περίπου μέτρα μακρὰν τῆς παραλίας, ἐντὸς κτήματος, τὸ ὁποῖον σήμερον ἀνήκει ἐκ προικὸς εἰς τὸν καθηγητὴν κ. Ἀντώνιον Σαραγᾶν, καὶ συγκεκριμένως παρὰ τὴν θέσιν, ὅπου ὑπάρχουν οἱ ὑπὸ τὴν γῆν κεχωσμένοι θολίσκοι, περὶ τῶν ὁποίων ὠμιλήσαμεν ἀνωτέρω. Εἶναι ἐκτισμένα τὸ ἐν παραπλευρῶς τοῦ ἄλλου ἐπὶ ἀξόνος διήκοντος ἀπὸ βορρᾶν πρὸς νότον μὲ πρῶτον *τήμ-μέσα Παναγιά(ν)*. Εἰς αὐτὸν δὲ τὸν λόγον ὀφείλεται καὶ ἡ κοινὴ των ἐπωνυμία: *Τὰ τρία μοναστηράκια*.

1. Ἡ ΜΕΣΑ ΠΑΝΑΓΙΑ

Τὸ μονύδριον τοῦτο ἔχει μῆκος 8 καὶ πλάτος 3 μέτρων, τὸ δὲ δάπεδόν του εἶναι ἐστρωμένον διὰ πλακῶν. Ἐχει μικρὰν θύραν εἰς τὴν δυτικὴν του πλευρὰν καὶ δύο μικρὰ παράθυρα.

Τὸ ἱερόν αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ μέγεθός του,

ἔχει Ἀγίαν Τράπεζαν ἐκ δύο μικρῶν τεμαχίων μαρμάρου ἀρχαίου κτιρίου. Ταύτης ὁ κάλαμος προέρχεται ὡσαύτως ἐκ τεμαχίου μαρμαρίνου κίονος. Παραπλεύρως τῆς Ἀγίας Τραπέζης ὑπάρχει μικρά πρόθεσις, τῆς ὁποίας ἡ βῆσις εἶναι τεμάχιον μαρμαρίνης πλακός, καὶ παραπλεύρως τῆς προθέσεως μικρὸς νιπτῆρ. Ὑπὸ τὴν Ἀχηβάδα εὐρίσκεται μικρὸς φεγγίτης.

Τὸ μικρὸν τέμπλον τοῦ ἐξωκκλησίου τούτου εἶναι νεότευκτον, αἱ ἐπ' αὐτοῦ ὅμως τοποθετημέναι εἰκόνες εἶναι παλαιαί.

Τὸ πλατὺ του, τὸ ὅποιον εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρον καὶ ἐστρωμένον διὰ πλακῶν, εἶναι κοινὸν μὲ τὸ πλατὺ τοῦ Μιχαὴλ Συνάδων, τοῦ δευτέρου ἐκ τῶν τριῶν μοναστηριακῶν. Ὅπισθεν τοῦ Ἱεροῦ του ὑπάρχει γιστέρνα καὶ πλησίον του ἑλαία. Κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ πλατιοῦ σώζονται τμήματα ψηφιδωτοῦ, παραπλεύρως δὲ ὑπόγειος ἡμικατεστραμμένος θόλος, πιθανώτατα παλαιοχριστιανικὸς ναὸς.

Ἡ ἐπέτειος τοῦ μονυδρίου, τῆ 15ῃ Αὐγούστου, ἐωρτάζετο μέχρι τοῦ προσφάτου παρελθόντος μὲ δεκαπενταλείτουργον. Οἱ πλείστοι τῶν προσκυνητῶν συνήθιζον νὰ προσέρχωνται ἀφ' ἑσπέρας, μετὰ τὴν παρακολούθησιν δὲ τοῦ πανηγυρικοῦ ἑσπερινοῦ νὰ παρακάθηνται εἰς κοινὸν δεῖπνον ἀπὸ τὰ ἀτομικὰ νηστήσιμα ἐδέσματά των. Μετὰ τὸ δεῖπνον ἐξετελοῦντο τοπικοὶ χοροὶ ὑπὸ τοὺς ἤχους λύρας καὶ τσαμπούνας, ἡ δὲ οἰκογενειακὴ διασκέδασις συνεχίζετο μέχρις ἀργὰ τὴν νύκτα. Ἀνήμερα, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, ἐπηκολούθει ἐόρτιος δεξίωσις καὶ εἶτα κοινὸν γεῦμα ἀπὸ τὰ ἀτομικὰ καὶ πάλιν φαγητὰ τῶν ἑορταστῶν. Ὅχι σπανίως προσεφέροντο διὰ τὸ κοινὸν γεῦμα ἐκ μέρους τῶν εὐλαβῶν περιόικων βοσκῶν ἕν ἕως δύο ἀπὸ τὰ ζῶα των.

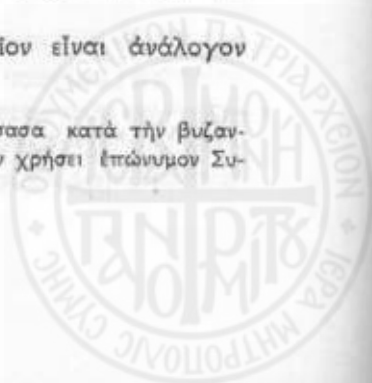
2. Ο ΜΙΧΑΗΛ ΣΥΝΑΔΩΝ 1

Τὸ μονύδριον τοῦτο, τὸ ὅποιον εὐρίσκεται κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς μέσας Παραγιάς καὶ εἶναι τὸ μεσαῖον ἐκ τῶν τριῶν μοναστηριακῶν, ἔχει μῆκος 6 καὶ πλάτος 3 μέτρων.

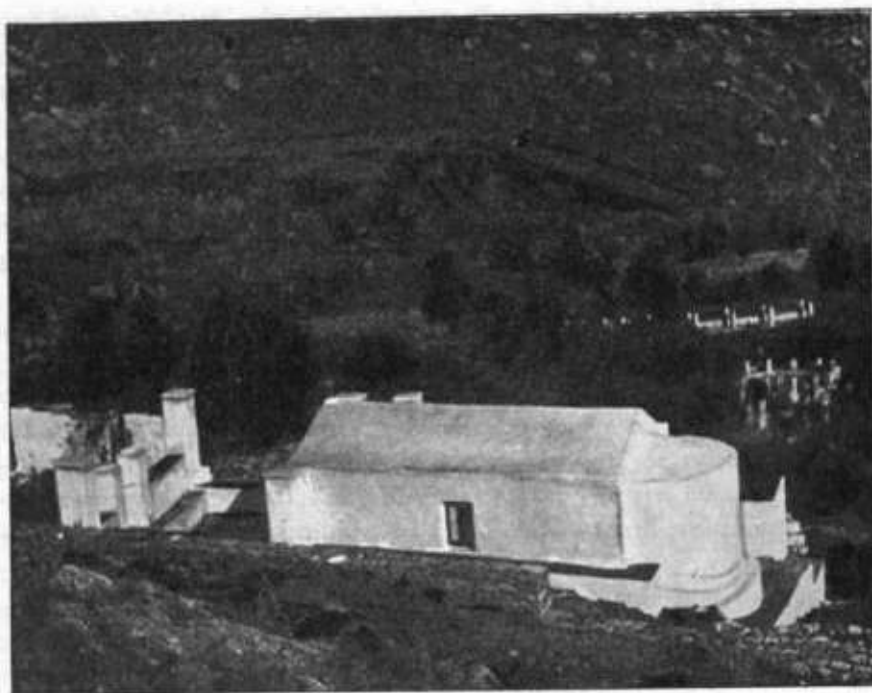
Τὸ δάπεδόν του εἶναι ἐστρωμένον δι' ἄμμοκονιάματος, ἡ δὲ στέγη του εἶναι θολωτὴ ἔχουσα ἀντὶ κεράμων λιθίνης πλάκας. Ἐχει μικρὰν θύραν εἰσόδου εἰς τὴν δυτικὴν του πλευρὰν. Δὲν ἔχει ὅμως παράθυρα, διὰ τοῦτο δὲ στερεῖται ἐπαρκοῦς φωτισμοῦ.

Τὸ Ἱερόν τοῦ ἐξωκκλησίου τούτου, τὸ ὅποιον εἶναι ἀνάλογον

1. Τὰ Σύναδα. Πόλις ἐν Φρυγίᾳ τῆς Μ. Ἀσίας, ἀκμάσασα κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν, μὲ Ἐπισκοπικὸν Θρόνον. Παράβαλε καὶ τὸ ἐν χρήσει ἐπώνυμον Συναδινός.

Ὁ μέσα Σωτήρης τοῦ Νηβοριού.

VII. Η ΣΥΝΑΞΙΣ ΤΩΝ ΤΑΞΙΑΡΧΩΝ

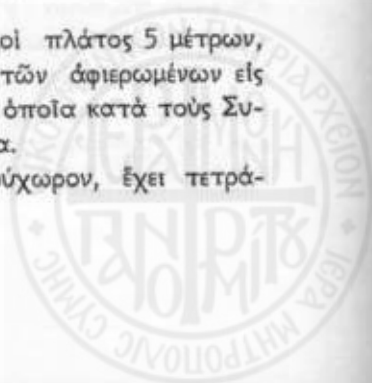
Κοινῶς ὁ *Μιχαήλης τοῦ Νηβοριού*

Τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦτο εὑρίσκεται βορείως τοῦ μυχοῦ τοῦ λιμένος, ὀλίγα μέτρα μακρὰν τῆς παραλίας. Ἡ βορεία πλευρὰ του ἐφάπτεται τοῦ μεσημβρινοῦ φράκτου τοῦ κήπου τοῦ μακαρίτου συμπολίτου μας Φιλίππου Πετρίδου, ἐνὸς τῶν ἀδελφῶν τῆς οικογενείας τῶν Πετρίδων, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἀνηγέρθη ἐκ θεμελίων καὶ ἐμεγεθύνθη τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦτο, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὴν κατωτέρω κτιτορικὴν ἐπιγραφὴν :

«Δαπάνη υἰῶν Πετρίδων, Ἀπριλίου α', 1822».

Ὁ *Μιχαήλης τοῦ Νηβοριού* ἔχει μῆκος 8 κοί πλάτος 5 μέτρων, συγκαταλέγεται δὲ μεταξύ τῶν ἑννέα μονυδρίων τῶν ἀφιερωμένων εἰς τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαήλ (*τῶν Μιχαήληδων*), τὰ ὁποῖα κατὰ τοὺς Συναξαίους ἀναπαριστοῦν τὰ ἑννέα Ἀγγελικὰ Τάγματα.

Τὸ Ἱερόν του, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρον, ἔχει τετρά-

Τὸ ἱερὸν μονύδριον τοῦ Μιχαήλη τοῦ Νηβοριού.

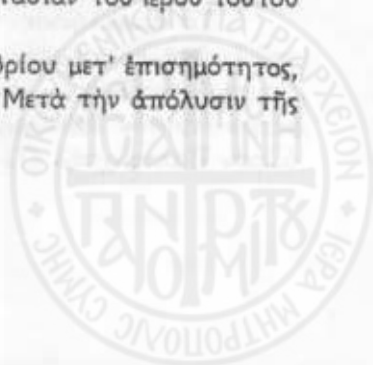
γωνον Ἀγίαν Τράπεζαν ἀπὸ μαρμαρίνην πλάκα στηριζομένην ἐπὶ καλάμου. Παραπλευρῶς αὐτῆς εὐρίσκεται ἡ πρόθεσις καὶ πλησίον τῆς ὀνιπτῆρ. Ὑπὸ τὴν Ἀχηβάδα ὑπάρχει μέγα παράθυρον ἐξ ὑάλου. Ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ ὑπάρχει καὶ χαλκίνη κολυμβήθρα.

Τὸ τέμπλον τοῦ μονυδρίου τούτου εἶναι ξύλινον συγχρόνου κατασκευῆς, αἱ δ' ἐπ' αὐτοῦ εἰκόνες νεωτέρας τέχνης.

Ἐχει θύραν εἰσόδου ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς του πλευρᾶς καὶ τρία μεγάλα παράθυρα, ἀνὰ ἓν εἰς τὴν ἀνατολικήν, τὴν δυτικὴν καὶ τὴν βορείαν αὐτοῦ πλευράν. Τὸ δάπεδόν του εἶναι ἐστρωμένον διὰ λιθίνων πλακῶν καὶ ἐντὸς τοῦ κυρίως ναοῦ ὑπάρχουν μερικά στασίδια.

Τὸ πλάτῃ τοῦ ἐξωκκλησίου τούτου εἶναι στενόμετρον, περιβάλλεται δὲ ἀπὸ τοὺς φράκτας τοῦ κήπου τοῦ Φιλίππου Πετρίδου, μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ ὁποίου ἔχουν καὶ τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ Ἱεροῦ τούτου σεβάσματος.

Ἡ ἐπέτειός του ἑορτάζεται τῇ 8ῃ Νοεμβρίου μετ' ἐπισημότητος, τόσον κατὰ τὴν παραμονὴν ὅσον καὶ ἀνήμερα. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς θείας λειτουργίας ἀκολουθεῖ πλουσία δεξίωσις.

Τὸ σέβασμα τοῦτο ἑορτάζει ἐπίσης κατὰ τὴν 6ην Σεπτεμβρίου εἰς μνήμην τοῦ ἐν Χώναις θαύματος τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ.

VIII. Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Κοινῶς ὁ *Ἅγιος Γεώργιος ὁ Κωνσταντινῆς*

Τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶναι πολὺ μικρὸν καὶ ἔχει μικρὰν θύραν εἰσόδου εἰς τὴν ἀνατολικὴν του πλευρὰν καὶ μικρὸν παράθυρον εἰς τὴν δυτικὴν, εὐρίσκεται εἰς τὴν πλαγιὰν τοῦ πρὸς τὰ ΒΔ τῆς ἀμπελοκοιλιάδος τοῦ *Νηδορίου* εὐρισκομένου ὑψώματος καὶ ἀκριβῶς ἀνωθεν τῆς ἰσοπέδου ἐκτάσεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖται ὁ κήπος τοῦ ἀειμνήστου συμπολίτου μας Βασιλείου Πετρίδου, ὁ ὁποῖος περιήλθεν εἰς αὐτὸν ἐκ προικὸς τῆς συζύγου του Χρυσάνθης, τὸ γένος Ἀντωνιάδη, καὶ ὁ ὁποῖος συνορεύει μὲ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ κήπου τοῦ ἀδελφοῦ του Φιλίππου, τὸν ὁποῖον ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν.

Τὸ ἱερόν τοῦ μονυδρίου τούτου εἶναι τόσο μικρὸν, ὥστε μόλις εἰς ἱερεὺς δύναται νὰ ἱεουργήσῃ ἐντὸς αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ Ἀγία Τράπεζά του εἶναι ἐντετοιχισμένη ὑπὸ τὴν Ἀχηβάδα. Τὸ τέμπλον του εἶναι ξύλινον καὶ φέρει εἰκόνας ἀπλῆς ἀγιογραφικῆς τέχνης.

Ὀλίγον πλεονεξία ἀπὸ τὸ ἱερόν τοῦ ἐξωκκλησίου τούτου, ὑπάρχει μικρὰ πλακοστρωμένη ἰσόπεδος ἐκτασις μετὰ στέρνας, ἡ ὁποία δύναται νὰ ληφθῇ καὶ ὡς *πλατὴ* τοῦ ἐξωκκλησίου. Ἐσχάτως κοντὰ εἰς τὸ μονυδριον τοῦτο ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ μακαρίτου συμπολίτου μας Κωστῆ Τοπούζη μονώροφον δωμάτιον, τὸ ὁποῖον παραμένει ὡς ἰδιοκτησία τῆς οἰκογενείας του, χρησιμοποιούμενον διὰ τὸν παραθερισμὸν τῆς.

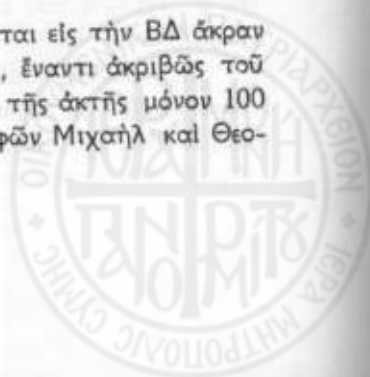
Ἡ ἐπέτειος τοῦ ἱεροῦ τούτου σεβάσματος ἑορτάζεται τῇ 23ῃ Ἀπριλίου μετὰ πολλῆς μεγαλοπρεπειᾶς ἀφ' ἑσπέρας καὶ ἀνήμερα καὶ μὲ μεγάλην συρροὴν προσκυνητῶν. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς θείας λειτουργίας ἀκολουθεῖ ἡ συνήθης δεξίωσις.

Τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ ἐξωκκλησίου εἶχεν ὁ μακαρίτης συμπολίτης μας Λεντῆς Μοσκόβης, μετὰ τὸν θάνατον δὲ αὐτοῦ ἡ οἰκογένειά του.

IX. Ο ΑΓΙΟΣ ΜΕΡΚΟΥΡΙΟΣ

Κοινῶς ὁ *Ἅγιος Μερκούριος*

Τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς τὴν ΒΔ ἄκραν τοῦ λιμένος τοῦ *Νηδορίου*, πρὸς τὸ *κοκ-κ' ἰνόχωμα*, ἔναντι ἀκριβῶς τοῦ Ἀγίου Σπυριδωνος, καὶ τὸ ὁποῖον ἀπέχει ἀπὸ τῆς ἀκτῆς μόνον 100 μέτρα περίπου, ἐπεσκευάσθη δαπάναις τῶν ἀδελφῶν Μιχαήλ καὶ Θεοδώρου Παπαμιχαήλ (Τραπετζάδων).

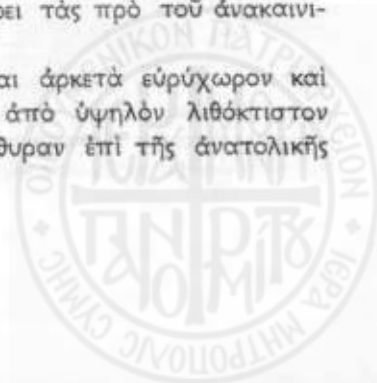

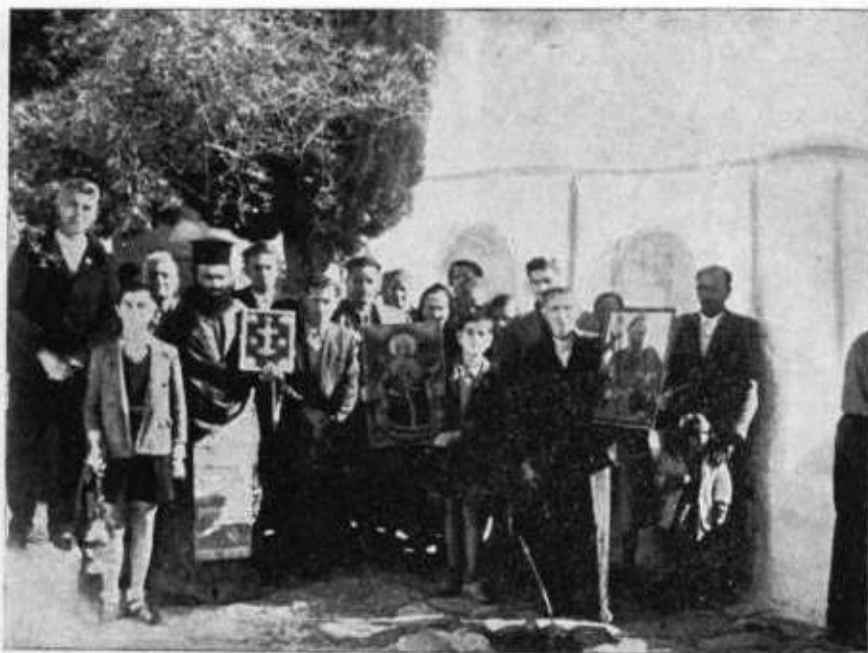
Τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Μερκουρίου μετὰ τὴν πρό αὐτοῦ
γαληνιαίαν θάλασσαν τοῦ Νηβορίου.

Τὸ ἱερόν του, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ ὅλον αὐτοῦ μέγεθος, ἔχει τετράγωνον Ἁγίαν Τράπεζαν ἐστηριγμένην ἐπὶ καλάμου, ἀριστερὰ δὲ ταύτης ὑπάρχει πρόθεσις καὶ παρ' αὐτὴν μικρὸς νιπτήρ.

Τὸ τέμπλον του εἶναι ξύλινον καὶ φέρει τὰς πρὸ τοῦ ἀνακαινισμού του εἰκόνας.

Τὸ πλατὺ τοῦ μονυδρίου τούτου εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρον καὶ ἐστρωμένον διὰ πλακῶν, περιβάλλεται δὲ ἀπὸ ὑψηλὸν λιθόκτιστον αὐλόγυρον μετὰ ἀψιδωτὰ πεζούλια καὶ ἐξώθυραν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς

**Ἡ περιφορά τῆς εἰκόνης τοῦ Ἁγίου Μερκουρίου
κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς ἑορτῆς του.**

αὐτοῦ πλευρᾶς. Ἐντὸς τοῦ περιβόλου τούτου ὑπάρχουν δύο μονώροφα δωμάτια, δύο στέρναι καὶ μερικά δενδρύλλια.

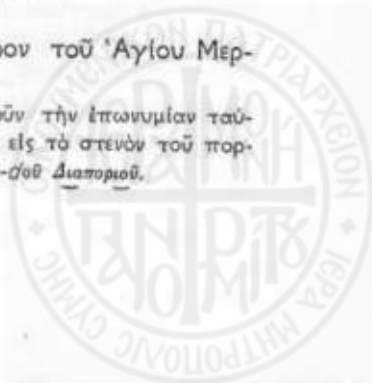
Ἡ ἐπέτειος τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ σεβάσματος (25 Νοεμβρίου, μνήμη Αἰκατερίνης καὶ Μερκουρίου τῶν Μεγαλομαρτύρων) ἑορτάζεται ἱεροπρεπῶς καὶ κατανυκτικῶς μὲ συμμετοχὴν πολλῶν προσκυνητῶν, οἱ ὅποιοι μεταβαίνουν ἐκεῖ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης, καὶ δὴ περισσοτέρων ἀπὸ ὅσους πηγαίνουν εἰς τὰ ἄλλα ἐξωκκλήσια τοῦ *Νηβριοῦ*, πλὴν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης. Τὴν παραμονὴν ψάλλεται μέγας ἑσπερινὸς καὶ ἀνήμερα πανηγυρικὴ θεία λειτουργία, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ὁποίας ἀκολουθεῖ δεξίωσις καὶ προσφέρεται ὁ ἀπαραίτητος καφές.

Χ. Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Κοινῶς ὁ Ἅγις Νικόλας τοῦ στενοῦ 1

Τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦτο εὑρίσκεται βορειότερον τοῦ Ἁγίου Μερ-

1. Ἐκεῖ πλησίον δὲν ὑπάρχει στενὸν τι δικαιολογοῦν τὴν ἐπωνυμίαν αὐτῆν. Δὲν ἀπομένει λοιπὸν παρά νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὀφείλεται εἰς τὸ στενὸν τοῦ πορθίμου Διαπόρι, τὸ ὅποιον φέρεται καὶ μὲ τὸ ὄνομα τὸ στενό-αὐθ Διαποριοῦ.

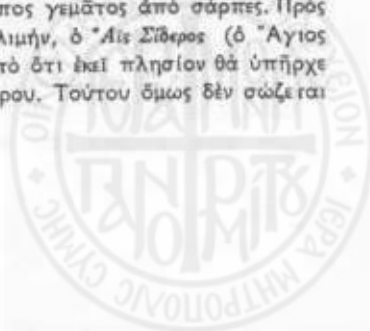
Ὁ Ἅγιος Νικόλαος τοῦ στενοῦ κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς μνήμης του.

κουρίου καὶ εἰς τοιαύτην θέσιν, ὥστε νὰ βλέπη κανεὶς τὴν πρὸς τὴς Σάρπες¹ θάλασσαν καὶ τὴν ἔναντι Μ. Ἀσίαν.

Πρόκειται περὶ μικροῦ ἐξωκκλησίου, τὸ ὁποῖον ἔχει πρὸ αὐτοῦ μικρὸν χωματοστρωμένον πλατύ, μονώροφον κελλί, μικρὰν στέρναν καὶ μικρὰν ἀγριελαίαν. Τοῦτο ἐπεσκευάσθη πρὸ τίνος ὑπὸ τοῦ μακαρίτου συμπολίτου μας Σταματίου Βολονάκη, ὁ ὁποῖος διεκρίθη ἐν τῇ κοινωσίᾳ τῆς Σύμης τόσον διὰ τὸ φιλόθρησκον αὐτοῦ, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀθόρυβον, φιλόπτωχον καὶ ἀγαθοεργὸν δρᾶσίν του. Διὰ τοῦτο δὲ τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ ἐξωκκλησίου ἔχουν ἀπὸ κοινοῦ αἱ οἰκογένειαι τῶν υἱῶν αὐτοῦ.

Ἡ ἐπέτειός του, τῆ 6ῃ Δεκεμβρίου, ἑορτάζεται μὲ ἀρκετὴν ἐπιστημότητα καὶ κοσμοσυρροήν. Μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἀκολουθεῖ κέρασμα καὶ καφές.

1. Λιμενίσκος, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἰσόπεδος ἕκτασις μὲ καλλιεργησίμους ἀγρούς. Ἡ ὀνομασία τῆς τοποθεσίας ἴσως νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι θεωρεῖται παρὰ τῶν Συμαίων ὡς ψαρότοπος γεμιστὸς ἀπὸ σάρπες. Πρὸς τὰ ΒΔ τοῦ λιμένος τούτου ὑπάρχει ἕτερος μικρὸς λιμὴν, ὁ Ἅϊς Σίδερος (ὁ Ἅγιος Ἰσιδωρος). Ἡ ἐπωνυμία του πιθανῶς ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἐκεῖ πλησίον θά ὑπῆρχε κατὰ τὸ παρελθὸν ἐξωκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἰσιδώρου. Τούτου ὁμως δὲν σώζεται οὔτε τὸ ἐλάχιστον ἶχθος.

Συγκινητική και πλήρης εύλαβείας είναι ή σχετική με τὸ σοβάτισμα τοῦ ἐξωκκλησίου τούτου ἀφήγησις, τὴν ὁποίαν μᾶς ἔκαμεν ὁ ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ ἀνακαινιστοῦ του καλοκάγαθος καὶ θεοσεβῆς μακαρίτης Μιχαήλ, ὁ ἐπωνυμιούμενος Μιχάλης τοῦ Σταμάτη. Αὐτὴ ἔχει ὡς ἑξῆς:

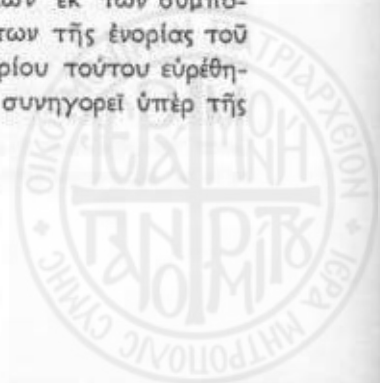
«Ἦταν ἡ ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἠθέλαμεν νὰ σοβάτισωμεν τὸ μοναστηράκι μας, γιὰ νὰ ὀλοκληρώσωμεν τὸν ἀνακαινισμόν του. Ἐδυσκολευόμεθα ὁμως εἰς τὴν μεταφορὰν τοῦ ἀπαιτουμένου ἀσβέστη καὶ ἐσκεπτόμεθα, ἂν ἔπρεπεν ἡ μεταφορὰ νὰ γίνῃ διὰ ξηρᾶς ἢ διὰ θαλάσσης. Μίαν ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκεῖνες συνέπεσε νὰ γυρίζω ἀπὸ τὸ κυνήγι χρησιμοποιοῦν τὴν βέργαν μου ὡς ὁδοιπορικὴν ράβδον. Ὅταν ἐφθασα κοντὰ εἰς τὸ ἀνακαινιζόμενον μοναστηράκι μας, ἐκατάλαβα, ὅτι ἡ βέργα ἐχώθη ἐλαφρὰ μέσα στὸ ἔδαφος. Τὴν ἀνέσυρα καὶ τί λέτε, ὅτι εἶδα παρ' ἐλπίδα καὶ πρὸς ἐκπληξιν καὶ ἰδίως πρὸς μεγάλην μου χαρὰν; Ἡ βέργα τοῦ ὄπλου μου ἦτο ἀσβεστωμένη. Σκαλίζω τὸ ἔδαφος καὶ τί νὰ ἰδῶ; Ὁλόκληρον λάκκον γεμᾶτον ἀσβέστην!»

Τότε μονολογῶν εἶπα. «Ὁ Ἅϊς Νικόλας θέλει νὰ μᾶς διευκολύνῃ εἰς τὸ σοβάτισμα τοῦ ἱεροῦ του ναῖσκου καὶ μᾶς βοηθεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς φῶς ὁ ἀπαιτούμενος ἀσβέστης, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ μικρὸν ὑπόλειμμα ἀπὸ τὰ ἀσβεστοκάμινα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὰ παλαιότερα χρόνια ἐλειτουργοῦσαν ἐκεῖ κοντὰ, κατάλοιπα τῶν ὁποίων καὶ μέχρι σήμερον ἀκόμη διασώζονται. Ὅπως δηλαδὴ ὁ Ἅγιος, καθὼς ἀναφέρει ὁ βίος του, ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν τριῶν θυγατέρων τῆς πτωχῆς χήρας μετὰ τὰ πλήρη χρημάτων σακούλια, τὰ ὁποῖα ἔρριπτεν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς, ἔτσι ἐβοήθησε καὶ ἡμᾶς νὰ φέρωμεν εἰς αἴσιον πέρασ τὸ ἱερόν μας ἔργον».

ΧΙ. Η ΑΝΑΛΗΨΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦτο εὐρίσκεται ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ *Κοκ-κ'ινόχωμα*, εἰς τὴν θέσιν *Λιαπόρι*, διακόσια μόλις μέτρα ἀπὸ τὸ *νερὸ-δοῦ Λιαπομιῶ* (τρεχάμενον νερὸν) καὶ εἰς ὕψος ὀλίγων μέτρων ἀπὸ τῆς ἀποκρήνου ἀκτῆς, μετὰ τῆς ὁποίας συνδέεται διὰ λιθίνης κλίμακος.

Πρόκειται περὶ νεοδημιῶν καὶ εὐμεγέθους ναοῦ, βυζαντινοῦ ρυθμοῦ μετὰ μικρὸν τροῦλλον, ὁ ὁποῖος ἐκτίσθη ἐκ θεμελίων τὸ ἔτος 1908 μετὰ τὴν συνδρομὴν καὶ τὴν προσωπικὴν ἐργασίαν πολλῶν ἐκ τῶν συμπολιτῶν μας καὶ μετὰ τὴν ἐπιστάσιαν ἐγκρίτων προσώπων τῆς ἐνορίας τοῦ Τιμίου Προδρόμου. Κατὰ τὴν θεμελίωσιν τοῦ μονυδρίου τούτου εὐρέθησαν μερικὸι τάφοι μετὰ ὀστέων, γεγονόςς τὸ ὁποῖον συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς προϋπάρξεως εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο ἀρχαίου ναοῦ.

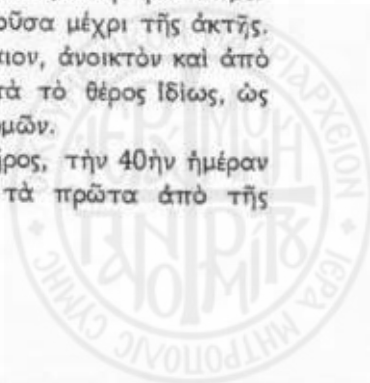
Τὸ ἱερὸν μονῆριον τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ
μέ τὴν περι αὐτὸ γραφικὴν περιοχὴν.

Τὸ ἱερὸν τῆς Ἀναλήψεως εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ ὄλον αὐτῆς μέγεθος, ἔχει δὲ παράθυρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἰσέρχεται ἀφθονον φῶς. Τὸ τέμπλον του εἶναι τὸ παλαιὸν ξυλόγλυπτον καὶ ἐπιχρυσωμένον τέμπλον τῆς κατεδαφισθείσης παλαιᾶς Ἀγίας Τριάδος τοῦ Χωριοῦ, αἱ δ' ἐπ' αὐτοῦ εἰκόνες εἶναι ἀνευ ἀξίας ἀπὸ ἀπόψεως τέχνης.

Τὸ ἱερὸν τοῦτο σέβασμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐστρωμένον διὰ πλακῶν, ἔχει θύραν εἰσόδου ἐπὶ τῆς δυτικῆς αὐτοῦ πλευρᾶς, ἀνωθεν δ' αὐτῆς μικρὸν κωδωνοστάσιον μὲ μικρὸν κώδωνα. Ἐπίσης ἔχει ἐπάνω γυναικωνίτην, *vođán*, μεγάλα παράθυρα ἐξ ἐγχρώμου ὑάλου καὶ ἀρκετὰ στασιδία.

Τὸ πλατὺ τοῦ ἐξωκκλησίου τούτου εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρον καὶ ἐστρωμένον διὰ πλακῶν. Ἐντὸς αὐτοῦ ὑπάρχουν δύο μονώροφα δωμάτια καὶ δύο στέρναι, νοτίως δὲ λιθίνη σκάλα ὀδηγοῦσα μέχρι τῆς ἀκτῆς. Ἀνατολικῶς τῆς σκάλας ταύτης ὑπάρχει σπήλαιον, ἀνοικτὸν καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς του, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει, κατὰ τὸ θέρος Ἰδίας, ὡς καταφύγιον εἰς τοὺς φίλους τῶν θαλασσίων ἐκδρομῶν.

Ἡ ἐπέτειός του (ἡ Ἀνάληψις τοῦ Σωτῆρος, τὴν 40ὴν ἡμέραν ἀπὸ τοῦ Πάσχα) ἐωρτάζεται, τούλάχιστον κατὰ τὰ πρῶτα ἀπὸ τῆς

ἀνεγέρσεώς του ἔτη, μέ μεγάλην συρροήν προσκυνητῶν καί μεγαλοπρέπειαν. Εἰς τήν λαμπρότητα τῆς πανηγύρεως συνέβαλλε καί ἡ φωταψία ἀπό φαναράκια κατά τήν ἑσπέραν τῆς παραμονῆς.

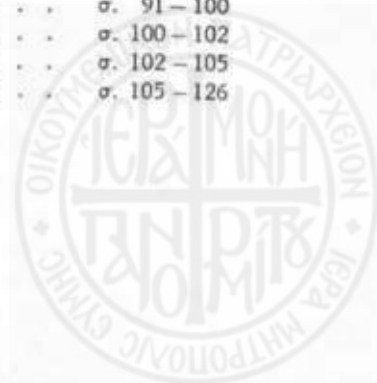
Μετά τήν θείαν λειτουργίαν ἠκολούθει πλουσία δεξίωσις, ἡ ὁποία συνεχίζετο μέχρι καί τῆς μεσημβρίας, διότι πολλοί προσκυνηταί προσήρχοντο καί μετά τήν θείαν λειτουργίαν.

Τόσον μετά τόν ἑσπερινόν τῆς παραμονῆς ὅσον καί ἀνήμερα μετά τήν θείαν λειτουργίαν οἱ προσκυνηταί παρεκάθηντο εἰς κοινόν δεῖπνον καί κοινόν γεῦμα, κατά τὰ ὁποῖα ὁ καθείς παρέθετε τὰ φαγητά του, ἠκολούθει δέ χορός καί οἰκογενειακή διασκέδασις ὑπὸ τοὺς ἦχους τῆς καλυτέρας μουσικῆς τῆς νήσου μας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Σ. Καρανικόλα	σ. 9 – 12
Α' ΟΙ ΙΕΡΟΙ ΝΑΟΙ ΤΗΣ ΚΑΤΩ ΠΟΛΕΩΣ – ΤΟΥ ΓΙΑΛΟΥ	σ. 13 – 39
I. Ὁ ἱερός ναός τοῦ Τιμίου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου (Ὁ Ἅγιος Γιάννης)	σ. 13 – 28
II. Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου (Ἡ Παναγία ἢ Βαγγελίστρα)	σ. 28 – 35
III. Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου (Ἡ Παναγία ἢ Λεμονήτισσα)	σ. 35 – 39
Β' ΟΙ ΙΕΡΟΙ ΝΑΟΙ ΤΗΣ ΑΝΩ ΠΟΛΕΩΣ – ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ	σ. 41 – 86
I. Ἡ Μεγάλη Παναγία τοῦ Κάστρου (Ἡ Παναγία ἢ Με(γ)άλη)	σ. 41 – 56
II. Ἡ Παναγία ἢ Κεχαριτωμένη (Ἡ Παναγία ἢ Χαρτωμένη)	σ. 56 – 59
III. Ὁ Ἅγιος Δημήτριος ὁ Μυροβλήτης	σ. 59 – 62
IV. Ὁ Ἅγιος Νικόλαος	σ. 62 – 64
V. Ὁ Ἅγιος Παντελεήμων	σ. 64 – 66
VI. Ὁ Ἅγιος Γεώργιος	σ. 66 – 68
VII. Ἡ Ἁγία Τριάς	σ. 68 – 75
VIII. Ὁ Σταυρὸς	σ. 75 – 77
IX. Ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος	σ. 77 – 82
X. Ὁ Ἅγιος Ἐλευθέριος	σ. 82 – 86
Γ' Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΑΣΤΙΟΥ "ΤΟ ΠΕΔΙ,"	σ. 87 – 89
Δ' ΤΑ ΕΞΩΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΑΙ ΜΟΝΑΙ	σ. 91 – 126
Α' ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΣΤΡΟΥ	σ. 91 – 100
Β' ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΑΛΑΜΙΔΑ	σ. 100 – 102
Γ' ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΡΑΚΟΥΝΤΑΣ	σ. 102 – 105
Δ' ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΗΜΠΟΡΙΟΥ	σ. 105 – 126

ΕΤΥΠΩΘΗ ΕΙΣ ΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΥ
ΓΕΡΑΝΙΟΥ 9 ΤΗΛ. 527.725 ΑΘΗΝΑΙ

